
MUSTAFA GÖKMEN

BAŞLANGIÇTAN 1950'YE KADAR

TÜRK SİNEMA TARİHİ

VE ESKİ İSTANBUL SİNEMALARI

BİRİNCİ BASKI

İSTANBUL	
İL HALK KÜTÜPHANESİ	
Kayıt No :	25890
Tashif No :	782.983/6.6.21K

« San'atsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir. »

« Bir millet san'attan ve san'atkârdan mahrumsa tam bir hayata malik olamaz. Böyle bir millet bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat ve alil bir kimse gibidir. »

Atatürk milletlerin hayatında san'atın ve san'atkârın yeri ve önemini yukarıdaki şekillerde anlattıktan sonra :

« Yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da güzel san'atları sevmek ve onda yükselmektir. »

Diyar ve yedinci güzel san at hakkında şunları ilâve ediyor :

« Sinema gelecekteki Dünyanın bir dönüm noktasıdır. Şimdi bize basit bir eğlence gibi gelen radyo ve sinema bir çeyrek asra kalmadan yeryüzünün çehresini değiştirecektir. Japonya'daki kadın Amerikan artistine benzeyecek, Afrika'nın göbeğindeki siyah adam Eskimo'nun dediğini anlayacaktır. Tek ve birleşmiş bir Dünyayı hazırlamak bakımından sinema ve radyonun keşfi yanında tarihte devirler açan matbaa, barut ve Amerika'nın keşfi gibi hadiseler birer oyuncak mesabesinde kalacaktır. »

Atatürk'ün Münir Hayri Egeli ve Kenan Erginsoy tarafından hazırlanan bir kültür filmini seyrettikten sonra söylediği sözleri Münir Hayri Egeli 1954'de yayınlanan bir kitapta yukarıda okuduğunuz şekilde,¹ 1957'de yayınlanan başka bir kitapta aşağıda okuyacağınız şekilde yazmış.² Söylen-
diği zaman not edilmeyen sözlerin aradan zaman geçince hatırlanabildiği şekillerde yansıtıldığı anlaşıyor. Kaynak

ve manâ olarak aynı, şekil olarak birinciden az farklı ikinci metni de aynen sunuyoruz :

« Sinema öyle bir keşiftir ki, bir gün gelecek barutun, elektriğin ve kıt'aların keşfinden çok, Dünya medeniyetinin vechesini değiştireceği görülecektir. Sinema, Dünyanın en uzak uçlarında oturan insanların birbirlerini tanımalarını, sevmelerini temin edecektir. Sinema insanlar arasındaki görüş ve görünüş farklarını silecek, insanlık idealinin tahakkukuna en büyük yardımı yapacaktır. Sinemaya lâyık olduğu ehemmiyeti vermeliyiz. »

Diyecek san'at, san'atkâr ve sinema konusundaki sözlerini bitiriyor. Atatürk bizim bir kompozisyon halinde sunduğumuz bu konuşmaları değişik zamanlarda yapmıştır. Bu konuda bir de Vasfi Rıza Zobu'nun anısı var. Darülbeydi'nin 11 Nisan 1930'da yaptığı Ankara turnesi sırasında Ata'nın kendileri için verdiği davetten sonra elini öpmek istemişler. Bu arzularını kendisine duyuran milletvekiline Ata'nın verdiği cevap şu :

« San'atkârlar el öpmez. Bizler meb'us oluruz, vekil oluruz, hatta Reisicumhur oluruz, ama san'atkâr olamayız. İşte bunun içindir ki san'atkâr el öpmez, onun eli öpülür. »¹

1 — Niyazi Ahmet Banoğlu — Nükte, Fıkra ve Çizgilerle Atatürk — Cilt 2 Sahife 34 / 2 — Münir Hayri Egeli — Holivut Dünyası — Sahife 1 / 3 — Avni Altınar — Her yönüyle Atatürk — Sahife 522.

TEŞEKKÜR

Kitabın yazılmasında esas olarak Rakım Çalapala'nın « Filmlerimiz » adlı eseri alınmış, Hilmi A. Malik, Zahir Güvemli, Nijat Özön, Erman Şener, Ağâh Özgüç ve Cemil Filmer'in eserlerinden de yararlanılmıştır. Kendilerine şükranlarımı sunarım. Ayrıca bilgilerinden faydalandığım Vasfi Rıza Zobu, Faruk Kenç, Şadan Kamil, Enver Burçkin, Nurullah Tilgen, Çetin Özkırım, Alim Şerif Onaran, Burhan Arpad, Sezai Solelli, Sami Şekeroğlu, İlhan Arakon, Ömer Lütfi Akad, Hâkî Refiğ, Metin Erksan, Burçak Evren, Giovanni Scognamillo, Metin And, Haldun Dormen, Atillâ Dorsay ve Oğuz Onaran ile her konudaki danışmanlarım Muzaffer Gökman, Celâleddin Atasoy, Ferit Ragıp Tuncor ve Cemâl Anadol beylere, bu arada araştırma yaptığım kütüphanelerde bana yardımcı olan tüm personele, özellikle Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nden müdür Yusuf Tavacı ile Müdür Yardımcısı Aysel Gültepe, memurlardan Süheylâ Şentürk, Hasibe Tokoğlu, Rahime Engin, Türkân Mercan, Mehmet Ali Karakaya Nihat Satıcı ve Abdülkadir Balgalmışa, Taksim Atatürk Kütüphanesi'nden müdür Aysel Polatoğlu ile müdür yardımcısı Safiye Özkan'a, memurlardan (Danışman) Nazân Haseki, Reyhan Gönenc, Oya Bıyıklıoğlu ve Ali Traka, İstanbul Üniversitesi kütüphanesinden müdür Nezahat Yılmaz ile memurlardan Nadide Ürkündağ ve Tülây Güngöre, İstanbul İl Halk kütüphanesi'nden müdür Erdal Hamami ile memurlardan Adil Süzük'e, Süleymaniye Kütüphanesi'nden müdür Muammer Baykal'a, Fatih Millet Kütüphanesi'nden mü-

dür Mehmet Tayşi'ye ve hepsinin başkanı Kütüphaneler Genel Müdürü Hasan Duman Bey'e, Mimar Sinan Üniversitesi Sinema TV Merkezinden Alev Demirbilek ve Ümit Gürkan'a teşekkürü borç bilirim.

MUSTAFA GÖKMEN

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	11
Sinemanın Doğuşu	12
Türkiyeye Gelişi	13
İlk Sinemalar	15
Kadın Erkek Ayırımı	17
İlk Filmler	17
Alt Yazılar	18
İstin Belgesi	19
Reklam Perdeleri	19
Sinema Fenerleri	20
El İlanları	20
Gazete ve Dergi İlanları	22
«Yedinci San'at» Deyimi	23
Kuruluş ve Yapım	24
Sponsek Pirahanesi	25
Feyziye Kiraathanesi	26
Ayastafanos Abidesi	28
Sigmund Weinberg'in Fotoğrafı	29
Ali Rıza Öztuna	30
Gün Işığına Çıkan Belgeler	31
Türk Sinemasının Kurucuları	36
Ahmet Muhtar Paşanın Durumu	37
Sermaye	38
Şirketler ve Diğer Kuruluşlar	39
Alaylar ve «Mektepli»ler	41

<u>Film Yarışmaları</u> ...	43
<u>Atatürk ve Sinema</u> ...	45
<u>İki Kıdemli San'atkâr</u> ...	47
<u>«Şeyhül Temâşa»</u> ...	48
<u>Devletin İlgisi</u> ...	49
<u>Sinema Eğitimi</u> ...	49
<u>Sansür</u> ...	50
<u>Sinema İle İlgili Yayınlar</u> ...	51
<u>Afişler</u> ...	53
<u>Karagöz</u> ...	54
<u>Misafirler</u> ...	55
<u>Yanan ve Yıkılanlar</u> ...	56
<u>Kayıplar</u> ...	58
<u>Eski İstanbul Sinemaları</u> ...	63
<u>Olaylar Dizisi (Kronoloji)</u> ...	113
<u>Film Dizisi (Filmoğrafi)</u> ...	173
<u>Mevcut Film Kopyaları</u> ...	236
<u>Kurucuların Özgeçmişleri</u> ...	239
<u>Son Söz</u> ...	260
<u>Son Not</u> ...	260
<u>Arşiv</u> ...	261

Ö N S Ö Z

Türk sinema tarihini benden evvel yazanlar başlangıçtan günümüze kadar olan zamanı Tiyatrocular Dönemi (1914 - 1939), Geçiş Dönemi (1940 - 1951) ve Sinemacılar Dönemi (1951'den Sonrası) diye üçe bölmüş. Çok isabetli olan bu görüşe ben de katılıyorum ve Türk Sinemasının tarihe mal olan ilk iki dönemini (Bir farkla) aynı çerçeve içinde sergiliyorum. Fark cınlardaki 1951'in bizde 1950 oluşudur. Sebep, kitabın « Başlangıçtan 1950'ye kadar » olan ölçüsünü değiştirmemek ve 20. yüzyılın Ekvator çizgisini geçmemektir. Sinemacılar dönemini 1949'da çevrilen « Vurun Kahpeye » ile başlatanlar da bulunduğuna göre ikisinin arası olan 1950'yi kabul etmenin yadırganacak bir tarafı olmasa gerek.

Eseri okuyucularıma sunarken bana, Bolu Merkez ve Sakarya İlk Okulları ile Davutpaşa Orta Okulu ve Darüşşafaka Lisesi'nde bilgi ve emek veren sayın hocalarımı hürmet ve minnet duyguları ile anıyorum. Ölenlere Allah'tan rahmet, sağ olanlara uzun ömür dilerim.

SİNEMANIN DOĞUŞU

Sinema, Sinematoğraf (Cinématographe) kelimesinin kısaltılmış şekli olup, Yunanca hareket anlamına gelen « Ki-nema » kelimesinden türemiştir. 19. yüzyılın son yıllarında doğup 20. yüzyılda gelişen sinemaya öneminden dolayı « Yedinci San'at » da deniyor. Saniyede gözün önünden 24 (İlk zamanlarda 16) resim geçirme esasına dayanan sinemanın icadı için evvelâ görüntünün tesbiti, sonra bunun hareketli hale getirilmesi, daha sonra da aynı anda çok kişinin seyredebilmesi gerekiyordu. Bunlardan birincisini Fransız Nicép-hore Niepce (1827), ikincisini Amerikalı Thomas Edison (1891), üçüncüsünü de Fransız Lui (Louis) ve Ogust Lüm-yer (Auguste Lumiere) adlı kardeşler başardı (1894). Niepce'nin bulduğuna Fotoğraf, Edison'un bulduğuna Kinetoskop, Lümyer kardeşlerin bulduğuna Sinematoğraf deniyordu. Bunlar sinema yolunun kilometre taşlarıdır. Onlardan evvel ve sonra bu işe emek veren ve buluşta katkısı olan daha çokları var. Özellikle filmi bulan George Eastman'ın katkısı çok önemlidir (1889).

Lumier kardeşler buluşu gerçekleştirdikten bir yıl sonra 13 Şubat 1895'de aletin patentini alarak halka açık ilk gösteriyi yaptılar. Yer Paris'teki bir kahvehanenin bodrum katı, tarih 28 Aralık 1895 idi. Kapüsin (Capucines) bulvarı 14 numaradaki kahvehanenin adı Gran kafe (Grand cafe), 120 kişi alabilen bodrumdaki yerin adı Hint salonu idi. İlk gösteriyi 25 kişi izledi.

Aslında sinema konusunda yıllardan beri yapılan çalışmalar olumlu sonuçlar vermeye başlamış, aynı yıl içinde Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de çeşitli makinalarla gösteriler yapılmıştı. Sonraki yıllarda Avrupa'daki birkaç devlet daha bu işe sahip oldu. Ama en büyük atılımlar Amerika'da yapıldı. İlk konulu film Amerika'da çekilmişti. (Büyük Tren Soygunu 1903). İlk sesli filmler de Amerika'da yapıldı. 1926'da gerçekleşen bu buluşla filmlere müzik eklendi. (Don Juan). 1927'de ilk sözlü film yapıldı (Caz Şarkıcısı). Ama bunlardaki müzik ve söz tam değildi. Yüzde yüz sözlü « New York Işıkları » 1928'de, müzikâl «Brodney Melody» 1929'da çevrildi. 1930'da ilk renkli film yapıldı. Daha sonra özel gözlükle seyredilen « Üç Boyutlu Film » çıktı. Ama pratik olmadığı için gelişemedi. 2. Dünya Harbi'nden sonra dev adımları ile ilerleyen sinema Sinemaskop, Sinerama, Panoramik ve Vista vision tekniklerini kazandı. Daha sonra özel salonda gösterilme bağımlılığından da kurtularak televizyonun yardımı ile evlerimize kadar girdi.

TÜRKİYE'YE GELİŞİ

Ön çalışmaları fotoğrafın icadından da önceye uzanan bu sanatın Türkiye'ye geliş ve gelişimi de şöyle oldu: Türkiye'de ilk sinema gösterisi Bertrand adlı Fransız tarafından Yıldız Sarayı'nda yapıldı (1896).¹ Bunu Fransız Fathé Film Şirketi'nin İstanbul temsilcisi Polonyalı Musevi Sigmund Weinberg'in Beyoğlu'ndaki Sponek (Sponeck) Birahanesi ile Şehzadebaşı'ndaki Feyziye Kiraathanesi'nde yaptığı gösteriler izledi (1897).² Aynı yıllarda Matalon adlı Musevi Lük-

semburg apartmanındaki bir kahvehanede (Sonra Glorya ve Saray sinemaları olan yer) film gösterileri yapıyordu.³ İki yıl sonra bu iş, bitişigindeki Odeon Tiyatrosu'na geçti (Sonra Ekler ve Sark sinemaları olan yer).⁴

1901'de Weinberg Beyoğlu'ndaki Konkordiya (Concor-
dia) salonunda 1902'de Cambon adlı Fransız, Varyete Ti-
yatrosu'nda (Theatre Des Variete) yaptıkları gösterileri Yıl-
dız Sarayı'nda tekrarladılar.⁵ Bu duruma göre sarayda film
gösterisi yapanlar Bertrand, Weinberg ve Cambon oluyor.
Daha sonra bu listeye Dolmabahçe Sarayı'nda Sultan Meh-
met Reşat ve misafiri Şeyh Sünûsiye film gösterisi yapan
Cemil Filmer de girecek.⁶

İstanbul'da halka açık ilk sinema gösterilerinin yapıl-
dığı Sponek Birahanesi, Tünel'den Galatasaray'a gelirken
soldaki Aznavur Pasajı ile Meşrutiyet Caddesi'nin başladığı
köşe arasında⁷, Konkordiya Saint Antoine Kilisesi'nin yerin-
de⁸, Varyete Tiyatrosu, Halep Çarşısı adlı binada idi (Sonra
Şehir Tiyatrosu komedi kısmı ve Ses Sineması olan yer).
Sigmund Weinberg daha sonraki yıllarda Şehzadebaşı'ndaki
Ferah Tiyatrosu'nda, Osmanbey'de şimdi Yapı ve Kredi Ban-
kası olan köşede, Şişli Etfal Hastanesi yakınındaki Rossig-
nol (Bülbül) Bahçe Gazinosu'nda ve Anadolu yakasındaki
çeşitli bahçelerde de film gösterileri yaptı.⁹

Bu arada bir de gezgin sinema kurulmak istendi ama
müsaade edilmedi. Bunu aşağıdaki padişah fermanından an-
lıyoruz: « İki Fransızın, Şirketi Hayriye'nin seferden alınmış
18 numaralı vapurunu Boğaziçi, Adalar, Bakırköy ve İzmit
Körfezi sahillerinde römorkörle çekerek içinde Sinematoğ-
raf gösterisi yapacakları haber alınmıştır. Mahzurları dolayı-
siyle buna izin verilmemesi padişahın yüksek emir ve fer-
manı icabındandır». ¹⁰ 20 Haziran 1908 Saray Başkâtibi Tah-
sin.

1 — Ayşe Osmanoğlu — Babam Sultan Abdülhamit — Sahife 75
/ 2 — Arkın Sinema Ansiklopedisi — Sahife 451 / 3 — Aynı eser
/ 4 — Ercüment Ekrem Talû — Perde ve Sahné — Yıl 1943 Sayı 7 /
5 — Hilmi A. Malik — Türkiye'de Sinema ve Tesirleri — Sahife 7 /
6 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 90 / 7 — Sait Duhani —
Eski İnsanlar Eski Evler — Sahife 79 / 8 — AYNI ESER — Sahife
73 / 9 — Vedat Tek — Yıllar Boyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 6 / 10 —
Belgelerle Türk Tarihi — Yıl 1969 Sayı 20.

İLK SİNEMALAR

İstanbul'da ilk yerleşik sinema Tepebaşı'nda sonra Anfi, Asri ve Ses sinemaları olan binada « Pathé Sineması » adı ile açıldı. (1908). Bunu Beyoğlu'nda Eclair (1909), Oriental, Cinema Theatre (1910), Central (1911), Orientaux (1912), Gaumont, Lion (1913), Cine Palace, Magic (1914) ve Variete (1915) sinemaları izledi. Pathé Sineması, Tepebaşı'ndaki Şehir Tiyatrosu binaşının yanında idi. Sigmund Weinberg tarafından işletiliyordu. Birkaç yıl hizmetten sonra kapandı. Daha sonraki yıllarda Pangaltı'da rastlayacağımız Pathé Sineması Tepebaşı'ndaki kapandıktan sonra açıldı. Buna Asaduryan'ın sineması veya doğrudan doğruya Pangaltı Sineması da deniliyordu. Gene aynı yıllarda Taksim'de Alkazar ve İsplandit, Beyoğlu'nda Elektra, Kuledibi'nde Apollon sinemaları açıldı. Alkazar Taksim'de halen İnönü Gezisi, Cumhuriyet Abidesi, Etap Marmara Oteli ve Atatürk Kültür Merkezi ile çevrili bulunan yeşil sahanın Abide tarafında, İsplandit Kültür Merkezi tarafında, Elektra şimdiki Alkazar'ın yerinde, Apollon Kuledibi'ndeki Neve Şalom Sinagogu'nun eski yerinde idi.

Muhafazakâr İstanbul tarafına sinema, Beyoğlu'ndan sonra girdi. Feyziye Kiraathanesi'ndeki gösteriyle Ferah Ti-

yatrosu'ndaki gösteriyi Weinberg, Sahnei Heves Tiyatrosu'ndaki gösteriyi Muhsin (Ertuğrul) yaptı. Ama bunların henüz hiçbirisi devamlı sinema durumunda değildi. Feyziye Kıraathanesi'ndeki gösteriler Kâtip Şalih'in Karagöz perdesinde yapılıyordu. Halk, Karagöz'e alışık olduğu için aynı perdede oynatılan sinemayı çabuk benimsedi. Bu yeni buluşa büyük ilgi gösterildiğini gören Murat ve Cevat (Boyer) adlı iş adamları da kıraathaneyi sinema salonu haline getirerek Milli Sinema adı ile açtılar (19 Mart 1914)¹. Aynı yıl Sirkeci'de Ali Efendi Sineması (27 Mayıs 1914)² sonra Sultanahmet'te Askeri Müze ve Alemdar, Sirkeci'de Kemal Bey ve Şafak, Şehzadebaşı'nda Hilâl, Yeni Milli, Ferah ve Millet, Çarşıkapı'da Zuhâl, Divanyolu'nda İstiklâl, Kadıköy'de Apollon, Kuşdili, Yeldeğirmeni ve Mısırlıoğlu, Üsküdar'da Doğançılar (Jale), Hale, İnşirah ve İhsaniye sinemaları açıldı. Böylece sinema Beyoğlu'ndan sonra İstanbul'un diğer semtlerine de yerleşmiş oldu.

Ertuğrul Sineması, Vezneciler'den Sarıçane'ye doğru giderken o zaman Direklerarası denilen şimdiki Şehzadebaşı Caddesi'nin sol tarafında idi. Feyziye Kıraathanesi'ndeki Milli Sinema adını değiştirtinceye kadar bu isimle anıldı. Sonra Yeni Milli, daha sonra Milli oldu. Aynı sırada biraz ileride Şark, ondan sonra sola sapan sokağın köşesinde ilk adı Milli, sonraki adları Güneş, Emperyal, Felek ve Türk olan ve genellikle Feyziye Sineması adı ile anılan sinema vardı. Bunlardan ilk ikisi 1957 yılında yapılan istimlâkler sırasında belediye tarafından, üçüncüsü 1930'lu yıllarda sahibi tarafından yıktırıldı.

Zuhâl Sineması, Beyazıt'tan Sultanahmed'e giderken sol tarafta Çorlulu Ali Paşa Medresesi'yle Atik Ali Paşa Camii arasında, İstiklâl Sineması o yıllarda Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ne tahsis edilen şimdiki Sağlık Müzesi'nin alt katında, Askeri Müze Sineması Aya Sofya ile Topkapı Sarayı'

nın arasındaki Aya İrini Kilisesi'nde, Alemdar Sineması adını taşıdığı caddede, Kemâl Bey Sineması, Hüdavendigâr Caddesi'nin sağında, Şafak Sineması solunda, Ali Efendi Sineması ise o zamanki adı Babıali Caddesi olan şimdiki Ankara Caddesi'nin alt tarafında, Sirkeci'den caddeye girince sağ tarafta idi (Halen spor malzemesi satılan yer).

İlk sinemaların çoğu eski tiyatro binalarında açıldı. Sinema olarak inşa edilen ilk binalar Taksim'deki Majik, Beyoğlu'ndaki Etüal³, Elektra, Sine Palas ve Elhamra ile Kadıköy'deki Süreyya sinemaları idi.

1 — Rakım Çalapala — Filmlerimiz / 2 — Ali Efendiye Ait Birinci Belge 3 — İnşaatı Yapan Mimar Vedat Beyin Kızı Selime İşitan'dan.

KADIN ERKEK AYIRIMI

İlk sinemalar yalnız erkeklere mahsustu. Sonra kadınlar matinesi yapılmaya başlandı. Daha sonra salonlar kapıdan ekrana doğru dikey bir perde veya tahta paravanla ikiye bölünerek bir tarafa erkekler, diğer tarafa kadınlar alındı.¹ Askeri Müze Sineması'ndaki uygulama ön tarafta erkekler, arka tarafta kadınlar, arada parmaklık şeklinde idi.² Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar devam eden bu ayırım Atatürk'ün emri ile kaldırıldı.³

1 — Burhan Arpad — Cumhuriyet 14 Ağustos 1984 / 2 — Sermet Muhtar Alus — Akşam 9 Aralık 1939 / 3 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 126.

İLK FİLMLER

Türkiye'ye getirilen ilk filmler Fransa, Almanya ve İtalya'dan geliyordu. Birinci Dünya Harbi'nde yalnız Almanya'

dan geldi. Harpten sonra Fransız ve İtalyan filmleri tekrar gelmeye başladı. 1921'den sonra bunlara Amerikan filmleri de eklendi. Ama çoğunluğu henüz Avrupa filmleri teşkil ediyordu. 1930'dan sonra durum değişmeye başladı. 1935'den sonra gelen Amerikan filmleri piyasanın yarısını kapladı. Diğer yarıda İngiliz, Fransız, Alman ve Rus filmleri vardı. İkinci Dünya Harbi'nde Amerikan filmlerinin nisbeti yüzde yetmişbeşe ulaştı. Geriye kalan yüzde yirmibeşlik kısmı Mısır, Hint ve Azeri filmleri teşkil ediyordu. Ama bunlar devamlı gelmedi. Harpten sonra kurulan normâl piyasada gene Avrupa ve Amerika'dan gelenler çoğunluktaydı.

Bu arada 1914'den beri var olan Türk sineması da gelişmeye başlamış, çevrilen filmlerin sayısı yıldan yıla artarken kalitesi de düzelmisti. Halen sinema ve televizyonda gösterilen Türk filmleri Avrupa ve Amerika'dan gelenlerin seviyesinde olmasa da arada büyük bir uçurumun bulunmadığı iftiharla yazılabilir. Bazı ülkelere film sattığımız ve çeşitli festivâllere katılarak ödül aldığımız da bir gerçektir.

ALT YAZILAR

İlk filmler hem sessiz hem yazısızdı. Seyirci yalnız hareketleri görmekte yetiniyordu. Konulu filmlerin yapımı başlayınca bunların anlaşılmasına yardımcı olmak üzere ara yazıları kondu. Tabii bunlar çok kısa ve özet halinde olduğu için anlatım biraz zayıf oluyordu. Sesli film çıkınca bu mahzur ortadan kalktı. Ama o da hangi dille çevrilmişse o dili bilenler tarafından anlaşılıyor, bilmeyenlere birşey söylemiyordu. Sonunda çare olarak alt yazı uygulaması başladı. 1950'lere kadar devam eden bu durum seslendirme stüdyolarının çoğalması ve dışarıdan gelen bütün filmlerin Türkçeye çevrilmesiyle tarihe karıştı.

İZİN BELGESİ

Eski filmlerde perdede filmin adından sonra pullu ve mühürlü bir yazı görünür, sonra film başlardı. Resmi evrak görünümündeki bu yazı filmin sansür kontrolundan geçtiğini gösteriyordu. Kontrol Ankara veya İstanbul'daki belirli bir sinemada il temsilcisinin başkanlığında, İçişleri ve Milli Eğitim Bakanlıkları ile Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü temsilcilerinden oluşan bir komisyon tarafından yapılır, Genelkurmay Başkanlığı, Ekonomi ve Tarım Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı temsilcileri de katılabilirdi. Bunlar filmi baştan sona kadar seyreder, Sansür Kanunu'na aykırı bir durum varsa gösterilmesini men eder, yoksa izin verirdi. Şayet filmin bazı yerlerinde kusur görülmüşse sahibinin rızası ile o kısımlar kesilerek izin verildiği de olurdu. İzin belgesini filmin baş tarafına monte etmek mecburi idi.¹ Belgesi olan filmler Türkiye'nin her yerinde serbestçe gösterilebilir, olmayanlar gösterilemezdi. Devlet dairelerinde yapılan filmler bu denetime girmiyordu.

1 — Sinema Postası — Yıl 1962 Sayı 31-32.

REKLÂM PERDELERİ

Halen sinemalarda filmin üstünde oynayacağı ekran ile onu, film gösterilmediği zaman toz ve isten koruyacak bir perde bulunuyor. Eskiden bunlardan başka, özellikle büyük sinemalarda üstünde « Necip Bey Briyantınleri, Telefunken Radyoları, Frigidaire Buz Dolapları » gibi ticari reklâmların bulunduğu bir perde daha vardı. Film gösterileceği

zaman yukarı çekilir, diğer zamanlarda inik ve görünür şekilde bulunurdu. Seyirci perdeye dönük oturduğu için film başlamadan ve antrakt denilen aralarda bunları mecburen görür, kelimeleri adeta ezberler, bu suretle de reklâm etkili olurdu.

SİNEMA FENERLERİ

Sinema kapılarına asılan büyük boy renkli afişlere « Sinema Feneri » deniyor. Bu tabir elektriğin bulunmadığı devirde geceleri halkın görebilmesi için afişin kenarlarına asılan fenerlerden kaynaklanıyor. Binaya paralel asıldığı gibi dikey de asılıyordu. Şimdi dikey olanlar yasaklanmıştır. Bunların en büyük düşmanı yağmur ve fırtına idi. Bu yüzden boyalar birbirine karışır, yırtılır giderdi. Sonraki yıllarda yırtılmayı önlemek için kümes teli ile kaplanmaya başladı. Halen bez üzerine plâstik boya kullanılıyor.

Dev boyutlarından dolayı saklanması mümkün olmadığı için şimdiye kadar yapılan binlerce sinema fenerinden hiçbiri mevcut değildir. Bunları yapan ressamılar da genellikle imza kullanmadıkları için onları da tanımıyoruz. Zamanımızdaki ressam Ömer Yıldız, Beyoğlu'ndaki Rumeli Hanı'nda çalışıyor. Bu satırlar kendisiyle yapılan bir röportajdan yararlanılarak yazıldı.¹

1 — Hürriyet Pazar ilâvesi 2 Ağustos 1987.

EL İLÂNLARI

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de gösterilen filmler için de çeşitli duyurular yapılmış. Bunlardan gazete

ve dergilere verilenler koleksiyonlarda kaldığı halde el ilân-
larından çoğu yok olmuş. Muhafaza edilen ve tarihi değer
taşıyanlardan üç örnek:

1 — Sponek Birahanesi'ndeki ilk gösterinin ilânı : (İs-
tanbul 1897)

«Beyoğlu'nda Galatasarayı karşısında Sponeck Salo-
nu'nda İstanbul'da birinci defa olarak Paris ve bütün Avru-
pa'nın mazharı takdiri olmuş olan canlı fotoğraf lûbiyatı
her akşam icra olunur.»¹

Not : Türkçe, Fransızca, Rumca ve Ermenice olarak
dört lisanla yazılan ilân Ahmet İhsan Matbaası'nda basıl-
mış.

2 — Ferah Tiyatrosu'ndaki gösterinin ilânı : (İstanbul
19 Eylül 1910)

«Mösyö Weinberg idaresinde, Bahri Müncemid'den bir
manzarai lâtime (Renkli), bir damadın sergüzeşti (Büyük
Dram), Rîqâden ve imzasız mektup (Komik) Buvaron'un
şıklığı (Komik). Dünyanın en meşhur fabrikası olan Fathé
Frerès Şirketi'nin kordelâları ba mukavele yalnız tiyatromu-
za mahsustur ».²

Not : Buz Denizi'ndeki lâtime manzaranın renkli oluşu el-
le boyandığı içindir.

3 — Ferah Tiyatrosu'nda bir gün sonraki gösterinin
ilânı : (İstanbul 20 Eylül 1910)

« Sinematograf. Yeni muhtelif program. Gayet müthiş
dramlar ».³

1 — Cumhuriyet Ansiklopedisi — Sahife 3196 ve Arkın Sinema
Ansiklopedisi — Sahife 449 / 2 — Milli Kütüphane (Ankara) / 3 —
Milli Kütüphane (Ankara) .

GAZETE VE DERGİ İLÂN LARI

Bunlar da gazete ve dergilerde rastladıklarımızdan tarihe malolanlar:

1 — Kadıköy Zamboglu Bahçesi'ndeki gösterinin ilânı: (İstanbul 30 Ağustos 1909)

«Kadıköy Zamboglu'nda Mösyö Weinberg idaresinde Pathé Frerès Sinematograf Tiyatrosu. İş bu Çarşamba günü hanımlara mahsus gayet lâtif manzaralar irae olunacak ve ince saz takımı icrayı terennüm edecektir ».¹

2 — Feyziye Kiraathanesi'ndeki gösterinin ilânı: (İstanbul 1 Ekim 1909)

«Şehzadebaşı'nda kâin Feyziye Kiraathanesi'nde, Belçika'dan şehrimize gelmiş olan Sinematograf kumpanyası tarafından her gece menazırı lâtime irae edilmektedir. Ayrıca kanto ve düetto ».²

3 — Erenköy Caddebostan Tiyatrosu'ndaki gösterinin ilânı: (İstanbul 21 Eylül 1911)

« Erenköy Caddebostan'daki tiyatrodaki bayramın ikinci günü akşamı Mösyö Weinberg idaresinde Pathé Sinematografı ile hayrete şayan tabii ve tarihi manzaralar gösterilecektir ».³

4 — Feyziye Kiraathanesi'ndeki gösterinin ilânı: (İstanbul 20 Aralık 1911)

« Yazıları Türkçe sinematograf. Bu kere Pathé Frerès fabrikasına sipariş edilen gayet cesim kordelâlar Şehzadebaşı'ndaki Feyziye Kiraathanesi'nde her gece gösterilmektedir. Fiatlar 1 ve 3 kuruştur ».⁴

Not : Eski ilânların bir kısmı Türk sinema tarihinin ka-

ranlık yerlerini az veya çok aydınlatabilir. Bir kısmı da o günlerin hatırası olarak alındı. 1914'den evvelkileri okudunuz. Sonrakiler « Olaylar dizisi »ndeki kronolojik sıralama içindedir. Bir nevi antika olan bu ilânlar ayrıca belge değeri taşıyor.

1 — Tanin / 2 -- Yeni Tasviri Efkâr / 3 — Yeni Gazete / 4 — Yeni Gazete.

« YEDİNCİ SAN'AT » DEYİMİ

19. yüzyılın sonuna kadar güzel san'atlar altı bölüme ayrılıyormuş. 20. yüzyılda sinema da bunlara katılmış. Bu deyim ilk defa Dünya'nın neresinde ve kim tarafından kullanıldı bilmiyoruz. Türkiye'de ilk defa 1924'de yayınlanan bir sinema dergisinin K imzalı yazısında rastlıyoruz. K'nın kim olduğunu da kesin olarak bilmeye imkân yok. Ama derginin başka sayfelerinde Kemalettin adlı bir yazar var. O zaman soyadı olmadığına göre bu « K » nın Kemalettin Kamu olabileceği aklı geliyor. Ünlü şairin böyle şeylerle uğraşmaya çağını söyleyenlere dergi sahibinin de ünlü edip Mehmet Rauf olduğunu hatırlatırım. Özelliklerini bozmadan biraz kısaltarak aldığımız tarihi yazı aşağıdadır:

«İçinde yaşadığımız aşırı medeniyetin bihakkın iftihar edeceği muvaffakiyeti hiç şüphe yok ki sinemadır. Günden güne tekemmül ederek vasıl olduğu bugünkü mevki onu ilmi ve fenni bir kuvvet haline inkılâp ettirmiştir. Bundan 8-10 sene evvel sinema her türlü san'at ruhundan uzak bir eğlence vasıtası şeklinde görünüyordu. O sabık şekli bugünkü hali ile mukayese edersek aradaki farkın vüs'ati karşısında hayrete düşeriz. Mühasssısların « Yedinci San'at » diye

tavsif ettikleri bugünkü sinema artık 10 sene evvelki gibi basit bir eğlence vasıtası değil, bir ders sahnesi, bir bediiyat kürsüsü, sanayii nefisenin ve dehayı beşerin meşher ve mızanı olmuştur. Bugünkü sinema gözden dimağa ve kalbe en kestirme yolu bulan ve açan kudrettir.

Yüksek şairlerin kalpleri ile terennüm ettikleri şahaseleri halk şimdi yalnız görmekle kalmıyor, adeta yaşıyor. Sinema salonlarının karanlık muhiti içindeki seyirciler beynelmil perdenin elektrik nuru ile yıkanan sihirli sathında hayatın mazi hâl, hatta istikbâl safhalarını zevk içinde seyrediyor. Sinemanın 10 sene evvelki hiçliğine karşı bugünkü kudretli varlığı 10 sene sonra göz kamaştıracak harikalar doğuracaktır, buna eminiz. Bu sebeptendir ki, sinemanın memleketimizde mevcut hararetli taraftarlarını ve prestîşkârlarını tatmin edecek, sıcağı sıcağına malûmat verecek, sinemayı yaşıyan ve yaşatan san'atkârları tanıtacak bir mecmûanın neşrini muvafık bulduk. « Sinema yıldızı » işte bu maksatla çıkıyor. Sinemanın seri tekâmülü ve inkişafı gibi « Yıldız » ımız da karilerimizin rağbeti sayesinde pek çabuk tekâmül ve terakki edecektir ».¹

1 --- Sinema Yıldızı --- Yıl 1924 Sayı 1.

KURULUŞ VE YAPIM

Türkiye'de çevrilen ilk film Birinci Dünya Harbi'ne girişimizden üç gün sonra yedeksubay Fuat (Uzkınay) tarafından çekilen «Ayastafanostaki Rus Abidesinin Yıkılışı »adlı belgeseldir (14 Kasım 1914) O tarihten 1921 yılının sonuna kadar film çekme yetkisi askeri veya yarı askeri kuruluşların tekelinde kaldı. Bunlar:

1 — Merkez Ordu Sinema Dairesi. Kuruluşu 1915. Mü-

dürü evvelâ Sigmund Weinberg, sonra Fuat (Uzkinay). Cemil Filmer ve Mazhar Yalay'ın da dahil olduğu 40 kişilik bir topluluk halinde Harbiye Nezareti'nin (Şimdiki İstanbul Üniversitesi merkez binasının) bahçesindeki bir binada çalıştılar. Tek katlı olan bu bina Şehzadebaşı tarafına açılan bahçe kapısının yanında idi.¹ (Hâlen mevcut değil) 2 — Müdafaa-i Milliye Cemiyeti sinema kolu Kuruluşu 1917. Müdürü Dr. Hikmet Hamdi Bey. Kenan Erginsoy ve Sedat Simavi ile beraber Divanyolu'ndaki 46 numaralı binanın alt katın da çalıştılar. (Hâlen Sağlık Müzesi) 3 — Malûl Gaziler Cemiyeti sinema kolu. Kuruluşu 1919 Müdürü Fuat Uzkinay Ahmet Fehim, Şadi Fikret ve Fazlı Necip'le beraber Divanyolu'ndaki 54 numaralı binada çalıştılar (Hâlen Erçevik İşhanı).

1 — Rakım Çalapala — Filmlerimiz / 2 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 85 / 3 — Rakım Çalapala — Filmlerimiz.

SPONEK BİRAHANESİ

Sponek (Sponeck) Birahanesi'nin Türk sinema tarihinde önemli bir yeri var. Eski Beyoğlu'nu anlatan bir kitapta yeri ve o kısımdaki iş yerleri şöyle sıralanıyor:

« Aznavur Pasajı ile Galatasaray köşesi arası :

1 — Kaliyarşis'in Fırını

2 — Pappi Sütcüsü

3 — Sponeck Bakkalı

4 — Fratelli Bakkalı

5 — Avrupa Eczanesi».²

Sponek Birahanesi'nin ayakta içki de içilen bakkalın alt katındaki bodrumda olduğunu diğer kaynaklardan öğreniyoruz. Burada enteresan bir benzerlik var. Paris'te ilk gösteri-

nin yapıldığı yer de bir binanın bodrum katı idi. Halen mevcut olan o binanın duvarındaki mermer kitabede şu satırlar okunuyor:

« Lumier Kardeşler tarafından icat edilen Sinematoğraf adlı cihaz ile fotoğraf projeksiyonları ilk defa 28 Aralık 1895'de burada gösterilmiştir».

Buna mukabil biz Sponek'in yerini bile doğru dürüst bilmiyoruz. Karşı köşede olduğunu yazan veya söyleyenler var. Paris'teki levha sinemanın icadının 31. yılında konmuş. Sponek de böyle bir ilgi bekliyor. Levhanın halen yün ipliği vesairenin satıldığı mağazaya konması mümkün olmazsa gereken şeyler karşılıklı minik alana dikilecek bir anıt üzerine de yazılabilir. Tabii o zaman Sponek'in yeri okla gösterilecektir. Orada başka anıt olduğunu, iki anıtın yanyana olamayacağını biliyorum. Benim bahsettiğim anıt diğerleriyle boy ölçüşecek cesamette olmayacak. Bu iş için azami bir metre boyunda mütevazı bir taş yeter. Sayın belediye başkanından İstanbul'a yapılan hizmetlere bunu da katmasını dilerim. Sponek'in yerini bir de adres olarak yazıyorum : İstiklâl Cad. 402 Beyoğlu.

Not : Sponek yıkılmış. Ama bitişigindeki bina aynen duruyor. Üstelik bu satırların yazıldığı yıllarda aslına uygun şekilde restore edildi. Sponek'in de ona benzediği düşünülebilir.

I — Sait Duhani — Eski İnsanlar Eski Evler — Sahife 45-79

FEYZİYE KIRAATHANESİ

Unutulmaması gereken yerlerden biri de Feyziye Kiraathanesidir. Bir ansiklopedide kiraathane hakkında şu bilgiye rastlıyoruz:

« Feyziye Kırâathanesi, Şehzadebaşı Caddesi ile Feyziye Caddesi'nin birleştiği köşede idi. Feyziye Caddesi tarafında (Daruşşafaka'nın kurucularından) Vidinli Tevfik Paşa'nın konağı vardı. Kırâathanenin kapısı Şehzadebaşı Caddesi'ne açılıyordu. Gaz lâmbaları ile aydınlatılan salonda çay, kahve ve şurup içilirdi. Cuma ve Pazar akşamları devrin ünlü sazende ve hanendelerinin katıldığı musiki fasılları yapılır dinleyicilerin arasında Tanburi Cemil, Ali Rifat, Rauf Yekta, Şekerci Cemil, Rahmi, Lem'i (Atlı) ve Ahmet Rasim Beyler de bulunurdu ».¹

Aşağıdaki satırlar da kırâathane müdavimlerinden Ahmet Rasim Bey'in:

« Direklerarasında ilk kırâathane açan Aliyanak Mehmet Efendi'dir. Ben henüz mektepte iken (Daruşşafaka'da) bu kırâathane mevcuttu. Bilâhara Feyziye Kırâathanesi bir zaman İstanbul'un Darülelhanı oldu. Kâzım Efendi namında sarışın, nazik, halûk bir zatın tahtı isticarında bulunduğu zamanlarda müdavimete başlamıştım. Burada Kemeñçeci Vasil'in, Yahudi Kemal'in, Kemani Mike'nin saz hey'etleri de çaldı. Ama en ziyade payidar olanı Tatyos'un takımı idi. Feyziye Kırâathanesi gitgide bir musiki mahalli ehemmiyetini haiz oldu. Bazan Zekâi Dede, Hünkâr imamı Medeni Aziz Efendi, Hacı Arif Bey, Sermüezzın Rifat Bey, Behlül ve Kırami Efendiler ile zamanın sair bestekârları, meşhur sazende ve hanendeleri gelirler, bilhassa Ramazan gecelerinde her taraftan yüzlerce erbabı nezahat ve merak toplanırlar, oturacak yer ve sandalya bulunmadığı pek çok vakî olurdu ».²

Feyziye Kırâathanesi'nin bir özelliği de eski İstanbul'un, yani surlarla çevrili olan kısmın tam ortasında bulunuşudur. Atalarımız nasıl ölçtülerse bunu tesbit edip işaretini koymuşlar. Bu işaret Şehzade Camii avlu duvarının Şehzade-

başı Caddesi ile Dede Efendi Caddesi'nin kesiştiği köşedir. Gradan geçenler dikkat etmişlerse duvarın tam köşesinde yeşil bir sütunun bulunduğunu görmüşlerdir. Bunun oraya mimari bir zaruret, estetik veya gelişigüzel konulduğu zannedilmesin. Bahsettiğim işaret budur. O noktanın İstanbul'un ortası olduğunu gösterir. Feyziye Kiraathanesi'ne 10 metre mesafede olan sütun bir dörtyol ağzının köşelerinden birinde bulunuyor. Diğer köşelerde Osman Baba Türbesi, Feyziye Kiraathanesi ve İbrahim Paşa sebili vardı. Halen işaret taşı ile sebil duruyor. Türbe ile kiraathane yok. Sonra « Yeni Sinema »'nın yapıldığı köşede bulunan Osman Baba Türbesi Şehremini Cemil Topuzlu zamanında kaldırıldı (1912) Caddeye adını veren direkler ise iki yıl evvel kaldırılmıştı (1910). Direkler, Vezneciler'den gelirken sağ tarafta, yani Ferah ve Millet tiyatrolarının (Sonra ikisi de sinema oldu) bulunduğu sırada idi.

Ferah Tiyatrosu'nu 1911 yılında Selâhattin Molla, Millet Tiyatrosu'nu (Sonraki Turan Sineması) 1912-1913 yıllarında Eczacı Kâzım Bey yaptırdı.³ Selâhattin Molla eski Ayas Paşa Mezarlığı'nın sahibi olduğunu iddia ve ispat ederek Tak-sim'le Gümüşsuyu Askeri Hastanesi arasındaki araziyi parselleyip satan kişidir.⁴

1 — İstanbul Ansiklopedisi — Sahife 5727 / 2 — Resimli Şark Mecmuası — Yıl 1932 Sayı 13 / 3 — TTOK Belleteni — Yıl 1977 Sayı 57-336 / 4 — Vasfi Rıza Zobu — O Günden Bu Güne — Sahife 41

AYASTAFANOS ABİDESİ

Ruslar tarafından 1893'de Sultan İkinci Abdülhamit'ten izin alınarak yapılmış. 1894'de başlayan inşaat 1897'de bit-

miş. İçine 1877-78 savaşında ölen Rus askerlerinin kemikleri doldurulmuş. Bina, Florya'nın Kalitarya semtindeki Barutçubaşılara ait arazide imiş. Birinci Dünya Savaşı'na katıldığımız günlerde dinamitlenerek havaya uçurulmuş, Ayastafanos'un bugünkü adı Yeşilköy, Kalitarya'nın adı Şenlikköy'dür.

Not : Rumi 1293'de başladığı için 93 harbi diye anılan Osmanlı - Rus Savaşı 24 Nisan 1877 ile 31 Ocak 1878 arasında devam etti. 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastafanos Barış Antlaşması ile son buldu. İki cephede savaşan Osmanlı Ordusu'nun komutanları Doğu cephesinde Gazi Ahmet Muhtar paşa, Batı cephesinde Gazi Osman paşa idi. Ağır hükümlerle dolu antlaşmayı Hariciye Nazırı Saffet Paşa ağlayarak imzaladı. Yardımcısı Sadullah Paşa da sonraki yıllarda intihar etti.

SİGMUND WEINBERG'İN FOTOĞRAFI

Bu kitapta bazı yenilikler bulacaksınız. Bunlardan biri Weinberg'in fotoğrafıdır. Türk basınında ilk defa yayınlanıyor. Hikâyesi şudur: Sayın Rakım Çalapala 1940'lı yıllarda « Türk sinema tarihi » ni (Özeti Filmlerimiz adlı broşür) yazıyormuş. Eser tamamlandığı günlerde içinde bulunduğu çanta ile beraber bir hırsız tarafından çalınmış. Morali bozulan ve çok üzülen yazar bir daha bu konuya dönememiş. Elindeki malzemeyi de sonraki yıllarda TRT'ye vermiş. Oradan Mimar Sinan Üniversitesi Sinema TV Merkezi'ne intikâl eden fotoğrafın kopyası sayın Sami Şekeroğlu'nun izniyle bize verildi. Yazılı basında fotoğraf olarak ilk defa burada yayınlanıyor. « Fotoğraf olarak » diyorum, çünkü Ressam Sururi'nin yaptığı kroki sayın Çalapala'nın broşüründe pek küçük ve herkesin göremeyeceği şekilde çıkmıştı. Benim gö-

züm keskin olmalı ki, o mikroskobik resmin varlığını fark ettim ve oradan hareketle araya araya bu paha biçilmez fotoğrafı buldum. Sigmund Weinberg'den kalan tek hatıradır.

ALİ RIZA ÖZTUNA (1861 - 1954)

Adını yukarıdaki şekilde yazınca onu kimse tanımaz. Ama « Lokantacı Ali Efendi » deyince Türk sinema tarihiyle ilgili herkes bilir. Bilir ama bütün bilinenler de birkaç satıra sığacak kadardır. Çünkü kendisiyle ilgili bilgiler uzun yıllar araştırmacılara ulaşmamış. Onlar da bilinenlerle yetinmişlerdir. Bu durum rahmetli Ali Efendi'nin torunlarından sayın Neclâ Akgün'ün bizimle yaptığı konuşmaya kadar devam etti. 24 Aralık 1988 Cumartesi günü Çiftelhavuzlar Mahur Sokağı 10 numaradaki evinde ziyaret ettiğimiz sayın Akgün ve saygıdeğer eşinden aldığımız bilgileri burada, belgeleri sonraki sahilelerde sayın okuyucularımıza sevinç ve iftiharla sunuyoruz. Evvelâ artık yabancıları olmadığımız rahmetli Ali Rıza Öztuna'yı daha iyi tanıyalım:

Süleyman Efendi ile Hasibe Hanım'ın oğlu. O zaman Türk yurdunun bir parçası olan Bulgaristan'ın Sofya şehrinde doğmuş. İlk ve orta eğitimini aynı yerde yaptıktan sonra ailesiyle beraber göç ederek İstanbul'un Fatih semtine yerleşmiş. Burayı silip süpüren büyük yangından sonra Bakırköy'e taşınmışlar. Bu arada evvelâ ticarete, sonra lokantacılığa başlamış (1885). Uzun yıllar Sirkeci Ebusuud Caddesi'ndeki lokantayı işleten Ali Efendi 20. yüzyılın 14. yılında yeğenleri Kemâl ve Şakir Bey'in teşvikiyle evvelâ Sirkeci'deki Ali Efendi Sineması'nı, sonra Kemâl Bey Sineması'nı açmış. Daha sonraki yıllarda Şehzadebaşı'ndaki Millet Ti-

yatrosu ile Üsküdar Doğancılar daki Park Sineması'nın işletmeciliğini almış. Ayrıca tiyatronun üst katındaki «Film imalâthanesi»ni malûl gaziler cemiyetinden kiralarak burada film çevrilmesine ön ayak olmuş ve bütün bunları 1921'de kurduğu «Sinema İşleri Şirketi» adı altında toplamış.

Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu Harekâtı'nın başarısı için gizli çalışmalar yapan Ali Efendi, İstanbul hükümeti tarafından idama mahkûm edilmiş. Ama yakalanamadığı için hüküm infaz edilememişti. Harpten sonra Ankara'ya çağırılarak Büyük Millet Meclisi lokantasını işletmesi teklif edilen Ali Efendi yaşlılık ve yorgunluk nedenleriyle bu işi kabul edememiş, 1928'de sinemacılıktan, sonraki yıllarda diğer işlerden uzaklaşarak Bakırköy'deki evinde istirahatâya çekilmiş, torunları ve hatıraları ile başbaşa yaşamıştır. 7 Ocak 1954'de 93 yaşında vefat eden Ali Efendi Bakırköy Mezarlığı'na gömüldü.

Not : Yukarıdaki satırların yazılmasına yardım eden ve rahmetli Ali Efendi'den kalan bütün evrakı önüme seren sayın Neclâ Akgün son olarak « Dedemi anarak çalışma ve başarılarını sergileme görevini üstlenebildimse ne mutlu bana » dedi. Ben de cevaben « Bundan iyisi can sağlığı. Böyle hayırlı torun dostlar başına » diyerek kendisini kutladım.

GÜN IŞIĞINA ÇIKAN BELGELER

Sayın Neclâ Akgün bize Türk sinema tarihinin önemli bir bölümünü aydınlatacak tarihi Belgeler verdi. Şimdiye kadar hiç bir yerde yayınlanmayan evrakın içinde en önemlisi « Ali Efendi Sineması » nın kuruluşunu bütün ayrıntıları ile

anlatan noter senedidir. Buradan, sinemanın açılış tarihi başta olmak üzere çok şey öğreniyoruz. İkinci önemli evrak «Sinema İşleri Şirketi» nin açılışına, üçüncüsü kapanışına ait olanlardır. Bunları «Kitaba aynen aktarmak ister dim. Ama yer darlığı dolayısıyla özelliklerini bozmadan özetlerini sunmayı uygun buldum.

BİRİNCİ BELGE:

1 — Altta imzaları bulunan biz Sirkeci'de lokantacı Ali Efendi, Maliye Nezareti Varidat Müdüriyeti memurlarından Mehmet Kemalettin ve İstanbul sultanisi elektrik memuru ve sinema operatörü Fuat Bey'ler, Sirkeci'deki Muşul Hanı altında Ştaynburg Birahanesi adı ile tanınan yerde tesis edeceğimiz sinema temaşahanesini aşağıda beyan olunan şekil ve surette idare etmeyi taahhüt ederiz.

2 — Bu sinema, bir numaralı kurucu Ali Efendi tarafından konulacak 250 Osmanlı lirası ve Kemâl Bey tarafından konulacak 50 Osmanlı lirası ki cem'an 300 Osmanlı lirası ile tesis ve idare edilecektir. Diğer ortak Fuat Bey ise beşinci maddede beyan edilen şekilde çalışmasını ortaya koyarak şirkete dahil olmaktadır.

3 — Açılacak olan sinemaya birinci ortağın adına izafeten «Ali efendi sineması» adı verilmiştir .

4 — Ali efendi'nin halen işletmekte bulunduğu Aydın oteli altındaki lokanta herhangi bir sebeple kapanarak sinemanın bulunduğu yere nakli gerekmez veya sinemadan beklenen kazanç temin edilemediği için kapanma mecburiyeti hasıl olmazsa, bu mukavelenin hükmü üç sene geçerli olacaktır.

5 — Fuat Bey operatörlük ve elektrik işleriyle reklâm ve ilânları tanzim edecek. Buna mukabil sinemanın tesisinde nakdi yardımda bulunmayacaktır.

6 — Temaşa öğleden sonra başlamak üzere gece yarısına kadar icra edilecektir.

7 — Masraflar çıktıktan sonra kalacak olan hasılatın yüzde yirmisi Fuat Bey'e, geri kalanı ortaklardan Ali Efendi ile Kemâl Bey'e ait olacaktır.

8 — Muamelâtın düzgün gitmemesinden dolayı zarar etme ihtimaline karşı Fuat Bey'in payından her ay 500 kuruş kesilerek bir bankaya emaneten bırakılacak, biriken para sinema kâr ettiği takdirde Fuat Bey'in, zarar ederek kapandığı takdirde Ali Efendi'nin olacaktır.

9 — Hasılatı safiye, film, çalgı ve çalgıcı parası, elektrik ücreti, temaşahanenin kirası, müsdahdemin yevmiyesi, ilânat ve diğer masraflar çıktıktan sonra kalan paradır.

10 — Hasılatı safiye hissedarlar arasında her ay nihayetinde yapılacak toplantıda hesaplar kontrol edildikten sonra taksim ve tevzi edilir.

11 — Sinema herhangi bir mecburiyet karşısında kapanırsa demirbaş eşya satılarak ortakların koydukları sermaye nisbetinde taksim edilecek, Fuat Bey sermaye koymadığı için hiç bir talepte bulunamayacaktır.

12 — Düğün, hususi davet ve saireye gidilerek iş yapılabileceğinden böyle işlerin kazancından yüzde otuzu Fuat bey'e aittir.

13 — Bu mukavelenin müddeti 27 Mayıs 1914 tarihinden itibaren geçerli olacak ve Fuat Bey, sinemanın açılışından itibaren hak sahibi bulunacaktır.

14 — Bu muamele iki nüsha olarak Dersaadet'te tanzim ve ortaklar arasında teati edilmiştir. 27 Mayıs 1914.

(Ortakların ve şahitlerin isim ve imzaları ile İstanbul Kâtibi adilinin 28 Mayıs 1914 tarih ve 3006/44 numaralı tasdiki)

İKİNCİ BELGE:

Sirkeci'de Ali Efendi Lokantası'nda mukim Ali Efendi ve kardeşi Hacı Osman efendilerle gene aynı yerde mukim Mehmet Kemalettin ve kardeşi Mehmet Şakir beyler arasında alttaki şerait dahilinde bir şirket kurulmuştur.

1 — Ünvanı «Sinema İşleri Şirketi» olup maksadı halen Sirkeci'de faaliyette bulunan Ali Efendi ve Kemâl Bey sinemaları adı ile tanınan iki sinemadan başka Malûl Gaziler Cemiyeti'nden kiralanın Şehzadebaşı'ndaki Millet Tiyatrosu'nı ve Üsküdar Doğancılar'da Park sineması adı ile tanınan açık hava sinemasını, ayrıca Millet Tiyatrosu dahilindeki film imalâthanesini işletmektir.

2 — Şirketin merkezi Ali Efendi Sineması dahilindeki dairei mahsusadır.

3 — Şirketin idaresi ve imza yetkisi ortaklardan Kemalettin Bey'e verilmiş olup, yokluğunda yerine Şakir Bey vekâlet edecektir.

4 — Şirketin sermayesi, kuruluşu teşkil eden müesseselerden Millet ve Park sinemaları ile film imalâthanesine tahsis edilen 5084 lira 61 kuruş, Ali Efendi ve Kemâl Bey sinemalarındaki demirbaş eşyanın bedeli olan 4100 lira ile halen mevcut bulunan 1815 lira 39 kuruş ki, cem'an 11000 liradır. Bunun altıda ikisi Kemal Bey, altıda ikisi Şakir Bey, altıda biri Ali Efendi tarafından konuldu.

5 — Şirketin müddeti 1 Ekim 1921'den 1 Aralık 1923 tarihine kadar olmak üzere 2 sene 3 aydır.

6 — Sene sonunda hasılatı safiyeinin yüzde yirmisi ihtiyat akcesi olarak ayrıldıktan sonra geriye kalan para hisse miktarlarına göre tevzi edilir.

7 — Ali Efendi ve Kemâl Bey sinemalarının hesapları 30 Eylül 1921 tarihinde kesilecek, ilişik listede beyanı bu-

İstanbul 835 liralık borç, 1 Ekim 1921 tarihinden itibaren ödenmeye başlanacaktır. Kemâl Bey'in Gazilere Yardım Hey'eti'nden 1 Ocak 1921'de kiraladığı müesseselerin hesapları diğer ortaklar tarafından tasvip ve tasdik edilmiştir.

8 — Şirketin hesapları her ayın başında bütün ortaklar tarafından görülerek tasdik olunacaktır.

(Ortakların ve şahitlerin isim ve imzaları ile İstanbul 4. Kâtibi adili Ali Murtaza beyin 10 Ekim 1921 tarih ve 10479/161 numaralı tasdiki)

BORÇ LİSTESİ

- 410 Atlas Film Ticarethanesi sahibi mösyö Manolakiye
- 40 Pathé Şirketi Dersaadet vekili umuru mösyö Jozefe
- 125 Gomon Şirketi Dersaadet vekili umuru mösyö Telemak İspiridise
- 80 Karaosmanzade Sinema Ticarethanesi sahibi Suat beye
- 80 Azya Film Müessesesi sahibi mösyö Andrese
- 100 Mütferrik mahallere
- 835 Lirayı osmani

ÜÇÜNCÜ BELGE

Biz altta imzaları bulunanlar arasında kurulan ve İstanbul 4. Kâtibi adillüğinden 10 Ekim 1921 tarih ve 10479/161 numara ile tasdikli Sirkeci'de Ali Efendi ve Kemâl Bey sinemaları ile Şehzadebaşı'ndaki Millet Tiyatrosu'nun ve Üsküdar'daki açık hava sinemasının işletilmesi ve Millet Tiyatrosu'ndaki imalâthanede film imâl etmek için teşkil etmiş olduğumuz «Sinema İşleri Şirketi»ni kendi rızamızla kapatmaya karar verdik. Şirketin bütün borç ve alacağı ortaklardan Kemâl Bey'e ait olup diğer ortak Ali Efendi'nin gerek şirkette gerekse Kemâl Bey ve kardeşi Şakir Bey'de hiçbir

cihet ve surette alacağı ve borcu yoktur. Keyfiyetin tesbiti için bu fesih ve ibra evrakını aşağıda adları yazılı şahitler ve Kâtibi adil huzurunda imza ve ikrar eyledik. 13 Şubat 1928

(Ortakların ve şahitlerin isim ve imzaları ile İstanbul 1. Kâtibi adili Mehmet Eşref beyin 13 Şubat 1928 tarih ve 2690/374 numaralı tasdiki)

TÜRK SİNEMASININ KURUCULARI

Şimdiye kadar bu konuda bir şey yazılmamış. Halbuki her kuruluşun bir kurucusu veya kurucuları vardır. Ben bu tesbitin lüzumuna ve Türk sinemasındaki bazı kişilerin kuruculuk sıfatına lâyık olduğuna inanarak bir liste yaptım. Tabii isimler seçilirken herkesin kabul edebileceği bir formül bulunması gerekiyordu. Ben bunu « Sinemanın icadından 1950'nin sonuna kadar olan dönemde Türk sinemasına birinci derecede hizmeti olanlar » şeklinde ele aldım. Her türlü eleştiriye ve gelecek baskılarda düzeltilmeye açık olan liste aşağıdadır:

1 — Türkiye'ye sinemayı resmen getiren kişi Enver Paşa.

2 — Durumu aşağıda açıklanacak olan Ahmet Muhtar Paşa.

3 — Türkiye'de ilk rejisör, kameraman, film dağıtıcısı ve sinema işletmecisi Sigmund Weinberg.

4 — İlk Türk rejisörü ve kameramanı Fuat Uzkınay.

5 — Tamamlanan ilk Türk filminin rejisörü Sedat Simavi.

6 — İlk rejisörlerden en çok film çeviren Muhsin Ertuğrul.

- 7 — İlk kameramanlardan Cezmi Ar.
- 8 — İlk kameramanlardan Cemil Filmer.
- 9 — İlk kameramanlardan Kenan Erginsoy.
- 10 — İlk kameramanlardan Burhan Felek.
- 11 — İlk özel stüdyoyu kuran Seden Kardeşler.
- 12 — İkinci özel stüdyoyu kuran İpekçiler.
- 13 — Üçüncü özel stüdyoyu kuran Halil Kamil Kamil.
- 14 — Türk sinemasının Ankara teşkilâtını kuran Münir Hayri Egeli.
- 15 — Geçiş döneminin öncüsü Faruk Kenç.
- 16 — Geçiş döneminin 2. adamı Baha Gelenbevi.
- 17 — Geçiş döneminin 3. adamı Şadan Kamil.
- 18 — Sinemacılar döneminin öncüsü Ömer Lütfi Akad.

Bunların 1950'ye kadar olan dönemden seçildiklerini, daha sonrakilerin bu çerçevenin dışında kaldıklarını bir daha hatırlatırım.

AHMET MUHTAR PAŞA'NIN DURUMU

Yeni bir buluş olan sinema 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında Türkiye'ye (Bu Türkiye kelimesi söz gelimi- dir. Aslında Osmanlı İmparatorluğu'na) gelmiş. Ama halkın çoğunluğu tarafından henüz benimsenmemişti. 1910 yılına doğru Beyoğlu'nda açılan birkaç sinemaya genellikle İstanbul'da oturan yabancılarla yerli ekalliyet gidiyor, şehrin asıl sahibi olan Müslümanlar bu yeni temaşa şekline pek rağbet etmiyordu. Özellikle şehrin merkez kısmında yeni sinema açmak kimsenin aklından geçmiyordu. Eğer Ahmet Muhtar Paşa, Askeri Müze Sineması'nı açmasaydı daha evvel açılanlara yıllarca rakip çıkmaz, üstelik onlar bile yeteri kadar müşteri bulamaz, belki de kapanırdı. Ancak Ahmet

Muhtar Paşa'nın Askeri Müze Sineması'nı açıp halkı film seyretmeye teşvik etmesinden sonra seyirci ve sinema sayısı sūr'atle arttı. Ferah ve Şark tiyatrolarının sinemaya çevrilmesi, Güneş, Zuhâl, İstiklâl, Alemdar, Kemal Bey ve Şafak sinemalarının birbiri arkasından açılması bu sayede oldu. Paşa'nın adını kurucular listesine yazmamızın sebebi budur.

SERMAYE

Sinemacılık, özellikle film yapımcılığı çok masraflı iş tir. Paranız yoksa istediğiniz kadar çalışkan ve bilgili olun, hiç bir şey yapamazsınız. Napolyon'un bahsettiği üç önemli şey en çok burada rol oynar. Belki de bu sebeple filmlerin jeneriğinde prodüktörün adı rejisörden evvel yazılır. Bu, şimdi olduğu gibi eskiden de böyle idi. Türk sinemasının tarihe mal olan ilk yıllarında 5 kişinin bu çok riskli iş i yapabildiğini görüyoruz. Bunlardan birincisi Kemâl Film Şirketi'nin bütün masraflarını yüklenen Lokantacı Ali Efendi. İkinci, üçüncü ve dördüncüsü manifaturacılıktan kazandıkları parayı filmciliğe yatıran İsmail, Kâni ve Rifat İpekci Beyler, beşincisi Halil Kâmil Bey'in ticaret hayatına atılmasında yardımcı olan ve başarılı bir sinemacı oluncaya kadar destekleyen kayın pederi Ömer Nazım Bey'dir. Bunlardan yalnız Kâni ve Rifat İpekci ön plânda görünmüş, diğerleri geri plânda kalmayı tercih etmişler, ama unutulmayı hakketmemişlerdir. Biz kendilerinden kısaca bahsederek kadirşinaslık borcumuzu ödemeye çalıştık. Daha geniş bilgi Ali Efendi'nin torunu sayın Neclâ Akgün'den ve Ömer Nazım Bey'in oğlu sayın Faruk Kenç'den alınabilir.

ŞİRKETLER VE DİĞER KURULUŞLAR

Başlangıçtan 1950'nin sonuna kadar olan dönemde Türkiye'de film yapımı ile ilgili resmi ve sivil şu kuruluşları görüyoruz:

1 — Merkez Ordu Sinema Dairesi	1915
2 — Müdafaa-i Milliye Cemiyeti	1917
3 — Malûl Gaziler Cemiyeti	1919
4 — Kemâl Film Şirketi	1919
5 — Osmanlı Donanma Cemiyeti	1920
6 — Sinema İşleri Şirketi	1921
7 — Ordu Foto Film Merkezi	1922
8 — Kemâl Film Stüdyosu	1922
9 — İpekci Kardeşler Şirketi	1923
10 — İpek Film Şirketi	1928
11 — Fanamet Film Şirketi	1928
12 — HA - KA Film Şirketi	1929
13 — İpek Film Stüdyosu	1932
14 — Türkiye Sinema ve Filmciler Birliği	1932
15 — Fitaş	1934
16 — Sintaş	1934
17 — Türk Film Stüdyosu (HA - KA)	1934
18 — Lâle Filmer Dağıtım Bürosu	1936
19 — Marmara Film Stüdyosu	1937
20 — Lâle Film Şirketi	1940
21 — Özen Film Şirketi	1941
22 — Matbuat Umum Müdürlüğü	1941
23 — Ses Film Stüdyosu	1943
24 — İstanbul Film Şirketi	1944

25 — Halk Film Şirketi	1944
26 — Doğan Film Şirketi	1945
27 — And Film Şirketi	1945
28 — Yerli Film Yapanlar Cemiyeti	1946
29 — Sinemacılar ve Filmciler Cemiyeti	1946
30 — Ankara Film Şirketi	1946
31 — Sema (Ar) Film Şirketi	1946
32 — Birlik Film Şirketi	1946
33 — Erman Film Şirketi	1946
34 — Şark Film Şirketi	1946
35 — Duru Film Şirketi	1946
36 — Acar Film Şirketi	1946
37 — Muna Film Şirketi	1946
38 — Atlas Film Şirketi	1946
39 — Atlas Film Stüdyosu	1946
40 — Elektra (Seyhan) Film Şirketi	1947
41 — Haik Film Stüdyosu	1947
42 — Ömay Film Şirketi	1948
43 — İyi Film Şirketi	1948
44 — Kale Film Şirketi	1948
45 — Ülkü Film Şirketi	1949
46 — Milli Film Şirketi	1949
47 — Azim Film Şirketi	1949
48 — Güneş Film Şirketi	1949
49 — İstanbul Film Stüdyosu	1949
50 — Sonku Film Şirketi	1950
51 — Hilâl Film Şirketi	1950
52 — Berkmen Film Şirketi	1950
53 — Ateş Film Şirketi	1950

Müdafaa-i Milliye, Malûl Gaziler ve Osmanlı Donanma Cemiyetleri ile Matbuat Umum Müdürlüğü'ne ait tarihler bunların asıl kuruluşlarına değil, sinema kollarının kuruluş-

larına aittir. Osmanlı Donanma Cemiyeti'nin kuruluş tarihini « Tombul Aşığın Dört Sevgilisi » adlı filmde, Sinema İşleri Şirketi'nin kuruluşunu sureti kitapta mevcut olan belgeden, Fanamet'in kuruluşunu Türk Sineması Dergisi'nin 1 Mayıs 1928, HA - KA'nın kuruluşunu Cumhuriyet Gazetesi'nin 25 Nisan 1929, Muna'nın kuruluşunu gene aynı gazetenin 14 Temmuz 1946 tarihli sayılarından tesbit ettik. Kuruluş tarihleri sayın Özön'ün yazdıklarından farklı olan Halk ve Atlas Film şirketleri için de eski gazete koleksiyonlarından faydalandık.

Listeye giren şirketler sırf film çevirmek için kurulanlar veya imâl ile ithali beraber yapanlardır. Fanamet HA - KA Film Şirketi'nin, Lâle Filmer Dağıtım Bürosu Lâle Film Şirketi'nin çekirdeği ve ilk adımı oldukları için alındı. Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin asıl kuruluşu 5 Ekim 1911.¹

1 — Tarih ve Toplum — Yıl 1989 Sayı 64.

«ALAYLI VE MEKTEPLİ» LER

Sinemacı kuşak gelinceye kadar Türkiye'de kimin rejisör, kimin kameraman olduğu pek belli değildi. Birkaç filmde oynayıp rejisörün ve kameramanın nasıl çalıştığını gören kıdemli oyuncuların bazıları « Bu işi ben de yaparım » diyerek ortaya çıkıyor, bazısını da başkaları teşvik ediyordu. Özellikle kameramanlık usta fotoğrafcıların yapabileceği bir iş zannediliyor, ayrıca bu işlerde « Ucuz adam çalıştırma düşüncesi » de etkili oluyordu. Biraz da bu yüzden Türk sinemasının emekleme devri uzun sürdü. Ancak «Sinemacı kuşak » adı da verilen « Mektepli Sinemacılar » geldikten sonra « Alaylı Sinemacılar » yavaş yavaş ortalıktan çekile-

rek işi hakiki sahiplerine bıraktılar. Alaylıların ekserisi tiyatrocuymdu. Ama içlerinde başka meslekten gelenler de vardı. Aşağıdaki listede mektepli olmadığı halde sinemacılığı meslek edinen Weinberg, Uzkınay ve Erginsoy ile iki gruba da girmeyen Sedat Simavi ve Mektepli sinemacılardan Faruk Kenç, Baha elenbevi, Şadan Kamil, Turgut Demirağ, Ömer Lûtfi Akad, Şakir Sırmalı, Çetin Karamanbey ve Aydın Arakon'un yanında çok miktarda Alaylı rejisör ve kameraman göreceksiniz. Adları ve çevirdikleri film sayısı şöyle:

Rejisörler: Sedat Simavi 2, Sigmund Weinberg 1, Fuat Uzkınay 1, Ahmet Fehim 2, Şadi Fikret 1, Muhsin Ertuğrul 29, Nazım Hikmet 1, Faruk Kenç 11, Adalf Körner 3, Ferdi Tayfur 4, Baha Gelenbevi 4, Şadan Kamil 8, Talât Artemel 2, Refik Kemâl Arduman 2, Seyfi Havaeri 5, Vedat Örfi Bengü 14, Kâni Kıpçak 2, Turgut Demirağ 3, Sami Ayanoğlu 3, Ömer Lûtfi Akad 3, Şakir Sırmalı 1, Çetin Karamanbey 3, Fikri Rutkay 3, Kadri Ögelman 2, Aydın Arakon 3, Cahide Sonku 1, Mümtaz Ener 2, Suavi Tedü 1, Ahmet Muhtar 2, Cahit Irgat 1, Semih Evin 1, Hüseyin Peyda 1, Vedat Ar 1, Orhon M. Arıburnu 1.

Kameramanlar: Kenan Erginsoy 3, Sigmund Weinberg 1, Fuat Uzkınay 5, Cezmi Ar 42, Lazar Yazıcıoğlu 12, Necati Tözüm 11, Baha Gelenbevi 1, Kriton İlyadis 8, Coni Kurteşoğlu 4, Kemâl Baysal 3, Yuvakim Filmeridis 6, Manasi Filmeridis 2, İlhan Arakon 9, Şadan Kamil 3, Aram Hugasyan 4, Kâzım Koçkan 1, Önnik Kalustyan 2, Faruk Kenç 1, Turgut Ören 1, Enver Burçkin 1, Özen Sermet 1.

Not: Başlangıçtan 1950'nin sonuna kadar olan dönemde Türkiye'de 119 konulu film çevrildi. Yukarıdaki rakkamlar toplanırsa sayı daha fazla çıkar. Çünkü bazı filmleri (Özellikle yarıda bırakılanları) 2 veya daha fazla rejisör ve kameraman çevirmiş. Tabii bir film için birden fazla kişinin adı yazılınca sayı değişiyor.

FİLM YARIŞMALARI (FESTİVALLER)

Dünyada ilk film yarışması 1928 yılında Amerika'nın Los Angeles şehrine bağlı Holivut kasabasında yapıldı. 1931'deki bir benzetmeden dolayı Oskar diye de anılan Akademi ödülleri 1950'ye kadar alanlar şunlar: (Parantez içindekiler rejisör) 1928 — (Frank Borzage), Janet Gaynor, Emil Jannings. 1929 — (Frank Lloyd), Mary Pickford, Warner Baxter. 1930 — Lewis Milestone) Norma Shearer, George Arlis. 1931 — (Norman Taurog) Marie Dressler, Lionel Barrymore. 1932 — (Frank Borzage), Helen Hayes, Frederich March, Wallace Berry. 1933 — (Frank Lloyd), Katherine Hepburn, Charles Laughton. 1934 — (Frank Capra), Claudette Colbert, Clark Gable, 1935 — (John Ford), Bette Davis, Victor Mc Laglen. 1936 — (Frank Capra), Luise Rainer, Paul Muni. 1937 — (Leo Mc Carey), Luise Rainer, Spencer Tracy. 1938 — (Frank Capra), Bette Davis, Spencer Tracy. 1939 — (Victor Fleming), Vivien Leigh, Robert Donat. 1940 — (John Ford), Ginger Rogers, James Stewart. 1941 — (John Ford), Joan Fontaine, Garry Cooper. 1942 — (William Wyler), Greer Garson, James Cagney. 1943 — (Michael Curtiz), Jennifer Jones, Paul Lukas. 1944 — (Leo Mc Carey), Ingrid Bergman, Bing Crosby. 1945 — (Billy Wilder), Joan Crawford, Ray Milland. 1946 — (William Wyler), Olivia de Havilland, Frederich March. 1947 — (Elia Kazan), Loretta Young, Ronald Colman. 1948 — (John Huston), Jane Wyman, Laurence Olivier. 1949 — (Joseph L. Mankiewicz), Olivia de Havilland, Broderick Crawford. 1950 — (Joseph L. Mankiewicz), Judy Holiday, Jose Ferrer.

Avrupa'daki ilk yarışma ise 1932 yılında İtalya'nın Venedik şehrinde yapıldı. 1934'de bizim de « Leblebici Horhor Ağa» ile katıldığımız bu uluslararası festivâl, sonra çeşitli yerlerde yapılanlarla yaygınlaştı. Halen Dünyanın her yerinde sayısız festivâl (Bugünkü adı ile Film Şenliği) yapılıyor.

Bize gelince: Başlangıçtan 1950 ye kadar olan dönemde yalnız bir defa 1948 yılında yapıldı. Uluslararası olmadığı için festivâl diyemeyeceğimiz yarışmayı «Yerli Film Yapanlar Cemiyeti » son üç yılda çevrilen yerli filmler arasında düzenlemişti.

Jüri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden Mustafa Şehip Tunç ve Mazhar Şevket İbşiroğlu, Güzel Sanatlar Akademisi'nden Kenan Temizan ve Zeki Faik İzer, gazetecilerden Sezai Solelli ve Zahir Güvemli, rejisörlerden Kemâl Arduman ve Turgut Demirağ, kameramanlardan Kenan Erginsoy ve İlhan Arakon, oyuncularından Kemâl Emin Bara ve Mahmut Moralı'dan kuruldu. Bunlardan ilk altısı sinemanın dışından, ikinci altısı içinden idi. İlk ikisi katılmadı.

Sümer Sineması'nda gösterilen sekiz filminden Unutulan Sır birinci, Bir Dağ Masalı ikinci, Karanlık Yollar üçüncü oldu. En iyi eser sahibi Reşat Nuri Güntekin, en iyi senaryo sahibi Turgut Demirağ, en iyi kameraman Kriton İlyadis, en iyi kadın oyuncu Nevin Aypar, en iyi erkek oyuncu Kadri Erogan, en iyi yardımcı kadın oyuncu Cahide Sonku, en iyi yardımcı erkek oyuncu Talât Artemel seçildi. Ödüller Açık-hava Tiyatrosu'nda verildi. Yarışmaya giren diğer filmler: Seven Ne Yapmaz, Gençlik Günahı, Çıldıran Kadın, Yuvamı Yıkamazsın ve Düşkünler idi. Yanık Kaval da listede olduğu halde katılmadı.

ATATÜRK VE SİNEMA

« Bir Millet Uyanıyor »un beğenilmesinden sonra yazar Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Kurtuluş Savaşı'na ait daha geniş ve gerçekçi bir film yapımı için Atatürk'e başvurmuştu. Ata senaryoyu inceledikten sonra olumlu cevap verdi. Hatta bu film için gerekirse kendisinin ve yakın arkadaşlarının da kamera karşısına geçerek yardımcı olabileceklerini söyledi. Senaryo son şeklini aldıktan sonra çekim başladı. Filmi yapanlar evvelâ eski fotoğraflardaki bazı görüntülerin hareketli hale getirilmesini istiyordu. Bunun için Büyük Millet Meclisi'nde evvelce söylediği bir nutku o günkü kıyafetini giyerek tekrarladı. İsmet (İnönü) ve Kâzım (Özalp) paşalar da yardıma hazırды. Ama evvelâ çekim sırasındaki bir aksaklık, sonra yoğun işler, daha sonra Ata'nın sağlığındaki bozulma dolayısıyla bu işe devam edilemedi.³

Ölümünden sonra onunla ilgili bir film çevrilmesi için bazı girişimler oldu. Bunlardan biri Münir Hayri Egeli'nin 1942 de eski belgesellerden faydalanarak çevirdiği «Atatürk Sevgisi» adlı filmdi. Umulan başarı sağlanamayınca bu işin yabancılara yaptırılmasına karar verildi. Önce Amerikalı aktör Douglas Fairbanks Jr. Sonra gene Amerikalı Yul Brynner Türkiye'ye çağırılarak teklif yapıldı. Bunların ikisi de olumlu cevap verdi. Ama sonradan bu işten vazgeçildi. Douglas Fairbanks Jr. Boğaz'daki Küçüksu kasrında misafir edilmişti (1952). Son girişim doğumunun 100. yıldönümünde oldu. Bir Belçika firmasıyla ortak çevrilen ve eski belgesellerden de faydalanılan filmde Atatürk'ün gençlik dönemini Devlet Konservatuvarı öğrencisi Cüneyt Çalışkur, olgunluk dönemini Belçikalı Paul Andre Mussech temsil etti.⁴ 1981'de tamamlanan film iki yıl sonra 19 Mayıs

1983'de televizyonda gösterildi.

Atatürk'ün ilk defa nerede sinemaya gittiğini bilmiyoruz. Bu, İstanbul, Ankara veya İzmir'de olabilir. O devirde Ankara'da «Millî Bahçe» ve «Karacabey» adlı iki sinema vardı.³ Biri yazlık diğeri kışlık olan bu sinemalar Taşhan ve Cebeci semtlerinde idi. İzmir'de ise 17 sinema bulunuyordu.⁴ Adları, yerleri, sahip veya işletmecileri şöyle: 1 — Palas (Kordon) Sait Bey ve Mösyö Piyer. 2 — Sakarya (Kordon) Jülyen Ailesi. 3 — Millî (Beyler Sokağı) Millî Kütüphane. 4 — Büyük Türk (Irgat Pazarı) Sait Bey. 5 — Lâle (Keçeciler) Tevfik ve Cemil Filmer. 6 — Ankara (İki Çeşmelik) Tevfik ve Cemil Filmer. 7 — Kışla (Bahri Baba) Ziya Bey ve Ortakları. 8 — Ferah (Karşıyaka) Uşakî Zade Muammer Bey. 9 — Merkez (Kokaryalı) Hocazadeler. 10 — İzmir (Karataş) Rahmi Bey ve Ortağı. 11 — Şark Yıldızı (Buca) Faik Bey. 12 — Bornova (Bornova) Mösyö Karlo. 13 — Halk (Göztepe) Tevfik ve Cemil Filmer. 14 — Yıldız (Karataş) Türk Ocağı. 15 — Yıldız (Tepecik) Ahmet Hamdi Bey. 16 — Asansör (Karataş) Mehmet Efendi ve Bohoraki. 17 — Eşref Paşa (Eşrefpaşa) Mehmet Efendi ve Bohoraki.

Atatürk bunlardan Ankara Sineması'na şeref verdi.⁵ Sait Bey sonra Eczacıbaşı soyadını alacak olan kişi, Muammer Bey Atatürk'ün kayın pederi idi. Ata'nın gördüğü filmlerden bazıları:

1 — Şarlo İdama Mahkûm⁶ (Charlie Chaplin) Ankara Sineması (İzmir) 1923.

2 — Serseri Kral (Denis King, Jeannette Mac Donald) Elhamra 3 Aralık 1930.

3 — İstanbul Sokaklarında (Semiha, Bedia Muvahhit, Azize Emir, Gavrilidis, Rahmi, Talât, Hazım, Behzat, İsmail Galip) Yeni Sinema (Ankara) 27 Aralık 1931.

4 — Onu Şarkî İle Söyle (Al Jolson) Yeni Sinema (Ankara) 3 Ocak 1932.

5 — Çanakkale (İngiliz Belgeseli) Opera 22 Ocak 1932.

6 — Kongre Eğleniyor (Lillian Harvey, Henry Garat) Elhamra 23 Şubat 1932.

7 — Demir Kapı (Charles Boyer, Mona Goya) Glorya 16 Eylül 1932.

8 — Bir Millet Uyanıyor⁷ (Ercüment Behzat, Atıf, Ferdi, Emel Rıza, Kevser, Naşit, Sait, Emin Beliğ, Mahmut, Faik Hadi.) Özel Gösteri (ANKARA) 1932.

9 — Yutkeviç'in Rusya'dan getirdiği bazı film parçaları⁸ (Ankara) 1933.

10 — Ankara Türkiye'nin Kalbidir⁹ (Türk - Rus ortak yapımı) Belgesel film (ANKARA) 30 Mart 1934.

11 — İstiklâl¹⁰ (İzmir Zaferi adlı filmin genişletilmiş şekli) Dolmabahçe Sarayı'nda İran şahı ile beraber izlediler 1934.

1 — Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu — Yeni Gün — Yıl 1939 Sayı 9 / 2 — Cumhuriyet 19 Mayıs 1983 / 3 — Sinema Yıldızı — Yıl 1924 Sayı 4 / 4 — Aynı dergi — Sayı 3 / 5 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 125 / 6 — Aynı Eser — Sahife 126 / 7 — Hürriyet 1974 Yıllığı — Sahife 593 / 8 — Ekran — Yıl 1933 Sayı 3 / 9 — Cumhuriyet / 10 — Hürriyet 1974 Yıllığı — Sahife 593

İKİ KIDEMLİ SAN'ATKÂR

Bu kitap yayınlandığı zaman ilk Türk filmlerinde oynayanlardan yalnız Vasfi Rıza Zobu ile Bedia Muvahhit hayatta bulunuyor. Bu iki san'atkâr Atatürk'ten itibaren devletimizin bütün başkanları tarafından takdir edildiler. Atatürk Vasfi Rıza Bey'e bir takım elbise hediye etmişti. Kenan Ev-

ren, Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yıl törenleri sırasında ikisine de takdîrname verdi. Daha sonra « Devlet san'atçısı » seçildiler. Sayın Zobu'nun « O Günden Bu Güne » adlı bir kitabı ile çeşitli gazete ve dergilerde çıkan yazıları var. Ayrıca Kartal Maltepe'nin Gülsuyu semtinde bir ilkokul yaptırarak hayırseverliğini de ispat etmiştir. Son görevi İstanbul Şehir Tiyatrosu genel san'at yönetmenliği idi. Ata'nın kendisine hediye ettiği elbise halen Yıldız'daki Tiyatro Müzesi'ndedir. Bilge ve Melike Zobu adlı tiyatro san'atkârlarının da onun akrabası olduğunu ilâve ederek kendisine uzun ömür dileyelim.

« ŞEYHÜL TEMAŞA »

Eskiden her san'atın bir piri vardı. Yirminci asrın ilk yarısında « Şeyhül Etibba », « Şeyhül Muharririn » gibi sıfatlar da kullanılmaya başlandı. Tiyatro ve sinemada böyle bir uygulama yok. Ama olsa idi o makamın ismi ne olurdu ve kim seçilirdi. Bu hususta fikir beyan edebilecek büyüklerimiz var. Onlardan evvel bana söz düşmez. Ama bir anket yapılırsa bunun, ömrünü sinemaya harcamış bir yaşlıya verilebilecek en büyük ve sevindirici ödül olduğunu, adının da geleneğe uyarak «Şeyhül Temaşa» olabileceğini rahatça söyleyebilirim.

« Peki kim seçilebilir » dersiniz, bildiğim kadarı ile halen üç büyüğümüz bu yolda hayli mesafe almıştır. Bunlardan birincisi seksene merdiven dayayan Faruk Kenç, ikincisi doksana yaklaşan Vasfi Rıza Zobu, üçüncüsü ise asırdide olması için sadece 6 yılı kalan Cemil Filmer'dir. Yaşayan sinemacıların içinde bunlardan daha yaşlı kimse olduğunu ha-

tırılamıyorum. Varsa o veya onlar da seçimle katılabilir. Yoksa seçimi şimdiden sayın Filmer kazanmış durumdadır. Hepimizin ağabeyi, emektar sinemacı « Şeyhül Temaşa » Cemil Filmer'i 21. asırda da başımızda olması dileğiyle kutlarım.

DEVLETİN İLGİSİ

Türkiye'nin devlet yapısındaki üç kuruluş belgesel film çekme işiyle görevlidir. Bunlardan birincisi « Ordu Foto Film Merkezi », ikincisi eski adı Matbuat Umum Müdürlüğü olan bugünkü « Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü », üçüncüsü Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı « Öğretici Filmler Merkezi » dir. Bunlardan ayrı olarak özel statü ile çalıştığı halde gene bir devlet kuruluşu olan TRT de her türlü film çekimi ve gösterilmesiyle ilgileniyor.

SİNEMA EĞİTİMİ

Enver Paşa'nın açtığı kursu saymazsak Türkiye'de sinema eğitimi İstanbul Devlet Güzel San'atlar Akademisi film arşivi bölümü tarafından düzenlenen kursla başladı (15 Temmuz - 15 Eylül 1947). Bu kurs 1975 yılında « Sinema ve Televizyon Enstitüsü » haline getirildi. Aynı yıl şimdiki adı Anadolu Üniversitesi olan Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde de bir « Sinema ve Televizyon Yüksek Okulu » açıldı. Bunları Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi « Basın Yayın Yüksek Okulu » ve Ege Üniversitesi « Güzel San'atlar Fakültesi Sinema Bölümü » izledi. İstanbul'daki Devlet Gü-

zel San'atlar Akademisi'nin adı Mimar Sinan Üniversitesi olunca enstitünün adı da « Sinema ve Televizyon Araştırma Merkezi » oldu. İlk öğretmenler 1947'deki kursa katılan Sami Şekeroğlu, Lütfi Akad, Metin Erksan, Halit Refiğ ve İlhan Arakundu. Halen Eğitim Enstitü müdürü ve Sinema TV Ana Bilim Dalı Başkanı Sami Şekeroğlu'nun yönetiminde devam ediyor.

SANSÜR

Türkiye'de « Sansür » adlı kanun çıkmadı. Ama aynı anlamı daha yumuşak kelimelerle ifade eden « Talimatname », « Nizamname » ve « Tüzük » ler yapıldı. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1931 — Filmleri, gösterileceği şehrin emniyet müdürlüğünden iki polis kontrol ediyordu.

9 Haziran 1932 — Kontrolun, merkezi bir teşkilâta bağlanarak (O zamanki adlarıyla) Erkânı Harbiye Riyaseti, Dahiliye Vekâleti, Maarif Vekâleti Temsilcileri tarafından yapılmasına karar verildi ve bununla ilgili « Sinema filmlerinin kontrolü hakkında talimatname » yayınlandı.

26 Aralık 1933 — Talimatnameye senaryo sansürü de eklendi.

1 Haziran 1934 — Talimatname biraz daha genişletilerek « Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilâtı'na ve Vazifelerine Dair Kanun » çerçevesine alındı.

19 Temmuz 1939 — « Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname » çıktı.

15 Ocak 1948 — Nizamname yeniden gözden geçirilerek bazı ilâveler yapıldı.

Daha sonra 20 Kasım 1957, 23 Eylül 1977, 23 Ağustos 1979 ve 4 Aralık 1983'de zamanın getirdiği yeniliklere ve ihtiyaçlara göre yeni düzenlemeler yapıldı. Bu arada nizamnamenin adı «Tüzük» oldu. Halen uygulama son şekli ile devam ediyor. Yeni adıyla « Filmlerin ve film senaryolarının denetlenmesine ilişkin Tüzük » devletin iç ve dış güvenliğini ve siyasetini olumsuz yönde etkileyecek ulusal duyguları incitecek, ya da ahlâk ve adaba aykırı nitelikteki filmlerin çekimini ve halka gösterilmesini önüyor. Denetleme Kurulu İçişleri Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı başta olmak üzere çeşitli bakanlıkların ve kuruluşların temsilcilerinden oluşuyor. Görevi yerli ve yabancı filmlerle senaryolarının incelenmesi ve izne bağlanması. Kurul halen Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Dairesi ne bağlı olarak çalışıyor.

SİNEMA İLE İLGİLİ YAYINLAR

Başlangıçtan 1950'nin sonuna kadar olan dönemde Türkiye'de sinema ile ilgili bol denecek miktarda yayın yapıldı. Bunların içinde hiçbir işe yaramıyacak kadar kalitesiz olanları bulunduğu gibi oldukça kaliteli olanları da vardı. Ben bu kitabı biraz da onlardan topladığım bilgi ile yazdım. Adları ve Yayın Tarihleri şöyle:

KİTAP VE BROŞÜRLER: Sesli, Sessiz ve Renkli Sinema 1931, Bir Millet Uyanıyor 1932, Türkiye'de Sinema ve Tesirleri 1933, Işıktan Doğanlar 1934, Sinema Artisti Adalet 1936, Bir Kavuk Devrildi 1936, Aynaroz Kadısı 1937, Sürtük 1937, Radyo ve Sözlü Sinema 1938, Hürriyet Apartmanı

1940, Binnaz 1941, Lâle Film Sinemacılık ve Filmcilik T.A.Ş. Esas Mukavelenamesi 1941, Özen Film Filmcilik ve Sinemacılık T.A.Ş. Esas Mukavelenamesi 1941, Çocuklar, Gençler, Filmler, 1943, Sinemanın İçyüzü 1943, Reisör Muhsin Ertuğrul 1943, Çıldıran Kadın 1944, Yayla Kartalı 1945, Senede Bir Gün 1946, Sesli Sinemalar ve Televizyon 1946, Televizyon, Sesli Sinema Radar 1946, Filmlerimiz 1947, Sinema Tarihi 1947, Sinemacılar ve Filmciler Cemiyeti Ana Nizamnamesi 1947, Harmankaya 1948, Sinema, Radyo, Televizyon 1949, İstanbul Sinemacılarının Dertleri 1949, Muhsin Ertuğrul 1949, Muhsin Ertuğrul, Kırk Yıl Kırk Yazı 1949.

DERGİLER: Temaşa 1918, Sinema Postası 1923, Sinema Yıldızı 1924, Film Mecmuası 1925, Sinema Mihveri 1926, Artistik Sinema 1926, Musavver Türk Sineması 1927, Ekran 1928, Türk Sineması 1929, Sinema Gazetesi 1929, Glorya Sineması 1930, Haftalık Sinema Gazetesi 1930, Sinema ve Tiyatro Heveskârı (Küçük Boy) 1930, Holivut 1931, Artist 1931, Yeni Film 1931, Sinema ve Tiyatro Heveskârı (Büyük Boy) 1932, Sinema Mecmuası 1932, Ankara Sinema Risalesi 1932, Temaşa Alemi (Ankara) 1933, Sine Fon 1933, Haftalık Sinema 1933, Ekran 1933, İpek Film Magazin 1933, Türk Sinema Mecmuası 1933, Cine Journal 1934, Film Gazetesi 1934, Sinema Mecmuası (İzmir) 1934, Sinema Mecmuası (Bursa) 1934, Sinema ve Tiyatro 1934, Sinema, Tiyatro ve San'at 1934, Ankara Sinemaları 1934, Türk Sineması 1934, Yeni Film 1934, Gösteriş Sinema Mecmuası 1935, Sinema Alemi (Ankara) 1935, Sine Post 1935, Holivut İstanbul Magazin 1936, Yeni Sakarya Sineması 1936, Temaşa (Bursa) 1936, Ülkü Sakarya Sineması 1937, Haftalık Sinema 1937, İstanbul Sinemaları 1937, Sinema Obektifi 1937, Yıldız 1938, Film Dünyası 1939, Perde ve Sahne 1941, Sinema 1941, Sine Magazin 1943, Holivut Dünyası, 1943, Sinema Alemi (Ankara) 1944, Film, Moda, Spor 1945, Sinema Haftası 1945,

Haftanın Filmleri 1945, Film Magazin 1946, Beyaz Perde 1946, Beğeneceğiniz Bir Film 1946, Salon Holivut Sesi 1946, Sine Mod 1946, Prenses Sinema Dergisi 1947, Yeni Holivut Magazin 1948, Sinema Magazin (İzmir) 1948, Sinema Alemi (Ankara) 1949, Sinema Dünyası (İzmir) 1949, Perde 1949, Bizim Yıldızlar 1950.

Bunlardan ayrı olarak yayınladıkları tarih belli olmayan iki dergi daha var. Adları: Sine Fehim, Tiyatro Film.¹

MAKALELER: Sinema — Hayat Ansiklopedisi — Yıl 1935 Cilt 9, Eski Günlerde Sinema — Sermet Muhtar Alus — Akşam 4 Aralık 1939, Atatürk Film Çevirirken — Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu — Yeni Gün — Yıl 1939 Sayı 9, İstanbul'da İlk Sinema ve İlk Gramofon — Ercüment Ekrem Talü — Perde ve Sahne — Yıl 1943 Sayı 7, Sinema (Nereden Nereye) — Cemil Cahit Cem — Sine Magazin — Yıl 1944 Sayı 14, Türk Filmciliği — Burhan Arpad — Sine Magazin — Yıl 1944 Özel Sayı, Sinema — Aylık Ansiklopedi — Yıl 1944 Cilt 1, Sinemanın Doğuş Günü Tarihi — Röne Jan — Resimli Tarih Mecmuası — Yıl 1950 Sayı 6.

1 — Feridun Fazıl Tülbentci — Cumhuriyet'ten sonra çıkan gazete ve mecmualar — Sahife 71-73.

AFİŞLER

Afişler, üzerlerindeki film kadrosunu belirten isimlerden dolayı (Sinema konusunda) en sağlam ve faydalı kaynaklardan biridir. Mümkün olup da her filminden bir afiş saklanabilseydi sinema tarihini yazmak çok kolay olurdu. Ama ne yazık ki bastırılan yüzlerce afiştten bir tekini bile sakla-

mak kimsenin aklına gelmediği için eski filmler hakkında bilgi toplamak çok zor hale gelmiştir. Bereket ki bu işten para kazananların yapmadığı işi Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin meraklı ve gayretli müdürü sayın Muzaffer Gökman yapmış da bazıları günümüze kadar gelmiş.

Filmoğrafi kısmında aî t oldukları filmleri teker teker yazacağımız afişlerin adlarını burada toplu olarak sunuyoruz: (Başlangıçtan 1950'nin sonuna kadar) Karım Beni Aldırırsa 1933, Söz Bir Allah Bir 1933, Şehvet Kurbanı 1940, Kahveci Güzeli 1941, Dertli Pınar 1944, Hürriyet Apartmanı 1945, Köroğlu 1946, Kızılırmak - Karakoyun 1947, Kerimin Çilesi 1947, Yuvamı Yıkamazsın 1947, Damga 1948, Silik Çehreler 1948, Dinmeyen Sızı 1949, Ölünceye Kadar Seninim 1949, Ayşe'nin Duası 1949, Fedakâr Ana 1949, Çete 1950, Üvey Baba 1950, Lüküs Hayat 1950, İstanbul Geceleri 1950, Ateşten Gömlek 1950, Karadeniz Postası 1950, Çakırcalı Mehmet Efe 1950, Söyleyin Anama Ağlamasın 1950, Üçüncü Selim'in Gözdesi 1951, Tanrı Şahidimdir 1951, İstanbul'un Fethi 1951, Yüzbaşı Tahsin 1951.

Not : İlk gösteri tarihleri 1951 olan son dört filmin çevrildikleri tarih 1950 dir.

KARAGÖZ

Celile B. de Mille 1931 yılında İstanbul'a geldiğinde Darülbeyti san'atkârları kendisine büyük misafirperverlik gösterdiler. Bu arada Karagöz de oynatıldı. Ünlü rejisör bu gösteriyi çok enteresan buldu. İzlenimlerini soranlara « Sinema galiba sizin Karagöz'den doğmuş » dedi. Ben de aynı kanıdayım. Bu Ata yadigârı temaşa şeklini tekrar eski iti-

barlı yerine getirmek için zaman zaman bazı girişimler oluyor. Ama hiç birinden olumlu bir sonuç alınamıyor. Bana kalırsa Karagöz'ü ölüme mahkûm eden bizleriz. Çünkü zamanın gereği olarak herşeyde bazı değişiklikler olduğu halde Karagöz'de hiç bir değişikliğe razı olmuyor, eski şeklini aynen muhafaza etmesini istiyoruz. 300 sene evvel çizilen acemice şekiller de bugünkü nesle sempatik görünmüyor.

Naçiz kanaatıma göre Karagöz'de yalnız esprilerin değil, şekillerin de elden ve gözden geçirilmesi gerekir. Sinema gibi bir beyazperde oyunu olan Karagöz'ü ilk defa çizenler elbette ressam değildi. Zaten onların zamanında resim yasaktı. Ama bugün usta ressamlar var. Yasak ise çoktan kalktı. Neden halâ o eski antipatik şekillere yapışıp kalalım. Yeni şekil için ressam aramaya bile lüzum yok. Eski « Karagöz Gazetesi »'ndeki Karagöz'le Hacivat bu iş için biçilmiş kaftandır. İllâ ki deve derisi ve eski görüntü diyenler bilmeden Karagöz'e kötülük ediyor. Bıraksınlar da Karagöz'le Hacivat daha muntazam ve sevimli bir görüntüye sahip olsun. Gerekirse perde büyüsün, oynatanlar 2 veya 3 kişi olsun, müzik ve renk ilâve edilsin, güncel konular işlensin ve hepsinden önemlisi konuşmalara nezahet hakim olsun. Bu revizyon yapılabilirdiği takdirde Karagöz'ü kurtarmak mümkün olabilir. Aksi halde kaldırıldığı rafta unutulmaya mahkûmdur. Benim Karagöz hakkındaki düşüncelerim bunlar. **«Her ne kadar sürcü lisan eyledikse affola.»**

MİSAFİRLER

Başlangıçtan 1950'nin sonuna kadar olan dönemde Türkiye'yi, sinema ile ilgili çok kişi ziyaret etti. Bunların en

önlüleri şunlardı: Sarah Bernhardt 1909, İvan Mosjoikine 1920, Olga Çekova 1920, Akim Tamirof 1920, Mauritz Stiller 1924, Greta Garbo 1924, Marie Bell 1930, Eliza Binemeciyan 1930, Zozo Dalmás 1931, Fritz Lang 1931, Cecile B. de Mille 1931, Don Jose Mojika 1933, Güstav Fröhlich 1933, Eveliyne Holt 1933, Lil Dagover 1933, Josephine Baker 1934, Lillian Gish 1935, Dorothy Gish 1935, Georges Milton 1936, Marie Bell 1940, Arletty 1948, Spiros Skouras 1949, Elaine Shepard 1949, Jean Marais 1949, Yvonne de Carlo 1950, Virgina Bruce 1950, Tino Rossi 1950

Zozo Dalmás 1930'lu ve 1940'lı yıllarda birçok defa Yunanistan'a gidip geldiği için ilk gelişinden sonrakileri yazmadık. Macar asıllı Amerikalı yıldız Zsa Zsa Gabor 1930'lar da, şakıcı kovboy Gene Autry 1940'larda Türkiye'ye geldiler. Ama geliş tarihleri kesin olarak tesbit edilemedi. Gene Autry, İkinci Dünya Harbi'nde Amerikan ordusunda pilottu. Bir görev sırasında kullandığı uçağın arıza yapması sonucu Mersin civarına zorunlu iniş yaptı.¹

1. — Cumhuriyet ilâvesi 24 Şubat 1952

YANAN VE YIKILANLAR

İlk yıllardaki filmler yanar cinsten olduğu için sinema yangınları bu işle beraber başlamış, alınan bütün önlemlere rağmen tamamen önlenememiş, ancak 1950'li yıllarda yanmaz film bulununca tehlike büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Tamamen demiyorum, çünkü yangın başka sebeplerden de çıkabiliyor. Dünyada sinema ile ilgili ilk yangın Paris'teki bir gösteri sırasında çıktı. 180 kişi yanarak öldü (4 Mayıs 1897). Bizde ilk ölümlü yangın sinemada değil bir ti-

carethanede oldu. Galata Agopyan Hanı'ndaki mağazanın de posunda tutuşan ham filmler yüzünden 7 kişi yanarak öldü (18 Ocak 1931). Bundan sonraki büyük yangınlar Hasköy'deki Belediye film deposu (19 Temmuz 1959) ve Elmadağı'ndaki Şan Sineması yangınlarıdır (7 Şubat 1987). Birinde 2, diğerinde 1 kişi yanarak öldüler. Hasköy'deki yangında ölenlerden biri olan bekçi filmlerin yanında sigara içmenin cezasını hayatı ile ödedi. Ama o hafta gösteride olmayan yabancı filmlerle beraber Türk sinemasının ilk ürünleri de yok oldu. Halen mevcut olanlar çeşitli sebeplerle depoda bulunmayanlardır. Elmadağı'ndaki yangında film ziyatı olmadı. Bir tiyatro gösterisinden sonra çıkan yangında bekçi hayatını kaybetti.

İlk sinemalarda yangınla ilgili hiç bir tertibat yoktu. Sonra şu önlemler alındı: İç kapıların üzerinde kırmızı ışıklı « Harik vukuunda çıkılır » yazısı. Bir duvara asılmış kazma, kürek, merdiven ve uzun saplı kancalar. Aynı duvarın dibine sıralanmış içi su veya kum dolu kovalar ve birkaç yangın söndürme aleti. Sonraki yıllarda bunlara bir itfaiye neferi de katıldı. Evvelâ temiz ve muntazam kıyafetleri, ciddi görünüşleri ile seyirciye güven veren bu kişiler, sonra sinemada yangınla ilgisi olmayan her işte çalıştırılarak asıl görevlerine bakamaz hale getirildiler. Böylece o iş de dejenere edilmiş oldu.

Esasen sinemacıların asıl güvencesi binanın cephesinde çatıya yakın kısımda bulunan « Ya Hafız » levhası idi. Allah da kendine inananları hıfzetmiş olacak ki o yüzde doksanı ahşap, üstelik çürümeyi, tozu ve mikrobu önlemek maksadıyla döşeme tahtaları sık sık mazotlanan sinemalarda büyük bir yangın olmadı. Ama ulu Tanrı akılsız kullarını her zaman muhafaza etmiyor. Menfaat hırsı ile inşaat malzemesi noksan kullanılan Küçükalyalı'daki Neş'e Sineması'nın çökme olayında 38 kişi öldü 45 kişi yaralandı (24 Ocak 1959)

KAYIPLAR

Türk sinemasının başlangıçtan 1950'ye kadar olan kısmı ile ilgisi olup da şimdi aramızda bulunmayanlar :

Enver Paşa	4.8.1922
Ahmet Muhtar Paşa	1926
Ahmet Muvahhit	8.5.1927
Ali Rıza (Sepetçi)	19.12.1928
Arşak Karakaş	11.11.1929
Ahmet Fehim	2.8.1930
Mehmet Rauf	24.12.1931
Fazlı Necip	19.6.1932
George Eastman	1932
Mahmut Hayrettin Kocataş	1933
Sururi	30.4.1934
Hüseyin Çetinyalçın	27.12.1934
Saim İlkbasan	1.2.1935
Ahmet Nuri Sekizinci	8.3.1935
Ömer Nazım Kenç	8.5.1935
Kemâl Küçük	23.4.1936
İsmail İpekci	7.6.1936
Nurettin Şefkati	15.10.1936
Kâni İpekci	25.10.1936
Denizkızı Eftalya	15.3.1939
Melek Tayfur	7.12.1939
Kavuklu Ali	12.2.1940
Kemâl Seden	14.1.1941
Bogos Karakaş	5.3.1941
Afife Jale	23.7.1941

Emin Belig Belli	5.12.1941
Şadi Fikret Karagözoğlu	30.12.1941
Mimar Vedat Tek	9.5.1942
İsmet Fahri Gülünç	1942
Neyyire Ertuğrul	13.2.1943
Naşit Özcan	26.4.1943
Asım Baba	1943
Sait Köknar	18.1.1944
Hüseyin Rahmi Gürpınar	8.3.1944
Miltiadis Nikolaidis	15.3.1944
Hamazasp Haki	20.3.1944
Hazım Körmükcü	1.4.1944
Mahmut Doral	26.6.1944
Ömer Fehmi Başkut	27.5.1945
Mahmut Yesari	16.8.1945
Ali Murtaza Astan	17.6.1946
Muhlis Sabahattin Ezgi	10.2.1947
Hüseyin Çeyrekoğlu	18.3.1947
Burhanettin Tepsi	20.7.1947
Nafia Arcan	21.7.1947
Yusuf Gürsoy	26.9.1947
Salâh Cimcoz	15.10.1947
Hüseyin Perker	10.1.1948
Perihan Yanal	21.1.1948
Kadri Cemali	24.11.1948
Rifat İpekçi	29.12.1948
Necmeddin Kocataş	6.2.1949
Selâhattin Yıldız	16.4.1949
Hakkı Necip Ağırman	25.1.1950
Raik Üstün	28.3.1950
Kınar Sivacıyan	14.8.1950
Niko Cangopulos	23.10.1950
Muammer Uşaklı	24.1.1951

Neyzen Tefvik Kolaylı	28.1.1953
İsmail Segban	30.9.1953
Sedat Simavi	11.12.1953
Vedat Örfi Bengü	1953
Abidin Daver	8.12.1954
Süreyya İimen (Paşa)	6.2.1955
Fuat Uzkınay	29.3.1956
Hakkı Tarık Us	21.10.1956
Cemil İpekçi	3.11.1956
Reşat Nuri Güntekin	7.12.1956
Ercüment Ekrem Talû	1956
Talât Artemel	4.8.1957
Ferdi Tayfur	22.3.1958
Aka Gündüz	7.11.1958
Nevin Seval	1958
Halide Pişkin	1959
Peyami Safa	15.6.1961
Sadettin Kaynak	1961
Turan Seyfioğlu	1961
Asım Aslanhan	21.6.1963
Nazım Hikmet Ran	1963
Behzat Butak	1963
Halide Edip Adıvar	9.1.1964
Tefvik Filmer	22.2.1966
Semine Segban	12.7.1966
İhsan İpekci	19.12.1966
Yusuf Ziya Ortaç	11.3.1967
Kenan Erginsoy	1967
Halil Kâmil Kamil	17.4.1968
Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu	1970
Celâl Sururi	27.5.1971
Cahit İrgat	1971
Avni Dilligil	1971

Sami Ayanoglu	7 11.1971
Celâl Esat Arseven	1971
Şevkiye May	23.3.1973
Şükûfe Nihâl Başar	23.9.1973
İsmail Dümbüllü	5.11.1973
Faruk Nafiz Çamlıbel	8.11.1973
İ. Galip Arcan	8.8.1974
Yakup Kadri Karaosmanoğlu	13.12.1974
Abdüllâtif Tatari	17.7.1975
Cezmi Ar	15.3.1976
Muallâ Sürer	21.10.1976
Ali Cemali	29.1.1977
Atıf Kaptan	22.4.1977
Murat Köseoğlu	1977
Rauf Ulukut	1977
Tevfik İnce	1977
Feridun Çölgeçen	19.1.1978
Faik Coşkun	1978
Aziz Basmacı	1978
Muammer Karaca	1978
Muhsin Ertuğru!	29.4.1979
Sezai Solelli	5.7.1979
Remzi Ar	1979
Rıza Tüzün	12.4.1979
Muzaffer Hepgüler	1.8.1979
Mehmet Karaca	7.4.1980
Necmi Oy	1980
Cahide Sonku	18.3.1981
Münir Nurettin Selçuk	27.4.1981
Naci İpekci	28.4.1981
Yücel Hekimoğlu	1981
Ziya Keskiner	11.7.1982
M. Faruk Görtunca	5.8.1982

Aydın Arakon	11.8.1982
Muazzez Arçay	24.8.1982
Burhan Felek	4.10.1982
Aslan Sadıkoğlu	24.11.1982
Kerime Nadir	21.3.1983
Necip Fazıl Kısakürek	25.5.1983
Münif Fehim Özarman	6.11.1983
Zati Sungur	6.7.1984
Baha Gelenbevi	9.8.1984
Şaziye Moral	1985
Emine Adalet	1.1.1986
Kadri Ögelman	1986
Hasan Ünal	10.3.1986
Sıdkı Akcatepe	22.10.1986
Turgut Demirağ	14.1.1987
Gülistan Güzey	5.3.1987
Adile Naşit	11.12.1987
İzzet Cemali	24.12.1987
Kadri Erogan	29.1.1988
Ahmet Üstün	19.2.1988
Lem'i İpekci	18.6.1988
Saim Arcıman	2.8.1988
Turan Aziz Beler	15.11.1988
Orhon M. Arıburnu	11.4.1989
Fikret Arıt	17.5.1989
Adnan Giz	13.6.1989

ESKİ İSTANBUL SİNEMALARI

AÇIKLAMALAR :

Sinemalar kışlık veya yazlık farkı gözetilmeden kronolojik sıra ile dizildi. İsimler mümkün olduğu kadar en eski tarihi taşıyan kaynaklardan alındı. Adresler bugünkü şekle göre yazıldı. Dip notları her sinemadan sonra verildi. «K» harfi kışlıkları, «Y» harfi yazlıkları belirtiyor. Binanın mimarı, inşaa tarihi, sahibi ve işletmecilerinden öğrenebildiklerimizi yazdık. 2. baskıda buraya daha çok ilâveler yapılabilir. 1950'ye kadar sinema sahipliği veya işletmeciliği yapanlarla, bunların yakınlarından bilgi yardımı bekliyorum.

1 9 0 8

1 — **PATHE**¹ (Cinema Theatre Pathé Frères) «K» Tepebaşı Meşrutiyet Cad. Eski Anfi Tiyatrosu. Sonra Asri ve Ses sinemaları ile Şehir Tiyatrosu komedi kısmı olan yer. Mimarı Campanaki. Sahibi İstanbul Şehremaneti. İşletmecisi Sigmund Weinberg. 1890'larda tiyatro olarak yapıldı.² 1908'den 1942'ye kadar sinema olarak kullanıldıktan sonra tekrar tiyatroya çevrildi. 1958'de Belediye tarafından yıktırıldı. (Halen yerinde İstanbul Sergi Sarayı var.)

1 — Arkin Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452 / 2 — Sait Duhanı — Eski İnsanlar Eski Evler — Sahife 38.

1 9 0 9

2 — **EKLER**¹ (Eclair) «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. Lüksemburg Ap. 116. Eski Odeon Tiyatrosu. Sonra Şark Sineması olan yer. Bir aralık Darülbidaie de kiralandı.² Binanın ilk sahibi Mösyö Devaux, ikinci sahibi Saint Seine Kontesi,³ üçüncü sahibi Niko Cangopulos.⁴ Sinemanın işletmecileri Vesilâki Papadopoulos ve Niko Cangopulos⁵. (Halen Lüks Sineması.)

1 — Arkin Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452 / 2 — Metin And — 50 Yılın Türk Tiyatrosu — Sahife 196 / 3 — Sait Duhanı — Eski

İnsanlar Eski Evler — Sahife 94 / 4 — Mimar Vedat Tek — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 5 / — Sait Duhanı — Eski İnsanlar Eski Evler — Sahife 96

1 9 1 0

3 — **ORYANTAL**¹ (Oriental) «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. 150. Sonra Japon Mağazası olan yer. İşletmecisi J. Ananof.² (Halen İşyeri)

1 — Arkin Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452 / 2 — Sait Duhanı — Eski İnsanlar Eski Evler — Sahife 91.

4 — **CINEMA THEATRE** «K» Beyoğlu.

1 — Arkin Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452

1 9 1 1

5 — **SANTRAL**¹ (Central) «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. Suriye Hanı 348. Sonra Ses Film Stüdyosu olan yer. İşletmecisi Yorgi.² (Halen Kürk İmalâthanesi)

1 — Arkin Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452 / 2 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 92.

1 9 1 2

6 — **ORYANTO**¹ (Orientaux) «K» Eski Oryantal (Beyoğlu) İşletmecisi J. Ananof.² (Halen İşyeri)

1 — Arkın Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452 / 2 — Sait Duhanı — Eski İnsanlar Eski Evler — Sahife 91.

1 9 1 3

7 — **GAUMONT**¹ «K» Beyoğlu.

1 — Arkın Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452

8 — **LION**¹ «K» Beyoğlu

1 — Arkın Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452.

1 9 1 4

9 — **SINE PALAS**¹ (Cine Palace) «K» Beyoğlu İstiklal Cad. 819. Sonra Akbank olan yer. İşletmecisi Sigmund Weinberg.² (Halen işyeri)

1 — Arkın Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452 / 2 — Zahir Güvenli — Sinema Tarihi — Sahife 242.

10 — **MAJİK**¹ (Magic) «K» Taksim Sıraselviler Cad. 37. Sonra Türk ve Taksim Sinemaları olan yer. Mimarı İtalyan Givlio Mongeri.² Sahibi Hasan Tahsin Aker.³ İşletmecisi Halil Kâmil Kamil.⁴ İstanbul'da sinema olarak yapılan ilk bina. (Halen Büyük Maksim Gazinosu)

1 — Arkın Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452 / 2 — Mimar Vedat Tek — Yıllar Boyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 6 / 3 — Yıldız — Yıl 1953 Sayı 40 / 4 — Büyük Boy Sinema ve Tiyatro Heveskârı — Yıl 1932 Sayı 2.

11 — **MİLLİ**¹ «K» Şehzadebaşı Cad. Eski Feyziye Kiraathanesi. Açılış Tarihi 19 Mart 1914 İstanbul tarafında açılan ilk sinema. İşletmecileri Murat ve Cevat Beyler.² (Halen yol)

1 — Rakım Çalapala — Filmlerimiz / 2 — Aynı eser.

12 — **ALİ EFENDİ**¹ «K» Sirkeci Ankara Cad. 173. Sonra Yeni Valide Lokantası ve Musul Otelı olan yer.² Açılış tarihi 27 Mayıs 1914. İşletmecileri 1921'e kadar Lokantacı Ali Efendi, Kemâl Seden ve Fuat Uzkınay.³ 1928'e kadar Ali Efendi, Hacı Osman Efendi, Kemâl Seden ve Şakir Seden.⁴ Kapanıncaya kadar Kemâl Seden ve Şakir Seden.⁵ (Halen işyeri)

1 — Rakım Çalapala — Filmlerimiz / 2 — Cumhuriyet 9 Haziran 1938 / 3 — Ali Efendiye Ait Birinci Belge / 4 — İkinci Belge / 5 — Üçüncü Belge.

1 9 1 5

13 — **VARYETE**¹ (Variétés de Pera) «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. Halep Hanı 140. Sonra Fransız Sineması, daha sonra Şehir Tiyatrosu komedi kısmı olan yer. Binanın ilk sahibi Mösyö Hacı, ikinci sahibi Süreyya Paşa.² (Halen işhanı)

1 — Arkın Sinema Ansiklopedisi — Sahife 452 / 2 — Sait Duhanı — Eski İnsanlar Eski Evler — Sahife 91.

14 — **ASKERİ MÜZE**¹ «K» Sultanahmet Aya İrini Kili-
sesi. Dünyada sinema olarak kullanılan en eski bina. İnşa
tarihi M.S. 4. Yüzyıl. Ortalama 1600 yaşında.² (Halen kapalı.
Yılda bir kere Uluslararası İstanbul Festivali'nde verilen
konser için kullanılıyor)

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sayfa 45 /
2 — Ansiklopediler.

1 9 1 6 - 1 9 2 6

YILLARI ARASINDA AÇILANLAR

BEYOĞLU TARAFI :

15 — **PATHÉ**¹ «K» Pangaltı Halâşkârgazi Cad. 143. Sa-
hibi ve İşletmecisi Asaduryan. (Halen yerinde kapalı bu-
lunan Tan Sineması var)

1 — Arkin Sinema Ansiklopedisi — Sayfa 452.

16 — **PANGALTI**¹ «K» Eski Pathé. Sahibi ve İşletme-
cisi İsmail Segban. (1933'de yeni sahibi tarafından yıktırıl-
arak yerine Tan Sineması yapıldı).

1 — Tefik Çavdar — Milli Mücadele Başlarken — Sayfa 145
/ 2 — Prof. Ali Esat Bırıldan.

17 — **TAKSİM BAHÇESİ**¹ «K-Y» Cumhuriyet Cad. Za-
man zamanı gazino, tiyatro ve sinema olarak kullanılan yer.
Sahibi İstanbul Belediyesi. (Halen Park)

1 — Sinema Yıldızı — Yıl 1923 Sayı 2

18 — **TAKSİM GARDEN**¹ «K-Y» Yukarıdaki sinemanın diğer adı. (Halen park)

1 — Tefrik Çavdar — Milli Mücadele Başlarken — Sahife 145

19 — **ALKAZAR**¹ «K» Taksim Meydanı açılmadan evvelki salaş binalardan biri. İşletmecisi Ben Habib.² (Halen yeşil saha olan yerin heykel tarafında idi)

1 — Mimar Vedat Tek — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 6 / 2 — Prof. Ali Esat Birolan.

20 — **İSPLANDİT**¹ (Splendide) «K» Taksim Meydanı açılmadan evvelki salaş binalardan biri. (Halen yeşil saha olan yerin Atatürk Kültür Merkezi tarafında idi)²

1 — Sinema Postası — Yıl 1962 Sayı 15 / 2 — Vasfi Rıza Zübüdan

21 — **KOZMOĞRAF**¹ (Cosmograph) «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. Sonra Halk Sineması olan yer. Bina'nın ilk sahibi Mösyö Castelli². (Halen yerinde Fitaş ve Dünya sinemaları var)

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2 / 2 — Sait Duhani — Eski İnsanlar Eski Evler — Sahife 107.

22 — **ETUAL**¹ (Etoile) «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. 91. Mimarı Vedat Tek.² Sonra yıkılarak yerine başka bina yapıldı. Yeni binanın sahibi Kadri Cemali.³ (Halen Eti Bank)

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2 / 2 — Kızı Selime İşildan / 3 — Cemil Filmler — Hatıralar — Sahife 207.

23 — **RUSSO — AMERİCAN**¹ «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. 101. Sonra Havagazı Tahsil Şubesi olan yer. (Halen Sümerbank)

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2

24 — **ELEKTRA**¹ (Electra) «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. 179. İnşa Tarihi 1918. Açılışı 1920.² İlk sahibini ve işletmecisini belirten kesin kaynak yok. İstanbul Ansiklopedisi'ndeki «Cemâl İzzet» sonraki yıllarda telefon rehberinden alınmış. «İzzet Cemali»'nin bozuk şekli. İpekcilerin de ilgisi yok. (Halen Alkazar Sineması)

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2 / 2 — İstanbul Ansiklopedisi — Sahife 724.

25 — **ALKAZAR**¹ «K» Eski Elektra. Binanın sonraki sahiplerinden biri Doğubank.² Sinemanın işletmecileri evvelâ Mahmut Hayrettin Kocataş³ (Necmeddin Molla'nın oğlu), sonra Kadri, Ali ve İzzet Cemali.⁴

1 — İstanbul Ansiklopedisi — Sahife 724 / 2 — Aynı Eser / 3 — Oğlu Babür Kocataşdan / 4 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

26 — **LÜKSEMBURG**¹ (Luxembourg) «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. Lüksemburg Apartmanı 112. Eski Lüksemburg Kahvehanesi. Sonra Glorya ve Saray sinemaları olan yer. Binanın ilk sahibi Mösyö Devaux, ikinci sahibi Saint Seine Kontesi,² üçüncü sahibi ve sinemanın işletmecisi Niko Canopulos.³

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2 / 2 — Sait Duhani — Eski İnsanlar Eski Evler — Sahife 94 / 3 — Mimar Vedat Tek — Yıl 1947 — Yıl 1980 Sayı 5

27 — **SKETING PALAS**¹ (Skating Palace) «K» Beyoğlu Yeşilçam S.² Buz pateni için yapılmıştı. Ama sinema olarak da kullanılıyordu. (Sonra yerine Melek Sineması yapıldı)

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Tarihi — Sahife 43 / 2 —
Mimar Vedat Tek — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 5.

28 — **MELEK**¹ «K» Beyoğlu Yeşilçam S. İnşa tarihi 1924. Sahipleri evvelâ Arditi ve Saltiel², sonra İstanbul Belediyesi. İşletmecisi İpekciler (Halen Emek Sineması)

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 58 /
2 — Mimar Vedat Tek — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 5.

29 — **OPERA**¹ «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. 118. Binanın inşa tarihi 1884. Mimarı Fransız Vallauri. İlk sahibi Abraham Karakahya (Paşa),² ikinci sahibi Arditi ve Saltiel,³ üçüncü sahibi İstanbul Belediyesi. Sinemanın açılışı 1924. İşletmecileri evvelâ Rauf Soyaslan, Cemâl Pekin ve Mösyö Papadopoulos, sonra İpekciler.⁴ (Halen Küçük Emek Sineması)

1 — Sinema Yıldızı — Yıl 1924 Sayı 4 / 2 — Büyük Kulüp Üye Albümü / 3 — Mimar Vedat Tek — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 5 / 4 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 134.

30 — **ELHAMRA**¹ «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. Elhamra Hanı 258. İnşa Tarihi 1922. Sahibi Arapzade Sait Bey.² Sinemanın açılışı 1923. İşletmecileri evvelâ İpekciler, sonra Halil Kâmil Kamil,³ daha sonra tekrar İpekciler, en sonra Cemil Filmer.⁴

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2 / 2 — Mimar Vedat Tek — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 5 / 3 — Faruk Kençten / 4 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 165.

31 — **KİSMET**¹ «K» Beyoğlu.

1 — Artistik Sinema — Yıl 1926 Sayı 8.

32 — **ANFI**¹ (Amphi) «K» Eski Eski Pathé. (Tepebaşı).

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2.

33 — **ASRİ**¹ «K» Eski Anfi. Sahibi İstanbul Belediyesi İşletmecileri evvelâ Hanri Hâbib,² sonra Necip Erses.

1 — Akşam 1 Şubat 1926 / 2 — Holivut — Yıl 1935 Sayı 166.

34 — **MODERN**¹ «K» Yukarıdaki iki sinemanın diğer adı.

1 — Hilmi A. Malik — Türkiye'de Sinema ve Tesirleri — Sayfa 14.

35 — **PÖTİ ŞAN**¹ (Petit Champs) «K» Yukarıdaki üç sinemanın İstanbul'daki yabancılar arasında kullanılan adı.

1 — Hilmi A. Malik — Türkiye'de Sinema ve Tesirleri — Sayfa 14.

36 — **TEPEBAŞI**¹ «K» Yukarıdaki dört sinemanın genel adı.

1 — Yazarın belleğinden.

37 — **APOLLON**¹ «K» Kuledibi Büyük Hendek Cad. 87. Sonra Millet Sineması olan yer. Sahibi Levi. (Halen Yıldırımspor Kulübü)

1 — Metin And — 50 Yılın Türk Tiyatrosu — Sayfa 295.

38 — MİLLET' «K» Eski Apollon.'

1 — Metin And — 50 Yılın Türk Tiyatrosu — Sahife 295.

39 — KULEDİBİ' «K» Yukarıdaki iki sinemanın genel adı. İşletmecisi Kemâl Seden.² 13 Mart 1923 tarihinde Mu-sevi cemaati tarafından satın alınarak Sinagog yapıldı.³ Not: Anarşistlerin bomba attığı yer burası değil, daha sonra ta-şındığı aynı sıradaki başka binadır. 6 Eylül 1986'daki olay-da ikisi terörist 23 kişi ölmüştü.

1 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 97 / 2 — Aynı kaynak / 3 — Kanaat Kütüphanesi sahibi Aslan Bayar'dan.

40 — MAJESTİK' (Majestic) «K» Yüksekaldırım Cad. 498. (Halen Kereste Mağazası)

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2.

41 — ASTORYA' «K» Eski Majestik. İşletmecisi Ha-mazasp Haki.²

1 — Holivut — Yıl 1935 Sayı 183 / 2 — Rakım Çalapala'dan.

42 — İSİMSİZ' «K» Beşiktaş Cad. 42-48 (Halen Yol)

1 — Plan D'ASSURANCES (Beşiktaş) Pafta 1 Ada 49.

43 — ELEKTRA' (Electra) «Y» Beşiktaş Köyiçi Cad. (Ha-len Balıkçılar Çarşısı olan yer)

1 — Plan D'Assurances (Beşiktaş) Pafta 4 Ada 41.

44 — PARK' «Y» Beşiktaş Hasfırın Cad. 67. (Halen iş yeri)

1 — Plan D'Assurances (Beşiktaş) Pafta 4 Ada 27.

45 — **SUATPARK**¹ «K-Y» Yukarıdaki sinemanın kışlık kısmı yapıldıktan sonraki adı. Sahibi Aslan Sadıkoğlu. İşletmecisi Muammer Harunlar.²

1 — Sinema Postası — Yıl 1962 Sayı 17 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

İSTANBUL TARAFI :

46 — **GÜNEŞ**¹ «K» Eski Feyziye Kiraathanesi. (Halen Yol)

1 — Burhan Arpad — T.T.O.K. Belleteni — Yıl 1974 Sayı 322

47 — **EMPERYAL**¹ (Imperial) «K» Eski Güneş.

1 — Burhan Arpad — Cumhuriyet 14 Ağustos 1984.

48 — **FELEK**¹ «K» Eski Emperyal.

1 — Sinema Postası — Yıl 1924 Sayı 2.

49 — **TÜRK**¹ «K» Eski Felek.

1 — Burhan Arpad — T.T.O.K. Belleteni — Yıl 1974 Sayı 322.

50 — **FEYZİYE**¹ «K» Yukarıdaki dört sinemanın genel adı.

1 — Sinema Postası — Yıl 1962 Sayı 16.

51 — **ŞARK**¹ «K» Şehzadebaşı Cad.

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2.

52 — **HİLAL**¹ «K» Eski Şark Sahibi Celâl Marlalı² İşletmecisi Şükrü Sedef.³ (Halen yol)

1 — Burhan Arpad — Cumhuriyet 14 Ağustos 1984 / 2 — Şehzade Sineması sahibi Necati Güder'den / 3 — Burhan Arpad'dan.

53 — **ERTUĞRUL**¹ «K» Şehzadebaşı Cad. 22 İşletmecileri evvelâ Muhsin Ertuğrul, sonra Kadri Cemali.² (Halen yol)
Not: Buradaki film gösterileri 1913'de başladı. Ama bu devamlı değildi. Böyle gösteriler diğer tiyatrolarda da yapılıyordu. Bu sebeple İstanbul tarafındaki ilk sinema sayılmasına imkân yok.

1 — Tefik Çavdar — Milli Mücadele Başlarken — Sahife 146 / 2 — Muhsin Ertuğrul'a Saygı — Sahife 49.

54 — **YENİ MİLLÎ**¹ «K» Eski Ertuğrul. Sahibi Kadri Cemali² İşletmecileri evvelâ Kadri Cemali ve Cevat Boyer,³ sonra Vakıf Yarımağın.⁴ (Halen Yol)

1 — Hilmi A. Malik — Türkiye'de Sinema ve Tesirleri — Sahife 14 / 2 — Şehzade Sineması sahibi Necati Güder'den / 3 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 101 / 4 — Necati Güder'den.

55 — **FERAH**¹ «K» Şehzadebaşı Cad. 14. İnşa Tarihi 1911². İlk sahibi Selâhattin Yıldız (Molla),³ ikinci sahibi Necati Güder. İşletmecileri evvelâ Şadi Fikret Karagözoğlu,⁴ sonra Enver Şimşek,⁵ daha sonra Necati Güder. (Halen Şehzade Sineması). Not: Necati Güder, soyadları ayrı olmasına

rağmen ünlü gazinocu Mehmet Çakır'ın kardeşidir. İlk adı Süleyman Fethi idi.

1 — Cumhuriyet 2 Aralık 1928 / 2 — Burhan Arpad — T.T.O.K. Belleteni — Yıl 1977 Sayı 336 / 3 — Vasfi Rıza Zobu — O Günden Bu Güne — Sahife 41 / 4 — Cumhuriyet 2 Haziran 1931 / 5 — Aynı gazete 27 Mayıs 1945.

56 — **MİLLET**¹ «K» Şehzadebaşı Cad. Sonraki Turan Sineması. İnşa Tarihi 1912 - 1913. Sahibi Eczacı Kâzım Bey,² İşletmecileri Lokantacı Ali Efendi, kardeşi Hacı Osman Efendi, yeğenleri Kemâl ve Şakir Seden.³

1 — Sinema Yıldızı — Yıl 1924 Sayı 4 / 2 — Burhan Arpad — T.T.O.K. Belleteni — Yıl 1977 Sayı 336 / 3 — Ali Efendi'ye ait ikinci belge.

57 — **MALÛL GAZİLER**¹ «K» Yukarıdaki sinemanın Malûl Gaziler Cemiyeti tarafından işletildiği zamanki adı.

1 — Burhan Arpad — T.T.O.K. Belleteni — Yıl 1977 Sayı 336.

58 — **ZUHÂL**¹ «K» Çarşıkapı Yeniçeriler Cad. Sonra içkili gazino olan yer. (Halen işyeri)

1 — Sinema Yıldızı — Yıl 1924 Sayı 2.

59 — **İSTİKLÂL**¹ «K» Divanyolu Cad. 46 Senedat Müdü-rü Sait Bey'in konağı. Sonra Sanayiî Nefise Mektebi olan yer.² İşletmecisi Müdafaaî Milliye Cemiyeti.³ (Halen Sağlık Müzesi)

1 — Burhan Arpad — T.T.O.K. Belleteni — Yıl 1974 Sayı 322 / 2 — Arkitekt Mimar Dergisi — Yıl 1974 Sayı 353 / 3 — Burhan Arpad — T.T.O.K. Belleteni — Yıl 1974 Sayı 322.

60 — **DİVANYOLU**¹ «K» Yukarıdaki sinemanın diğer adı.

1 — Sinema Postası — Yıl 1962 Sayı 16.

61 — **ALEMDAR**¹ «K» Alemdar Cad. 23. İlk sahibi Ahmet Abut Efendi.² İkinci sahibi Sadık Bey.³ İşletmecisi Anastas Anas.⁴ (Halen Renault otomobilleri satış yeri)

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2 / 2 — Cumhuriyet 21 Nisan 1929 / 3 — Sinema Postası — Yıl 1962 Sayı 17 / 4 — Şehzade Sineması sahibi Necati Güder'den.

62 — **KEMÂL BEY**¹ «K» Sirkeci Hüdavendigâr Cad. 52. İşletmecileri Lokantacı Ali Efendi, Hacı Osman Efendi, Kemâl Seden, Şakir Seden.² (Halen işyeri)

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2 / 2 — Ali Efendi'ye ait ikinci belge

63 — **ŞAFAK**¹ «K» Sirkeci Hüdavendigâr Cad. 53. (Halen işyeri)

1 — Milliyet 21 Temmuz 1929

64 — **KUMKAPI**¹ ? Adından Kumkapı'da olduğu anlaşılıyor. Başka bilgi yok.

1 — Tefrik Çavdar — Milli Mücadele Başlarken — Sahife 146.

65 — **YAYLA BAHÇESİ**¹ «Y» Adından yazlık sinema olduğu anlaşılıyor. Başka bilgi yok.

1 — Tefrik Çavdar — Milli Mücadele Başlarken — Sahife 146.

ANADOLU TARAFI :

66 — **FEBÜS**¹ «K» Kadıköy Sakızgülü Cad 20-22. (Hal-
len Reks Sineması'nın bulunduğu yer)

1 — Adnan Giz — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1978 Sayı 9.

67 — **APOLLON**¹ «K» Eski Febüs İşletmecisi Siroşkin²

1 — Tevfik Çavdar — Millî Mücadele Başlarken — Sahife 146 /
2 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 97.

68 — **HALE**¹ «K» Eski Apollon, işletmecisi Yordan
Anas.²

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2 / 2 — Cumhuriyet 28
Şubat 1950.

69 — **KADIKÖY**¹ «K» Yukarıdaki üç sinemanın genel
adı.

1 — Yazarın belleğinden.

70 — **KUŞDİLİ**¹ «K» Kadıköy Kuşdili Çayırı. Sahibi Kâ-
mil Bey (Halil Kâmil değil) İşletmecileri evvelâ Fuat Uzkınay
ve Cemil Filmer,² sonra Siroşkin.³

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2 / 2 — Cemil Filmer —
Hatıralar — Sahife 100 / 3 — Adnan Giz Yıllarboyu Tarih — Yıl 1979
Sayı 3

71 — **MISIRLIOĞLU**¹ «K - Y» Kadıköy Halit Ağa Cad. 45.
Sahibi Mısırlıoğlu İşletmecisi Siroşkin.²

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2 / 2 — Sermet Muhtar Alus — Eski Günlerde Sinema — Akşam 4 Aralık 1939.

72 — **HALK**¹ «K-Y» Yukarıdaki sinemanın diğer adı.

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2

73 — **ZAMBOĞLU**¹ «Y» Kadıköy. Sahibi Zamboğlu. İşletmecisi Şevki.²

1 — Sermet Muhtar Alus — Eski Günlerde Sinema — Akşam 9 Aralık 1939 / 2 — Aynı kaynak.

74 — **TEPE**¹ «K» Kadıköy Yeldeğirmeni Duatepe Cad. 109.

1 — Tefik Çavdar — Milli Mücadele Başlarken — Sayfa 146.

75 — **YELDEĞİRMENİ**¹ «K» Yukarıdaki sinemanın diğer adı. İşletmecisi Siroşkin.²

1 — Adnan Giz — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1978 Sayı 9 / 2 — Aynı Dergi — Yıl 1979 Sayı 3.

76 — **PARK**¹ «Y» Üsküdar Doğancılar. Sahibi Malûl Gaziler Cemiyeti. İşletmecileri Lokantacı Ali Efendi, kardeşi Hacı Osman Efendi, yeğenleri Kemâl ve Şakir Seden.²

1 — Ali Efendi'ye ait ikinci belge / 2 — Aynı belge.

77 — **JALE**¹ «Y» Yukarıdaki sinemanın diğer adı. İşletmecisi Fuat Uzkınay.²

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sayfa 56 / 2 — Aynı eser.

78 — DOĞANCILAR¹ «Y» Yukarıdaki iki sinemanın genel adı. İşletmecisi Fuat Uzkınay.²

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 56 / 2 — Aynı eser.

79 — HALE¹ «K-Y» Üsküdar (Sonra Lâle Sineması olan yer) İlk sahibi bilinmiyor, ikinci sahibi Cemil Filmer.² İşletmecileri evvelâ Fuat Uzkınay,³ sonra Muzaffer Esër,⁴ daha sonra Cemil Filmer.⁵ (Halen Ziraat Bankası)

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 56 / 2 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 166 / 3 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 56 / 4 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950 / 5 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 166.

80 — İNŞİRAH¹ «K» Üsküdar. İşletmecileri evvelâ Fuat Uzkınay,² sonra Hüseyin Perker, daha sonra Mahmut Ziya Perker.³

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 56 / 2 — Aynı eser / 3 — Yumurcak Sineması müdürü Nurettin Tiryakî'den

81 — İHSANİYE¹ «K» Üsküdar İhsaniye Mahallesi. Sahibi Mahmut Baler. İşletmecisi Ekrem Bey.²

1 — Gösteri — Yıl 1986 Sayı 67/ 2 — Milliyet İlâvesi 3 Şubat 1980

82 — BEYLEROĞLU¹ «Y» Üsküdar Bağlarbaşı.

1 — Sinema Yıldızı — Yıl 1924 Sayı 4.

83 — İSKELE¹ ? Kuzguncuk.

1 — Plan D'Assurances (Üsküdar) Pafta 83 Ada 964.

1 9 2 7

84 — **SÜREYYA**¹ «K-Y» Kadıköy Bahariye Cad. 29 Sahibi evvelâ Süreyya Paşa, sonra Daruşşafaka Cemiyeti.² İşletmecileri evvelâ Süreyya Paşa, sonra Cemil Filmer,³ daha sonra Daruşşafaka temsilcisi.

1 — Plan D'assurances (Kadıköy) Pafta 10 Ada 279 / 2 — Cumhuriyet 26 Ekim 1950 / 3 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 166.

1 9 2 8

85 — **HİLÂL**¹ «K» Üsküdar.

1 — Cumhuriyet 6 Aralık 1928.

86 — **CUMHURİYET** «K» Beyoğlu.

1 — Cumhuriyet 8 Aralık 1928

1 9 2 9

87 — **FRANSIZ**¹ «K» Eski varyete.

1 — Sinema Postası — Yıl 1923 Sayı 2.

88 — **HİLÂL**¹ «K» Beşiktaş Köyiçi Cad. Leşker S. 8
Sonra bazı siyasi partilerin ilçe merkezi olan yer. Sahibi
Meryem Ana Rum Kilisesi.

1 — Cumhuriyet 25 Nisan 1929.

89 — **AİLE**¹ «K» Beşiktaş.

1 — Cumhuriyet 18 Aralık 1929.

1 9 3 0

90 — **HİLÂL**¹ «K» Eski Kuşdili. (Kadıköy)

1 — Plan D'Assurances (Kadıköy) Pafta 11 Ada 255.

91 — **ŞIK**¹ «K» Eski Sine Palas. İşletmecileri Kadri Ce-
mali ve Cevat Boyer.²

1 — Cumhuriyet 18 Şubat 1930 / 2 — Cemil Filmer — Hatı-
ralar — Sahife 101.

92 — **SEFA BAHÇESİ**¹ «Y» Erenköy.

1 — Hilmi A. Malik — Türkiye'de Sinema ve Tesirleri — Sahi-
fe 14.

93 — **ERENKÖY**¹ «Y» Yukarıdaki sinemanın diğer adı.

1 — Cumhuriyet 1 Kasım 1930.

94 — **GLORYA**¹ «K» Eski Lüksemburg. Sahibi ve İşlet-
mecisi Niko Cangopulos.²

1 — Cumhuriyet 7 Kasım 1930 / 2 — Mimar Vedat Tek —
Yıllar Boyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 5.

95 — **ARTİSTİK**¹ «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. 126. Bina-
nın inşa tarihi 1884. Mimarı Fransız Vallauri. İlk sahibi Ab-
raham Karakahya (Paşa),² ikinci sahibi Arditi ve Saltiel,³
üçüncü sahibi İstanbul Belediyesi. İşletmecileri Rauf Soyas-
lan ve Cemâl Pekin⁴. (Halen Rüya Sineması)

1 — Cumhuriyet 19 Aralık 1930 / 2 — Büyük Kulüp Üye Albü-
mü / 3 — Mimar Vedat Tek — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1980 Sayı
5 / 4 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 134.

1 9 3 1

96 — **LÜKS**¹ «K» Eski Yeldeğirmeni (Kadıköy)

1 — Cumhuriyet 26 Şubat 1931.

1 9 3 2

97 — **YENİ**¹ «K» Beşiktaş.

1 — Cumhuriyet 24 Nisan 1932.

98 — **MİLTİYADİ**¹ «K» Bakırköy.

1 — Cumhuriyet 27 Nisan 1932.

99 — **LÂLE**¹ «Y» Bakırköy.

1 — Cumhuriyet 1 Mayıs 1932.

1 9 3 3

100 — **TÜRK**¹ «K» Eski Majik. Binanın sahibi Hasan Tahsin Aker.² Sinemanın işletmecisi Halil Kâmil Kamil.

1 — Cumhuriyet 2 Nisan 1933 / 2 — Yıldız — Yıl 1953 Sayı 40.

101 — **SARAY**¹ «K» Eski Glorya. Sahibi ve işletmecisi Niko Cangopulos. (Halen Saray muhalebecisi)

1 — Cumhuriyet 7 Eylül 1933.

102 — **İPEK**¹ «K» Eski Opera. Sahibi Arditi ve Saltiel. İşletmecisi İpekçiler.

1 — Cumhuriyet 14 Eylül 1933.

103 — **YILDIZ**¹ «K» Eski Etual. Sahibi Kadri Cemali.² İşletmecileri Kadri Cemali ve Cevat Boyer.³ (Halen Kadri Han)

1 — Cumhuriyet 8 Ekim 1933 / 2 — Cemil Filmer — Hatıralar. — Sahife 133 / 3 — Aynı Eser — Sahife 101.

104 — **TAN**¹ «K» Eski Pathé. Sahibi İsmail Segban. İşletmecileri 1947'ye kadar İsmail Segban, sonra Tarık Segban.²

1 — Cumhuriyet 2 Kasım 1933 / 2 — Tarık Segban'dan

105 — **ŞARK**¹ «K» Eski Ekler. Sahibi Niko Cangopulos. İşletmecisi Necip Erses.²

1 — Cumhuriyet 5 Aralık 1933 / 2 — Tasviri Efkâr — 5 Mayıs 1942.

1 9 3 4

106 — **SÜMER**¹ «K» Eski Artistik. İşletmecileri Rauf Soyaslan, Cemâl Pekin ve Osman Sirman.²

1 — Cumhuriyet 4 Mart 1934 / 2 — Cumhuriyet 8 Şubat 1936.

1 9 3 5

107 — **AZAK**¹ «K-Y» Gedikpaşa Tiyatro Cad. 23 İşletmecileri Kadri, Ali ve İzzet Cemali.² (Halen İşhanı)

1 — Cumhuriyet 6 Ocak 1935 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

108 — **SUADİYE**¹ «Y» Suadiye

1 — Cumhuriyet 2 Kasım 1935.

1 9 3 6

109 — **SAKARYA**¹ «K» Eski Elhamra. İşletmecisi İpekçiler.

1 — Cumhuriyet 8 Ekim 1936.

1 9 3 7

110 — **ŞAFAK**¹ «Y» Samatya Narlıkapı Cad.

1 — Cumhuriyet 5 Haziran 1937.

111 — **BEBEK BAĞÇESİ**¹ «Y» Bebek. Sahibi İstanbul Belediyesi (Halen park)

1 — Cumhuriyet 24 Haziran 1937.

112 — **KURTULUŞ**¹ «K» Kurtuluş Cad. 79-81. (Halen işyeri)

1 — Cumhuriyet 2 Ekim 1937.

113 — **İNŞİRAH**¹ «Y» Şehremini Saray Meydanı. Sahip ve işletmecileri evvelâ Adalet Hanım, sonra Mustafa Aslançan.²

1 — Yazarın belleğinden / 2 — Topkapı Sur Sineması İşletmecisi Orhan Elyetiştiren'den.

1 9 3 8

114 — **ŞEN**¹ «K» Samatya İşletmecileri 1947'ye kadar İsmail Segban, sonra Fuat Rutkay.²

1 — Cumhuriyet 18 Şubat 1938 / 2 — Tan Sineması işletmecisi Tarık Segban'dan.

115 — **ÇANKAYA**¹ «K» Bakırköy.

1 — Cumhuriyet 6 Mart 1938.

116 — **HALK**¹ «K» Eski Kemâl Bey İşletmecileri evvelâ Kemâl ve Şakir Seden, sonra Asım Aslanhan.²

1 — Cumhuriyet 21 Mart 1938 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

117 — **AİLE BAHÇESİ**¹ «Y» Beşiktaş Orta Bahçe Cad. 22. Sahibi Haşim Gürel. (Halen Çarşı)

1 — Cumhuriyet 1 Ağustos 1938.

118 — **AKIN**¹ «K» Eski Kurtuluş İşletmecileri Murat Köseoğlu ve Nazif Duru.² (Halen İşyeri)

1 — Cumhuriyet 21 Eylül 1938 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

119 — **BAKIR**¹ «K» Bakırköy Ebüzziya Cad. 46 İşletmecileri 1947'ye kadar İsmail Segban, sonra Fuat Rutkay.²

1 — Cumhuriyet 6 Ekim 1938 / 2 — Tan Sineması işletmecisi Tarık Segban'dan.

120 — **HATAY**¹ «K» Unkapanı Atlama Cad. Sahibi Sümerbank.²

1 — Cumhuriyet 6 Ekim 1938 / 2 — Aynı gazete

121 — **TAKSİM**¹ «K» Eski Türk. İşletmecisi Cevat Boyer.² (Halen Büyük Maksim Gazinosu)

1 — Cumhuriyet 7 Ekim 1938 / 2 — Rakım Çalapala — Filmle-
rimiz

122 — **AKGÜN**¹ «K-Y» Şehremini Millet Cad. Açılış tarihi 29 Ekim 1938. İlk sahibi İsmail Segban, ikinci sahibi Galip Jabban, işletmecileri 1947'ye kadar İsmail Segban, sonra Fuat Rutkay.² Kışlık kısmı 1950'lerde, yazlık kısmı 1970'lerde yapılan istimlâkler sırasında Belediye tarafından yıktırıldı. Son işletmecisi Aziz Özkan'dı.³ (Halen Shell Benzin İstasyonu)

1 — Cumhuriyet 28 Ekim 1938 / 2 — Tan Sineması işletmecisi Tarık Segban'dan / 3 — Topkapı Sur Sineması işletmecisi Orhan Elyetiştiren'den.

123 — **GEYİKLİ**¹ «K-Y» Kasım Paşa. İşletmecisi Abdullah Dedeyetimoğlu.

1 — Akün Film Şirketi sahibi İrfan Ünal'dan

1 9 3 9

124 — **AYSU**¹ «K - Y» Karagömrük Hasan Fehmi Paşa S
8. İşletmecileri Yusuf Gürsoy² ve Osman Gültepe.³

1 — Cumhuriyet 17 Şubat 1939 / 2 — Cumhuriyet 24 Eylül
1948 / 3 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

125 — **MİLLİ**¹ «K» Balat. İşletmecisi Hasan Yalçın.²

1 — Cumhuriyet 8 Mart 1939 / 2 — Şehzade Sineması Sahibi
Necati Güder'den.

126 — **LALE**¹ «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. 85. Sahibi Hü-
seyin Çeyrekoğlu. İşletmecisi Cemil Filmer.²

1 — Cumhuriyet 6 Nisan 1939 / 2 — Cemil Filmer — Hatıra-
lar — Sahife 160.

127 — **ŞAHAN**¹ «K» Pangaltı. Açılışı 3 Haziran 1939
(Kesin yeri belli değil, Tan Sineması'nın üstü olabilir)

1 — Cumhuriyet 31 Mayıs 1939.

128 — **ÇİFTESARAYLAR**¹ «Y» Cağaloğlu. Hoca Hanı
Cad. (Halen İstanbul Erkek Lisesi'nin Yatakhane Bölümü olan
yer)

1 — Cumhuriyet 5 Haziran 1939.

129 — **SAKIZAĞACI**¹ «K» Eski Miltiyadi (Bakırköy).

1 — Cumhuriyet 19 Haziran 1939.

130 — **EMEK**¹ «K» Aksaray Yusuf Paşa.

1 — Cumhuriyet 6 Temmuz 1939.

131 — **TURAN**¹ «K» Eski Millet (Şehzadebaşı) Sahip ve işletmecileri evvelâ Kâzım Bey, sonra Râsim Day, daha sonra Abdurrahman ve Turan Day.² (Halen Aslantaş İşhanı)

1 — Cumhuriyet 8 Temmuz 1939 / 2 — Şehzade Sineması sahibi Necati Güder'den.

132 — **ZAFER**¹ «Y» Karagümrük.

1 — Cumhuriyet 26 Temmuz 1939.

133 — **ÖZEN**¹ «Y» Karagümrük.

1 — Cumhuriyet 27 Temmuz 1939.

134 — **KURAL**¹ «Y» Eski Özen (Karagümrük)

1 — Cumhuriyet 27 Temmuz 1939.

135 — **BEŞİKTAŞ BAHÇESİ**¹ «Y» Beşiktaş Ortabahçe Cad. 39 Sahip ve İşletmecisi Hasan Basri Bey.

1 — Cumhuriyet 28 Temmuz 1939.

136 — **YILDIZ**¹ «Y» Kasımpaşa.

1 — Cumhuriyet 10 Ağustos 1939.

137 — **YAVUZ**¹ «K» Kasımpaşa Bayramyeri Cad. 24. İşletmecisi Hüseyin Odyakmaz.²

1 — Cumhuriyet 22 Ağustos 1939 / 2 — Akün Film Şirketi sahibi İrfan Ünal'dan.

138 — **ÇINARDIBİ**¹ «Y» Koca Mustafa Paşa.

1 — Cumhuriyet 2 Eylül 1939.

139 — **YALI**¹ «Y» Yenikapı.

1 — Cumhuriyet 23 Eylül 1939.

140 — **ÇEMBERLİTAŞ**¹ «K» Yeniçeriler Cad. 1. Sahibi Daruşşafaka Cemiyeti. İşletmecileri evvelâ Osman İlkbasan,² sonra Necip Erses,³ daha sonra İpekçiler.⁴

1 — Cumhuriyet 17 Kasım 1939 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950 / 3 — İstanbul Ansiklopedisi — Sahife 381 / 4 — Günen İpekçi den.

141 — **GÜREL**¹ «K - Y» Beşiktaş Ortabahçe Cad. 24. Sahibi evvelâ Haşım Gürel, sonra Servet Gürel.² İşletmecisi Cemil Filmer.³ (Halen Yumurcak Sineması)

1 — Cumhuriyet 23 Kasım 1939 / 2 — Yumurcak Sineması müdürü Nurettin Tiryaki den / 3 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 166

142 — **ŞAFAK**¹ «K» Eyüp.

1 — Cumhuriyet 22 Aralık 1939.

143 — **YÜKSEL**¹ «Y» Tophane Tulumbacı Sıdkı S. 24. (Halen Garaj)

1 — Yazarın belleğinden.

1 9 4 0

144 — OPERA¹ «K» Kadıköy Bahariye Cad. 27 İşletmecisi Kadri Cemali² (Halen İşhanı)

1 — Cumhuriyet 28 Şubat 1940 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

145 — MARMARA¹ «K» Beyazıt Meydanı. Sahibi Mahmut Doral ve Mustafa Savaş². İşletmecisi Anastas Anas³ (Halen İşhanı)

1 — Cumhuriyet 9 Mart 1940 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1940 - 1947 - 1950 / 3 — Şehzade Sineması sahibi Necati Güder'den.

146 — HALK¹ «K» Eski Kozmoğraf (Beyoğlu) Halen Fitaş ve Dünya Sinemalarının olduğu yer.

1 — Cumhuriyet 23 Mart 1940.

147 — AZERİ¹ «K» Eski Şafak (Sirkeci). Sahip ve işletmecisi İskender Necef² (Halen Mağaza)

1 — Cumhuriyet 5 Haziran 1940 / 2 — Aynı gazete.

148 — HALK OPERETİ VE SİNEMASI¹ «K» Eski Halk (Beyoğlu). İşletmecisi Lütfulah Sururi.²

1 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950 / 2 — Aynı kaynak.

149 — **ŞEN**¹ «K» Eski Hilâl (Beşiktaş).

1 — Ekran — Yıl 1934 Sayı 7.

150 — **AYPARK**¹ «Y» Eski Doğancılar (Üsküdar).

1 — Cumhuriyet 15 Haziran 1940.

151 — **FUKARAPERVER**¹ «Y» Eyüp Defterdar.

1 — Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi — Sahife 289.

152 — **LÂLE**¹ «K» Eski Hilâl (Kadıköy)

1 — Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi — Sahife 289.

153 — **UZUNBAHÇE**¹ «Y» Karagümrük.

1 — Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi — Sahife 289.

154 — **ZAFER**¹ «K» Eski lüks (Kadıköy). İşletmecisi
Ahad Necef² (İskender Necef'in kardeşi)

1 — Cumhuriyet 5 Haziran 1940 / 2 — Aynı kaynak.

155 — **LÂLE**¹ «Y» Beyazıt (Halen Beyaz Saray olan
yer).

1 — Cumhuriyet 6 Haziran 1940.

156 — **EMEK**¹ «Y» Ortaköy.

1 — Türk Tiyatrosu Ansiklopedisi — Sahife 289.

157 — **GÜLER**¹ «K» Beşiktaş.

1 — Metin And — 50 Yılın Türk Tiyatrosu — Sahife 316.

158 — **BİZİM**¹ «K» Üsküdar. İşletmecileri 1948'e kadar Hüseyin Perker, sonra Mahmut Ziya Perker², (Halen İşhanı)

1 — Cumhuriyet 19 Şubat 1941 / 2 — Yumurtcak Sineması müdürü Nurettin Tiryaki'den.

159 — **SİNEMA BAHÇESİ**¹ «Y» Büyükdere.

1 — Cumhuriyet 6 Ağustos 1941.

160 — **SES**¹ «K» Eski Asri (Tepebaşı). İşletmecisi Necip Erses.

1 — Cumhuriyet 16 Ekim 1941.

1 9 4 2

161 — **SES**¹ «K» Eski Fransız Sineması (Beyoğlu). İşletmecileri evvelâ Necip Erses, sonra Sami Kâzım Koray², daha sonra Enver İnel ve Peter Dejó³.

1 — Cumhuriyet 8 Kasım 1942 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 / 3 — Cumhuriyet 2 Aralık 1944.

162 — **ARNAVUTKÖY**¹ «Y» Arnavutköy.

1 — Münim Eser — İstanbul 1942 — Şahife 85.

163 — **ZAFER**¹ «K» Kasımpaşa. İşletmecisi Hasan Ünal².

1 — Mümin Eser — İstanbul 1942 — Sahife 86 / 2 — Akün Film Şirketi sahibi İrfan Ünal'dan.

164 — **PINAR**¹ «Y» Yedikule.

1 — Mümin Eser — İstanbul 1942 — Sahife 87.

1 9 4 3

165 — **NURPARK**¹ «Y» Suadiye.

1 — Cumhuriyet 3 Temmuz 1943.

166 — **ÇİRAĞAN**¹ «Y» Üsküdar Bağlarbaşı.

1 — Cumhuriyet 7 Temmuz 1943.

167 — **BAĞLARBAŞI**¹ «Y» Yukarıdaki sinemanın diğer adı.

1 — Cumhuriyet 24 Ağustos 1943.

168 — **ÜNAL**¹ «Y» Kasımpaşa. İşletmecisi Hasan Ünal².

1 — Cumhuriyet 17 Temmuz 1943 / 2 — Akün Film Şirketi sahibi İrfan Ünal'dan.

169 — **ÇİÇEK**¹ «Y» Arnavutköy.

1 — Cumhuriyet 19 Temmuz 1943.

170 — **AİLE BAHÇESİ**¹ «Y» Sarıyer Piyasa Cad. (Halen sahildeki park)

1 — Cumhuriyet 22 Temmuz 1943.

171 — **EMEK**¹ «Y» Paşabahçe.

1 — Cumhuriyet 30 Temmuz 1943.

172 — **ÇİÇEK**¹ «Y» Karagümrük.

1 — Cumhuriyet 8 Ağustos 1943.

173 — **İSKELE**¹ «Y» Beylerbeyi.

1 — Cumhuriyet 12 Ağustos 1943.

174 — **KİGİLİ**¹ «Y» Kasımpaşa.

1 — Cumhuriyet 17 Ağustos 1943.

175 — **TUNCA**¹ «Y» Yedikule.

1 — Cumhuriyet 24 Ağustos 1943.

176 — **ÇINARDIBİ**¹ «Y» Suadiye Şenyol. (Halen cami olan yer)

1 — Cumhuriyet 27 Ağustos 1943.

177 — **BİZİM GÜREŞİ**¹ «K» Kadıköy Yeldeğirmeni.

1 — Cumhuriyet 27 Ekim 1943.

178 — **AR¹ «K»** Beyoğlu Yeşilçam S. 22. Sahibi Özen Film. İşletmecileri evvelâ Özen Film, sonra Cemil Filmler² (Halen Sinepop)

1 — Cumhuriyet 15 Aralık 1943 / 2 — Cemil Filmler, — Hatıralar — Sahife 100.

1 9 4 4

179 — **İNCİRLİ «Y»** Bakırköy İncirli Cad. 33. Sahibi ve işletmecisi Fuat Rutkay. (Halen Adile Naşit Kültür Merkezi)²

1 — Cumhuriyet 23 Temmuz 1944 / 2 — Hürriyet Gösteri Dergisi — Yıl 1988 Sayı 87

180 — **YENİ¹ «Y»** Üsküdar

1 — Cumhuriyet 13 Ağustos 1944.

1 9 4 5

181 — **YENİ¹ «K»** Pangaltı Halâşkârgazi Cad. 127. İşletmecisi Recep Kemahıroğlu.²

1 — Cumhuriyet 17 Ocak 1945 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

182 — **AKDOĞAN¹ «Y»** Koca Mustafa Paşa.

1 — Cumhuriyet 15 Mayıs 1945

183 — **FERAİ PARK**¹ «Y» Büyükdere Piyasa Cad. Sahibi ve İşletmecisi Enver Şimşek.²

1 — Cumhuriyet 27 Mayıs 1945 / 2 — Aynı gazete,

184 — **HALK**¹ «K» Eyüp Zenzem S. 5. İşletmecisi Cemil Uyanık.²

1 — Cumhuriyet 24 Ağustos 1945 / 2 — Şehzade Sineması sahibi Necati Güder'den.

185 — **BİRLİK**¹ «Y» Paşabahçe.

1 — Cumhuriyet 2 Eylül 1945.

1 9 4 6

186 — **AYNUR**¹ «K - Y» Eski Emek (Aksaray). Sonra Küçük Opera olan yer. İşletmecisi İsmail.² (Soyadı öğrenilemedi)

1 — Cumhuriyet 23 Temmuz 1946 / 2 — Topkapı Sur Sineması işletmecisi Orhan Elyetiştiren'den.

187 — **SİNEMA BAĞÇESİ**¹ «Y» Beykoz.

1 — Cumhuriyet 24 Haziran 1946

188 — **İSKELE**¹ «Y» Beykoz.

1 — Cumhuriyet 1 Temmuz 1946.

189 — SİNEMA BAHÇESİ¹ «Y» Paşabahçe.

1 — Cumhuriyet 16 Temmuz 1946.

190 — İNKILÂP¹ «Y» Eski İnşirah (Üsküdar). İşletmecileri 1948'e kadar Hüseyin Perker, sonra Mahmut Ziya Perker.² (Halen PTT)

1 — Cumhuriyet 13 Ağustos 1946 / 2 — Yumurtcak Sineması müdürü Nurettin Tiryaki'den.

191 — İSTANBUL¹ «K» Koca Mustafa Paşa Cad. 62 Sahibi Alâattin Kral.²

1 — Cumhuriyet 2 Kasım 1946 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

192 — YENİ¹ «K» Bakırköy İstasyon Cad. 121. İşletmecileri Musa Kâzım Uzunoglu ve Kevork Doğramacıyan.²

1 — Cumhuriyet 13 Kasım 1946 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

193 — İNCİ¹ «K» Pangaltı Halâskârgazi Cad. 136-138 Sahibi Muhtaryan Ermeni Vakfı. İşletmecileri Mösyö Şahan ve Ortakları.²

1 — Cumhuriyet 4 Aralık 1946 / 2 — Tan Sineması İşletmecisi Tarık Segban'dan.

1 9 4 7

194 — HALKEVİ¹ «K» Kadıköy Bahariye Cad.

1 — Cumhuriyet 16 Nisan 1947.

195 — **SUNAR**¹ «K» Üsküdar. İşletmecisi Mahmut Sarıç.²

1 — Cumhuriyet 19 Nisan 1947 / 2 — Aynı gazete 28 Şubat 1950.

196 — **ÇİÇEK**¹ «K» Balat Vodina Cad. 174-176 İşletmecileri Murat Köseoğlu ve Nazif Duru.²

1 — Cumhuriyet 8 Temmuz 1947 / 2 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947 - 1950.

1 9 4 8

197 — **ATLAS**¹ «K» Beyoğlu İstiklâl Cad. 209. Sultan Abdülaziz'e daire tahsis edilen bina. İnşa tarihi 1870.² İlk sahibi Mösyö Köçeoğlu, ikinci sahibi Aziz Borovalı.³

1 — Cumhuriyet 19 Şubat 1948 / 2 — Aynı gazete 18 Ekim 1986 / 3 — Sait Duhani — Eski İnsanlar Eski Evler — Sahife 93.

198 — **AYNUR**¹ «Y» Koca Mustafa Paşa.

1 — Cumhuriyet 13 Haziran 1948.

199 — **IŞIK**¹ «Y» Kadirga.

1 — Cumhuriyet 1 Temmuz 1948.

200 — **OKMEN**¹ «K - Y» Pendik.

1 — Cumhuriyet 19 Temmuz 1948.

201 — MEHTAP¹ «Y» Balat.

1 — Cumhuriyet 23 Temmuz 1948.

**202 — NİL¹ «K - Y» Kumkapı Nişanca Cad. 195 Sahip
ve işletmecileri evvelâ Abdüllâtif Tatari, sonra Rasim Day.³**

1 — Şehzadebaşı Ege (Sonraki Kulüp) sinemalarının sahip ve işletmecileri Mehmet, Rıdvan ve Cahit Tatari kardeşlerden / 2 — Aynı kaynak.

1 9 4 9

203 — GEZİ¹ «K» Sarıyer Piyasa Cad. (Halen aynı adı taşıyan garaj)

1 — Cumhuriyet 11 Ocak 1949

204 — ESER¹ «Y» Üsküdar Bağlarbaşı.

1 — Cumhuriyet 25 Haziran 1949.

205 — GONCA¹ «Y» Yeniköy (Halen cami inşaatı olan yer)

1 — Cumhuriyet 6 Temmuz 1949.

1950

206 — **EMRE**¹ «K» Eski Hilâl (Şehzadebaşı). Sahibi Celâl Marlalı. İşletmecisi Necati Güder.² (Halen yol)

1 — Cumhuriyet 5 Haziran 1950 / 2 — Necati Güder'den.

207 — **YURT**¹ «K» Kadıköy.

1 — Cumhuriyet 20 Aralık 1950.

208 — **KISMET**¹ «K» Şehzadebaşı.

1 — Hürriyet ilâvesi 31 Aralık 1950.

209 — **SANCAK**¹ «K» Eski Astorya (Yüksekkaldırım).

1 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1947-1950.

210 — **YÜKSEKKALDIRIM**¹ «K» Majestik, Astorya ve Sancak sinemalarının genel adı. (Halen Kereste Mağazası).

1 — Yazar'ın belleğinden.

Bunlardan bir kısmı aynı sinemanın değişik zamanlardaki isimleridir. Bu sebeple yukarıdaki son rakkam sinema sayısı deyil, sinema isimlerinin sayısıdır. Bu arada yazlık sinemaları listenin dışında tutarak unutulmaya mahkûm etmediğimizi de ilâve edelim. Konumuzun son yılı olan 1950'de İstanbul şehir hududu dahilinde 51 sinemanın bulunduğunu bir istatistikten öğreniyoruz. Belediye ilgililerinin verdiği rakkam 60 idi.² Demek ki 50'den aşağı, 60'dan yukarı değil.

Not : Şehzadebaşı'ndaki Yeni, Beyoğlu'ndaki Yeni Melek, Elmadağı'ndaki Şan ve Beşiktaş'daki Yıldız sinemaları hatırlanarak liste noksan zannedilmesin. Onlar ve akla gelebilecek daha pek çok sinema 1950'den sonra açıldığı için sıralamaya alınmadı.

1 — İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi — Cilt 5 Sahife 328 / 2 —
Gazeteler 9 Şubat 1950

ALFABETİK SIRALAMA

1 — Aile	Beşiktaş
2 — Aile Bahçesi	Beşiktaş
3 — Aile Bahçesi	Sarıyer
4 — Akın	Kurtuluş
5 — Alemdar	Sultanahmet
6 — Ali Efendi	Sirkeci
7 — Akdoğan	Koca M. Paşa
8 — Akgün	Şehremini
9 — Alkazar	Beyoğlu
10 — Alkazar	Taksim
11 — Anfi	Tepebaşı
12 — Apollon	Kadıköy
13 — Apollon	Kuledibi
14 — Ar	Beyoğlu
15 — Arnavutköy	Arnavutköy
16 — Artistik	Beyoğlu
17 — Askeri Müze	Sultanahmet
18 — Asri	Tepebaşı
19 — Astorya	Yüksekkaldırım
20 — Atlas	Beyoğlu
21 — Aynur	Aksaray
22 — Aynur	Koca M. Paşa
23 — Aypark	Üsküdar
24 — Aysu	Karagömrük
25 — Azak	Gedikpaşa
26 — Azeri	Sirkeci
27 — Bağlarbaşı	Üsküdar

28 — Bakır	Bakırköy
29 — Bebek Bahçesi	Bebek
30 — Beyleroğlu	Üsküdar
31 — Beşiktaş Bahçesi	Beşiktaş
32 — Birlik	Paşabahçe
33 — Bizim	Üsküdar
34 — Bizim Güreş	Kadıköy
35 — Cınema Theatre	Beyoğlu
36 — Cumhuriyet	Beyoğlu
37 — Çankaya	Bakırköy
38 — Çemberlitaş	Çemberlitaş
39 — Çınardibi	Koca M. Paşa
40 — Çınardibi	Suadiye
41 — Çırağan	Bağlarbaşı
42 — Çiçek	Arnavutköy
43 — Çiçek	Balat
44 — Çiçek	Karagümrük
45 — Çiftesaraylar	Cağaloğlu
46 — Divanyolu	Divanyolu
47 — Doğancılar	Üsküdar
48 — Ekler	Beyoğlu
49 — Elektra	Beşiktaş
50 — Elektra	Beyoğlu
51 — Elhamra	Beyoğlu
52 — Emek	Aksaray
53 — Emek	Ortaköy
54 — Emek	Paşabahçe
55 — Emek	Şehzadebaşı
56 — Emperyal	Şehzadebaşı
57 — Erenköy	Erenköy
58 — Ertuğrul	Şehzadebaşı
59 — Eser	Üsküdar
60 — Etual	Beyoğlu
61 — Febûs	Kadıköy

62 — Felek	Şehzadebaşı
63 — Ferah	Şehzadebaşı
64 — Ferah Park	Büyükdere
65 — Feyziye	Şehzadebaşı
66 — Fransız	Beyoğlu
67 — Fukaraperver	Defterdar
68 — Gaumont	Beyoğlu
69 — Geyikli	Kasımpaşa
70 — Gezi	Sarıyer
71 — Glorya	Beyoğlu
72 — Gonca	Yeniköy
73 — Güler	Beşiktaş
74 — Güneş	Şehzadebaşı
75 — Gürel	Beşiktaş
76 — Hale	Kadıköy
77 — Hale	Üsküdar
78 — Halk	Beyoğlu
79 — Halk	Eyüp
80 — Halk	Kadıköy
81 — Halk	Sirkeci
82 — Halk Opereti	Beyoğlu
83 — Halkevi	Kadıköy
84 — Hatay	Unkapanı
85 — Hilâl	Beşiktaş
86 — Hilâl	Kadıköy
87 — Hilâl	Şehzadebaşı
88 — Hilâl	Üsküdar
89 — İstanbul	Koca M. Paşa
90 — Işık	Kadırga
91 — İhsaniye	Üsküdar
92 — İnci	Pangaltı
93 — İncirli	Bakırköy
94 — İnkılâp	Üsküdar

95 — İnşirah	Şehremini
96 — İnşirah	Üsküdar
97 — İpek	Beyoğlu
98 — İsimsiz	Beşiktaş
99 — İskele	Beykoz
100 — İskele	Beylerbeyi
101 — İskele	Kuzguncuk
102 — İsplandit	Taksim
103 — İstiklâl	Divanyolu
104 — Jale	Üsküdar
105 — Kadıköy	Kadıköy
106 — Kemâl Bey	Sirkeci
107 — Kismet	Beyoğlu
108 — Kismet	Şehzadebaşı
109 — Kiğılı	Kasımpaşa
110 — Kozmoğraf	Beyoğlu
111 — Kuledibi	Kuledibi
112 — Kumkapı	Kumkapı
113 — Kural	Karagümrük
114 — Kurtuluş	Kurtuluş
115 — Kuşdili	Kadıköy
116 — Lâle	Bakırköy
117 — Lâle	Beyazıt
118 — Lâle	Beyoğlu
119 — Lâle	Kadıköy
120 — Lion	Beyoğlu
121 — Lüksemburg	Beyoğlu
122 — Lüks	Kadıköy
123 — Malûl Gaziler	Şehzadebaşı
124 — Majestik	Yüksekkaldırım
125 — Majik	Taksim
126 — Marmara	Beyazıt
127 — Mehtap	Balat

128 — Melek	Beyoğlu
129 — Mısırlıoğlu	Kadıköy
130 — Millet	Kuledibi
131 — Millet	Şehzadebaşı
132 — Milli	Balat
133 — Milli	Şehzadebaşı
134 — Miltiyadi	Bakırköy
135 — Modern	Tepebaşı
136 — Nil	Kumkapı
137 — Nurpak	Suadiye
138 — Okmen	Pendik
139 — Opera	Beyoğlu
140 — Opera	Kadıköy
141 — Oryantal	Beyoğlu
142 — Oryanto	Beyoğlu
143 — Özen	Karagümrük
144 — Pangaltı	Pangaltı
145 — Park	Beşiktaş
146 — Park	Doğancılar
147 — Pathe	Pangaltı
148 — Pathe	Tepebaşı
149 — Pınar	Yedikule
150 — Pöti Şan	Tepebaşı
151 — Rus - Amerikan	Beyoğlu
152 — Sakarya	Beyoğlu
153 — Sakızağacı	Bakırköy
154 — Sancak	Yüksekkaldırım
155 — Santral	Beyoğlu
156 — Saray	Beyoğlu
157 — Sefa Bahçesi	Erenköy
158 — Ses	Beyoğlu
159 — Ses	Tepebaşı
160 — Sine Palas	Beyoğlu

161 — Sinema Bahçesi	Beykoz
162 — Sinema Bahçesi	Büyükdere
163 — Sinema Bahçesi	Paşabahçe
164 — Sketing Palas	Beyoğlu
165 — Suadiye	Suadiye
166 — Suatpark	Beşiktaş
167 — Sunar	Üsküdar
168 — Sümer	Beyoğlu
169 — Süreyya	Kadıköy
170 — Şafak	Eyüp
171 — Şafak	Samatya
172 — Şafak	Sirkeci
173 — Şahan	Pangaltı
174 — Şark	Beyoğlu
175 — Şark	Şehzadebaşı
176 — Şen	Beşiktaş
177 — Şen	Samatya
178 — Şık	Beyoğlu
179 — Taksim	Taksim
180 — Taksim Bahçesi	Taksim
181 — Taksim Garden	Taksim
182 — Tan	Pangaltı
183 — Tepe	Kadıköy
184 — Tepebaşı	Tepebaşı
185 — Tunca	Yedikule
186 — Turan	Şehzadebaşı
187 — Türk	Şehzadebaşı
188 — Türk	Taksim
189 — Uzun Bahçe	Karagümrük
190 — Ünal	Kasımpaşa
191 — Varyete	Beyoğlu
192 — Yalı	Yenikapı
193 — Yavuz	Kasımpaşa

194 —	Yayla Bahçesi	?
195 —	Yeldeğirmeni	Kadıköy
196 —	Yeni	Bakırköy
197 —	Yeni	Beşiktaş
198 —	Yeni	Pangaltı
199 —	Yeni	Üsküdar
200 —	Yeni Milli	Şehzadebaşı
201 —	Yıldız	Beyoğlu
202 —	Yıldız	Kasımpaşa
203 —	Yurt	Kadıköy
204 —	Yüksekkaldırım	Yüksekkaldırım
205 —	Yüksel	Tophane
206 —	Zafer	Kadıköy
207 —	Zafer	Karagümrük
208 —	Zafer	Kasımpaşa
209 —	Zamboğlu	Kadıköy
210 —	Zuhâl	Çarşıkapı

BEYOĞLU SINEMALARI

Başlangıçtan 1950'nin sonuna kadar olan dönemde İstanbul'da açılan sinemaların adlarını kronolojik ve alfabetik sıralama ile yazdık. Bunların çoğunlukta bulunduğu Beyoğlu sinemalarının yerlerini bir de aşağıdaki şekilde yazmayı faydalı buluyoruz. Taksim'den Tünel'e gidiş, sağı takip ederek; 1 — Kozmoğraf, sonra Halk, daha sonra Halk Opereti ve Sineması. 2 — Lüksemburg, sonra Glorya, daha sonra Saray. 3 — Ekler, sonra Şark. 4 — Ar. 5 — Sketing Palas, sonra

Melek. 6 — Opera, sonra İpek. 7 — Artistik, sonra Sümer. 8 — Varyete, sonra Fransız sineması, daha sonra Ses' 9 — Oryantal, sonra Oryanto. 10 — Elhamra, sonra Sakarya, daha sonra tekrar Elhamra. 11 — Santral.

Dönüş : 12 — Sine Palas, sonra Şık. 13 — Atlas. 14 — Elektra, sonra Alkazar. 15 — Rus - Amerikan. 16 — Étual, sonra Yıldız. 17 — Lâle. 18 — Majik, sonra Türk, daha sonra Taksim. 19 — İspandit. 20 — Alkazar. 21 — Taksim Bahçesi, diğer adı Taksim Garden.

Tepebaşı, Kuledibi ve Yüksekaldırım tarafı: 22 — Pathe, sonra Anfi, daha sonra Asri, en sonra Ses. Ayrıca bulundukları yerden dolayı Tepebaşı, İstanbul'daki yabancılar ve yerli azınlık arasında Pöti Şan ve Modern. 23 — Apollon, sonra Millet, ayrıca bulundukları yerden dolayı Kuledibi. 24 — Majestik, sonra Astorya, daha sonra Sancak. Ayrıca bulundukları yerden dolayı Yüksekaldırım.

Görüldüğü üzere başlangıçtan 1950'nin sonuna kadar olan dönemde Beyoğlu'nun 24 yerinde 53 değişik ad taşıyan sinema açılmış. Ayrıca Beyoğlu'nda oldukları halde yerleri kesin olarak tesbit edilemeyen Cinema Theatre, Gaumont, Lion, Kısmet ve Cumhuriyet adlı sinemalar da var. Böylece yekün 58'i buluyor. Bunlar Beyoğlu deyiminin içine girenler. Konu idari taksimat olarak ele alınırsa Kasım-paşa'daki Geyikli, Yıldız, Yavuz, Zafer, Ünal ve Kişili sinemalarının da dahil edilmesi gerekir ki o zaman yekün 64 olur.

OLAYLAR DİZİSİ (Kronoloji)

AÇIKLAMALAR :

Dip notları sahife altlarına değil, evvelce olduğu gibi gene bahis sonlarına kondu. Buradaki uygulama her yılın bir bahis sayılmasıdır

KISALTMALAR :

MOSD — Merkez Ordu Sinema Dairesi.

MMC — Müdafaai Milliye Cemiyeti.

MGC — Malûl Gaziler Cemiyeti.

MSÜ — Mimar Sinan Üniversitesi.

TAK — Taksim Atatürk Kütüphanesi.

BDK — Beyazıt Devlet Kütüphanesi.

İÜK — İst. Üniversitesi Kütüphanesi.

HTK — Hakkı Tarık Us Kütüphanesi.

FMK — Fatih Millet Kütüphanesi.

EBİB — Türkiye Bibliyografyası.

1 9 1 4

Şehzadebaşı'ndaki «Milli Sinema» açıldı.¹ 19 Mart 1914.

Sirkeci'deki «Ali Efendi Sineması» açıldı.² 28 Mayıs 1914.

Sinemaları da etkileyecek olan Birinci Dünya Harbi başladı. 28 Temmuz 1914.

Osmanlı İmparatorluğu savaşa katıldı. 10 Ağustos 1914.

Ayastafanos'taki Rus abidesinin yıkılışı adlı belgesel film çekildi. 14 Ağustos 1914.

1 — Rakım Çalapala — Filmlerimiz / 2 — Ali Efendiye ait birinci belge.

1 9 1 5

MOSD Enver Paşa'nın emriyle kuruldu. Müdürlüğe Sigmund Weinberg, yardımcılığına Fuat Uzkınay getirildi.¹

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 44 / 2 — Aynı Eser — Sahife 45.

1 9 1 6

Sigmund Weinberg görevden alındı. Yerine Fuat Uzkınay getirildi.¹

Leblebici Horhor ve Himmet Ağa'nın izdivacı adlı filmler yarım kaldı.

Darülbeydi açıldı. (Kuruluşu 1908)

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 46.

1 9 1 7

MMC sinemacılık kolu kuruldu.¹

Kenan Erginsoy MMC de kameramanlığa başladı.²

Fuat Uzkınay staj için Almanya'ya gidip geldi.

Pençe ve Casus adlı filmler çevrildi.

Bir ilân ;

«20 Ağustos Pazartesi günü Avusturya - Macaristan askeri yurduna teşrif buyuracak misafirler huzurunda İsonzo cephesindeki savaş sırasında alınan onuncu muharebe filmi birinci defa gösterilecektir.»⁴

Bir ilân ;

«Askeri müze sinemasındaki program :

1 — Feld Mareşal Von Mackensen cenaplarının ziyareti nedeniyle yapılan tören.

2 — Bu hafta gelen 103 sayılı savaş kordelâsı, Belgrad çevresindeki savaşlar.

3 — Almanya ve Amerika donanmaları.

4 — «Bir Lehli kontun serüveni» isimli 1000 metrelik dram.

5 — Ayrıca sinema arasında Mehter takımı çalacaktır.»⁵

Bir ilân ;

«Beyoğlu'ndaki sinema Oryanto bu pazartesi günü için

mevsimin en mühim hadisesini teşkil edecek bir kordelâ irae eyleyecektir. Berlin'in en mühim sinema müessesesi tarafından yapılan 2000 metrelik bu büyük harp dramı temaşagerler üzerinde uzun zamanlar tesirini bırakacaktır. Romanya'da harbeden kahraman ordumuza ait manzaralar ve kumandan Hilmi Paşa ile erkânı harbiyesi ve müttelik devletler ümerayı askeriyesi irae edilecektir. Romanya seferinde zaferden zafere koşan ordularımızın hamaseti kalpleri hissi gurur ile dolduracaktır. Binaenaleyh bütün Osmanlıların bu yegâne ve fevkalâde temaşaya rağbet etmeleri tabiidir. Programda aynı zamanda üç kısımlık bir dram vardır ki meşhur Norveçli artist Asta Nielsen tarafından oynanmıştır. Birinci oyun bad ez zuhur saat 3'de, ikincisi 5'de ve gece saat 9.5'da başlayacaktır. Bu fevkalâde program için fiatlar pek ehvendir. Hususi 10, birinci 7, ikinci 5, duhuliye 3 kuruştur.»⁶

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Tarihi — Sahife 47 / 2 —
Aynı Eser / 3 — Aynı Eser / 4 — Tasviri Efkâr 19 Ağustos 1917 /
5 — Aynı Gazete / 6 — Hande — Yıl 1917 Sayı 30

1 9 1 8

«Temaşa» dergisi çıktı. 6 Haziran 1918 Sahibi Seyit Tahir. TAK — FMK.

Sinemaları da etkileyen Birinci Dünya Harbi bitti. 30 Ekim 1918.

Sonra adı Alkazar'a çevrilecek olan «Elektra Sineması» inşa edildi.¹

İki yıl önce çevrilirken yarım kalan Himmet Ağanın izdivacı adlı film tamamlandı. Çekimine yeni başlanan Alem

dar vak'ası yarım kaldı. Sultan 2. Abdülhamid'in cenaze töreni filme alındı.

MOSD ve MMC kapandı. Ellerindeki sinema malzemesi MGC'ye verildi.²

Celâl Esat Arseven, Kenan Erginsoy, Münih konsolosu İsmail Hakkı Bey ve Necmeddin Molla Münih'te «Trans - Orient Films - Essad» film şirketini kurarak Koruyan ölü adlı filmi çevirdiler.³

1 — İstanbul Ansiklopedisi — Sahife 724 / 2 — Nijat Özön — Türk Sineması Tarihi — Sahife 64 / 3 — Burhan Arpad — Hafta — Yıl 1956 Sayı 10 ve Celâl Esat Arseven — Dünya 12 Şubat 1960.

«Malûl Gaziler Cemiyeti Sinema Kolu» kuruldu.¹

«Kemâl Film Şirketi» kuruldu.² Adres evvelâ Sirkeci'de Ali Efendi Sineması'nın üst katı, sonra Beyoğlu İstiklâl Cad. 373 Banka hanı. Sahipleri Kemâl ve Şakir Seden.

«Mürebbiye ve Binnaz adlı filmler çevrildi. Fatih ve Sultanahmet'te yapılan İzmir mitingleri filme alındı.

İstanbul'daki işgâl devletleri komutanlığı «Mürebbiye»nin Anadolu'ya gönderilmesini yasakladı.

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 51 / 2 — Zahir Güvemli — Sinema Tarihi — Sahife 235.

1 9 2 0

«Darülbeyazıt» Şehzadebaşı'ndaki Ferah Tiyatrosuna taşındı.¹

Sonra adı Alkazar'a çevrilecek olan «Elektra» sineması açıldı.

İvan Mosjoukine, Olga Çekova ve Akim Tamirof İstanbul'a geldiler.²

Bir ilân ;

«Malûl gaziler sinema film fabrikası harpten yaralı ve mahrumiyet içinde dönen gazilerimize yardım için teşekkül eden bir müessese olup, memleketimizde ilk defa yapılan devamlı ve muntazam bir çalışmanın mahsulüdür. Fabrika bir taraftan sinema ve fotoğrafa ait siparişleri kabul ederken, diğer taraftan payitahtın her köşesinde açılmak istenen sinema ve tiyatroların levazımâtını da temin eyler. Ayrıca fabrikada en mümtaz artistler tarafından oynanan filmler ihzar olmaktadır. Buna en parlak misâl «Binnaz»dır. Tavsiye ederiz.»³

Tombul aşığın dört sevgilisi adlı film yarım kaldı.

1 -- Vasfi Rıza Zobu — O günden bu güne — Sahife 42 / 2 —
Perde ve sahne — Yıl 1943 Sayı 6 / 3 — Temaşa — Yıl 1920 Sayı 19.

1 9 2 1

Kemâl Seden Şehzadebaşındaki Millet ve Üsküdar'ın Doğancılar semtindeki Park Sinemaları ile Millet Sinemasının üst katındaki film imalâthanesini Malûl Gaziler Cemiyetinden kiraladı.¹ 1 Ocak 1921.

«Sinema İşleri Şirketi» kuruldu.² 10 Ekim 1921. Sirketi'de Ali Efendi Sinemasının üst katı. Sahipleri Lokantacı Ali Efendi ve kardeşi Hacı Osman Efendi ile yeğenleri Kemâl ve Şakir Seden.

Bican Efendi vekilharç adlı normâl boydaki filmle, Bican Efendi mektep hocası, Bican Efendinin rüyası, Bican Efendi dava vekili ve Bican Efendi damat adlı kısa filmler çevrildi.

İstanbul'da 32'si kışlık 12'si yazlık olmak üzere 44 sinema olduğu tesbit edildi.³

1 — Ali Efendiye ait ikinci belge / 2 — Aynı belge / 3 — Tefik Çavdar — Milli Mücadele Başlarken — Sahife 145

1 9 2 2

Türk sinemasının kurucularından Enver Paşa Türkiştanda Ruslarla savaşırken şehit oldu.¹ 4 Ağustos 1922.

«Ordu Foto Film Merkezi» kuruldu.²

Fuat Uzkınay Üsküdar'daki Doğancılar, Jale, Hale ve İnşirah Sinemalarını işletmeye başladı.³

«Kemâl Film Stüdyosu» Eyüp'teki Feshane Fabrikasının dikimevi bölümü kiralanarak kuruldu. Sahipleri Kemâl ve Şakir Seden. Kapandığı 1924 yılına kadar bu stüdyoda 6 konulu ve çok sayıda belgesel film yapıldı. Cumhuriyetten sonra Sümerbank'a bağlı mensucat fabrikası haline getirilen eski Feshane binaları bir tanesi hariç 1980'li yıllarda Haliç'in etrafı açılırken yıktırıldı.

Sonra HA — KA Film Şirketini kuracak olan Halil Kâmil Bey film getirmeye başladı.⁴ (Bu bilgiyi aldığımız sayın Cemil Filmer tarih vermiyor. Ama «İpekçilerden evvel» dediğine göre bu, 1922 olabilir.)

İstanbul'da bir faciai aşk ve Boğaziçi esrarı adlı konulu filmlerle İzmir zaferi ve Zafer yollarında adlı belgesel filmler çevrildi.

1 — Arşivdeki Enver Paşaya ait belge / 2 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 55 / 3 — Aynı eser — Sahife 56 / 4 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 135.

1 9 2 3

Ahmet Muvahhit, Şadi Fikret ve Behzat Haki Darülbeydi adına Atatürk'ü ziyaret ettiler. Yer İzmir'in Göztepe semtindeki Uşaklı Muammer Beyin konağı idi.¹ 13 Temmuz 1923.

«Sinema Postası» dergisi çıktı. 8 Aralık 1923 Sahibi Hikmet Nazım. TAK — HTK.

Ateşten gömlek, Leblebici Horhor ve Kız Kulesinde bir facia adlı filmler çevrildi.

Neyyire Neyir ve Bedia Muvahhit ilk Türk kadınları olarak beyaz perdede göründüler.

Atatürk İzmir'in İkiçeşmelik semtindeki Ankara Sinemasında Charlie Chaplin'in «Şarlo idama mahkûm» adlı filmini seyretti.²

Atatürk'ün emri ile Türkiye'de ilk defa kadınlarla erkekler bir arada film seyrettiler.³

Ordu Foto Film Merkezi Yıldız'a taşındı.⁴

Malûl Gaziler Cemiyeti'nin elindeki malzeme Ordu Foto Film Merkezi'ne devredildi.⁵

Arşak Benliyan öldü (Asıl adı Haçaduryan).

Beyoğlu'ndaki «Elhamra Sineması» açıldı.

İpekçiler sinemacılığa başladılar. Bu tesbit kendilerinden sorularak yapıldı. Ayrıca bir gazetede yayınlanan «Sinemacılık ve filmcilik mesleğine intisabımızın 25. yıldönümü şerefine» diyerek gösterdikleri filmlerin ilânı,¹ Mimar Vedat Tekin bir dergide² ve Cemil Filmer'in bir gazetesinin pazar ilâvesinde³ yayınlanan beyanları da var. Böylece İpekçilerin sonra adı Alkazar'a çevrilecek olan Elektra Sineması'nı 1920'de satın alarak veya kiralayarak sinemacılığa başladıkları iddiası geçersiz oluyor. İpekçilerin daha evvelki işi soyadlarından da anlaşılacağı üzere manifaturacılıktı. Dükkanlarından biri Kapalıçarşı'da⁴, biri Eminönü'nde⁵, biri Şehzadebaşı'nda⁶, biri Beyoğlunda idi.⁷ Mağazaların merkezi olan bonmarşenin Eminönü'ndeki Nimet Abla gişesinin sırasında olduğunu bir dergiden⁸, işlettikleri sinema sayısının, Elhamra (İstanbul), Elhamra (İzmir), Melek (İstanbul), Opera (İstanbul), İpek (İstanbul), Sakarya (İstanbul), Çemberlitaş (İstanbul), Yeni (İzmir), Yeni Melek (İstanbul), Şafak (İstanbul), İpek (İstanbul), Fitaş (İstanbul) ve Dünya (İstanbul) olmak üzere 13 olduğunu da ailedeki sinemacı kuşağın son temsilcisi sayın Günen İpekçi'den öğrendik. İpek Opera'nın, Sakarya Elhamra'nın devamıdır. Son 5 sinema bizim konumuzun dışında kalıyor.

1 — Vasfi Rıza Zobu — O günden bu güne — Sahife 81 / 2 —
3 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 126 / 4 — Aynı eser —
Sahife 122 / 5 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife
57 / 6 — Cumhuriyet 20 Kasım 1948 / 7 — Yıllarboyu Tarih —
Yıl 1980 Sayı 4 / 8 — Hürriyet 3 Temmuz 1988 / 9 — Nijat Özön
— Ansiklopedik Sinema Sözlüğü — Sahife 219 / 10 — Cemil Filmer —
Hatıralar — Sahife 134 / 11 — Yarımay — Yıl 1941 Sayı
133 / 12 — İstanbul Telefon Rehberi — Yıl 1950 / 13 — Adnan
Giz — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 4.

«Sinema Yıldızı» dergisi çıktı. 12 Haziran 1924 Sahibi Mehmet Rauf. BDK — HTK.

Bir dergideki haber :

«Caddei kebirde inşasına başlanan Opera Sineması'nın Teşrini evvel vasatında küşadı için hummalı bir faaliyetle çalışılmaktadır. İnşaat hakkında karilerimize her hafta malûmat vereceğiz. Resmi küşadı şerefine Viyolet Emperyal filmi takdim edilecektir»¹.

İzmir'in Karşıyaka semtindeki Ferah Sineması sahibi Uşaklı Muammer Bey Belediye Reisi oldu.²

Ordu Foto Film Merkezi Milli Müdafaa Vekâletine bağlandı.³

Fuat Uzkınay Ordu Foto Film Merkezi labratuar gurup amirliğine atandı.

«Melek Sineması» açıldı.⁴

Greta Garbo ve Mauritz Stiller İstanbul'a geldi.⁵

«Opera Sineması» açıldı.

Sözde kızlar adlı film çevrildi.

Kemâl Film Şirketi Bektaşilerden sonra ikinci darbeyi de Feshane Fabrikası Müdürü Çankırlı Binbaşı Nuri Beyden yedi. Eski anlaşmayı tanımayan yeni müdür iki gün içinde binanın boşaltılmasını istedi. Bu kadar kısa zamanda münasip bir yer temin edilemeyince malzeme yağmurlu bir günde sokağa atıldı. Bu darbeye dayanamayan şirket harabolan aletleri yok pahasına satarak film yapımından vazgeçti.

1 — Sinema Yıldızı — Yıl 1924 Sayı 4 / 2 — İzmir 1923 İl Yıllığı / 3 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 59 / 4 — Aynı eser — Sahife 58 / 5 — Yedigün — Yıl 1934 Sayı 56

1 9 2 5

«Film Mecmuası» çıktı. 29 Kasım 1925 Sahibi A. Kemâl. TAK.

İpekçiler İzmir'de «Elhamra Sineması»nı açtılar.
Tepebaşı'ndaki «Asri Sinema» açıldı. (Eski Anfi)
Muhsin Ertuğrul Rusya'da «Tamilla» adlı filmi çevirdi.

1 9 2 6

Ahmet Fehim Efendi'nin jübilesi yapıldı. 26 Ocak 1926.
«Sinema Mihveri» dergisi çıktı. 11 Mart 1926 Sahibi
Cevat Rıza. HTK

«Artistik Sinema» dergisi çıktı. 11 Kasım 1926 TAK.
Kadıköy'deki «Süreyya Sineması» inşa edildi.
Vedat Örfi Bengü Mısır'a gitti.¹
Muhsin Ertuğrul Rusya'da «Spartaküs» filmini çevirdi.²
Darülbeyazıt Beyoğlu'ndaki Ekler Sinemasına taşındı.³

1 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 60 /
2 — Aynı eser / 3 — Hürriyet 1974 Yıllığı — Sahife 595.

1 9 2 7

Ahmet Muvahhit öldü. 8 Mayıs 1927.
«Musavver Türk Sineması» dergisi çıktı. 1 Ekim 1927
Sahibi Ragıp Rıfkı.

Şişli Terakki Lisesi'ne film gösterme makinası alındı.¹
21 Ekim 1927

Ordu Foto Film Merkezi Erkânı Harbiye Mektebi'ne
(Harp Akademisi'ne) bağlandı.²

Aralarında Pathé Sineması (Sonraki Tan), Pangaltı
Hamamı ve Vatan Lokantasının (Sonraki Haylayf Pastane-
si'nin) de bulunduğu mülk Safranbolulu İsmail Segban ta-
rafından satın alındı.³

Vedat Örfi (Bengü) Mısır'da film çevirmeye başladı.

1 — Terakki Vakfı 100. Yıl Albümü — Sahife 51 / 2 — Nijat
Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 61 / 3 — Prof. Ali Esat
Biroldan.

1 9 2 8

«Sinema İşleri Şirketi» kapandı.¹ 13 Şubat 1928

Savcı Yardımcısı Baha, Mithat ve Nasuhi Beyler Ope-
ra Sineması Müdürü Cevat Beye hakaret ettikleri gerek-
çesiyle birer ay hapse mahkûm edildiler. 20 Temmuz 1928

Yazı inkılâbının gereği olarak Türkiye'de yayınlanan
bütün gazete, dergi ve kitaplarla beraber sinemaların afiş
ve ilânları da yeni harflerle yazılmaya ve basılmaya baş-
ladı. 1 Aralık 1928

«Ekran» dergisi çıktı.² 5 Aralık 1928

Bir ilân ;

«Sekiz ay vade ile en birinci gramofon ve plâklar. Ha-
lîl Kâmil, Sirkeci Sanasaryan Hanı 22.»³ 16 Aralık 1928.

Not : Yukarıdaki ilân Kâmil Beyin sinemacılıktan ev-

velki işini belirtiyor. Ama aynı yıllarda film ithalâtı da yapıyordu.

İlk Türk filmlerinde oynayan Sepetçi Ali Rıza öldü.
19 Aralık 1928

«İpek Film Şirketi» kuruldu. Sahipleri Kâni, Rifat, Fahir ve İhsan İpekci.

Vedat Örfi Bengü Mısır'dan döndü.

1 — Ali Efendiye ait ikinci belge / 2 — Feridun Fazıl Tülbentci — Cumhuriyetten sonra çıkan gazete ve mecmualar — Sahife 60 / 3 — Cumhuriyet / 4 — Zahir Güvemli — Sinema Tarihi — Sahife 242.

1 9 2 9

Bir gazete haberi ;

«Şehremaneti bir ecnebi sinemacıya şehrin propagandasını yaparak seyyah celbi için İstanbul'un menazırı abidatı, şayanı temaşa yerleri ve müesseseleri hakkında bir film yaptırmıştı. Bu film ikmâl edildiği için dün Şehremaneti erkânı ve matbuat müntesibini huzurunda Ekler Sinemasında gösterilmiştir.» 16 Ocak 1929¹

Bir ilân ;

«Yazlık sinema tesisine müsait ve park olarak istimalle elverişli, Beşiktaş'ın en işlek mahallesinde Mehmet Ali Paşa Konağı'nın bahçesi kiraya verilecektir. Taliplerin Galata Un Fabrikası Sahibi Haşım Beye müracaatları.» 12 Nisan 1929²

Başka bir ilân ;

«Ayasofya'da Ahmet Abut Efendi Konağı, Alemdar Sineması ve arka tarafındaki geniş arazi müsait fiat ile satılıyor. İkinci Vakıf Hanında Ferit Beye müracaat,» 21 Nisan 1923³

«HA — KA Film Şirketi» kuruldu. 25 Nisan 1929 Beyoğlu İstiklâl Cad. Mısır Ap. 303/6 ve Taksim'deki Majik Sineması'nın üst katı, Sahibi Halil Kâmil Kamil. Şirketin kuruluşunu belgeleyen amblem aynı yıl çıkan bir sinema dergisinde var.⁴ Yukarıdaki tarih ilk ilândan alındı.⁵

Beşiktaş «Park Sineması» açıldı. 21 Haziran 1929

«Türk Sineması» dergisi çıktı.⁶ 25 Haziran 1929 İlk sahibi bilinmiyor. 1933'de çıkan 174. sayıdaki sahibî Halil Kâmil.

Atatürk Ferit İbrahim Beyin Ankara Gazi Çiftliğinde çektiği filmi Dolmabahçe Sarayı'nda seyretti.⁷ 16 Ağustos 1929

Feriha Tevfik Türkiye Güzellik Kraliçesi seçildi. 2 Eylül 1929

Bir ilân ;

«Sesli film İstanbul'da. Opera Sineması müdüriyeti sinemacılığın en son tekâmülat ve terakkیاتından olmak üzere icad edilen «Talkie» sesli ve müzikalı filmleri muhterem İstanbul halkına dinletmek ve göstermek hususunda en birinci mevkîi işgâl emeliyle bu bapta bilcümle Amerikan makinalarının tarzı faaliyetini dakikane mütaleadan sonra «RCA Photophone» sistemini intihap etmiştir. Resmî küşad programından mevsim nihayetine kadar sesli ve müzikalı filmlerin iraesine devam edilecektir.»⁸ 8 Eylül 1929

Türkiye'de ilk sesli film «Kadının askere gidişi» Opera Sineması'nda gösterildi. 25 Eylül 1929

Bir ilân ;

«Bu gece Şehzadebaşı Hilâl Sineması'nda Gazelhanı şehir Hafız Burhan Bey, İnce saz hey'eti tarafından konser. Komik İsmail Efendi kumpanyası tarafından birinci defa «Üç züppeler». Vodvil, varyete, sinema. Duhuliye 7,5 kuruş.»⁹ 29 Eylül 1929

Sinema ve tiyatrolarda sigara içmek yasak edildi.¹⁰
19 Ekim 1929

«Sinema Gazetesi» çıktı.¹¹ 1 Kasım 1929 Sahibi Sabiha Zekeriya. BDK

Ankara Postası ve Kaçakçılar adlı filmler çevrildi.

İsmet Sırrı ve Nafia üçüncü ve dördüncü Türk kadınları olarak beyaz perdede göründüler.

«Kaçakçılar» filminin bazı sahneleri Maslak yolunda çevrilirken olan kazada oyuncuların Arşak Karakaş öldü, Sait Köknar ağır yaralandı. Devrilen otomobili Talât Artemel kullanıyordu.

Vedat Örfi Bengü Fransa'da Kum fırtınası adlı filmi çevirdi.

1 — İkdâm / 2 — Cumhuriyet / 3 — Aynı Gazete / 4 — Sinema Gazetesi — Yıl 1929 Sayı 14 / 5 — Cumhuriyet / 6 — Feridun Fazıl Tülbentci — Cumhuriyetten sonra çıkan gazete ve mecmualar — Sahife 74 / 7 — İstanbul Ansiklopedisi — Sahife 1216 / 8 — Cumhuriyet / 9 — Aynı gazete / 10 — İkdâm / 11 — Feridun Fazıl Tülbentci — Cumhuriyetten sonra çıkan gazete ve mecmualar — Sahife 71.

1 9 3 0

Feriha Tevfik ikinci defa katıldığı Türkiye Güzellik Kraliçesi seçiminde ikinci, sonra Ferdi Tayfur'la evlenecek olan Melek 13. oldu. (Kraliçe Mübeccel Namık) 12 Ocak 1930

İstanbul Milletvekili Süreyya Paşa sinemalardan alınan vergilerin indirilmesi için Meclis'e önerge verdi. 12 Mart 1930

Dünyanın ilk sözlü filmi «Caz Şarkıcısı» Elhamra Sinemasında gösterildi. 15 Mart 1930

Marie Bell ve Charles Boyer Mısır'dan dönerken evvelâ Ankara'ya (30 Mart 1930) sonra İstanbul'a geldiler. 3 Nisan 1930

Yeni çıkan Belediyeler Kanunu ile belediyelere sinema açma ve yönetme yetkisi verildi. 14 Nisan 1930

Muammer Karaca İzmir Valisi Kâzım Paşa'nın kızını kaçırdı. 14 Nisan 1930 Not : Bir yıl sonra evlendiler.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile 7 yaşından küçük çocukların sinemaya götürülmesi yasaklandı. 6 Mayıs 1930

Şair Hüseyin Suat Yalçın ile Şekerci Ali Muhiddin Marie Bell yüzünden doğuşup mahkemelik oldular. 13 Mayıs 1930

Adile Naşit doğdu. 16 Haziran 1930

Eliza Binemeciyan İstanbul'a geldi. 28 Temmuz 1930

Ahmet Fehim Efendi öldü. 2 Ağustos 1930

Bir gazete haberi ;

«Yeni bir sinema. Beyoğlu'nda Opera Sineması ittise-
linde sahnesi, balkon ve salonları en son sistem olarak in-
şa edilmekte olan «Artistik Sineması» pek yakında açıl-
acaktır.» 19 Ağustos 1930

«Glorya Sineması» açıldı. (Eski Lüksemburg) 7 Kasım 1930

«Glorya Sineması» dergisi çıktı.² 7 Kasım 1930 TAK Necip Erses, sessiz film makinalarında sesli film gösterilebilecek bir tertibat yaptı. 21 Kasım 1930

«Haftalık Sinema Gazetesi» çıktı.³ 27 Kasım 1930

Atatürk, Serseri Kral adlı film ile Fox Film Şirketi tarafından Ankara'da çekilen belgesel filmleri seyretti.⁴ Elhamra 3 Aralık 1930 Not: Bir gün sonra yayınlanan Cumhuriyet gazetesinde Ata'nın sinemada çekilmiş bir de fotoğrafı var. Zannedersem Atatürk'ün sinemada çekilmiş tek fotoğrafı budur. Aynı fotoğraf 1 Ocak 1931 tarihli Resimli Şark Mecmuasında ve 3 Eylül 1931 tarihli Yeni gün gazetesinde de yayınlandı. Sinemanın yüzüncü yıl törenleri için yapılacak işlerden biri olarak bu fotoğrafın çeşitli yerlerde yayınlanması ve kartpostal halinde basılması düşünülebilir.

Küçük boy «Sinema ve tiyatro heveskârı» dergisi çıktı.⁵ Sahibi evvelâ Müslim oğlu Emin, sonra Emin Refik Uzman (İkisi aynı kişi olabilir) Türkiye'de çıkan en uzun ömürlü sinema dergisi budur. Bin sayıdan fazla çıktı. Ama program görünümündeydi. BDK — İÜK

«Zeybek Raksı» adlı kısa film çevrildi

1 — Cumhuriyet / 2 — BİB 1/16 / 3 — BİB 1/4 / 4 — İstanbul Ansiklopedisi — Sahife 1219 / 5 — BİB 1/16

Galata Agopyan Hanındaki Ham Film deposunda çıkan yangında 7 kişi yanarak öldü.³ 18 Ocak 1931

20 sene boyunca Türk sinema ve sahnesinde görünecek olan Yunanlı film yıldızı Zozo Dalmas İstanbul'a geldi. 24 Ocak 1931

Bir ilân ;

«Emlâk ve Eytam Bankasından: Kadıköy Kuşdili tiyatrosu ve sinema binası yıllık 1000 lira bedelle kiraya verilecektir Taliplerin İstanbul şubemize müracaatları.»² 2 Mart 1931

«Holivut» dergisi çıktı.³ 4 Temmuz 1931 Sahibi evvelâ Muammer Cahit, sonra Oskar Mayorkas, daha sonra Feridun Ziya TAK — BDK — İÜK

Ünlü Alman rejisörü Fritz Lang İstanbul'a geldi. 19 Mayıs 1931

Ferah Sinemasını işleten Şadi Fikret Karagözoğlu sinemacıların dertlerini anlatmak için Ankara'ya gitti. 2 Haziran 1931

«Artist» dergisi çıktı.⁴ 17 Eylül 1931

Ünlü Amerikalı Rejisör Cecile B. de Mille İstanbul'a geldi. 7 Ekim 1931

Sinemanın mucitlerinden Thomas Edison öldü. 18 Ekim 1931

«Pençe»nin yazarı Mehmet Rauf öldü. 24 Aralık 1931
İstanbul sokaklarında adlı film çevrildi.

Semiha Berksoy beşinci Türk kadını olarak beyaz perdede görüldü.

Atatürk Ankara Yeni Sinema'da «İstanbul Sokaklarında» adlı filmi seyretti. 27 Aralık 1931

«Yeni Film» dergisi çıktı.⁵ Sahibi Muammer Cahit.
[Saray Sineması'nın yayın organı]

Sedat Simavi'nin bir Fransızca kitaptan yararlanarak

yazdığı «Sesli, sessiz ve renkli sinema» adlı eseri yayınladı.

1 — Cumhuriyet / 2 — Cumhuriyet / 3 — BİB 1/16 / 4 — BİB 1/2 / 5 — Feridun Fazıl Tülbentci — Cumhuriyetten sonra çıkan gazete ve mecmualar — Sahife 76.

1 9 3 2

Atatürk Ankara Yeni Sinema'da Al Jolson'un «Onu şarkı ile söyle» adlı filmini seyretti. 3 Ocak 1932

Atatürk İstanbul Opera Sineması'nda «Çanakkale» filmini seyretti. 22 Ocak 1932 Bununla ilgili gazete haberi de şöyle:

«Reisicumhur hazretleri dün gece saat 9.30'da Beyoğlu'ndaki Opera Sineması'na teşrif ederek gösterilmekte olan Çanakkale filmini temâşa buyurmuşlardır. Refakatlerinde Recep Zühtü, Kılıç Ali, seryaver Rüsuhi, Bükreş sefirî Hamdullah Suphi Beyler ve maiyeti erkânı vardı. Kendilerine 6 loca tahsis edildi. Sinemadaki halk büyük Hâlâşkârı görünce ayağa kalkarak dakikalarca alkışladı. Filmin sonunda da caddeye kadar uğurladılar.»¹

Sinemacılar­dan alınan %33 vergi Atatürk'ün emri ile %10'a indirildi.²

Bir gazete haberi: «Bundan sonra filmlerin kontrolü üç kişi tarafından yapılacak. Şimdiye kadar bu işi bir polis memuru yapıyordu»³ 21 Şubat 1932

Fatih'teki Kurşunlu Medrese Belediye film deposu oldu.⁴ 22 Şubat 1932 (Halen Kur'an Kursu olan yer)

Atatürk İstanbul Elhamra Sineması'nda «Kongre Egleniyor» adlı filmi seyretti.⁵ 23 Şubat 1932

«Sinema filmlerinin kontrolü hakkında talimatname» çıktı. 9 Haziran 1932

«İpek Film Stüdyosu» Nişantaşı Valikonağı Caddesindeki bir ekmek fabrikası kiralanarak kuruldu.⁶ 19 Haziran 1932 Haberi veren gazetede fabrikanın fotoğrafı da var. Belgeseller, Karagöz filmleri, Düğün Gecesi (Kanlı Nigâr), Naşit Dolandırıcı, Denizkızı Eftalya ve Münir Nurettin'in şarkı söylediği kısa filmler sayılmazsa bu stüdyoda 1950 yılının sonuna kadar 22'si İpek Filme ait olmak üzere 25 film çevrildi. Teknik kuruluşu W. Morchen adlı Alman yaptı. Türkiye'nin ilk sesli film stüdyosudur.⁷

Fazlı Necip öldü. 19 Haziran 1932

Büyük boy «Sinema ve tiyatro heveskârı» dergisi çıktı.⁸ 1 Eylül 1932 Sahibi Müslim oğlu Osman. TAK

Atatürk Glorya Sineması'nda «Demir Kapı» filmi ile Keriman Halis'in Dünya Güzellik Kraliçesi seçildiği filmi seyretti.⁹ 16 Eylül 1932

«Türkiye Sinema ve Filmciler Birliği» kuruldu.¹⁰ 7 Ekim 1932 Başkan : Kemâl Film Şirketi sahiplerinden Kemal Seden, umumi kâtip : Majik Sineması işletmecisi Halil Kâmil, Veznedar : Glorya'nın müdürü Fernando Franko, azalar : Melek ve Elhamra'nın işletmecilerinden Fahir İpekçi, Alkazar ve Şık Sinemalarının işletmecisi Kadri Cemali, Mino Film Şirketi sahibi Hristos Epaminondas ve Fox Film Şirketi sahibi Viktor Kastro.

«Sinema Mecmuası» çıktı. 27 Ekim, 1932 TAK

«Opera Sineması» İpekçilere devredildi.¹¹ 15 Aralık 1932

Sonra yerine Çemberlitaş, Şafak ve İpek Sinemalarının yapılacağı binalar Matbaacı Osman Bey'in kızı Nudiye Hanım, oğlu Saim Bey ve torunu Nimet Hanım tarafından Darüşşafaka'ya bağışlandı. 28 Aralık 1932

«Ankara Sinema Risalesi» çıktı.¹²

Feriha Tevfik «İstanbul Sokaklarında» filminde oynayan Rahmi Beyle evlendi. Not : İki yıl süren bu evlilik boşanma ile sonuçlandı. 1934'de Avukat İsmail Kemâl Elbir'le, 1941'de Avukat Sadı Rıza Dağ'la evlendi. Son eşinden Atillâ adlı bir oğlu var.

Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'nun «Bir Millet Uyanıyor» adlı eseri yayınlandı.

Bir Millet Uyanıyor ve Karım Beni Aldatırsa adlı normal boydaki filmlerle İsimsiz, Yeşil Bursa ve Yeni Karagöz adlı kısa filmler çevrildi.

Feriha Tevfik altıncı, Emel Rıza yedinci, Kevser sekizinci, Halide Pişkin dokuzuncu Türk kadınları olarak beyaz perdede göründüler.

1 — Cumhuriyet 23 Ocak 1932 / 2 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 150 / 3 — Akşam / 4 — Aynı gazete / 5 — Aynı gazete 6 — Cumhuriyet / 7 — Yeni Sinema — Yıl 1968 Sayı 19 / 8 — Feridun Fazıl Tülbentci — Cumhuriyetten sonra çıkan gazete ve mecmualar — Sahife 71 / 9 — İstanbul Ansiklopedisi — Sahife 1223 / 10 — Büyük boy Sinema ve tiyatro heveskârı — Yıl 1932 Sayı 2 / 11 — Cumhuriyet 30 Ağustos 1932 / 12 — BİB Hususi nüsha — Yıl 1932 Sayı 12.

1 9 3 3

«Temaşa Alemi» dergisi çıktı.¹ (Ankara) 1 Ocak 1933

Bir ilân : «Çevrilmekte olan bir film için çok şişman bir erkek ve kadına ihtiyaç vardır. Müracaat : İpek Film Stüdyosu»² 15 Mart 1933

Behzat Haki'nin jübilesi Şehir Tiyatrosu'nda yapıldı.³ 31 Mart 1933

Majik Sineması'nın adı «Türk» oldu. 2 Nisan 1933
Sinemalardaki fazla filmlerin Belediye film deposuna
gönderilmesine karar verildi, 2 Nisan 1933

Don Jose Mojika İstanbul'a geldi. 12 Nisan 1933

Güstav Fröhrich İstanbul'a geldi. 13 Nisan 1933

Bir gazete haberi :

«Pangaltı Sineması tamir edildi.⁴» 27 Mayıs 1933

Dahiliye Vekâletine bağlı «Matbuat Umum Müdürlü-
ğü» kuruldu.⁵ 1 Haziran 1933

Eveliye Holt İstanbul'a geldi. 21 Haziran 1933

İpek Film Stüdyosunda Türkçe dublaj başladı. 8 Tem-
muz 1933

Bir ilân :

«Emlâk ve Eytam Bankası'ndan : Nişantaşı'ndaki eski
ekmek fabrikasında mevcut alât ve edevatın müzayede ile
satışı 9 Ağustos 1933 Çarşamba günü yapılacaktır.⁶» 7
Ağustos 1933

Glorya Sineması'nın adı «Saray» oldu. 25 Ağustos 1933

Opera Sineması'nın adı «İpek» oldu. 29 Ağustos 1933

«Sine Fon» dergisi çıktı.⁷ 1 Ekim 1933 (Beşiktaş Şen
Sineması'nın yayın organı) BDK — İÜK

Etual Sineması'nın adı «Yıldız» oldu. 8 Ekim 1933

«Haftalık Sinema» dergisi çıktı. 12 Ekim 1933 Sahibi
Turan Aziz Beler. TAK

Lil Dagover İstanbul'a geldi. 17 Ekim 1933

Ankara Türkiye'nin kalbidir adlı filmin çekimine baş-
landı. 29 Ekim 1933

Pangaltı Pathé Sineması'nın adı «Tan» oldu. 2 Kasım
1933

«Ekran» dergisi çıktı.⁸ 15 Kasım 1933 Sahibi Ragıp Rıfkı. TAK

«İpek Film Magazin» dergisi çıktı.⁹ 27 Kasım 1933 Sahibi İhsan İpekci. BDK — İÜK

Atatürk Rusya'dan gelen rejisör Yutkeviç'le görüştü.¹⁰ Hilmi A. Malik'in «Türkiye'de Sinema ve Tesirleri» adlı eseri yayınlandı.

«Türk Sinema Mecmuası» çıktı.¹¹

«Kaçakçılar» çevrilirken olan kazanın muhakemesi bitti. Sonuç : Beraat.

Söz bir Allah bir, Cici berber ve Milyon avcıları adlı normal boydaki filmlerle fena yol adlı Yunan filmi, Düşün gecesi (Kanlı Nigâr), Karagöz çifte cadılar, Urfalı halk şarkısı, Naşit dolandırıcı, Ayşe kız ve çoban, Karagöz şair adlı kısa filmler çevrildi. Mineli kuş yarım kaldı.

Melek Tayfur onuncu Türk kadını olarak beyaz perde de göründü.

1 — F. Fazıl Tülbentci — Cumhuriyetten sonra çıkan gazete ve mecmualar — Sahife 46 / 2 — Cumhuriyet / 3 — Mühsin Ertuğrul'a saygı — Sahife 19 / 4 — Cumhuriyet / 5 — Hayat Tarih Mecmuası — Yıl 1973 Sayı 9 — 10 / 6 — Cumhuriyet / 7 — BİB Hususi nüsha — Sahife 18 / 8 — BİB Hususi nüsha — Sahife 14 / 9 — BİB Hususi nüsha — Sahife 16 / 10 — Ekran — Yıl 1933 Sayı 3 / 11 — Feridun Fazıl Tülbentci — Cumhuriyetten sonra çıkan gazete ve mecmualar — Sahife 74.

1 9 3 4

«Cine journal» dergisi çıktı.¹ 12 Ocak 1934 Sahibi Feridun Nazıoğlu.

Josephine Baker İstanbul'a geldi. 17 Ocak 1934

Cumhuriyet gazetesi ve İpek Film Şirketi tarafından «Senaryo müsabakası» tertip edildi. 27 Ocak 1934

Selimiye Kışlası ve Kuleli Askeri Lisesi'ne film gösterme makinası alındı.² 15 Şubat 1934

Muhsin Ertuğrul'un 25. yıl jübilesi Şehir Tiyatrosu Dram kısmında yapıldı. 29 Mart 1934

«Leblebici Horhor»da oynayan Sururi öldü. 30 Nisan 1934

«Matbuat Umum Müdürlüğü Teşkilâtına ve vazifelerine dair kanun» yürürlüğe girdi. 1 Haziran 1934

Şadi Fikret Karagözoğlu sinemacılarla belediye arasında çıkan vergi anlaşmazlığı konusunu görüşmek üzere Ankara'ya gitti.³ 15 Haziran 1934

Vergi anlaşmazlığı yüzünden sinemalar kapatıldı. 19 Haziran 1934

«Soyadı Kanunu» çıktı. 21 Haziran 1934

24 gündür kapalı bulunan sinemalar tekrar açıldı. 13 Temmuz 1934

«Film Gazetesi» adlı dergi çıktı.⁴ 23 Temmuz 1934 Sahibi Halil Kâmil Türk sinemasının yayın organı. TAK — BDK

Bir ilân :

«Beyoğlu'nda İpek, Melek, Elhamra ve İzmir Elhamra Sinemalarını idare eden İpekçi kardeşler şirketi Dünyanın en büyük ve mükemmel filmlerini yapmakla maruf MGM şirketi filmlerinin Türkiye'de işletme hakkını almış olduğunu muhterem müşterilerine ihbar ile kesbi şeref eyler. İpekçi kardeşler limited şirketi. Melek Sineması sırası Beyoğlu.»⁵ 7 Eylül 1934

«Sinema Mecmuası» çıktı.⁶ (İzmir) 17 Eylül 1934

Dahiliye Vekâleti sinemacıların itiraz ettiği Darülaceze vergisini ödemelerine karar verdi.⁷ 19 Eylül 1934

«Sinema Mecmuası» çıktı.⁸ (Burşa) 5 Kasım 1934

«Sinema ve Tiyatro» dergisi çıktı.⁹ 18 Kasım 1934 Sahibi A. Tevfik. BDK — İÜK

Kameraman Hüseyin Çetinyalçın tedavi edildiği sanatoryumda öldü.¹⁰ 27 Aralık 1934 Mezarı Burgaz adasındadır.

«Sinema, tiyatro ve san'at» dergisi çıktı. İÜK

Venedik Film Festivaline «Leblebici Horhor Ağa» ile katıldık.

İpek Film Şirketi Film kiralama ve Sinema işletmeciliği olarak iki kısma ayrıldı. 1 — Film İşleri Türk anonim şirketi (FİTAŞ). 2 — Sinema İşleri Türk Anonim Şirketi (SİNTAŞ). Beyoğlu Yeşilçam S. 15 Haberi veren dergideki yazıdan ikinci şirkete Süreyya Paşa'nın da dahil olduğu anlaşılıyor.¹¹ Bu şirketlerin beraberliği 1960 yılına kadar sürdü.

«Türk Film Stüdyosu» kuruldu.¹² Şişli Büyükdere Cad. 401 (Halen caminin arkasındaki pasajlı apartman, Migros ve garajın bulunduğu yer) Emlâk ve Eytam Bankasından alındı. Sahibi Halil Kâmil Kamil. Bina vaktiyle Tramvay atlarına ahır olarak yapılmış.¹³ Sonra parke imalâthanesi, daha sonra otomobil tamirhanesi olmuş. Stüdyo kurulduktan sonra işe ses dublajı ile başlandı. Sonra adapte filmler yapıldı. Daha sonra normâl filmlerin çekimine geçildi. Belgesellerle Yeniçeri Hasan, Memiş ve Dertli Zeynep gibi adapte filmler sayılmazsa bu stüdyoda 1950 yılının sonuna kadar 11'i HA — KA Film Şirketine ait olmak üzere 13 film çevrildi. Belgesel filme stüdyonun teknik yapısını da kuran Soloviyef başladı, Ester Şub bitirdi. Kameraman Martof idi. Yardımcılığını Kemâl Necati Çakus yapıyordu. O ayrıldıktan sonra yerine Necati Tözüm geçti. Rus teknis-

yenilerin asistanlığını Faruk Kenç yapıyordu. Kurulduğu zaman «Balkanların en büyük ve modern stüdyosu» olarak anılan stüdyonun yarısını Kâmil Bey 1950'de, kalan kısmı da varisleri 1970'de sattılar. Son kiracısı Sohban Koloğlu idi.¹⁴

Darülbedayî'nin adı «Şehir Tiyatrosu» oldu. Dram ve komedi kısımları ayrıldı. Çocuk tiyatrosu kuruldu.

Soyadı Kanunu çıktı.

«Ankara Sinemaları» dergisi çıktı.¹⁵

«Türk Sineması» dergisi çıktı.¹⁶

«Yeni Film» dergisi çıktı.¹⁷

Nüvit Osman'ın «Işıktan Doğanlar» adlı eseri yayınlandı.

Leblebici Horhor Ağa adlı film çevrildi. Geçen sene başlanan Ankara Türkiye'nin kalbidir adlı belgesel bitirildi. İstanbul Senfonisi ve Bursa Senfonisi adlı dokümanterler çekildi.

İpekciler film çevirme işine ara verdi.

Muhsin Ertuğrul Bataklı Damın Kızı Aysel'i çevirerek İpekcilere devretti.

1 — Cumhuriyet / 2 — Ekran — Yıl 1934 Sayı 7 / 3 — Zaman / 4 — BİB 1/17 / 5 — Cumhuriyet / 6 — BİB 1/19 / 7 — Zaman / 8 — BİB 1/19 / 9 — BİB 1/19 / 10 — Zaman / 11 — Küçük boy Sinema ve tiyatro heveskârı — Yıl 1934 Sayı 318 / 12 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 71 / 13 — Mimar Vedat Tek — Yıllarboyu Tarih — Yıl 1980 Sayı 6 / 14 — Sinema Yıllığı 1965 — 66 Sahife 265 / 15 — BİB 1/16 / 16 — BİB 1 / 20 / 17 — BİB 1/20.

1 9 3 5

Şehzadebaşı'ndaki Millet Tiyatrosu'nun adı «Turan» oldu.¹ 1 Ocak 1935

Cumhuriyet gazetesi ve İpek Film Stüdyosu'nun ortaklaşa tertip ettiği senaryo yarışmasını Şevket Süreyya Aydemir kazandı.²

Sonra yerine Çemberlitaş Sitesi'nin yapılacağı Osman Bey Matbaası'nı Darüşşafaka'ya bağışlayanlardan Saim İlkbasan öldü. 1 Şubat 1935

İpek Sineması yangın tehlikesi geçirdi. 3 Şubat 1935

Bir gazete haberi :

«İpek Film artistlerinden Bay Ferdi dün Beyoğlu'nda eroin kullanırken yakalandı.»³ 13 Şubat 1935

Not : Aynı tutkunun kurbanlarından biri de Nevin Seval'dır.⁴ (1920 - 1958)

«Gösteriş» sinema dergisi çıktı⁵ (Kütahya). 7 Mart 1935

Ankara Türkiye'nin Kalbidir adlı belgesel filmin iki oyuncusundan biri olan İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci öldü. 8 Mart 1935

Sinemaları da etkileyecek olan yeni hafta tatili uygulaması başladı. 1 Haziran 1935

Fahir İpekci Berlin'de toplanan Ulusal Sinemacılar Kongresine katıldı.⁶ 5 Haziran 1935

Lilian ve Doroty Gish kardeşler İstanbul'a geldi. 17 Haziran 1935

Bir ilân :

«Sinema artisti olmak isteyen bayan ve bayların Şişli

son tramvay durağı Suvari karakolu arkasındaki Türk Film Stüdyosuna müracaatları.»⁷ 6 Temmuz 1935

«Sinema Alemi» dergisi çıktı.⁸ (Ankara) 14 Eylül 1935
Sahibi M. Recai. İÜK

Bir ilân :

«Taksim Türk sinemasında her hafta programa ilâve olarak yurdumuza aitt ve Türk film stüdyosu tarafından çevrilen birer kısa film gösterilecektir.»⁹ 22 Eylül 1935

Kemâl Film, Halil Kâmil Film, Opera Film, Metro Film ve Poli Film Şirketleri sesli filmin çıkmasıyla ellerinde kalan bütün sessiz filmleri İzmirli Mustafa adlı bir işadına sattılar.¹⁰ 3 Ekim 1935

«Sine Post» dergisi çıktı.¹¹ 21 Ekim 1935 Yıldız Sineması'nın yayın organı. BDK

«Azak Sineması» açıldı. 6 Aralık 1935 Not : Sinema olmadan evvel garajdı.

Harp Akademisi, Harp Okulu ve Galatasaray Lisesi'ne film gösterme makinası alındı.¹²

Bu satırların yazarı sinema ile tanıştı. Yer Bolu Belediye Sineması. Gördüğü film «Bir Millet Uyanıyor.»

1 — Akşam / 2 — Cumhuriyet / 3 — Zaman / 4 — Hürriyet pazar ilâvesi — Yıl 1938 Sayı 115 / 5 — BİB 1/22 / 6 — Holivut — Yıl 1935 Sayı 181 / 7 — Cumhuriyet / 8 — BİB 1/24 / 9 — Cumhuriyet / 10 — Cumhuriyet / 11 — BİB 2/17 / 12 — Ekran — Yıl 1933 Sayı 3.

1 9 3 6

«Holivut İstanbul Magazin» dergisi çıktı.¹ 1 Şubat 1936
İÜK

Bir ilân :

«Emlâk ve Eytam Bankası'ndan : Nişantaşı Harbiye Caddesinde 135 numaralı halen İpek Film tarafından stüdyo olarak kullanılan ekmek fabrikası 1 ilâ 3 sene müddetle kiraya verilecektir. Taliplerin bankamızın İstanbul subesine müracaatları.»² 25 Mart 1936

Bir gazete haberi : «Dün üniversite konferans salonunda bir spor filmi gösterilmiştir.»³ 8 Nisan 1936

Zati Sungur Güney Amerika'dan geldi. 23 Nisan 1936

Kemâl Küçük öldü. 23 Nisan 1936

İsmail İpekci öldü. 7 Haziran 1936

Süreyya Sineması'nın yazlık kısmı açıldı. 1 Temmuz 1936

Bir ilân : «Işıklı neon reklâmı. Ucuz ve taksitle. Necip Erses. Galata Sesli Han.»⁴ 1 Temmuz 1936

«Lâle Film Dağıtım Bürosu» açıldı.⁵ 19 Ağustos 1936
Beyoğlu İstiklâl Cad. 156/2 İstiklâl Ap. Sahipleri Cemil ve Tevfik Filmer.

Bir gazete haberi :

«Sinemaların açılması münasebetiyle belediye müfettişleri teftişe başladılar. Bilhassa yangın tertibatı ve sıhhi işler gözden geçiriliyor.»⁶ 24 Eylül 1936

«Yeni Sakarya Sineması» dergisi çıktı.⁷ 7 Ekim 1936
Sahibi Necaettin Atasağun. BDK

«Sakarya Sineması» açıldı. (Eski Elhamra) 8 Ekim 1936
Nurettin Şefkati tedavi edildiği Bakırköy Akıl Hastanesinde öldü.⁸ 15 Ekim 1936

Georges Milton İstanbul'a geldi. 23 Ekim 1936

Kâni İpekci öldü. 25 Ekim 1936

«Temaşa» dergisi çıktı.⁹ (Bursa) 5 Kasım 1936

Afif Evren'in «Sinema Artisti Adalet» adlı eseri yayınlandı.

Musahipzade Celâl'in «Bir Kavuk Devrildi» adlı eseri yayınlandı.

Pangaltı'daki Tan Sineması yeni sahibi İsmail Segban tarafından yıktırılarak yeniden yapıldı.¹⁰

Sakarya adlı kısa film çevrildi.

1 — BİB 2/19 / 2 — Cumhuriyet / 3 — Zaman / 4 — Cumhuriyet / 5 — Cumhuriyet / 6 — Açık söz / 7 — BİB 2/21 / 8 — Vasfi Rıza Zobu — O günden bu güne — Sahife 62 / 9 — BİB Hususi nüsha — Sahife 19 / 10 — Tarık Segban'dan.

1 9 3 7

Musahipzade Celâl'in «Aynaroz Kadısı» adlı eseri yayınlandı. 1 Ocak 1937

Mahmut Yesari'nin «Sürtük» adlı eseri yayınlandı. 5 Ocak 1937

«Haftalık Sinema Mecmuası» çıktı.¹ 17 Ocak 1937

Üç boyutlu film «Canlı film» adı ile gösterildi. İpek Melek 4 Şubat 1937 Not: Yazar bu filmi Kemâl Bey Sineması'nda gördü. Özel gözlükle seyrediliyordu.

«Ülkü Sakarya Sineması» dergisi çıktı.² 4 Şubat 1937 Sahibi Turan Aziz Beler. BDK — İÜK

«Öğretici ve teknik filmler hakkında kanun» kabul edildi.³ 10 Şubat 1937

Bogos Karakaş'ın jübilesi Azak Tiyatrosu'nda yapıldı. 16 Mart 1937

«Bebek Bahçesi Sineması» açıldı. 24 Haziran 1937

«İstanbul Sinemaları» dergisi çıktı.⁴ 8 Eylül 1937 Sahibi İhsan İpekci. BDK — İÜK

Tepeüstü «Kurtuluş Sineması» açıldı. 2 Ekim 1937
«Sinema Objektifi» dergisi çıktı.⁵ 13 Ekim 1937 Sahibi
Kenan Dinçman (Klişe Kenan). İÜK

Bir ilân :

«Emlâk ve Eytam Bankası'ndan : Nişantaşı Harbîye
Cad. 135 numaradaki ekmek fabrikasının bir katı kiraya ve-
rilecektir. İsteklilerin bankamızın İstanbul şubesine mürä-
caatları.»⁶ 16-Ekim 1937

«Marmara Film Stüdyosu» kuruldu.⁷ 10 Kasım 1937
Beyoğlu Bursa Sokağı 40 (Eskiden Beyaz Ruslara ait Şimâl
Kulübü olan yer) Sahipleri : Kemâl Film Şirketinden Kemâl
ve Şakir Seden. Özen Film Şirketinden Cemâl Pekin ve
Osman Sirman. Lâle Film Şirketinden Cemil ve Tevfik Fil-
mer. Teknik Kuruluş ve yönetim : Cezmi Ar ve Enver Burç-
kin.⁸

Güneşe doğru adlı film çevrildi. Birkaç yıldır çevril-
mekte olan Türk inkılâbında terakki hamleleri bitirildi. Ege
manevraları iki ayı stüdyo tarafından filme alındı.

1 — Feridun Fazıl Tülbentci — Cumhuriyetten sonra çıkan ga-
zete ve mecmualar — Sahife 62 / 2 — BİB 1/13 / 3 — Resmi Ga-
zete 18 Şubat 1937 / 4 — BİB 2/19 / 5 — BİB 2/20 / 6 — Cum-
huriyet / 7 — Cumhuriyet / 8 — Enver Burçkin'den

1 9 3 8

Samatya «Şen Sineması» açıldı. 18 Şubat 1938
Raik Üstün'ün «Radyo ve Sözlü Sinema» adlı eseri
yayınlandı.¹ 6 Mart 1938

Kemal Bey Sineması'nın adı «Halk» oldu. 21 Mart 1938
Naşit Özcan'ın jübilesi Fransız Tiyatrosu'nda yapıldı.
22 Mart 1938

Eyüp Sabri Gülener'in jübilesi Turan Tiyatrosu'nda yapıldı. 29 Mart 1938

Bir ilân :

«Yeni Valide Lokanta ve Birahanesi Sirkeci Ankara Caddesindeki eski Ali Efendi Sineması'nın yerinde açıldı.
9 Haziran 1938

Fransa'da çalışan Türk kameraman Muin Asım Üstel İstanbul'a geldi. 17 Temmuz 1938

Tepeüstü Kurtuluş Sineması'nın adı «Akın» oldu. 21 Eylül 1938

«Yıldız» dergisi çıktı.³ 1 Kasım 1938 Sahibi Tahsin Demiray. TAK — BDK

ATATÜRK ÖLDÜ. SİNEMALAR KAPALI. 10 KASIM 1938

Harry Baur'un da aralarında bulunduğu topluluğun 12-13 Kasım 1938 tarihlerinde Beyoğlu'ndaki Fransız Tiyatrosu'nda vereceği temsiller Ata'nın ölümü üzerine iptal edildi.

15 gündür kapalı bulunan sinemalar tekrar açıldı. 25 Kasım 1938

Şehremini «Akgün Sineması» açıldı.³ 29 Kasım 1938
Tiyatro ve sinemalardan devlet ve belediyelerce alınmakta olan vergilere dair kanun kabul edildi.⁴

Aynaroz Kadısı adlı film çevrildi. Doğan çavuş yarıda kaldı. Atatürk için İstanbul ve Ankara'da yapılan cenaze törenleri filme alındı.

«Aynaroz Kadısı»nın yurtdışına gönderilmesi yasaklandı.⁵

1 — Cumhuriyet / 2 — BİB 2/22 / 3 — Cumhuriyet 28 Kasım 1938 / 4 — Nijân Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 76 / 5 — Cumhuriyet 23 Aralık 1938

1 9 3 9

Bir ilân :

«HA — KA Film Stüdyosu müdüriyetinden : Film artisti olarak yetiştirilmek üzere iyi tahsil görmüş bayanlar ücretle angaje edileceğinden taliplerin Şişli Büyükdere Cad. 401 numaradaki stüdyoya müracaatları.» 20 Ocak 1939

Suatpark Sineması'nda çıkan yangında filmler yandı. 31 Ocak 1939

Denizkızı Eftalya öldü. 15 Mart 1939 Not : Atatürk'ün en beğenerek dinlediği san'atkârlardan biri idi.

«Lâle Sineması» açıldı. 6 Nisan 1939 Sahibi Hüseyin Çeyrekoğlu. İşletmecisi Cemil Filmer.

«Film Dünyası» dergisi çıktı.¹ 12 Nisan 1939 Sahibi Ferit Dura. BDK — İÜK.

Alemdar, Alkazar, Asri, Azak, Hilâl, Sakarya, Saray, Suatpark, Sümer, Süreyya, Şafak, Şık, Tan ve Taksim Sinemaları'nın sahipleri her yıl bir üniversiteliye burs vermeyi kararlaştırdılar. 18 Nisan 1939

Pangaltı «Şahan Sineması» açıldı. 3 Haziran 1939

Sansür Kanunu «Filmlerin ve film senaryolarının kontrolüne dair nizamname» adı altında çıktı.² 19 Temmuz 1939

«Öğretici ve teknik filmlerin kontrolü hakkında nizamname»³ çıktı.³ 29 Temmuz 1939

Sinemaları da etkileyecek olan İkinci Dünya Harbi başladı. 1 Eylül 1939

Atatürk'ün ölümünün birinci yıldönümü. Sinemalar kapalı. 10 Kasım 1939

Bir ilân :

«En vasi salon, en lüks konfor, en sıhhi esbabı istirahatı cami şon sistem projeksiyon ve ses makinalarıyla mücehhez, şarkın ve Türkiye'nin en muhteşem sineması Çemberlitaş. Memleketin büyükleri ve mümtaz aileleri huzurunda Darüşşafaka menfaatına bu gece saat 8'de açılıyor.»⁴ 17 Kasım 1939

«Çemberlitaş Sineması» açıldı. 17 Kasım 1939

Sermet Muhtar Alus'un «Eski Günlerde Sinema» adlı yazısı yayınlandı.⁵ 4 Aralık 1939

Melek Tayfur öldü. 7 Aralık 1939 Bestekâr Muhlîs Sabahattin Ezgi'nin kızı, Ferdi Tayfur'un eşi idi.

Bir ilân :

«Sayın Reşat Nuri Güntekin'in yazdığı, HA — KA Film min çevirdiği Taş Parçası adlı film bugün saat 18.30'da Taksim Sineması'nda matbuat erkânı ile sinema sahiplerine, müdürlerine ve film san'atkarlarına hususi olarak gösterilecektir. Bu ilânı davetiye kabûl ederek teşrifleri rica olunur.»⁶ 28 Aralık 1939

«Ordu Foto Film Merkezi» Harp Akademisiyle beraber Ankara'ya taşındı.⁷

Türk film stüdyosunun adı «HA — KA Film Stüdyosu» oldu.

Savaşın Avrupa'da film yapılmadığı için yalnız Amerika ve Mısır'dan film geldi.

Hazım Körmükcü İstiklâl Caddesinde piyancı dükkanı açtı.

Bir Kavuk Devrildi, Allahın Cenneti, Tosun Paşa ve Taş Parçası adlı filmler çevrildi. Yeniçeri Hasan adapte edildi.

1 — Feridun Fazıl Tülbentci — Cumhuriyetten sonra çıkan gazete ve mecmualar — Sahife 61 / 2 — Sinema Postası — Yıl 1962 Sayı 30 / 3 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 78 / 4 — Cumhuriyet / 5 — Akşam / 6 — Cumhuriyet / 7 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 78.

1 9 4 0

Sinemalar arasında rekabet : Ferah ve Turan Sinemalarında dörder film oynuyor.¹ 5 Ocak 1940

Bir ilân :

«Taksim Sineması (Eski Majik) ve Maksim bar salonu kiralıktır. Ayrı ayrı da kiralanabilir. Taliplerin Tütün Gümürüğü Yağcılar Sokağı No: 23'de Bay Refik Sabri'ye müracaatları.»² 6 Ocak 1940

«Düğün Gecesi»nde oynayan Kavuklu Ali öldü. 12 Şubat 1940

Kadıköy «Opera Sineması» açıldı. 28 Şubat 1940

Beyazıt «Marmara Sineması» açıldı. 9 Mart 1940

«Bataklı Damın Kızı Aysel»in asıl yazarı İsveçli Selma Lagerlöf öldü. 16 Mart 1940

Beyoğlu «Halk Sineması» açıldı. (Eski Kozmoğraf) 23 Mart 1940

Marie Bell ikinci defa İstanbul'a geldi. 29 Mart 1940

«Lâle Film Şirketi» kuruldu.³ 20 Mayıs 1940 Beyoğlu İstiklâl Cad. 83 - 87 Sahipleri Cemil ve Tevfik Filmer.

Matbuat Umum Müdürlüğü Başvekâlete bağlandı.⁴ 1 Haziran 1940

Üsküdar «Aypark Sineması» açıldı: 15 Haziran 1940

Bir gazete haberi :

«Kadıköy'de oturan Celâl isminde bir genç Saray Sineması'nın balkonundan düşerek ağır surette yaralanmıştır.»⁵ 6 Eylül 1940

Atatürk'ün ölümünün 2. yıldönümü. İpek Sineması'nda Atatürk ile ilgili filmler hayır kurumları yararına gösterildi Diğerleri kapalı. 10 Kasım 1940

Sinemaları da etkileyecek olan ışıkları maskeleme (Karartma) uygulaması başladı. 21 Kasım 1940

Karartma dolayısıyla matine ve suvare saatleri değişti. 25 Kasım 1940

Bir ilân

«HA — KA Film Stüdyosu Müdürlüğünden : Yeni filmlerde çalıştırılmak üzere lise veya orta tahsilini bitirmiş 18 - 26 yaşlarında bayanlar angaje edilecektir Taliplerin Şişli Büyükdere Cad. 401 numaralı stüdyomuza müracaatları.»⁶ 25 Aralık 1940

Şehvet Kurbanı. Yılmaz Ali. Akasya Palas ve Kahveci Güzeli adlı filmler çevrildi. Memiş ve Çanakkale Geçilmez adapte edildi

1 — Cumhuriyet / 2 — Akşam / 3 — Lâle Film Sinemacılık ve Filmcilik T.A.Ş. esas mukavelenamesi / 4 — Hayat Tarih Mecmuası — Yıl 1973 Sayı 9 — 10 / 5 — Tasviri Efkar / 6 — Cumhuriyet

1 9 4 1

Kemâl Seden öldü. 14 Ocak 1941

Bir gazete haberi :

«Bir müddet evvel sahne ile alâkasını keserek eski mesleğine dönen Dr. Emin Belîğ Belli üç senelik stajdan sonra girdiği imtihanı kazanarak kadın hastalıkları ve doğum mütehassısı olmuştur. Kendisini tebrik eder, başarılar dileriz.»¹ 17 Ocak 1941

Not : Zavallı Emin Belîğ. Ne bilsin aynı yılın sonunda her şeyin biteceğini.

«Akasya Palas»ta oynayan Bogos Karakaş öldü. 5 Mart 1941

Ferah Sineması yandı. 10 Mart 1941 Not : Yeniden inşaat başvurusu kabul edilmedi.

Yusuf Ziya Ortaç'ın «Binnaz» adlı eseri yayınlandı. 26 Mart 1941

«Perde ve Sahne» dergisi çıktı.² 1 Nisan 1941 Sahibi evvelâ Muhsin Ertuğrul, sonra Münire Ertuğrul, daha sonra Ömer Fehmi Başkut. TAK — BDK — İÜK

Bir ilân :

«8 Nisan 1941 tarihinden itibaren gösterilmeye başlanacak olan «Kıvırcık Paşa» filmi için bugün saat 8,30'da Taksim Sineması'nda tertip edilen Matbuat seansına gazete tahrir hey'etleriyle sinema müdürlerinin teşrifleri rica olunur.»³ 4 nisan 1941

Bir gazete haberi :

«Cemil Ölmez adlı kişi tarafından Çemberlitaş Sineması'nda tabancayla vurularak ağır surette yaralanan Mu-

zaffer adlı genç kaldırıldığı hastanede öldü.» 18 nisan 1941
«Düğün Gecesi»nde oynayan Asım Babanın jübileşi
Şehir Tiyatrosu Komedi kısmında yapıldı. 18 Mayıs 1941

Bir gazete haberi :

«Dün yapılan kontroller sırasında Marmara, Hilâl ve Milli Sinemalarının haddinden fazla seyirci aldıkları görü-
lerek haklarında ceza zabtı tanzim olunmuştur.»⁴ 22 mayıs
1941

«Özen Film Filmcilik ve Sinemacılık T.A.Ş.» kuruldu.⁵
26 Mayıs 1941 Beyoğlu Sakızağacı Cad. 21 Sahipleri Ce-
mâl. Fatma ve İbrahim Pekin, Osman, Mediha ve Asaf Sir-
man.

İlk defa sahneye çıkarak Türk kadınlarına beyaz per-
deye giden yolu da açan Afife Jale tedavi edildiği Bakırköy
Akıl Hastanesinde öldü. 23 Temmuz 1941

«Sinema» dergisi çıktı.⁶ 15 Eylül 1941 Sahibi M. Fa-
rık Gürtunca. BDK — İÜK

Tepebaşı'ndaki Asri Sinema'nın adı «Ses» oldu. 20
Ekim 1941

Atatürk'ün ölümünün 3. yıldönümü. İpek, Sümer, Suat-
park ve Süreyya Sinemaları'nda Atatürk ile ilgili filmler ha-
yır kurumları yararına gösterildi.⁷ Diğerleri kapalı. 10 Ka-
sım 1941

Emin Belig Belli öldü. 5 Aralık 1941

Şadi Fikret Karagözoğlu öldü. 30 Aralık 1941

«Lâle Film Sinemacılık ve Filmcilik T.A.Ş. esas muka-
velenamesi» adlı broşür yayınlandı.

«Özen Film Filmcilik ve Sinemacılık T.A.Ş. esas mu-
kavelenamesi» adlı broşür yayınlandı.

«Matbuat Umum Müdürlüğü Sinemacılık Kolu» kurul-
du.⁸

Turhan Bey adlı bir Türk Holivutta meşhur oldu.

Kıvırcık Paşa adlı film çevrildi. Coşkundereli Emine yarım kaldı.

1 — Cumhuriyet / 2 — BİB 2/19 / 3 — Tasviri Efkâr / 4 — Aynı gazete / 5 — Özen Film Filmcilik ve Sinemacılık T.A.Ş. esas mukavelenamesi / 6 — BİB 3/18 / 7 — Cumhuriyet 14 Kasım 1941 / 8 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sayfa 82

1 9 4 2

Hazım Körmükcü'nün 25. yıl jübilesi İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda yapıldı. 4 Nisan 1942

Matbuat Umum Müdürlüğü'nün çevirdiği aktüalite filmleri gösteriye sunuldu. 12 Nisan 1942

Bir gazete haberi :

«Şark Sineması Sahibi Necip Erses, gittiği Almanya'dan yeni dublaj makinaları ve güzel filmler alarak döndü»
5 Mayıs 1942

Sait Köknar Marakaz vapurunda yolcu olarak bulunurken ambara düşerek ağır yaralandı. 4 Haziran 1942. Not : Yüzünün şekli 1929'daki kazada bozulmuştu. Burada ayağı kırıldı. Ama Sait'in çilesi bununla da dolmıyacak. Kendisini bir de ağır hastalık bekliyor. Bunlar olmasa o dev adam nasıl çökerdi.

İstanbul'daki sinemalar üç sınıfa ayrılarak fiyatları tesbit edildi. 5 Haziran 1942

Şehir Tiyatrosu komedi kısmı Tepebaşı'ndaki eski Anfi Tiyatrosu'na taşındı. 14 Temmuz 1942

Bir ilân :

«Sinemaya elverişli yer. Taliplerin Beyoğlu İstiklâl Cad. Suriye Pasajındaki 30 numaraya müracaatları.» 4 ağustos 1942

Bir gazete haberi :

«Belediye nizamnamelerine aykırı hareket ettiği görülen Sirkeci'deki Azeri Sineması bir hafta müddetle kapatılmıştır.» 10 ağustos 1942

Beş yıl önce bir Amerikalının çektiği Atatürk ile ilgili filmler gümrük depolarında bulundu.⁴ 10 Eylül 1942

Tepebaşı'ndaki Ses Sineması İstiklâl Caddesindeki Halep çarşısına taşındı. (Sonra Şehir Tiyatrosu Komedi Kısım olan yer) 8 Kasım 1942

Atatürk'ün ölümünün 4. yıldönümü. İpek, Milli, Çemberlitaş, Alemdar ve Süreyya Sinemalarında Atatürk ile ilgili filmler hayır kurumları yararına gösterildi. Diğerleri kapalı 10 Kasım 1942

Varlık vergisi mükelleflerinin bir kısmı ilân edildi. İpekçi kardeşler 490 000 lira verecek.⁵ 23 Aralık 1942

«Naşit Dolandırıcı»da oynayan İsmet Fahri Gülünç öldü.

Kıskanç, Sürtük, Kerem ile Aslı ve Duvaksız Gelin adlı filmler çevrildi.

1 — İstiklâl / 2 — Tasviri Efkâr / 3 — Akşam / 4 — İstiklâl / 5 — Cumhuriyet.

Neyyire Ertuğrul öldü (Asıl adı Münire). 13 Şubat 1943
Üniversitelilere cumartesi, pazar hariç, sinemaların her
mevkiinde 15 kuruş indirim yapıldı.¹ 25 Mart 1943

Naşit Özcan öldü. 26 Nisan 1943. Not : Asıl işi tiyat-
roculuktu. İlâve olarak 4 filmde oynadı.²

Suadiye «Nurpark Sineması» açıldı. 3 Temmuz 1943.

«Sine Magazin» dergisi çıktı.³ 18 Temmuz 1943. Sahi-
bi Emin Refik Uzman. İÜK.

Matbuat Umum Müdürlüğü'nün adı «Basın Yayın
Umum Müdürlüğü» oldu.⁴ 16 Temmuz 1943

Ercüment Ekrem Talû'nun Sponek Birahanesindeki gös-
teriyi anlatan «İstanbul'da ilk sinema ve ilk gramofon» ad-
lı yazısı yayınlandı.⁵ 15 Ekim 1943

«Holivut Dünyası» dergisi çıktı.⁶ 30 Ekim 1943. Sahibi
Abidin Daver.

Atatürk'ün ölümünün 5. yıldönümü. İpek, Marmara ve
Samatya Şen Sinemalarında Atatürk ile ilgili filmler hayır
kurumları yararına gösterildi. Diğerleri kapalı. 10 Kasım
1943

«Ar Sineması» açıldı. 15 Aralık 1943

«Düğün Gecesi»nde oynayan Asım Baba öldü.

Osman Şevki Uludağ'ın «Çocuklar, Gençler, Filmler»
adlı eseri yayınlandı.

«Sinemanın İçyüzü» adlı tercüme kitap yayınlandı.

«Ses Film Stüdyosu» kuruldu.⁷ Beyoğlu Asmalı Mes-
cit Piremeci Sk. 15 - 17 Plato Şişli Rıkapı Sk. 3 (Sonra
Mecidiyeköye taşındı) sahibi Necip Erses.

İki yıl önce çevrilmeye başlanan Nasrettin Hoca Dü-
ğünde adlı film tamamlandı.

İpek Film Şirketi son filmlerdeki başarısızlık sebebiyle film çevirme işine ikinci defa ara verdi.

1 — İstiklâl / 2 — Cumhuriyet / 3 — BİB 3/18 / 4 — Hayat Tarih Mecmuası — Yıl 1973 Sayı 9 — 10 / 5 — Perde ve sahne — Yıl 1943 Sayı 7 / 6 — BİB 4/21 / 7 — Faruk Kenç'ten.

1 9 4 4

Sait Köknar Heybeliada Sanatoryumunda öldü. 18 Ocak 1944

Hüseyin Rahmi Gürpınar öldü. 8 Mart 1944

Hazım Körmükcü öldü. 1 Nisan 1944. Not : Asıl adı Kâzım idi.¹

İstanbul'da ışıkları maskeleyme uygulaması tekrar başladı. 7 Ağustos 1944

«İstanbul Film Şirketi» kuruldu.² 10 Eylül 1944 Beyoğlu Sakızağacı Cad. Kilise Ap. 33/4. Sahibi Faruk Kenç.

Atatürk'ün ölümünün 6. yıldönümü. İpek, Marmara ve Kadıköy Hale Sinemalarında Atatürk'le ilgili filmler, hayır kurumları yararına gösterildi. Diğerleri kapalı. 10 Kasım 1944

«Halk Film Şirketi» kuruldu.³ 14 Kasım 1944 Beyoğlu Yeşilçam Sk. 19/2. Sahibi Fuat Rutkay

«Sinema Alemi» dergisi çıktı.⁴ (Ankara) 1 Aralık 1944 Sahibi Mehmet Kemâl. İÜK

«Kurt Film Şirketi» kuruldu.⁵ Sahibi Çetin Karamanbey. Not : Aynı yıl kapandı.

Vedat Örfi Bengü'nün «Çıldırın Kadın» adlı eseri yayınlandı.

Dertli Pınar ve Deniz Kızı adlı filmler çevrildi. Nasrettin Hoca Buharada adapte edildi. Kanatlanan Gençlik yarım kaldı.

1 — Vasfi Rıza Zobu'dan / 2 — Faruk Keng'ten / 3 — Cumhuriyet / 4 — BİB 12/499 / 5 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 87.

1 9 4 5

Faruk Nafiz Çamlıbel'in «Yayla Kartalı» adlı eseri yayınlandı. 8 Ocak 1945

Pangaltı «Yeni Sinema» açıldı. 17 Ocak 1945

Grip salgını nedeniyle sinemalar 10 gün kapatıldı. 27 Mart 1945

Sinemaları da etkileyen İkinci Dünya Harbi'nin Avrupa bölümü bitti. 7 Mayıs 1945

Koca Mustafa Paşa «Akdoğan Sineması» açıldı. 15 Mayıs 1945

Büyükdere «Ferahoark Sineması» açıldı. 31 Mayıs 1945

Bir ilân :

«Karagümrük Çiçek Sineması devren satılıktır. Müracaat İstiklâl Cad. Kehribar Mağazası.» 1 Haziran 1945

Şark Sineması Müdürü Fuat Hergüneş'e tekme atarak ölümüne sebep olan Muammer adlı kişi 3 sene 4 ay hapse mahkûm edildi. 14 Haziran 1945

«Film - Moda - Spor» dergisi çıktı. 25 Temmuz 1945
Sahibi Şükrü Canat İÜK

Bir gazete haberi: «Genç rejisörlerimizden Faruk Keng'in 7 Ağustos 1945 salı günü bir erkek çocuğunun dünya-

ya geldiğini memnuniyetle öğrendik. Ana ve babayı tebrik eder, yavruya uzun ve sıhhatli ömürler dileriz»³ 9 Ağustos 1945

İkinci Dünya harbinin Uzakdoğu bölümü de bitti. 15 Ağustos 1945

Mahmut Yesari öldü. 16 Ağustos 1945

Filmlerin hükûmet tarafından dağıtım ve satışına karar verildi.⁴ 23 Ağustos 1945

Alkazar sineması yangın tehlikesi geçirdi. 4 Eylül 1945

Bir ilân: «Tütün tüccarı İhsan Dorukla aramızdaki münasebatı zevciye nihayete ermiştir. Muteber gazetenizle neşrini rica ederim. Cahide Sonku»⁵ 5 Eylül 1945

Beyoğlundaki «Ses sineması» Sami Kâzım Koraydan Enver İnsel ve Peter Dejô ye devredildi.⁶ 4 Ekim 1945

Pangaltıdaki «Yeni sinema» Recep Kemahlıoğluna devredildi.⁷ 17 Ekim 1945

Bir gazete haberi: «Sari hastalıklarla mücadele teşkilâtının yaptığı kontrollar sonunda Beyoğlundaki bazı sinemalarda bit ve pire bulunmuş, birinin kapatılması, diğerlerinin cezalandırılması için Belediye başkanlığına rapor verilmiştir»⁸ 27 Ekim 1945

«Sinema postası» dergisi çıktı.⁹ 3 Kasım 1945 sahibi Faruk Fenik. İÜK

Atatürkün ölümünün 7. yıldönümü. İpek sinemasında Atatürkle ilgili filmler hayır kurumları yararına gösterildi Diğerleri kapalı: 10 Kasım 1945

«Haftanın filmleri» dergisi çıktı.¹⁰ 10 Kasım 1945 Sahibi V. Kunoşoğlu. İÜK

Sinemalara fazla müşteri alınmasını önlemek için koltukların numaralanmasına karar verildi.» 22 Kasım 1945

Sedat Simavi «Türk basın birliği başkanı» oldu.¹¹ 20 Aralık 1945

Sinemanın icadının 50 yılı. Türkiye'de ve harpten yeni çıkan Dünyanın hiç bir yerinde önemli bir tören yapılmadı. 28 Aralık 1945

Bir gazete haberi: «Emrazı sariye müdürlüğü ekipleri tarafından yapılan teftişte İstanbul'taki sinemaların ikisinin bitli ve tahtakurulu olduğu görülerek haklarında zabıt tutulmuştur»¹² 30 Aralık 1945

«Doğan film stüdyosu» kuruldu.¹³ Tepebaşı Meşrutiyet Cad. 69 Sahibi Fuat Rutkay ve arkadaşları.

«And film şirketi» kuruldu.¹⁴ Sirkeci Mühürdar zade hanı. Sonra Beyoğlu Sakızağacı cad. Kilise ap. 33/4 Sahibi Turgut Demirağ.

Hasret, 13 kahraman, Günahsızlar, Hürriyet apartmanı ve Yayla kartalı adlı filmler çevrildi.

1 — Cumhuriyet / 2 — BİB 7/328 / 3 — Cumhuriyet / 4 — Cumhuriyet / 5 — Cumhuriyet / 6 — Cumhuriyet 2 Aralık 1944 / 7 — Cumhuriyet / 8 — Cumhuriyet / 9 — BİB 11/509 / 10 — BİB 11/508 / 11 — Cumhuriyet / 12 — Cumhuriyet / 13 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 89 / 14 — Aynı eser — Aynı sahife

1 9 4 6

Bir gazete haberi: «Elektrik mühendisi Fikri Rutkay elektrik motorlarını yanmaktan kurtaran bir alet keşfederek ihtira beratını almıştır» 16 Ocak 1946

Bir gazete haberi: Nazım Özbek adlı bir genç Marmara sinemasının koltuk derilerini jiletle keserken suçüstü yakalanmıştır» 21 Ocak 1946

Bir gazete haberi: «Tornacı Nazif Kuş kayınpederi Ahmet Muzafferî öldürdükten ve biri eşi, iki kişiyi yaraladı»

tan sonra saklandığı Galatadaki dükkânında intihar etti» 31 Ocak 1946 (1952'de çevrilen kanun namına adlı filme konu olan olay)

Bir gazete haberi: «Emniyet müdürlüğü ahlâk zabıtası memurları dün Beyoğlu sinemalarından birinin locasında bir kadınla erkeği uygunsuz vaziyette yakalayarak Beyoğlu cürmü meşhud mahkemesine vermişlerdir. 13 Şubat 1946

Bir ilân: «Sümer sineması müdürlüğünden: Sinemamız gişelerinde bilet satmak üzere iki bayana ihtiyaç vardır. İsteyenlerin müracaatları» 20 Şubat 1946

İhsan İpekcinin İhsan Koza takma adıyla yazdığı «Senede bir gün» adlı eseri yayınlandı. 24 Nisan 1946

Bir ilân: «Halk film stüdyosundan: Mısır ve Suriyede ki film şirketleriyle şirketimiz hesabına çevrilecek bir filmde çalışmak isteyen her din ve milletten heveskârların Beyoğlu Meşrutiyet cad. 69 numaralı Hacıpulo pasajındaki dublâj stüdyosunda bay Mahmut Moraliya birer fotoğrafla müracaatları» 15 Mayıs 1946

Bir gazete haberi: «Suriye filmleri anonim şirketinin umum müdürü Mehdi Zaim şehrimize gelmiştir. Kendisiyle görüşen arkadaşımıza: Şirketimiz 1945 yılının sonunda kuruldu. Gayesi Mısır filmciliğiyle rekabet etmektir. İlk olarak Suriyenin istiklâlini filme almak için Türk film şirketlerinden biriyle anlaştık. Film onların gönderdiği operatörler tarafından çekildi. Şimdi seslendirmeye getirdik. Amerikaya sipariş ettiğimiz makinalar gelinceye kadar Türk stüdyolarıyla iş yapacağız, dedi» 19 Mayıs 1946

Burhan Felek bey Üsküdardan şehir meclisi üyeliğine seçildi, 31 Mayıs 1946

Lokantacı Ali efendiyle ilgili ikinci belgeyi hazırlayan İstanbul 4. noteri Ali Murtaza Astan öldü. 17 Haziran 1946

«Film magazin» dergisi çıktı.¹ 15 Temmuz 1946 Sahibi M. Faruk Gürtunca. İÜK

Amerikalı film yıldızı Virgina Bruce ile Türk işadamı Ali İpar evlendiler. 27 Ağustos 1946

«Beyaz perde» dergisi çıktı.² 12 Eylül 1946 Sahibi M.B Çelebi. BDK

Bestekâr Sadettin Kaynak bir şarkısını «Yayla karta lı» adlı filmde yanlış okuduğu gerekçesiyle Cahide Sonkuyu mahkemeye verdi. 5 Ekim 1946

«Yerli film yapanlar cemiyeti» kuruldu.³ 1 Kasım 1946 Beyoğlu Sakızağacı cad. Kilise Ap. 3 kurucuları Faruk Kenç, İhsan İpekci, Turgut Demirağ, İskender Nefef, Murat Köseoğlu, Necip Erses, Fuat Rutkay, Refik Kemâl Arduman, Hikmet Yıldız ve Yorgo Saris.

«Beğeneceğiniz bir film» dergisi çıktı.⁴ 1 Kasım 1946 Sahibi M. Satı Ongunsu. İÜK

Koca Mustafa paşa «İstanbul sineması» açıldı. 2 Kasım 1946

Atatürkün ölümünün 8. yıldönümü, İpek ve Elhamra sinemalarında Atatürk ile ilgili filmler hayır kurumları yararına gösterildi. Diğerleri kapalı. 10 Kasım 1946

«Salon - Holivüt sesi» dergisi çıktı.⁵ 10 Kasım 1946 Sahibi Dündar Atik. BDK

«Sine mod» dergisi çıktı.⁶ 23 Kasım 1946

«Sinemacılar ve filmciler cemiyeti» kuruldu.⁷ 27 Kasım 1946 Beyoğlu yeşilçam s. 17/3 kurucuları Fahir İpekci, Asım Aslanhan, Cemal Pekin, Cemil Filmer, Cevat Boyer, Naci İpekci, Faruk Kenç, Fuat Rutkay, Halil Kâmil Kamil, Hikmet Aydın, İhsan İpekci, İzzet Cemali, Anastas Anas, İskender Nefef, Antoni Apostolu, Kadri Cemali, Murat Köseoğlu, Necip Erses, Nevzat Perkün, Osman Sirman, Osman Göltepe, Rasim Day, J. Kollaro, Sait Çelebi, Sezai

Ural, Şakir Seden, Şükrü Bozok, Vasil Anas, Yordan Anas ve Mustafa İmamverdi.

Pangaltı »İnci sineması« açıldı. 4 Aralık 1946

Fahir İpekcinin eşi Dr. Semiramis Tezele Çocuk esirgeme kurumuna yaptığı yardımdan dolayı madalya verildi. 28 Aralık 1946

Prof. Rankin in »Sesli sinemalar ve televizyon« adlı eseri yayınlandı.

Talât Tolunayın »Televizyon, sesli sinema, radar« adlı eseri yayınlandı.

Yerli filmlerden alınan vergiler yüzde yetmişbeşten yüzde yirmibeşe indirildi.

İpek film şirketi tekrar yapıma başladı.

»Ankara film şirketi« kuruldu.⁸

»Sema (Ar) film şirketi« kuruldu.⁹ Beyoğlu Yeşilçam s. 33-34

»Birlik film şirketi« kuruldu.¹⁰ Beyoğlu Yeşilçam s. 30 Sahibi: İskender Necef.

»Erman film şirketi« kuruldu.¹¹ Beyoğlu Alyon s. 11/4 Sahibi; Hurrem Erman.

»Şark film şirketi« kuruldu.¹² Beyoğlu Yeşilçam s. 33-34

»Muna film şirketi« kuruldu.¹³ Pangaltı Kurtuluş cad. 79-81 Sahipleri Murat Köseoğlu ve Nazif Duru.

»Atlas film şirketi« kuruldu.¹⁴ Pangaltı Kurtuluş cad. 79-81 Sonra Beyoğlu Hava s. Kartal ap. 17/3 Sahipleri Murat Köseoğlu ve Nazif Duru.

»Atlas film stüdyosu« kuruldu.¹⁵ Mecidiyeköy 2. Taşocağı cad. 3 Sahipleri Naci ve Nazif Duru.

»Acar film şirketi« kuruldu.

Köroğlu, Köy güzeli (Harman sonu), Toros çocuğu,

Gençlik günahı, Senede bir gün ve Yanık kaval adlı filmler çevrildi.

1 — BİB 7/320 / 2 — BİB 9/312 / 3 — Rakım Çalapala — Filmlerimiz / 4 — BİB 12/527 / 5 — BİB 11/516 / 6 — BİB 11/516 / 7 — Sinemacılar ve Filmciler Cemiyeti Ana Nizamnamesi / 8 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 91/9 — Aynı eser / 10 — Aynı eser / 11 — Aynı eser 12 — Aynı eser / 13 — Cumhuriyet 14 Temmuz 1946 / 14 — Cumhuriyet 14 Ağustos 1946 / 15 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 92.

1 9 4 7

Bestekâr Muhlis Sabahattin Ezgi Heybeliada sanatör-
yumunda öldü. 10 Şubat 1947.

Bir davetiye: «Memleketimizin milli bir davası olan yerli filmlerimiz hakkında yüksek fikirlerinizden istifade etmek ve bu hususta sayın matbuatımız erkânına izahatta bulunmak üzere 17 Mart 1947 pazartesi günü saat 15'de Beyoğlu Asmalımescit Piremeci sokak No: 15 - 17 Ses film stüdyosunda tertip ettiğimiz toplantıya huzurunuzla şeref vermenizi rica ederim.

Yerli film yapanlar cemiyeti başkanı Faruk Kenç»¹

Beyoğlundaki Lâle sinemasının sahibi Hüseyin Çey-
rekoğlu öldü. 18 Mart 1947

Sinemalardaki koltukların yüzde atmış birinci mevki olması gerekirken bazı sinemaların buna uymadığı tesbit edilerek zabıt tutuldu. 21 Mart 1947

Şükûfe Nihâl Başarın «Domanîç dağlarının yolcusu»
adlı eseri yayınlandı. 6 Nisan 1947

Türk hava kurumunun sahibi olduğu İzmirdeki «Tay-

yare sineması» bütün tesisatıyla beraber 300 000 liraya satışa çıkarıldı. 7 Nisan 1947

Üsküdar'daki «Sunar sineması» açıldı. 19 Nisan 1947

Tayyare sineması peşin parayla satılamadığı için takistile satışa sunuldu. 2 Mayıs 1947

Sinemaların her gün son seanstan sonra dezenfekte edilmesine karar verildi. 12 Mayıs 1947

«Alemdar vak'ası»nda oynayan Burhanettin Tepsi öldü. 20 Temmuz 1947

Eminönü Halkevinde sağlıkla ilgili film gösterisi Giriş serbest. 29 Temmuz 1947

«Prenses» sinema dergisi çıktı.² 1 Ağustos 1947 sahibi M. Satı Ongunsu. BDK

Ferah sineması tamir edildi. 27 Ağustos 1947

«Alemdar vak'ası»nı yazanlardan Salâh Cimcoz öldü. 15 Ekim 1947

Bir tebrik: «Fitaş filmcilik T.A.Ş. sayın müşteri ve sinema sahiplerinin bayramını sevgi ile kutlar»³ 25 Ekim 1947

Bir ilân: «Memleketimizin en büyük ve eski İpek film stüdyosu çevireceği iki süper film için güzel, fotojenik ve istidatlı genç kız ve erkek artist aramaktadır. Nişantaşındaki stüdyoya müracaat»⁴ 29 Ekim 1947

Bir ilân: «Hususi sinema: Evlerde yanmaz filmlerle ucuz projeksiyon yapılır. Müracaat; Beyoğlu Kuloğlu s 6/4»⁵ 29 Ekim 1947

Atatürkün ölümünün 9. yıldönümü. İpek ve Elhamra sinemalarında Atatürk ile ilgili filmler hayır kurumları yararına gösterildi. Diğerleri kapalı, 10 Kasım 1947

Beyoğlu Hacıpulo hanındaki «Doğan film stüdyosu» yandı. 11 Kasım 1947

Orgeneral Salih Omurtak ve General Saim Önhon Holivudu gezdiler.⁶ 25 Kasım 1947

Ses sinemasının eski işletmecilerinden Sami Koray bir iş anlaşmazlığından dolayı mahkemeye verildi.⁷ 9 Aralık 1947

Sinemaların da tabi olduğu Belediye vergilerinden levha ve ilân resimlerine zam yapıldı.⁸ 28 Aralık 1947

Rakım Çalapalanın «Filmlerimiz» adlı eseri yayınlandı.

Pangaltıdaki Tan sinemasının işletmeciliği Tarık Sebbana devredildi.

Nuri Sarıdoğanın Lo Duca dan tercüme ettiği «Sinema tarihi» adlı eser yayınlandı.

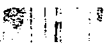
«Sinemacılar ve filmciler cemiyeti ana nizamnamesi» yayınlandı.

«Elektra (Seyhan) film şirketi» kuruldu.⁹ Beyoğlu Balos. 1

«Halk film stüdyosu» kuruldu.¹⁰ Bakırköy İncirli cad. 33/1 Sahibi Fuat Rutkay

1913'de Amerikaya göç eden eski Osmanlı vatandaşı Elia Kazan Oskar ödülü aldı.

Sonsuz acı, Seven ne yapmaz, Kızılırmak (Karaköyün), Büyük itiraf, Yara, Kılıbıklar, Bağda Gül, Kerimin çilesi, Yuvamı yıkamazsın ve Bir dağ masalı adlı filmler çevrildi.

1 — Arşivdeki belge / 2 — BİB 3/121 / 3 — Cumhuriyet / 4 — Cumhuriyet / 5 — Cumhuriyet / 6 — Cumhuriyet / 7 — Cumhuriyet / 8 — Cumhuriyet / 9 — Nijati Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 94 / 10 — Aynı eser.

1 9 4 8

Sansür kanunu tekrar gözden geçirilerek bazı ilâveler yapıldı.¹ 15 Ocak 1948

Sinemacılar ve filmciler cemiyeti üyeleri vergi konusunu görüşmek üzere Sümer sinemasında toplandılar. Konuşanlar Başkan Cemil İpekci, Üye Osman Gültepe ve Cevat Boyer.² 18 Ocak 1948

Perihan Yanal öldü. 21 Ocak 1948

Bir ilân: «Şehzadebaşı Ferah sinemasında bu pazar saat 14'de yağlı pehlivan güreşleri. Hayrabolulu Süleyman ile Ahmet Koç karşılaşıyor. Ayrıca 30 pehlivan yağlı güreş yapacaktır»³ 23 Ocak 1948

Bir gazete haberi: «Şehzadebaşındaki Milli sinemanın bilet memuru Hamdi, Recai adlı kişi tarafından bıçaklanarak yaralandı»⁴ 8 Şubat 1948

Beyoğlundaki «Atlas sineması» açıldı 19 Şubat 1948

Raşit Rızanın 40. yıl jübilesi Şehir tiyatrosu Dram kısmında yapıldı. 1 Mart 1948

«Yeni Holivut magazin» dergisi çıktı.⁵ 17 Mart 1948
Sahibi Mustafa Muammer. BDK

Bir gazete haberi: «Rejisör Faruk Kençin HA-KA film stüdyosu sahibi Halil Kâmil aleyhine açtığı tazminat davası sona ermiş, mahkeme davacının alacağı olan 4900 liranın Halil Kâmilden tahsiline karar vermiştir»⁶ 8 Mayıs 1948

Ünlü Fransız film yıldızı Arlety İstanbula geldi 25 Mayıs 1948

Koca Mustafa paşa «Aynur sineması» açıldı.⁷ 13 Haziran 1948

Vasfi Rıza Zobunun jübilesi Açık hava tiyatrosunda yapıldı. 3 Temmuz 1948

Yerli film yapanlar cemiyetinin düzenlediği film yarışması Sümer sinemasında yapıldı. 9 Temmuz 1948

Yarışmanın sonuçları açıklandı. 14 Temmuz 1948

Pendik «Okmen sineması açıldı.» 17 Temmuz 1948

Sinemaların kontrolü ve vergileri belediyelere devre dildi.⁹ 1 Ağustos 1948

Lütfullah Sururinin jübilesi Tepebaşı bahçesinde yapıldı. 25 Ağustos 1948

«Belediye gelirleri kanunu»nda yapılan değişiklikle yabancı filmlerden % 75, yerli filmlerden % 25 vergi alınacağı açıklandı. 1 Eylül 1948

Lâle sinemasının satış ilânı gazetelerde çıktı. 1 Eylül 1948

Yerli film yapanlar cemiyetinin düzenlediği yarışmada kazananların ödülleri Açık hava tiyatrosunda verildi. 10 Eylül 1948

«Sinema magazin» dergisi çıktı.¹⁰ (İzmir) 6 Ekim 1948

Bir ilân: «Çok acele ve önemli bir mevzuu konuşmak üzere bütün sinemacı ve filmcilerin 11 Ekim 1948 pazartesi günü saat 10.30'da Sümer sinemasında toplanmalarını rica ederiz. Sinemacılar ve filmciler cemiyeti»¹¹

İçişleri bakanlığı yerli filmlere uygulanan indirimin bilet fiyatlarına tesir etmeyeceğini, farkın sinemacılar a bırakıldığını açıkladı.¹² 18 Ekim 1948

Atatürkün ölümünün 10. yıldönümü. İpek sinemasında Atatürkle ilgili filmler hayır kurumları yararına gösterildi. Diğer sinemalar kapalı. 10 Kasım 1948

Bir ilân: «Şehremizi Akgün yazlık ve kışlık sinemaları satılıktır. Taliplerin Aksaray Aynur sinemasına müracaatları rica olunur»¹³ 11 Kasım 1948

Sinemacı Kadri Cemali bey öldü. 24 Kasım 1948 Not: İstanbulun en üniü ve eski sinemacılarından biri idi. 1940'a

kadar yalnız, sonra Ali ve İzzet adlı kardeşleri ile beraber çalıştı. Sinemacılıktan evvel kırtasiyecilik yapıyordu. Dükkanı Ferah sinemasının altında idi.¹⁴ Sinemaları: Yıldız, Alkazar, Şık, Milli, Azak. Vefat ilânına göre Cemali ailesi: Baba, Hasan. Anne, Mevhibe. Çocuklar, Kadri, İhsan, Ali İzzet, Kâmil ve Mehmet. Damat, Asım Aslanhan.

Rifat İpekci öldü. 29 Aralık 1948

Edip Akının «Harmankaya» adlı eseri yayınlandı.

«Belediye gelirleri kanunu»nda değişiklik: Yabancı filmlerden alınan % 75 nisbetindeki vergi % 70'e indirildi.¹⁵

Sinemanın mucitlerinden Louis Lumière öldü.

Ömay (Örmen) film şirketi» kuruldu.¹⁶ Beyoğlu Alyon s. 11/1 Sahibi Hüseyin Peyda.

«İyi film şirketi» kuruldu.¹⁷

«Kale film şirketi» kuruldu.¹⁸

Dümbüllü macera peşinde, İstiklâl madalyası, Çıldırın kadın, Harmankaya, Damga, Unutulan sır (Domaniç yolcusu), Düşkünler (Beyaz baykuş), Canavar, Keloğlan, Karanlık yollar, Silik çehreler, Sızlayan kalp, Efe aşkı, Bir yabancı, Kanlı taşlar, Tuzak, Günahım ve Akıncılar adlı filmler çevrildi.

1 — Sinema Postası — Yıl 1962 Sayı 30 / 2 — Hürriyet 19 Ocak 1948 / 3 — Cumhuriyet / 4 — Cumhuriyet / 5 — BİB 3/122 / 6 — Cumhuriyet / 7 — Cumhuriyet / 8 — Cumhuriyet / 9 — Cumhuriyet / 10 — BİB 10/481 / 11 — Cumhuriyet / 12 — Cumhuriyet 14 Kasım 1948 / 13 — Cumhuriyet / 14 — Vasfi Rıza Zorbu — O günden bu güne — Sahife 59 / 15 — İstanbul sinemacılarının dertleri — Sahife 5 / 16 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 97 / 17 — Aynı eser / 18 — Cumhuriyet 23 Ağustos 1948

Vurun kahpeye, Ölünceye kadar seninim, Gönülden yara lılar, Hülya (Ses veren dağlar), Baba katili, Çılgılık, Yalan, Efsuncu baba, Kanlı döşek, Ayşenin duası, Şehitler kalesi. Fedakâr ana, Kanatlardan türbe, Zehirli şüphe, Er meydanı ve Çete adlı filmler çevrildi.

1 — BİB 2/204 / 2 — Cumhuriyet / 3 — Aynı gazete / 4 — Aynı gazete / 5 — Aynı gazete / 6 — Aynı gazete / 7 — BİB 2/204 / 8 — Cumhuriyet / 9 — BİB 3/328 / 10 — Nijaz Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 100 / 11 — Aynı eser / 12 — Aynı eser / 13 — Aynı eser / 14 — Yıldız — Yıl 1949 Sayı 252 / 15 — Faruk Kenç'ten.

1950

Hakkı Necip Ağrıman öldü. 25 Ocak 1950

İstanbuldaki sinema sayısının 60 olduğu Belediye ilgilileri tarafından ifade edildi.¹ 9 Şubat 1950

İstanbulda ticari amaçlı bir film sergisi açıldı.² 10 Şubat 1950

Yvonne de Carlo İstanbula geldi. 11 Şubat 1950

Bir vefat ilânı: «İstanbul belediyesi eski, Sinema ve tiyatrolar baş müfettişi Nail gürel hakkın rahmetine kavuşmuştur. Mevlâ rahmet eyleye»³ 17 Şubat 1950

Bir ilân: «Kumkapı Kadirga meydanındaki yazlık ışık sineması bütün tesisatı ile satılık veya kiralıktır. Müracaat: Aksaray Atatürk bulvarı 47»⁴ 21 Şubat 1950

Mümtaz Enerin jübilesi Saray sinemasında yapıldı. 27 Şubat 1950 Not: Yıllar sonra bir gün kendisini Darülaceze de gördük. Oranın sakinlerinden biri görünümündeydi «Herhalde üstlendiği bir role adapte olmak için gelmiştir»

dedik. Adaptasyon 8 ay sürdü. Girişi 19 Haziran 1986 çıkışı 17 Şubat 1987

İsmail Dümbüllünün jübilesi İstanbul şehir tiyatrosu Dram kısmında yapıldı. 6 Mart 1950

Mısır filmlerinin gelişi durdu. Son film «Aşk ölmez» Taksim 24 Mart 1950

Bir ilân: «Yemeklerinizde, pilâv ve çorbalarınızda Oxo zengin proteinli İngiliz et suyu komprimelerini kullanınız. Mükemmel gıda ve emsalsiz lezzet temin edersiniz. Top-tan ve perakende. Halil Kâmil. Yeni çarşı cad. 22 Galata saray»⁵ 15 Mayıs 1950

«Harmankaya» da oynayan Kınar Sıvacıyan öldü. 14 Ağustos 1950

Virgina Bruce İstanbula geldi. 15 Ağustos 1950

Bedia Muvahhidin 25. yıl jübilesi Açık hava tiyatrosunda yapıldı. 26 Ağustos 1950

Neclâ İz ve Neriman Köksal Türkiye güzellik kraliçesi seçimine katıldılar.⁶ (Kraliçe Güler Arıman) 28 Ağustos 1950

Şehzadebaşındaki Hilâl sinemasının adı «Emre» oldu.⁷ 6 Eylül 1950

İstanbula deniz yoluyla gelen filmlerin muamelesi tamamlanıncaya kadar Çubukludaki depoda muhafaza edilmesine karar verildi.⁸ 14 Ekim 1950

Şark sinemasının sahibi, Saray sinemasının hissedarı Niko Cangopulos öldü. 23 Ekim 1950

Süreyya İlmen (paşa) Kadıköydeki sinemasını, geliri ölünceye kadar kendine ait olmak üzere Daruşşafakaya bağışladı.⁹ 26 Ekim 1950

Atatürkün ölümünün 12. yıldönümü. Sinemalar kapalı. 10 Kasım 1950

«Bizim yıldızlar» dergisi çıktı. 13 Kasım 1950 Sahibi M. Faruk Gürtunca TAK — BDK

Bu satırların yazarı HA-KA film şirketinde 8 ay çalıştı. İşe girdiği tarih 29 Kasım 1950

Tino Rossi İstanbula geldi. 5 Aralık 1950

Kadıköy «Yurt sineması» açıldı 20 Aralık 1950

Milli eğitim bakanlığı öğretici filmler merkezi kuruldu.¹⁰

Zor yandığı için «Yanmaz film» denilen Asetat tabanlı film bulundu.¹¹

Ömer Lütfi Akad Irakta Tahir ile Zühre ve Arzu ile Kamber adlı filmleri çevirdi.¹²

«Sonku film şirketi» kuruldu.¹³ Sahibi Cahide Sonku ve İskender Necef.¹⁴ (Sonraki yıllarda yandı)

«Hilâl film şirketi» kuruldu.¹⁵

«Berkmen film şirketi» kuruldu. (İzmir)¹⁶

«Ateş film şirketi» kuruldu.¹⁷

Uçuruma doğru, bir fırtına gecesi, Üvey baba, Akdeniz korsanları, Lüküs hayat, İstanbul geceleri, Ateşten gömlek, Karadeniz postası, Kapanan gözler, Bırakılan çocuk Soysuz, Harman sonu dönüşü, Çakırcalı Mehmet Efe, Allah kerim, Namı diğer Parmaksız Salih. Söyleyin Anama ağlamasın, Estergon kalesi, Zülfikârın gölgesinde Salih Reis Üçüncü selimin gözdesi, Tanrı şahidimdir, İstanbulun fet-hi ve Yüzbaşı Tahsin adlı filmler çevrildi.

1 — Cumhuriyet / 2 — Cumhuriyet / 3 — Cumhuriyet / 4 — Cumhuriyet / 5 — Cumhuriyet / 6 — Cumhuriyet / 7 — Hürriyet / 8 — Cumhuriyet / 9 — Cumhuriyet / 10 — Türkiye Ansiklopedisi — Sahife 1255 / 11 — Nijat Özön — Sinema, uygulayımı, tarihi — Sahife 31 / 12 — Nijat Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 103 / 13 — Aynı eser / 14 — Yıldız — Yıl 1950 Sayı 263 / 15 — Özön — Türk Sineması Kronolojisi — Sahife 103 / 16 — Aynı eser / 17 — Aynı eser

FİLM DİZİSİ

(Filmografi)

AÇIKLAMALAR :

Başlangıçtan 1950'ye kadar olan dönemde çevrilen filmleri sahibi, eserin yazarı, senaristi, rejisörü, kameramanı ve oyuncularını ile beraber burada sergiliyoruz. Baş taraftaki birkaç tanesi hariç ilk gösterilerinin yapıldığı yer ve tarihler verildi, halen mevcut olanlar işaretlendi ve belirtilmesi gerekli hususlar ilâve edildi. Filmlerde oynayan sanatkârların adları Soyadı kanunu çıkıncaya kadar eski, çıktıktan sonra yeni şekliyle yazıldı. Yönetmen ve görüntü yönetmeni deyimleri 1950'den sonra yaygınlaştığı için eski şekil yani rejisör ve kameraman kelimeleri muhafaza edildi. Kısa filmler ve çekimi yarıda kalan konulu filmler numaralanmadı. Tamamlananlar gösterildikleri tarihlere göre sıralandı. Belge (Doküman), kültür ve aktüalite filmleri asıl konumuz olmadığı için bunların tamamı değil, yalnız rastladıklarımız alındı.

KISALTMALAR :

- F ——— Firma
- E ——— Eser
- S ——— Senaryo
- R ——— Rejisör
- K ——— Kameraman
- O ——— Oyuncular
- GYT — Gösterildiği yer ve tarih

1914

Ayastafanestaki Rus abidesinin yıkılışı — Fuat Uzkı-
nay tarafından «Sacha messter film gesellschaft Avustur-
ya film şirketi»nin makinaları ile çekilen 150 metrelik bel-
gesel film. Halen kayıp.

1916

Leblebici Horhor — Sigmund Weinberg in MOSD adı-
na çevirdiği, Arşak Benliyan ve arkadaşlarının oynadığı
film. Başroldeki oyuncuların birinin ölümü üzerine yarım
kaldı.¹

Himmet ağasının izdivacı - Sigmund Weinberg in MOSD
adına çevirdiği, Arşak Benliyan ve arkadaşlarının oynadığı
film. Oyuncuların bir kısmının askere alınması üzerine
yarım kaldı.²

1 — Nijat Özön — Türk sineması kronolojisi — Sayfa 46 / 2
Aynı eser

1 9 1 7

1 — Pençe

F — MMC

E — Mehmet Rauf

S — Sedat Simavi

R — Sedat Simavi

K — Kenan (Erginsoy)

O — Ahmet Muvahhit, Eliza Binemeciyan, Nurettin Şefkati, Raşit Rıza.

Bu ve bundan sonraki filmin ilk gösterileri Beyoğlundaki Sketing palasda (Skating palace), ikinci gösterileri Alemdar sinemasında yapıldı¹.

2 — Casus

F — MMC

E —

S — Sedat Simavi

R — Sedat Simavi

K — Kenan (Erginsoy)

O — Ahmet Muvahhit, Eliza Binemeciyan, Nurettin Şefkati, Raşit Rıza.

Yorgo Problemi: Kaynaklarda «Pençe» ve «Casus» filmlerinin kameramanı olarak Yorgo yazılmış. Ben bunun yanlış olduğu kanısındayım. Rahmetli Burhan Felek beyin bir yazısı olaya az da olsa ışık tutuyor. Buyurun beraberce okuyalım. (Özet)

«Sinema operatörlüğüm: Günün birinde Sedat Simavi merhum bana haber gönderdi. Senaryosunu kendisinin yazdığı ve meşhur aktör Burhanettin Tepsî beyin başrolünü yapacağı «Alemdar Mustafa paşa» filminin sahnelerini çevirmemi istedi. Bu filmi benim Çanakkalede tanıdığım fotoğ-

rafıcı arkadaşım Foto Kenan çeviriyorken bozuşmuşlar. Kenan bey biraz geçimsiz adamdır. Sedat bey merhum da her kесе eyvallah demezdi. O bırakınca işi bana yaptırmak istedi. Amcası Lûtfi Simavi bey Sultan Reşadın sanırım başkâtibiydi. Onun kuvvetiyle Mehter takımı ve Topkapı sarayı filmin çekilmesine tahsis edildi. Sonunda filmi tamamladık. Hatta paşanın mahzendeki barut fıçısına piştovla ateş ederek cariyesiyle beraber kendisini havaya uçurduğu sahneyi bir tutam toz magnezyum yakarak gerçekleştirdik. Filmin montajını yapmaya vaktimiz olmadı. Çünkü çekilen sahnelerin senaryoya göre bağlantısı yapılacağı sırada Türkiye mağlûp oldu. Ne müdafaai milliye cemiyeti kaldı ne filmleri. Hepsini alıp götürdüler ve zannederim bizimkiler götürdü. Ama nereye götürdüler bilmiyorum»²

Bu ifadeden «Pençe» ve Casus»u Kenan Erginsoyun geçtiği anlaşılırmıyormu? ben kesin olarak böyle anlıyor (Şayet varsa) Yorgo yardım etmiş olabilir diyerek bu filmlerin jeneriğine Kenan erginsoyun adını yazıyorum. Aksini ispat eden olursa ikinci baskıda düzeltmeye hazırım. Yeter ki hakikatlar ortaya çıksın ve ilk Türk filmlerine bu hatanın gölgesi düşmesin.

1 — Nijat Özön — Türk sineması tarihi — Sahife 43 / 2 —
Milliyet ilâvesi 3 şubat 1980

1 9 1 8

- 3 — Himmet ağanın izdivacı
- F — MOSD - MGC
- E — Adapte
- S — Sigmund Weinberg

R — S. Weinberg - Fuat Uzkınay

K — S. Weinberg - Fuat Uzkınay

O — Arşak Benliyan ve arkadaşları ile Ahmet Fehim, Behzat Haki, İsmail Galip, Kemâl Emin.

1916'da çevrilirken oyuncuların bir kısmının askere gitmesi ve Weinbergin görevden alınmasıyla yarım kalan bu filmi 1918'de Fuat Uzkınay tamamladı. İlk gösterisi Be-yoğlundaki Sketing palasta (Skating palace) yapıldı.

Alemdar vak'ası - Sedat Simavinin MMC adına çevirdiği, Burhanettin Tepsi, İsmet Fahri ve Eyüp Sabri Gülenlerin oynadığı film. Birinci Dünya harbinin kaybı üzerine duran işlerden biri olarak yarım kaldı. Diğer adı «Sultan Selimi salis» olan eseri Celâl Esat Arseven ve Salâh Cimcoz yazmış, Burhan Felek kameramanlığını yapmıştı.²

Sultan 2. Abdülhamidin cenaze töreni - Kameramanlığını Burhan Felek beyin yaptığı belgesel film. Ayasofya camii ile Sultan Mahmut türbesi arasında çekildi.³ 11 Şubat 1918

1 — Nijat Özön — Türk sineması tarihi — Şahife 46 / 2 —
Milliyet ilâvesi 3 Şubat 1980 / 3 — Aynı gazete.

1 9 1 9

4 — Mürebbiye

F — MGC

E — Hüseyin Rahmi

S — Ahmet Fehim

R — Ahmet Fehim

K — Fuat Uzkınay

O — «Ahmet Fehim, Raşit Rıza, Şahap Rıza, İsmail Zahit, Madam Bayzar» Madam Kalitea, Behzat Haki.

İşgâl devletleri komutanlığı tarafından engellendiği için ilk gösterisi «Binnaz»dan sonra yapıldı. Tırnak için-deki isimler sayın Rakım Çalapalanın «Filmlerimiz» adlı eserinden alınanlar, tırnağın dışındakiler diğer kaynaklar-dan toplananlardır. Filmin çekimine 1919 yılı Şubat ayın-da başlandı, Mayıs ayında bitirildi. Dış sahneleri Gülhane parkında çevrildi. Başrolde Madam Kalitea oynuyordu. İlk gösterisi Askeri müze sinemasında yapıldı.

5 — Binnaz

F — MGC

E — Yusuf Ziya

S — Münif Fehim

R — Ahmet Fehim

K — Fuat Uzkınay

O — «Madam Blanche, Hüseyin Kemal, Ekrem, Rana Dilberyan, Hakkı Necip, İsmail Zahit»

Filmin konusu Lâle devrinde geçiyor. Bazı sahneleri Topkapı sarayında çekildi. Afiş ve dekorları Ahmet Fehimin oğlu ressam Münif Fehim yaptı. Film İngiltereye de gönderildi. Kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde var.

Fatihte yapılan İzmir mitingi - Malûl gaziler cemiyeti tarafından çekilen belgesel film.

Sultanahmette yapılan İzmir mitingi - Cemil Filmerin Malûl gaziler cemiyeti adına çektiği belgesel film.

1 9 2 0

Tombul aşığın dört sevgilisi - Kemâl film şirketinin MGC den kiralanan yer ve makinalarla «Osmanlı donanma cemiyeti» adına çevirdiği, İsmet Fahri Gülünçün oynadığı film. Yarım kaldı. Çevrildiği yer o zaman Millet tiyatrosu olan Turan tiyatrosunun üst katıydı.

1 9 2 1

6 — Bican efendi vekilharç

F — MGC

E —

S — Şadi Fikret

R — Şadi Fikret

K — Fuat Uzkınay

O — «Şadi Fikret, Şehper, İsmail Galip, Behzat Haki, Nurettin Şefkati» Vasfi Rıza.

Asıl adı Zabel olan Şehper Şadi Fikretin eşi idi. Film Ahmet Nuri Sekizincinin «Hissei Şayla» adlı eserindeki Bican efendi tipi esas alınarak çevrildi. Halk tarafından tutulunca Bican efendi mektep hocası, Bican efendinin rüyası, Bican efendi dava vekili ve Bican efendi damat adlı dört kısa film daha yapıldı. Birincinin kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde var. Not: Vasfi Rıza Zobu bunlardan yalnız birinciyi çevirdiklerini söylüyor. Diğerleri daha dar bir kadro ile çevrilmiş olabilir.

İstanbul perisi, Lâle devri, İstanbul esrarı ve Binbir direk vak'ası — Fazlı Necibin MGC adına çevirmek istediği filmler. Hiçbiri yapılamadı.

7 — İstanbulda bir faciai aşk

F — Kemâl film

E —

S — Ertuğrul Muhsin

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Anna Mariyeviç, Emin Belig, Liane Console, Roza Felekyan, Madam Blanche, Vahram Papazyan, Behzat Haki, Vasfi Rıza» Refik Kemâl, Onnik Binemeciyan, Madam Panayota.

Filmin diğer adı «Şişli güzeli Mediha hanımın faciai katli» idi.

8 — Boğaziçi esrarı (Nur baba)

F — Kemâl film

E — Yakup Kadri

S — Ertuğrul Muhsin

R — Ertuğrul Muhsin

K — Fuat Uzkınay

O — «Ertuğrul Muhsin, Vasfi Rıza, Küçük Kemâl, Behzat Haki, İsmail Galip, Madam Sarmatova, Refik Kemâl, Ali Rıza» Hakkı Necip, Anna Mariyeviç, Emin Belig

Bu film çevrilirken Bektaşiler stüdyoyu bastı. Oyuncuları dövüp tekmi malzemeyi tahrip ettiler. Nur babayı oynayan Vahram Papazyan bir daha stüdyoya gelmedi. Onun rolünü Ertuğrul Muhsin üstlendi. Film bütün gayretlere rağmen başarılı bir eser olamadı. İstanbulun kurtuluşundan sonra gösterildi.

Buraya kadar çevrilen filmler Osmanlı devrine, bundan sonrakiler Cumhuriyet devrine aittir.

İzmir zaferi (İstiklâl) — Ordu foto film merkezi tarafından çekilen belgesel film. Çeşitli tarihlerde yapılan ilâvelerle 1942'de tamamlandı.

Zafer yollarında — Fuat Uzkınayın Kemâl film şirketi adına çektiği belgesel film.

1 9 2 3

9 — Ateşten gömlek

F — Kemâl film

E — Halide Edip

S — Ertuğrul Muhsin

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Ertuğrul Muhsin, Neyyire Neyir, Bedia Muvahhit, Helena Artinova, Madam Panayota, Behzat Hakî, Emin Belig, Vasfi Rıza, Refik Kemâl, Ali Rıza» Hakkı Necip.

İlk gösterisi 23 Nisan 1923'de yapıldı. Kurtuluş savaşı ile ilgili ilk film. Ayrıca Türkiye cumhuriyeti kurulduktan sonra çevrilen ilk konulu film olma özelliğini de taşıyor.

10 — Leblebici Horhor

F — Kemâl film

E — Takvör Nalyan — D. Çuhacıyan

S — Ertuğrul Muhsin

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Helena Artinova, Behzat Hakî, Jenya Moris, Gavroş Tolayan, Vasfi Rıza, Küçük Kemâl, Refik Kemâl, Ali Rıza» Maurice Mea, Sururi.

Takvor Nalyan (1843 - 1877) operet yazarı, Dikran Çuhacıyan (1840 - 1898) bestekâr idi. Filmin dış sahneleri kâğıthanede çevrildi. Muhsin Ertuğrulun çevirdiği ilk 6 filmin en başarısız idi. Hiç tutulmadı.

11 — Kız kulesinde bir facia

F — Kemâl film

E — Adapte

S — Ertuğrul Muhsin

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Ertuğrul Muhsin, Neyyire, Emin Belig, Ali Rıza, Hakkı Necip, Aznif.

Komedyen Ali Rıza «Sepetçi» diye anılıyordu. Aznif, ünlü tiyatro oyuncusu ve yönetmeni Mardiros Minakyanın (1837 - 1920) kızıdır.

Ordunun İstanbula girişi — Fuat Uzkınayın Kemâl film şirketi adına çektiği belgesel film.

1 — Zahir Güvemli — Sinema tarihi — Sahife 241

1 9 2 4

12 — Sözde kızlar

F — Kemâl film

E — Peyami Safa

S — Ertuğrul Muhsin

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Behzat Haki, Jenya Moris, Gavroş Tolayan, Helena Artinova, Ali Rıza, Refik Kemal» Kadri Ögelman.

Buraya kadar çevrilen filmlerde oynayan Gayrimüslim kadınlardan Anna Mariyeviç, Liane Console, Madam Sarimatova ve Helena Artinova Rus, diğerleri Rum ve Ermenidir.

1 9 2 9

13 — Ankara postası

F — İpek film

E — Adapte — Reşat Nuri

S — Ertuğrul Muhsin

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Ertuğrul Muhsin, Neyyire, Behzat Haki, Ercüment Behzat, İsmet Sırrı, Küçük Kemâl, Sait, Emin Belig» İsmail Galip, Nafia, Naşit, Vasfi Rıza, Hazım.

GYT — Elhamra — Melek 2 Ekim 1929

Kurtuluş savaşı ile ilgili 2. film. Sümer sinemasının arkasındaki arsada çekildi.¹ İsmet Sırrı İzmir Amerikan kolejinde öğrenci idi. Bu filmde oynaması için ailesinden başka Maarif vekâletinden de izin alındı.² Nafia İsmail Galibin annesidir. Sonra kameraman olacak olan Enver Burçkin bu filmde Cezmi Arın yardımcıları olarak mesleğe başladı. Aynı filmde çalışanlardan biri de Hüseyin Çetinyalıdır. Fuat Uzkınayın yanında mesleğe başlamış, Kemâl film stüdyosunun kurulmasında bulunmuş, sonra İpek filmi geçmiştir.³

1929'da çevrilen, 1931'de seslendirilen «Kaçakçılar» ilk gösterisinin yapıldığı 1932'de bulacaksınız.

1 — Rakım Çalapala — Filmlerimiz / 2 — Aynı eser / 3 — Enver Burçkinden.

1 9 3 0

Zeybek Raksı — Denizkızı Eftalya ve Kemani Sadi Işılayın oynayıp şarkı söyledikleri kısa film. Melek 26 Mart 1930 Türkiye'de çevrilen ilk sesli film budur. Ama normâl boyda ve konulu olmadığı için sıralamaya girmiyor. Filmin adı 7 Nisan 1930'da ikinci defa oynadığı Elhamra sinemasının ilânından alındı. 23 Mart 1939'da Karagömrük Aysu sinemasında gösterilen «Sarı zeybek»de aynı film olabilir. Hazin ve enteresan bir rastlantı olarak filmin ilânı ile Denizkızının vefat ilânı gazetesinin aynı sahifesinde yanyana idi.¹

1 — Cumhuriyet

1 9 3 1

14 — İstanbul sokalarında

F — İpek film

E —

S — Ertuğrul Muhsin

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar — F. Farkas

O — «Semiha, Bediâ Muvahhit, Azize Emir, Gavrilides, Rahmi, Talât, Hazım, Behzat Haki, İsmail Galip» Liliân Grizi, Nişanyan.

GYT — Elhamra — Melek 1 Aralık 1931

İstanbul, Kahire, İskenderiye ve Atınada çevrilen Türkçe sözlü Arapça ve Rumca şarkılı film. Darülbeydi artistleri filmi tamamlamak için 5 Ağustos 1931'de Parise git-

ti, 19 Eylül 1931'de döndüler. Başroldeki Semiha sonra ünlü opera san'atkarı olan Semiha Berksoydur. Diğer san'atkârlardan Azize Emir Mısırlı, Gavrilides Yunanlı idi.

1932

15 — Kaçakçılar

F — İpek film

E — Adapte

S — Ertuğrul Muhsin

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Behzat Haki, Sait, Talat, Karakaş, Feriha Tefik, Hazım, İsmail Galip» Atıf, Ferdi, Nafia.

GYT — Elhamra 3 Şubat 1932

Feriha Tefik 1929 Türkiye güzellik kraliçesi idi. Film 1929'da çevrildi. İç sahneleri Sümer sinemasının arkasındaki bir arsada, dış sahneleri Burgaz adası ve Maslak yolunda çekildi. 1931'de Pariste seslendirildi. Bazı kaynaklarda Vasfi Rıza beyin de bu filmde oynadığı yazılmış, Kesinlikle oynamadı.

16 — Bir millet uyanıyor

F — İpek film

E — Nizamettin Nazif

S — Ertuğrul Muhsin

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Ercümen Behzat, Atıf, Ferdi» Emel Rıza, Kevser, Naşit, Sait, Emin Belig, Mahmut, Falk, Hadi.

GYT — Elhamra — Melek 7 Aralık 1932

Türkiyede çevrilen ilk sesli, Kurtuluş savaşı ile ilgili 3. film. Bazı sahneleri Çanakkalede çevrildi. Bir parçası MSÜ Sinema TV merkezinde var.

İsimsiz film — Vedat Örfi Bengünün çevirdiği konuşmaz, sesli deneme filmi. Yalnız basın mensuplarına gösterildi.¹

Yeşil Bursa — Vedat Örfi Bengünün çevirdiği kısa film.²

1 — Cumhuriyet 14 Mayıs 1932 / 2 — Büyük boy Sinema ve tiyatro heveskârı — Yıl 1932 Sayı 2

1 9 3 3

17 — Karım beni aldatırsa

F — İpek film

E — Adapte

S — Mümtaz Osman

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Feriha Tefvik Halide, Hazım, Vasfi Rıza, Muhammer, İsmail Galip» Bedia Muvahhit, Behzat Haki, Ercüment Behzat, Sami, Refik Kemâl.

GYT — Elhamra — Melek 25 Ocak 1933

Bedia yeni bir evlilik yaptı. Ama gene eski eşinin adı ile anılıyor. Filmin afişi BDK da var

18 — Söz bir Allah bir

F — İpek film

E — Adapte — Mahmut Yesari

S — Mümtaz Osman

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Hazım, Vasfi Rıza, İsmail Galip, Bedi Muvahhit, Muammer» Melek, Cahide, Semiha

GYT — Elhamra — İpek 5 Ekim 1933

Bu, Cahide Sonkunun oynadığı ilk filmidir. Melek, Bes-tekâr Muhlis Sabahattin'in kızı idi. Filmin kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde, afişi BDK'da var.

19 — Cici berber

F — İpek film

E — Adapte

S — Mümtaz Osman

R — Ertuğrul Muhsin

K — Cezmi Ar

O — «Zozo Daimas, Muammer, Melek, Ferdi» Şevkiye Feridun, İsmail Galip, Mahmut

GYT — Elhamra — İpek — Melek 29 Kasım 1933

Türkçesi Elhamra ve İpekte, Rumcası Melekte oynadı. Bir parçası MSÜ Sinema TV merkezinde var.

Yeni Karagöz — Nazım Hikmet Ranın Mümtaz Osman takma adıyla İpek film stüdyosunda çevirdiği, Hazım Kör mükkünün oynattığı kısa film. Elhamra 4 Ocak 1933

Fena yol (O kakos dromos) — Yunanlı rejisör Theorides'in Gregorios Ksenopoulos'un bir eserinden aldığı, Nazım Hikmet Ranın senaryosunu yazdığı, kameramanlığını kendi yaptığı, Madam Kivelli, Madam Kotopuli, George Pappas, Gavrilides, Dimitri Murai ve Necdet Mahfi Ayralın oynadığı Rumca sözlü ve şarkılı film. Melek 15 Mart 1933

NOT : O tarihte Yunanistanda sesli film çekecek stüdyo bulunmadığı için dahili sahneleri İpek film stüdyosunda, harici sahneleri Atina civarındaki Zanti adasında çevrildi. Muhsin Ertuğrul yardım etti. Necdet Mahfi de yardımcı oyuncu olarak katıldı. Bir kopyasını stüdyo kirası olarak bize bırakmış olabilirler. Ortaklık mevzuu bahis değildir. Dolayısıyla «Türk — Yunan ortak yapımı» deyimini kullanılamaz.

Düğün gecesı (Kanlı nigâr) — Nazım Hikmet Ranın Mümtaz Osman takma adıyla İpek film stüdyosunda çevirdiği, Naşit, Hazım, Asım, Muazzez, Ali, Hayri, Fahri ve Sait beylerle Halide ve Emine hanımların oynadığı kısa film. Elhamra 22 Mart 1933

Karagöz Çifte cadılar — Hazım Körmükcünün İpek film stüdyosunda çevirdiği kısa film. Elhamra 4 Nisan 1933

Urfalı halk şarkısı — İpek film stüdyosunda çevrilen, Münir Nurettinin şarkı söylediği kısa film. İpek 13 Eylül 1933

Naşit dolandırıcı — Ertuğrul Muhsinin İpek film stüdyosunda çevirdiği, Naşit ve Ahmet Güldürürün oynadığı kısa film. İpek 16 Kasım 1933

Ayşe kız ve çoban — İpek film stüdyosunda çevrilen Denizkızı Eftalyanın şarkı söylediği film. 16 Kasım 1933

Karagöz şair — Hazım Körmükcünün İpek film stüdyosunda çevirdiği kısa film. İpek 22 Aralık 1933

Mineli kuş — İpek film stüdyosunda çevrilen, Münir Nurettinin oynadığı film. Yarım kaldı.¹

20 — Milyon avcıları

F — İpek film

E — Adapte

S — Mümtaz Osman

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Hazım Körmükcü, Vasfi Rıza Zobu, Sait Kök-
nar, Ferdi Tayfur, Melek Tayfur» Zozo Dalmaz, Feriha Tev-
fik, Neclâ Sertel, Muammer Karaca, Mahmut Morali.

GYT — Elhamra — İpek 17 Ocak 1934

Yukarıda görüldüğü üzere soyadı kanunu gereği ola-
rak isimlere birer kelime eklendi. Bu arada Behzat Haki
adının fazla uzadığını düşünerek ikinci adından vazgeçti.
İsmail Galip de aynı gerekçe ile ilk adını İ. harfi ile be-
lirtmeyi uygun buldu. Ertuğrul Muhsin ise baştaki kelime-
yi sona almakla yetindi. Nazım Hikmet senaryoyu Müm-
taz Osman takma adıyla yazmıştı.

1 — Nurettin Tilgen — Yıldız — Yıl 1953 Sayı 32

1 9 3 4

21 — Leblebici Horhor ağı

F — İpek film

E — T. Nalyan — Dikran Çuhacıyan

S — Mümtaz Osman

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Feriha Tevfik, Melek Tayfur, Ferdi Tayfur, Beh-
zat Butak, Hazım Körmükcü, Vasfi Rıza Zobu, Mahmut Mo-
ralı» Muammer Karaca, Deniz kızı Eftalya.

GYT — Elhamra — İpek 21 Mart 1934

İlk defa yabancı bir festivale katılan Türk filmi (Vene-
dik).¹

Ankara Türkiyenin kalbidir — Atatürkün emri ile Cumhuriyetin onuncu yıldönümü için çevrilen film. Maarif ve kâleti tarafından Rusyadan çağırılan Sergey Yutkeviç ve Lev Oskaroviç Arnstam tarafından çekildi. Montajı Rusya-da yapıldı. HA-KA film şirketi tarafından gösterildi. Sümer — Türk 26 Nisan 1934

İstanbul senfonisi ve Bursa senfonisi — Nâzım Hikmetin İstanbul ve Bursada çevirdiği, montajını İpek film stüdyosunda yaptığı iki kısa film.²

1 — Sinema ve tiyatro — Yıl 1935 Sayı 6 / 2 — Nijat Özön —
Türk sineması kronolojisi — Sahife 70

1 9 3 5

22 — Bataklı damın kızı Aysel

F — İpek film

E — Adapte — Hasan Cemil Çambel

S — Mümtaz Osman

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Cahide Sonku, Talât Artemel, Sait Köknar, Müfit Kiper, İ. Galip Arcan» Sami Ayanoglu, Behzat Butak, Feriha Tevfik, Hazım Körmükcü, Mahmut Morali, Nafia Arcan

GYT — İpek 15 Ocak 1935

Adapteyi yapan Hasan Cemil Çambel Bolu milletvekili idi. Film Bursanın Çalı köyünde çevrildi. Muhsin Ertuğrulun en iyi filmlerinden biridir. Rusyaya da gönderildi.¹

1 — Ulus 6 Nisan 1935

Sakarya — Ralex adlı rejisörün Türk film stüdyosunda çevirdiği kısa film.¹

1 — Açık söz 29 Mayıs 1936

23 — Güneşe doğru

F — İpek film

E —

S — Nazım Hikmet Ran

R — Nazım Hikmet Ran

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — «Ferdî Tayfur, Arif Dino» Neyzen Tefrik Kolaylı, Mediha, Güzin, Reşit Baran.

GYT — İpek 28 Ekim 1937

İpekçilerin film çevirme işine ara verdiği 1935-38 yılları arasında boş kalan stüdyoda bazı çalışmalar oldu. Bunlardan biri de «Güneşe doğru» idi. Dar imkânlarla ve 3-5 kişilik kadro ile yapılan girişim başarısızlıkla sonuçlandı. Filmin rejisörlüğünü yapan Nazım Hikmet Ranın konulu ve normâl boydaki bu filminden başka Yeni karagöz ve Dügün gecesi (Kanlı nigâr) adlı 2 kısa filmi ile İstanbul senfonisi ve Bursa senfonisi adlı dokümanter filmleri de var. Ayrıca Kahveci güzelinin konusunu kendi adı ile, Karım beni aldatırsa, Fena yol, Söz bir Allah bir, Cici berber, Milyon avcıları, Leblebici Horhor ağa, Bataklı damın kızı Aysel ve Kıskaçın senaryolarını Mümtaz Osman, Kızılırmak (Kara-

koyun)un senaryosunu Ercüment Er takma adlarıyla yazdı.¹ Kendisine bu çalışma ortamını arkadaşı, o yıllardaki Türk sinemasının bir numaralı adamı Muhsin Ertuğrul temin etmişti.

Türk inkılâbında terakki hamleleri — Sovyet yönetmeni Ester Şub'un HA-KA film şirketi adına İstanbul, Ankara ve İzmirde çektiği görüntülere eski bir belgeselden alınan parçaları ilâve ederek yaptığı film. Türk 19 Şubat 1937 İlk adı Türkiye yürüyor idi. Akdarma edilen kısımlar İngilizlerin «Çanakkale» filminden alındı.²

Ege manevraları — Marmara film stüdyosu teknisyenleri tarafından çekilen belgesel film. Sümer 14 Kasım 1937

Ege manevraları — İpek film stüdyosu teknisyenleri tarafından çekilen belgesel film. İpek — Saray

Melek — Sakarya 14 Kasım 1937

1 — Giovanni Scognamillo — Türk sinema tarihi — Sayfa 64 / 2 --- Faruk Kengden.

1 9 3 8

24 — Aynaroz kadısı

F — İpek film

E — Musahipzade Celâl

S — Muhsin Ertuğrul

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Hazım Körmükcü, Şevkiye May, Vasfi Rıza Zorbu, İ. Galip Arcan, Neclâ Sertel» Muammer Karaca, Behzat Butak, Halide Pişkin, Mahmut Moralı, Perihan Yanal, Sami Ayanoğlu, Emin Beliş Belli.

GYT — İpek — Saray 1 Aralık 1938

Bu film 10 Kasım 1938'de gösterilecekti. Atatürk'ün ölümü üzerine tehir edildi. Bir parçası MSÜ Sinema TV merkezinde var.

Doğan Çavuş — Münir Hayri Egelinin Matbuat umum müdürlüğü adına çevirdiği, Kenan Erginsoyun kameramanlığını yaptığı, Avni Dilligil, Nezahat Dilligil, Erhan Dilligil ve Şaime Arcımanın oynadığı film.' Yarım kaldı.

1 — Son isim — Yıldız — Yıl 1942 Sayı 82

1 9 3 9

25 — Bir kavuk devrildi

F — İpek film

E — Musahipzade Celâl

S — Muhsin Ertuğrul

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Vasfi Rıza Zobu, Hazım Körmükcü, Mahmut Moralı, Talât Artemel, Refik Kemâl Arduman» İ. Galip Arca, Muammer Karaca, Sami Ayanoğlu, Emin Belig Belli, Halide Pişkin, Sait Köknar, Feriha Tevfik, Seniye Baran.

GYT — İpek — Saray 1 Şubat 1939

Bundan evvel çevrilen Aynaroz kadısı yakın tarihimizle alay etme düşüncesine dayanıyordu. Bu ve bundan sonra çevrilen Kıvrırcık paşa ve Duvaksız gelin gibi filmler de aynı düşüncenin mahsulü olduğu için tutulmadı. Üstelik halkın tepkisi Büyük millet meclisine kadar yansıdı. Halâ yürürlükte olan Sansür kanunu bu yüzden çıktı. Filmin kop-

yası MSÜ Sinema TV merkezinde var.

26 — Allahın cenneti

F — İpek film

E — Ziya Şakir Soko

S — Muhsin Ertuğrul

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Feriha Tevfik, Münir Nurettin Selçuk, Hazım Körmükcü, Halide Pişkin, Behzat Butak, Muammer Karaca» Suavi Tedü, Perihan Yanal, Hadi Hün, Gülseren Sadak, Sait Köknar.

GYT — İpek — Saray 26 Ekim 1939

Sayın Çalapala ve Özönün eserlerinde bu filmde Vasfi Rıza Zobunun da oynadığı yazılmış Sayın Zobu ile yaptığımız görüşmede bu filmde oynamadığını kesin olarak söyledi. Mısır filmlerinin tesiriyle çevrilen ilk filmidir

27 — Tasun paşa

F — İpek film

E — Adapte

S — Servet Moray

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Feriha Tevfik, Hazım Körmükcü, Suavi Tedü, Halide Pişkin» Şevkiye May, Vasfi Rıza Zobu, Mahmut Moralı, Neclâ Sertel.

GYT — İpek — Saray 11 Kasım 1939

28 — Taş parçası

F — HA-KA film

E — Reşat Nuri Gültekin

S — Faruk Kenç

R — Faruk Kenç

K — Necati Tözüm

O — «Nevzat Okcuğil, Suavi Tedü, Nebahat Balta, Seniye Baran, Mehmet Karaca, Mürüvvet Ağlatan, Sıdkı Akcatepe»

GYT — Taksim 29 Aralık 1939

Bu film tiyatrocuların tekelinden kurtulmak için atılan ilk adım, Faruk Kenç de tiyatronun dışından gelen ve mesleği sinemacılık olan ilk rejisördür. Filmin kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde var.

Yeniçeri Hasan — Türk film stüdyosunda yabancı bir filme yerli sahneler ilâve edilerek yapılan uydurma film. Taksim 24 Kasım 1939

1 9 4 0

29 — Şehvet kurbanı

F — İpek film

E — Adapte

S — Muhsin Ertuğrul

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Cahide Sonku, Muhsin Ertuğrul, Ferdi Tayfur, Suavi Tedü, Nevin Akkaya» Neclâ Sertel, Gülseren Sadak Kadri Ögelman, Ergun Köknar.

GYT — İpek — Melek 14 Şubat 1940

Sonra ünlü bir piyanist olan Gülseren Sadak Viyolonselci Muhiddin Sadakın kızıdır. Filmin kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde, afişi BDK da var.

30 — Yılmaz Ali

F — HA-KA film

E — Valâ Nurettin

S — Faruk Kenç

R — Faruk Kenç

K — Necati Tözüm

O — «Nevzat Okcugil, Suavi Tedü, Celâl Atik, Refik Kemâl Arduman, Mümtaz Ener, Cahit Irgat, Feride Canan, Beatris Kalfayan»

GYT — Taksim 12 Nisan 1940

Türkiyede çevrilen ilk zabıta filmi. 5 Aralık 1939 ile 23 Mart 1940 arasındaki 3,5 ayda çekildi. Celâl Atik bir gazete yazarı idi. Pehlivan olanla isim benzerliğinden başka ilgisi yok. Feride Canan o yıllarda «Yılanlı kadın» adı ile anılan ünlü dansözdür. Film bir gün evvel basına gösterildi. Kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde var.

31 — Akasya Palas

F — İpek film

E — Adapte — Mahmut Yesari

S — Muhsin Ertuğrul — Necdet Mahfi Ayrıl

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Cahide Sonku, Hazım Körmükcü, Vasfi Rıza Zambu, Perihan Yanal, Refik Kemâl Arduman, Sait Köknar» Muammer Karaca, Necdet Mahfi Ayrıl, Karakaş, Elefteriya

GYT — İpek — Saray 31 Ekim 1940

Karakaş soyadlı oyuncunun adı Bogos.

Memiş — HA-KA film stüdyosunda yabancı bir filme yerli sahneler ilâve edilerek yapılan uydurma film. Taksim 16 Şubat 1940

Çanakkale geçilmez — Ferdi Tayfurun İpek film stüdyosunda bir İngiliz filmine yerli sahneler ilâve ederek yaptığı belgesel film. Taksim 20 Ekim 1940

32 — Kahveci güzeli.

F — İpek film

E — Nazım Hikmet Ran

S — Muhsin Ertuğrul

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Münir Nurettin Selçuk, Nezihe Becerikli, Hazım Körmükcü, Behzat Butak, Nevin Seval» Talât Artemel, Cahit Irgat, Avni Dilligil, Perihan Yanal, Hadi Hün, Kâni Kıpçak, Hakkı Necip Ağrıman, Yaşar Nezihi Özsoy, Müm-taz Ener.

GYT — İpek — Saray 7 Ocak 1941

Filmin dış sahneleri Kartal Maltepedeki Süreyya pa-şa çiftliğinde çekildi. (Şimdi işçi sigortaları hastanesinin bulunduğu yer) Kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde, afi-şi BDK da var. Kopyayı Muammer Karabey adlı kişi bağış-ladı.¹

33 — Kıvırcık paşa

F — HA-KA film

E — Sermet Muhtar Alus

S — Faruk Kenç

R — Faruk Kenç

R — Necati Tözüm

O — «Halide Pişkin, Sait Köknar, Necile Tezcan, Ve-dat Karaokcu, Yaşar Nezihi Özsoy, Beatris Kalfayan» Ta-lât Artemel, Refik Kemâl Arduman, Muazzez Ülkerer, Se-niye Baran.

GYT — Sümer — Taksim 8 Nisan 1941

Filmin galası Ankara'da yapıldı. Halk — Yeni 12 Şubat
1941

1 — Hürriyet 24 Ekim 1985

1 9 4 2

34 — Kıskaç

F — İpek film

E —

S — Mümtaz Osman

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar

O — «Muhsin Ertuğrul, Cahide Sonku, Suavi Tedü, İ
Galip Arcan» Sami Ayanoglu, Nevin Akkaya, Neclâ Sertel,
Fatma Andaç, Hadi Hün, Sait Köknar, Kâni Kıpçak. Beh-
zat Butak.

GYT — İpek 11 Mart 1942

35 — Sürtük

F — HA-KA film

E — Adapte — Mahmut Yesari

S —

R — Adolf Körner

K — Necati Tözüm

O — «Zehra Yımsel, Refik Kemâl Arduman, Halide
Pişkin, Avni Dilligil, Muazzez Arçay» Yaşar Nezihi Özsoy,
Reşit Baran, Mümtaz Ener, Celâl Çağdaş, Nadide Tanca,
Şehime Ertan, Selâhattin Moğol, Muammer Büyükbaş, Hu-
lûsi Kentmen.

GYT — Elhamra 29 Ekim 1942

Kendi memleketinde aktörlük, İtalyada rejisörlük yaptığıını söyleyen Adolf Körner İkinci Dünya harbinde Türkiye'ye sığınan bir Çekoslovakyalı idi.¹

1 — Tasviri efkâr 20 Ekim 1940

1 9 4 3

36 — Nasrettin hoca düğünde

F — İpek film

E —

S — Burhan Felek

R — Muhsin Ertuğrul — Ferdi Tayfur

K — Cezmi Ar

O — «Hazım Körmükcü, Neclâ Sertel, Yaşar Nezihi Özsoy, Sait Köknar, Müzeyyen Senar Işıl, Zati Sungur, Ferdi Tayfur» Reşit Baran, Sadettin Kaynak, Reşit Gürzap, Kâni Kıpçak, Naşit Özcan.

GYT — İpek — Saray 30 Eylül 1943

Bu film yarım kalmıştı. Yapılan masraf ziyan olmasın diye, bir eğlence sahnesi ilâve ederek gösterdiler. Kopyası, MSÜ Sinema TV merkezinde, Afişi BDK da var.

37 — Kerem ile aslı

F — HA-KA film

E —

S — Ragıp Şevki Yeşim

R — Adolf Körner

K — Necati Tözüm

O — «Müzeyyen Senar Işıl, Fahri Kayahan, Nevzat Okcuğil, Mümtaz Ener» Suzan Güven.

GYT — Elhamra 11 Kasım 1943

Kayahan soyadlı oyuncu ünlü Malatyalı Fahridir. Filmin bazı sahneleri Topkapı sarayında çevrildi.

1 9 4 4

38 — Dertli pınar

F — Ses film

E —

S — Faruk Kenç

R — Faruk Kenç

K — Baha Gelenbevi

O — «Nezihe Becerikli, Suavi Tedü, Talât Artemel Sami Ayanoğlu, Vedat Karaokcu, Müfit Kiper, Refik Kemâl Arduman» Gülistan Güzey, Hüseyin Kemâl Gürmen, Mücap Ofluğlu, Halit Akcatepe

GYT — Şark 17 Mart 1944

Sessiz çekip sonradan seslendirme yönteminin uygulandığı ilk film. (Bu iş İstanbul sokaklarında ve Kaçakçılarda zorunlu olarak yapılmıştı). Dış sahneleri Beykozdaki Abraham paşa çiftliğinde, iç sahneleri Ses film stüdyosunda çekildi. Kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde arşivlenmiş. BDK da var.

39 — Deniz kızı

F — Ses film

E —

S — Baha Gelenbevi

R — Baha Gelenbevi

K — Kriton İlyadis

O — «Nezihe Becerikli, Talât Artemel, Orhan Esen»

Müfit Kiper, Ferdi Tayfur, Emine Adalet, Samiye Hün, Sa-
dettin Erbil, Mümtaz Ener.

GYT — Şark 15 Aralık 1944

Bu film çekimden sonra yandığı için tekrar çevrildi
Yangın Ses film stüdyosunun Piremeci sokağındaki seslen-
dirme kısmında çıkmıştı. (Eski Santral sinemasının oldu-
ğu yer) Emine Adalet 1940'ların en ünlü dansözü idi. Sah-
neneden sonra beyaz perdede de başarılı oldu. Ama kazan-
dığı parayı tutmasını bilmediği için sonunda Darülacezeye
sığınmaya mecbur oldu. (29 Kasım 1984) ve orada öldü (1
Ocak 1986)

Nasrettin hoca Buharada — HA-KA film stüdyosun-
da yabancı bir filme yerli sahneler ilâve edilerek yapılan
uydurma film. Elhamra 17 Ocak 1944

Kanatlanan gençlik — Çetin Karamanbeyin kendi şir-
keti adına çevirdiği film. Yarım kaldı.

1 9 4 5

40 — Hasret

F — İstanbul film

E —

S — Muallâ Kenç

R — Faruk Kenç

K — Kriton İlyadis

O — «Oya Sensev, Münir Nurettin Selçuk, Talât Ar-
temel, Müfit Kiper, Perihan Çakıl, Emin Kalaycı, Vedat Ka-
raokcu» Refik Kemâl Arduman, Reşit Baran, Mürüvvet Ağ-
latan.

GYT — Taksim 13 Şubat 1945

Oya Sensevin asıl ismi Sabahat Perinçek idi. Filmin dış sahneleri Abantta, iç sahneleri Ses film stüdyosunda çekildi.

41 — 13 kahraman

F — HA-KA film

E — Adapte

S — Ragıp Şevki Yeşim

R — Şadan Kamil

K — Coni Kurteşoğlu

O — «Sami Ayanoğlu, Fatma Andaç, Talât Artemel, Müfit Kiper, Tevhit Bilge, Cahit Irgat» Hulûsi Kentmen, Sa-
di Sinay, Hamdi Şarlıgil, Necmi Oy, Sadettin Erbil.

GYT — Elhamra — Şark 12 Mart 1945

42 — Duvaksız gelin (Hülleci)

F — HA-KA film

E — Reşat Nuri Güntekin

S —

R — Adolf Körner

K — Necati Tözüm

O — «Halide Pişkin, Naşit Özcan, Vedat Karaokcu, Şevkiye May, Hüseyin Kemâl Gürmen» Reşit Baran, Gü-
listan Güzey, Ahmet Güldüren, Hakkı Necip Ağrıman.

GYT — Elhamra — Şark 19 Ekim 1945

1942'de çevrilen bu filmin gösterisi o kadar geciktiki
ilk gösteri yapıldığı zaman oyuncuların Naşit Özcan öleli
iki sene olmuştu.

43 — Günahsızlar

F — İstanbul film

E —

S — Muallâ Kenç

R — Faruk Kenç

K — Kemâl Baysal

O — «Oya Sensev, Sadri Alışık, Nuriye İnce, Emin Kalaycı, Tefik İnce» Müjde Tunç, Sabahat Denker, Bedîa Güney, Rauf Ulukut, Melek Hepşen, Eyüp Sabri Gülenen, Ahmet Güldürür, Halit Akcatepe.

GYT — İpek 5 Aralık 1945

İpek film stüdyosunda çekildi.

44 — Hürriyet apartmanı

F — Ses film

E — Sedat Simavi

S — Sedat Simavi

R — Talât Artemel

K — Kriton İlyadis

O — «Güllistan Güzey, Suavi Tedü, İ. Galip Arcan, Şaziye Moral, Reşit Gürzap, Nezahat Dilligil» Nevin Aypar, Necdet Mahfi Ayral, Sami Ayanoğlu, Reşit Baran, Münir Ener, Sezer Sezin.

GYT — Şark 17 Aralık 1945

Afişi BDK da var.

45 — Yayla kartalı

F — Halk film

E — Faruk Nafiz Çamlıbel

S — Muhsin Ertuğrul

R — Muhsin Ertuğrul

K — Yuvakim Filmeridis

O — «Cahide Sonku, Hadi Hün, Nevin Seval, Mahmut Moralı, Vasfi Rıza Zobu, Müfit Kiper, Emin Kalaycı» Suavi Tedü, Perihan Tedü, Behzat Butak, Sezer Sezin, Reşit Baran.

GYT — İpek — Saray 18 Aralık 1945

46 — Koroğlu

F — Ses film

E — Nizamettin Nazif

S — Muharrem Gürses

R — Refik Kemâl Arduman

K — Manasi Filmeridis

O — «Mümtaz Ener, Haşim Evcı, Gülistan Güzey, Kadri Ögelman» Sezer Sezin, Avni Dilligil, Nebile Teker
GYT — Şark — Turan — Çemberlitaş 8 Mayıs 1946

Dış sahneleri İnégölde çevrildi. Kameranları arasında Kriton İlyadis, Cezmi Ar ve Baha Gelenbevinin de adları geçiyor. Afisi BDK da var.

47 — Köy güzeli (Harman sonu)

F — Halk film

E —

S — Muhsin Ertuğrul

R — Muhsin Ertuğrul

K — Cezmi Ar — Y. Filmeridis

O — «Nevin Seval, Perihan Yanal, Behzat Butak, Vasi Rıza Zobu, Mahmut Moralı, Hadi Hün, Nafia Arcan, Reşit Baran, Kadri Ögelman, Mümtaz Ener, Halük Sarıcı» İsmail Dümbüllü, Suzan Yakar Rutkay, Ahmet Güldürür, Tevfik İnce, Yaşar Nezihî Özsoy, Mehmet Karaca, Sabriye Tokses.

GYT — Köy güzeli adı ile Taksim 18 Ekim 1946, Harman sonu adı ile Şark 30 Aralık 1946

Bu Suzan yakarın ilk filmi idi. Doğan film stüdyosunda çevrildi.

48 — Toros çocuğu

F — HA-KA film

E —

S — M. Şevki yazman

R — Şadan Kamil

K — Necati Tözüm

O — Cahit Irgat, Nevin Aypar, Orhan Elmas, Müfit Kiper, Yaşar Nezihi Özsoy, Ahmet Güldürür, Vedat Karaokcu, Mustafa Bilgedepen.

GYT — Elhamra 26 Ekim 1946

49 — Gençlik günahı

F — Atlas film

E —

S — Ragıp Şevki Yeşim

R — Şadan Kamil

K — İlhan Arakon

O — «Enver Orhon, Selma Kayahan, Orhon M. Arıburnu, Atıf Kaptan, Vahi Öz, Vedat Karaokcu» Berrin Aydan, Cahit Irgat.

GYT — Taksim 22 Kasım 1946

Orhon M. Arıburnunun ilk filmi. Dahili sahnelerin bir kısmı Yeniköydeki Feridun paşa yalısında, bir kısmı HA-KA film stüdyosunda çevrildi. Çeviriye Murat Köseoğlu ve Nazif Durunun sahibi olduğu Muna film şirketi adına başlandı,¹ Gene aynı kişilerin sahibi olduğu Atlas film şirketi adına bitirildi.² Ama bunların iki şirketi yoktu. Birini kapatıp diğerini açtılar. Yani atlas film şirketi bu film çevrilirken kuruldu.

1 — Cumhuriyet 14 Temmuz 1946 / 2 — Cumhuriyet 14 Ağustos 1946

1 9 4 7

50 — Senede bir gün

F — İpek film

E — İhsan Koza (İpekci)

S — İhsan Koza (İpekci)

R — Ferdi Tayfur

K — Cezmi Ar

O — «Cahide Sonku, Suavi Tedü, İ. Galip Arcan, Fatma Andaç, Mümtaz Ener, Şükriye Atav, Cahit Irgat, Ferdi Tayfur, Hulusi Kentmen, Yaşar Nezihi Özsoy, Atif Kaptan Kadri Ögelman, İbrahim Delideniz, Halit Akcatepe»

GYT — İpek — Saray 16 Ocak 1947

Ferdi Tayfur bundan evvel Ertuğrulun yarım bıraktığı bir filmi tamamlamıştı. Tek başına çevirdiği ilk filmi budur

51 — Yanık kaval

F — Birlik film

E —

S — Baha Gelenbevi

R — Baha Gelenbevi

K — Kriton İlyadis

O — «Talât Artemel, Nezihe Becerikli, Suavi Tedü, Emine Adalet, Reşit Gürzap, Eyüp Sabri Gülen»

GYT — Şark 27 Ocak 1947

Ses film stüdyosunda çevrildi.

52 — Sonsuz acı

F — Şark film

E —

S — Talât Artemel

R — Talât Artemel

K — Kenan Erginsoy

O — «Behzat Butak, Şaziye Moral, Suavi Tedü, Gülistan Deniz, Reşit Gürzap, Nurten Atakmen, Erol Aydın, Müfit Kiper» Nebile Teker, Muallâ Sürer.

GYT — Taksim 7 Şubat 1947

Ses film stüdyosunda çevrildi. Gülistan Güzey gazeteci Ümit Denizle evlendiği için soyadı Deniz oldu.

53 — Seven ne yapmaz

F — Atlas film

E — Kerime Nadir

S — Şadan Kamil

R — Şadan Kamil

K — İlhan Arakon

O — «Berrin Aydan, Cahit Irgat, Enver Orhon, Viktoriya Haçikyan» Orhon M. Arıburnu, Selma Kayahan, Müm-taz Ener, Atıf Kaptan Vedat Karaokcu.

GYT — Taksim 7 Mart 1947

HA - KA film stüdyosunda çevrildi.

54 — Kızılırmak (Karakoyun)

F — Doğan film

E — Ercüment Er

S — Muhsin Ertuğrul

R — Muhsin Ertuğrul

K — Yuvakim Filmeridis

O — «Suzan Yakar Rutkay, İsmail Dömbüllü, Müm-taz Ener, Halûk Sarıcı, Yaşar Nezihi Özsoy, Mehmet Karaca, Tevfik İnce, Ahmet Güldürür, Muazzez Ülkerer, Sabriye Tokses» Behzat Butak, Vasfi Rıza Zobu, Mahmut Moralı, Hadi Hün, Nevin Seval, Perihan Yanal.

GYT — İpek 13 Mart 1947

Bu, Muhsin Ertuğrulun başlangıçtan 1950'ye kadar olan dönemde Şehir tiyatrosu sanatçılarıyla çevirdiği son filmidir. Nazım Hikmet senaryoyu Ercüment Er takma adıyla yazmıştı. Halk film stüdyosunda çevrildi. Afişi BDK'da var.

55 — Büyük İtiraf

F — Ankara film

E — Halûk Tanju

S — Refik Kemal Arduman

R — Refik Kemal Arduman

K — Manasi Filmeridis

O — «Nezihe Becerikli, Cahit Irgat, Halûk Sarıcı, Melâhat İçli, Mehmet Karaca, Eyüp Sabri Gülener, Kadri Ögelman»

GYT — Taksim 18 Nisan 1947

İpek film stüdyosunda çevrildi.

56 — Yara

F — Halk film

E —

S — Seyfi Havaeri

R — Seyfi Havaeri

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Suzan Yakar Rutkay, Şükriye Atav, Hadî Hün, Emin Kalaycı, Nevin Berkman, Necdet İnce, Seyit Börteçin.

GYT — Taksim 2 Mayıs 1947

57 — Kılıbıklar

F — Halk film

E — Nusret Safa Coşkun

S — Mehmet Karaca

R — Vedat Örfî Bengü

K — Cezmi Ar

O — Suzan Yakar Rutkay, İsmail Dümbüllü, Mehmet Karaca, Toto Karaca, Halide Pişkin, Hadi Hün, Şükriye Atav.

GYT — Taksim 12 Eylül 1947

Bu filmin bazı sahneleri Yalovada çekildi. Gösterildiği sinemada seyircilere Kılıbıklık diploması dağıtıldı. Rejisör Vedat Örfi Bengü (1900-1953) eski Beyrut valisi Ali Rıza paşanın torunu, Suvari müfettişi Mehmet Ali paşanın oğludur. İstanbul'da doğdu. Sinemacılığı Fransada öğrendi. 1927-28'de Mısır sinemasını kurdu. 1929'da Fransada rejisörlük yaptı. Dönüşte önce tiyatrodan oynadı. Sonra bazı kısa filmler çevirdi. 1947'den itibaren konulu filmlere yöneldi. Bunların en iyileri 1950'de çevirdiği «Ateşten gömlek» ve «Estergon kalesi»dir. Dünyadaki seçme sinemacılarından bahseden «Dictionnaire du Cinema üniversal» adlı eserde Türkiye'yi temsilen yalnız onun adı geçiyor. Sahife 658

58 — Bağda gül

F — Halk film

E —

S — Vedat Örfi Bengü

R — Vedat Örfi Bengü

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Suzan Yakar Rutkay, Hadi Hün, Mehmet Karaca, Cahit Gürkan, Ali Küçük, Selâhattin Yazgan.

GYT — Taksim 10 Ekim 1947

59 — Kerimin çilesi

F — İpek film

E —

S — Selâmi İzzet Sedes

R — Ferdi Tayfur

K — Cezmi Ar

O — Ferdi Tayfur, Yaşar Nezih Özsoy, Nevin Seval.

Mümtaz Ener, Cahit Irgat, Hulsûsi Kentmen, Tevhit Bilge, Saadet Sevenler, Vahi Öz, Perihan Yanal.

GYT — İpek — Saray 23 Ekim 1947

Afişi BDK da var.

60 — Yuvamı yıkamazsın

F — Elektra (Seyhan) film

S — Kâni Kıpçak

E — Adapte

R — Kâni Kıpçak

R — Kâni Kıpçak

K — Kriton İlyadis

O — «Cahide Sonku, Oya Sensev, Kâni Kıpçak, İ. Galip Arcan, Hüseyin Kemâl Gürmen, Neclâ Sertel, Nevin Erman, Suat Özerdem, Nejat Candaner, Mürüvvet Ağlatan» Nebile Teker.

GYT — İpek — İnci 13 Kasım 1947

Ses film stüdyosunda çevrildi. Afişi BDK da var.

1 9 4 8

61 — Bir dağ masalı

F — And film

E — Reşat Nuri Güntekin

S — Turgut Demirağ

R — Turgut Demirağ

K — Cezmi Ar

O — «Kadri Eroğan, İ. Galip Arcan, Nevin Aypar, Perihan Yanal, Vahi Öz, Halit Akçatepe, Muharrem Gürses, Eyüp Sabri Gülener, Nihâl Tuna»

GYT — Gala: Ankara Park ve Sus. İzmir Tayyare 1 Ocak

1948 İstanbul gösterisi: Taksim 22 Ekim 1948

İpek film stüdyosunda çekildi. Kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde var. Rejisör Turgut Demirağ (1921-1973) Abdurrahman Naci beyle Saime hanımın oğlu. İstanbul'da doğdu. İlk öğrenimini Sankt George Avusturya lisesinin ilk kısmında, orta ve lise öğrenimini Boğaziçi lisesinde, yüksek öğrenimini Amerikanın Kaliforniya şehrinde yaptı. Yurda döndükten sonra evvelâ AND film şirketini (1945), sonra Faruk Kençle ortak İstanbul film stüdyosunu kurdu (1949). Daha sonra Şan sinemasını açtı (1953). Prodüktörlük, senaristlik ve rejisörlük yaptı. 20'den fazla film çevirdi. «Bir dağ masalı» ile en iyi senaryo ve en iyi rejisör ödüllerini aldı. Türkiyede ilk karton filmi de o yaptı. Rüçhan Çama'nın eşi, Melike Demirağın babasıdır. İngilizce, Fransızca ve Almanca biliyordu.

62 — Dümbüllü macera peşinde

F — Atlas film

E —

S — Aydın Arakon

R — Şadan Kamil

K — Şadan Kamil

O — İsmail Dümbüllü, Mualla Mukadder Atakan, Hakkı Ruşen, Tevfik İnce, Cemil Şahman, Nergis Moğol.

GYT — Taksim 13 Şubat 1948

63 — İstiklâl madalyası

F — İpek film

E — İhsan Koza (İpekçi)

S —

R — Ferdi Tayfur

K — Cezmi Ar

O — Cahit Irgat, Handan Karaokcu, Orhon M. Arıbur

nu, Mümtaz Ener, Hulüsi Kentmen, Yaşar Nezihi Özsoy, Vahdi Ersin, Ferdi Tayfur.

GYT — İpek — Melek 18 Şubat 1948

Kurtuluş savaşı ile ilgili 4. film. Yunanistana da gönderildi.

64 — Çıldırın kadın

F — Birlik film

E —

S — Vedat Örfi Bengü

R — Baha Gelenbevi

K — Kriton İlyadis

O — Nezihe Becerikli, Reşit Gürzap, Hadi Hün, Hulüsi Kentmen, Kadri Ögelman, İnci Nükban, Feridun Çölgeçen, Atıf Avcı, Eyüp Sabri Güleler.

GYT — Taksim 27 Şubat 1948

İlk renk denemesi bu filmde yapıldı. Kızkulesi görüntüsü renklidir

65 — Harmankaya

F — HA-KA film

E — Ziya Çalıkoğlu

S — Ziya Çalıkoğlu

R — Sami Ayanoğlu

K — Aram Hugasyan

O — Nevin Seval, Mahmut Morali, Fatma Andaç, Reşit Gürzap, Behzat Butak, Muhip Arcıman, Kınar Sıvacıyan, Viktorya Haçıkıyan, Hümaşah Hıçan, Nergis Moğol.

GYT — Elhamra — Çemberlitaş 10 Mart 1948

Sami Ayanoğlu (1913-1971) öğretmen Hüseyin Hilmi bey ile Bedriye Nefise hanımın oğlu. İstanbul'da doğdu. İlk orta ve lise öğrenimini (İlk üç sınıf hariç) Darüşşafakada yaptı. Sonra Tiyatro meslek mektebini bitirdi. 1930'da ti-

yatroya, 1943'de sinemaya geçti. 1947'de rejisörlüğe başladı. Ayrıca dublaj da yaptı. HA-KA film stüdyosunun Ester Şub, Faruk Keleş, Adolf Körner ve Şadan Kamilden sonra beşinci rejisörüdür. Daruşşafaka mezunu üç sinemacıdan biriydi. Diğer ikisi: Rejisör Yücel Hekimoğlu (1939 - 1981) ve oyuncu Feza Zerengil (1926 -). Asıl mesleği tiyatro olan Tolga Aşkiner de TRT'nin birkaç filminde rol aldığına göre sinemacı sayılabilir. Bir de sinema eleştirmeni var: İbrahim Altınsay.

Bilmem Daruşşafakayı bitirme becerisi gösteremeyen bu satırların sahibi de bir Daruşşafakalı sinema yazarı sayılabilir mi. Bunun cevabını kitabımı okumak zahmetine katlanacak olan okul yöneticilerinden bekliyorum. Şayet olumlu cevap gelirse «Saye-i sakfında» yetişemediğim o bina dan mezun olmuş kadar sevineceğim.

Daruşşafakaya yapılan bağışlar sayesinde okul, halen biri mevcut olmayan beş sinemaya sahip olmuş. Bunlar:

1 — Çemberlitaş. Bugünkü Çemberlitaş sitesinin yerindeki Osmanbey matbaasında kuruldu. Açılış tarihi 17 Kasım 1939. İlk işletmecisi Osman İlkbasan¹, ikinci işletmecisi Necip Erses², üçüncü işletmecisi İpekçiler idi. 1963'de yıktırıldı.

2 — Süreyya (Kadıköy), Daruşşafakaya devri 4 Ekim 1950. İşletmecisi Cemil Filmer.³

3 — Site (Şişli) Açılış tarihi 28 Kasım 1958. İşletmecisi Cemil Filmer.⁴

4 — Şafak, Çemberlitaş sitesinde yapılan sinema, Açılış tarihi 6 Mart 1966. İşletmecisi İpekçiler.

5 — İpek. Çemberlitaş sitesinde tiyatro olarak yapıldıktan sonra sinemaya çevrilen yer. Açılış tarihi 1 Ekim 1966 İşletmecisi İpekçiler.

Bağışlar listesinde «Tozan film şirketi» de var. Ama bu, sinema gibi kiraya verilerek veya herhangi birisine dev

redilerek yapılacak bir iş olmadığı için tasfiye edilmiş. Bunların Dünya durdukça unutulmayacak olan bağışçıları Matbaacı Osman beyin kızı Nudiye hanımın, oğlu Saim beyin, torunu Nimet hanımın ve hayırseverlikte onlardan geri kalmayan Süreyya paşa ile Satvet Lütü Tozanın ruhlarını saygı ile selâmlarım.

Festivallerde ödül kazanan ilk Türk filmini de Daruşşafakalı bir rejisör çevirdi. Bu, Beyaz şehir adlı film. Sami Ayanoğlunun TAÇ film şirketi adına çevirdiği, Sadri Alışık ve Ferda Ferdağın oynadığı film 1955 yılında İsviçrede yapılan bir yarışmada özel armağan kazandı.⁵

Türkiyede açılışını bir başbakanın yaptığı ilk sinemada Daruşşafakanındır. Rahmetli Adnan Menderes Site sinemasını hayırlı ve uğurlu olması dileğiyle açtı.⁶

Daruşşafakada 1930'lardan beri öğrencilere haftada bir akşam sinema gösterisi yapılıyor. Okulun halen kapanmış bulunan bir sinema kulübü ile dergisi vardı. Kulüp 1966'da açıldı, 1980'de kapandı. Başkanlarından biri o zaman Daruşşafakada öğrenci olan şimdiki sinema eleştirmeni yazar İbrahim Altınsaydı.⁷

66 — Damga

F — Erman film

E — Fikret Arıt

S — Seyfi Havaeri

R — S. Havaeri — Ö. Lütü Akad

K — Coni Kurteşoğlu

O — Sezer Sezin, Turhan Ün, İhsan Perk, Arşevir Alyanak, Ayten Kayalı, Hasan Taşdelenler, Canan Can, Rafet Gülerman, Semih Evin, Lebibe Çakın.

GYT — Taksim 26 Mart 1948

Sonra rejisör olacak olan Turhan Ün eski Beşiktaşlı futbolcu Memduh Ün idi. Arşevir Alyanak ise doktordu.

1950'den sonraki yıllarda «Yakut film şirketi»ni kurarak beraber film çevirdiler. Memduh Ünün Beşiktaşa oynadığı yıllar: 1940 - 1942 Filmin afişi BDK da var.

67 — Unutulan Sır (Domanıç yolcusu)

F — Sema (Ar) film

E — Şükûfe Nihâl Başar

S — Necdet Sander

R — Şakir Sırmalı — Ö. Lütfi Akad

K — Kriton İlyadis

O — «Türkân Pasiner, Reşit Gürzap, Servet Cengiz, Settar Körmükcü, Talat Artemel, Sami Ayanoglu, Reşit Baran, Müfit Kiper, Necdet Mahfi Ayrıl, Münevver Ağlatan, Orhan Elmas» İbrahim Delideniz, Behzat Butak.

GYT — Taksim 16 Nisan 1948

Kurtuluş savaşı ile ilgili 5 film. Ses film stüdyosunda çevrildi. Yerli film yapanlar cemiyeti tarafından düzenlenen yarışmada birinciliği kazandı. Not: Domanıç Kütahya iline bağlı bir ilçenin adıdır.

68 — Düşkünler (Beyaz baykuş)

F — Halk film

E —

S — Vedat Örfi Bengü

R — Vedat Örfi Bengü

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Suzan Yakar Rutkay, Şükriye Atav, Handan Karaokcu, Mehmet Karaca, Sadı Tek, Vedat Karaokcu, Kadri Ögelman, Ali Küçük, Selâhattin Yazgan, Seyit Börteçin.

GYT — Taksim 23 Nisan 1948

69 — Canavar

F — Halk film

E — Faruk Nafiz Çamlıbel

S — Vedat Örfi Bengü

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Sadi Tek, Hadî Hün, Mehmet Karaca, Şükriye Atav, Nevîn Berkman.

GYT — Şark 5 Mayıs 1948

Manzum film.

70 — Keloğlan

F — Halk film

E — Mehmet Karaca

S — Vedat Örfi Bengü

R — Vedat Örfi Bengü

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Suzan Yakar Rutkay, Mehmet Karaca, Vedat Karaoğlu, Kadri Ögelman, Toto Karaca, Handan Karaoğlu, Fikret Ünal, İsmail Dömbüllü.

GYT — Taksim 7 Mayıs 1948

Asıl adı İrma olan Toto Karaca aktör Mehmet Karaca'nın eşi, müzisyen Cem Karacan'ın annesidir. İlk işi dansözlüktü. Sonra tiyatroya, daha sonra sinemaya geçti. Halen emekli.

71 — Karanlık yollar

F — İstanbul film

E — Nurullah Tilgen

S — Faruk Kenç

R — Faruk Kenç

K — Necati Tözüm

O — «Halide Pişkin, Oya Sensev, Melâhat İçli, Emel Özcan, Mürüvvet Özerdem, Beatris Kalfayan, Vedat Karaoğlu, İhsan Evrim, Haşim Evcî, Mehmet Karaca, Hakkı Necip Ağrıman, Halit Akçatepe» Eşref Vural, Gülistan Deniz,

Mümtaz Ener, Kadri Ögelman, Rafet Gülerman.

GYT — Taksim 17 Eylül 1948

Ses film stüdyosunda çevrildi, Ceylân filme satıldı. Bazı kaynaklarda senaristin adı Vefik Kenç olarak yazılmış. Aslı yukarıda olduğu gibidir.

Buraya kadar sıralaması yapılan 71 filmin, oyuncularını tırnak işaretiyle belirtilen 55 tanesi sayın Rakım Çala palanın «Filmlerimiz» adlı eserinden alındı.

72 — Silik Çehreler

F — Halk film

E —

S — Çetin Karamanbey

R — Çetin Karamanbey

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Aliye Rona, Handan Karaokcu, Şükran Özer, Mehmet Karaca, Vedat Karaokcu, Kadri Ögelman.

GYT — Taksim 8 Aralık 1948

Afişi BDK da var.

73 — Sızlayan kalp

F — Halk film

E —

S — Vedat Örfi Bengü

R — Vedat Örfi Bengü

K — Necati Tözüm

O — Suzan Yakar Rutkay, Niyazi Boratap, Handan Karaokcu, Muazzez Fındıkoğlu, Selâhattin Yazgan, Reşit Gürzap.

GYT — İpek 21 Ekim 1948

74 — Efe Aşkı

F — Atlas film

E — Münir Hayri Egeli

S — Aydın Arakon

R — Şadan Kamil

K — İlhan Arakon

O — Orhon M. Arıburnu, Emine Engin, Nergis Moğol,
Vedat Örfi Bengü, Afif Yesari, Hakkı Ruşen, Semiha Öz,
Naciye Çokduyan, Vedat Karaökcü.

GYT — Taksim 5 Kasım 1948

Bu film Yunanistana da gönderildi.

75 — Bir yabancı

F — Ömay film

E — Seyfi Havaeri

S — Seyfi Havaeri

R — Seyfi Havaeri

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Lebibe Çakın, Münir Ceyhan, İhsan Perk, Mak-
sude Tansel, Demir Aşuroğlu, Nükban İnci, Reşit Erkul,
Seyfi Havaeri, Sevinç Ünal.

GYT — Taksim 26 Kasım 1948

76 — Kanlı taşlar

F — And film

E —

S — Tahir Olgaç

R — Turgut Demirağ

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Nevin Aypar, Reşit Erkul, Vahi Öz, Aziz Basma-
cı, Betül Sözeri, Atif Avcı, Feridun Çölgeçen.

GYT — Taksim 17 Aralık 1948

77 — Tuzak

F — AND film

E —

S — Tahir Olgaç

R — Faruk Kenç

K — Kâzım Koçkan

O — Melâhat İçli, Oya Sensev, Aziz Basmacı, Halide Pişkin, Vedat Karaokcu, Aziz Şenses, Bayram Aracı, Tevfik İnce, Ahmet Tarık Tekce.

GYT — Taksim 27 Aralık 1948

Tamamen açık havada çevrildi Dahili sahnesi yok.*

Sönen rüya — Talât Artemelin Işık film şirketi adına bir İtalyan filmine yerli sahneler ilâve ederek yaptığı uyurma film. Şark 14 Ocak 1948

1 — İstanbul telefon rehberi — Yıl 1940 / 2 — İstanbul Ansiklopedisi — Sahife 381 / 3 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 200 / 4 — Aynı Eser — Sahife 201 / 5 — Agâh Özgüç — Video sinema — Yıl 1985 Sayı 9 / 6 — Cemil Filmer — Hatıralar — Sahife 202 / 7 — Engin Ayça — Gergedan — Yıl 1988 Özel sayı

8 — Faruk Kençten.

1 9 4 9

78 — Günahım

F — Halk film

E — Agâh Hün

S — Vedat Örfi Bengü

R — Vedat Örfi Bengü

K — Cezmi Ar

O — Suzan Yakar Rutkay, Handan Karaokcu, Sabriye Tokses, Atıf Kaptanı, Refik Kemâl Arduman, Vedat Karaokcu, Ali Kūçük, Selâhattin Yazgan.

GYT — İpek 12 Ocak 1949

79 — Akıncılar

F — Halk film

E —

S — Fikri Rutkay

R — Fikri Rutkay

K — Cezmi Ar

O — Ferit Oktay, Atif Kaptan, Vedat Örfi Bengü, Refik Kemâl Arduman, Muazzez Ülkerer, Mürüvvet Özerdem.
GYT — Taksim 28 Ocak 1949

80 — Kahraman Mehmet

F — Milli film

E —

S — Kadri Ögelman

R — Kadri Ögelman

K — Coni Kurteşoğlu

O — Güzin Gürler, Cemil Demirel, Kadri Ögelman,
Necati Ergenekon.

GYT — Alkazar 9 Şubat 1949

81 — Dinmeyen sızı (Sonsuz ıstırab)

F — Atlas film

E —

S — Aydın Arakon

R — Şadan Kamil

K — İlhan Arakon

O — Perihan Yanal, Reşit Gürzap, Talât Artemel, Şükriye Atav, Kemâl Emin Bara, Atif Kaptan.

GYT — İpek 23 Şubat 1949

Afişi BDK da var.

82 — Vurun kahpeye

F — Erman film

E — Halide Edip Adıvar

S — Selâhattin KÜÇÜK

R — Ömer LÜTFİ Akad

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Sezer Sezin, Temel Karamahmut, Settar Körmük-
cü, Kernâl Tanrıöver, Mahmure Handan, Vedat Örfi Bengü,
Arşevir Alyanak.

GYT — Taksim 4 Mart 1949

Kurtuluş savaşı ile ilgili 6. film. Bu, tiyatrocuların elin-
den kurtulan ilk, uluslar arası bir festivale katılan 2. film-
dir. (Edinburg — İngiltere) Birincisi Venedik film festiva-
line katılan «Leblebici Horhor ağa» idi. Belediye film de-
posundaki yangın sırasında Adapazarında bulunduğu için
yanmaktan kurtuldu. Kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde
var.

83 — Ölüncüye kadar seninim

F — İyi film

E —

S — Kâni Kıpçak

R — Kâni Kıpçak

K — Kriton İlyadis

O — Nevîn Seval, Gülistan Deniz, Nezihe Becerikli,
İ. Galip Arcan, Müfit Kiper, Orhan Esen, Bülent Eken, Hü-
maşah Hıçan, Güler Kıpçak, Kâni Kıpçak, Mürüvvet Ağla-
tan.

GYT — İpek 16 Mart 1949

Bülent Eken Galatasaraylı futbolcu idi. Filmin afişi
BDK da var.

84 — Gönülden yaralılar

F — Azim film

E —

S — Seyfi Havaeri

R — Seyfi Havaeri

K — Onnik Kalustyan

O — Reşit Erkul, Maksude Tansel, Mehmet Keskiner, Lebibe Çakın, Şinasi Özönük, Rıza Tüzün, Şadi Şener Nükban İnci, Demir Aşuroğlu.

GYT — Taksim 30 Mart 1949

85 — Hülya (Ses veren dağlar)

F — AND film

E — Tahir Olgaç

S — Tahir Olgaç

R — Turgut Demirağ

K — Faruk Kenç

O — Güllistan Deniz, Zihni Rona, Vahi Öz, Mürüvvet Paslanmaz, İsmail Müştak, Hüsamettin Tekmen.

GYT — Taksim — İnci 13 Nisan 1949

İpek film stüdyosunda çevrildi.

86 — Baba katili

F — HA-KA film

E — Adapte

S — Sami Ayanoğlu

R — Sami Ayanoğlu

K — Şadan Kamil

O — Nezahat Dilligil, Reşit Gürzap, Mahmut Moralı, Fatma Andaç, Mümtaz Ener, Hümaşah Hıcan, Orhan Elmas, Kınar Sivacıyan.

GYT — Lâle 14 Nisan 1949

87 — Çılgılık

F — Atlas film

E —

S — Aydın Arakon

R — Aydın Arakon

K — İlhan Arakon

O — Emine Engin, Muzaffer Tema, Abbas Temizer,
Hakkı Necip Ağrıman, Naciye Çokduyan, Atif Avcı.

GYT — Sümer 26 Nisan 1949

88 — Yalan

F — Duru film

E —

S — Çetin Karamanbey

R — Çetin Karamanbey

K — Necati Tözüm

O — Suavi Tedü, Handan Karaokcu, Toto Karaca, Mu-
azzez Fındıkoğlu, Atif Kaptan.

GYT — Taksim 16 Eylül 1949

Firmanın adı bazı kaynaklarda Halk film olarak geçi-
yor Biz Yıldız dergisinden aldık.

89 — Efsuncu baba

F — Atlas film

E — Hüseyin Rahmi Gürpınar

S — Aydın Arakon

R — Aydın Arakon

K — İlhan Arakon

O — Müfitt Kiper, Necdet Mahfi Ayrıl, Nubar Terzi-
yan, Dursune Şirin, Jeyan Ayrıl, Kemâl Tanrıöver.

GYT — Taksim 30 Eylül 1949

Jeyan Ayrıl Necdet Mahfi Ayrılın kızıdır. Filmin bazı
sahneleri Sultanahmetteki Binbirdirek sarnıcında çekildi.

90 — Kanlı döşek

F — İpek film

E — İhsan Koza (İpekci)

S — Baha Gelenbevi

R — Baha Gelenbevi

K — Yuvakim Filmeridis

O — Orhon M. Arıburnu, İnci Körmükcü, Talât Artemel, Melânat İçli, Kadri Ögelman, Muazzez Ülkerer, Haluk Sarıcı, Orhan Boran, Ertuğrul Bilda.

GYT — İpek 3 Ekim 1949

Filmin bazı sahneleri Adapazarında çekildi. Orhan Boran ünlü spiker, Ertuğrul Bilda sonraki yıllarda yapılan bir televizyon dizisinde «Hatemi bey» rolünü yapan sanat-kârdır.

91 — Ayşenin duası

F — Atlas film

E — Muhlîs Sabahattin Ezgi

S — Vedat Örfî Bengü

R — Vedat Örfî Bengü

K — İlhan Arakon

O — İhsan Evrim, Sema Seren, Vedat Örfî Bengü, Atıf Avcı, Kemâl Ergüven, Aylâ Karaca.

GYT — Taksim 14 Ekim 1949

Afişi BDK da var.

92 — Şehitler kalesi

F — Halk film

E —

S — Fikri Rutkay

R — Fikri Rutkay

K — Cezmi Ar

O — Suzan Yakar Rutkay, Aliye Rona, Hadi Hün, Ferit Oktay, Atıf Kaptan, Hulûsi Kentmen, İbrahim Aripek.

GYT — Taksim 28 Ekim 1949

93 — Fedakâr ana

F — Güneş film

E — Tahir Olgaç

S — Cahide Sonku — Seyfi Havaeri

R — Cahide Sonku — Seyfi Havaeri

K — Cezmi Ar

O — Cahide Sonku, Şaziye Moral, Neclâ Sertel, Nezahat Dilligil, Hüseyin Kemâl Gürmen, Reşit Gürzap, Mümtaz Ener, Eşref Kolçak.

GYT — Taksim 11 Kasım 1949

Bu filmde oyunculuktan başka yönetmenlik de yapan ve bu suretle Türk sinemasının ilk kadın rejisörü olarak sinema tarihine geçen Cahide Sonku, başlangıçtan 1950'ye kadar olan dönemde Türk sinemasının en parlak yıldızı idi. Ama sonraki yıllarda yerini muhafaza edemedi. İçki müptelası olarak sefalet içinde öldü. Filmin afişi BDK da var.

94 — Kanatlardan türbe

F — Ömay film

E — Azmi Kütüval

S — Mümtaz Ener

R — Mümtaz Ener

K — Aram Hugasyan

O — Hümaşah Hiçan, Ferzan Tufan, Demir Aşuroğlu, Reha Yurdakul, İhsan Perk, Münir Ceyhan, Mümtaz Ener, Sıdkı Akcatepe, Leman Akcatepe.

GYT — Taksim 2 Aralık 1949

Türkiyede çevirilen havacılıkla ilgili ilk film. Ferzan Tufan kadındır. Sıdkı Akcatepehin eşi Leman Akcatepe 1985 yılında Hacca giderek sinema ve tiyatro ile ilgisini kesti. Zannedersem Türk sinemasında Hacı olan tek kişidir.

1 9 5 0

95 — Zehirli şüphe

F — Halk film

E —

S — Çetin Karamanbey

R — Suavi Tedü

K — Coni Kurtesoğlu

O — Şükran Özer, Lütfi Güneri, Aliye Rona, Mürüvvet Özerdem, Hulûsi Kentmen, Atıf Kaptan, Şadi Şener, Suavi Tedü.

GYT — Taksim 6 Ocak 1950

96 — Er meydanı

F — HA-KA film

E — Fahrettin Pakkan

S — Sami Ayanoğlu

R — Sami Ayanoğlu

K — Cezmi Ar

O — Talât Artemel, Nezihe Becerikli, Kadri Ögelman, Hulûsi Kentmen, Eşref Vural, Çoban Mehmet.

GYT — Şark 11 Ocak 1950

97 — Çete

F — Duru film

E — Refik Halit Karay

S — Çetin Karamanbey

R — Çetin Karamanbey

K — Onnik Kalustyan

O — Neriman Köksal, İhsan Evrim, Orhon M. Arıbur nu, Kadri Ögelman, Hulûsi Kentmen, Atıf Kaptan.

GYT — Taksim 20 Ocak 1950

Kurtuluş savaşı ile ilgili 7. film. Afişi BDK da var.

98 — Uçuruma doğru

F — Atlas film

E —

S — Fuat Aral

R — Şadan Kamil

K — Şadan Kamil

O — Talât Artemel, Mesih Yelda, Orhon M. Arıbur
nu, Muzaffer Tema, Jeyan Ayrıl, Emine Adalet.

GYT — Taksim 3 Şubat 1950

99 — Bir fırtına gecesi

F — Atlas film

E —

S — Vedat Örfi Bengü

R — Vedat Örfi Bengü

K — İlhan Arakon

O — Vedat Örfi Bengü, Berrin Aydan, Türkân Can,
Atıf Avcı, Sedat Kutbay, Kemâl Emin Bara, Abbas Temizer,
Münir Ceyhan.

GYT — Taksim 10 Mart 1950

100 — Üvey baba

F — AND film

E —

S — Şemsa Arakon

R — Faruk Kenç

K — Turgut Ören

O — İhsan Evrim, Fatma Andaç, Kemâl Emin Bara,
Kemâl Sahir, Hüsametdin Tekmen, Kadir Savun.

GYT — Şark — Çemberlitaş — Ferah 15 Mart 1950
Kadir Savun.

Istanbul film stüdyosunda çevrildi. İlânı Hürriyette çıktı. Afişi BDK da var.

101 — Akdeniz korsanları

F — AND film

E —

S — Kadri Ögelman

R — Kadri Ögelman

K — Cezmi Ar

O — Daver Yüken, Muazzez Ülkerer, Emine Adalet Necdet Mahfi Ayrıl, Yaşar Nezihi Özsoy, Refik Kemâl Arduman, Şakir Arseven, İbrahim Aripek, Kadri Ögelman, Kadir Savun. GYT — Şark, Çemberlitaş — Ferah 29 Mart
GYT — Şark — Çemberlitaş — Ferah 29 Mart 1950

102 — Lüküs hayat

F — Erman film

E — Ekrem ve Cemâl Reşit Rey

S — Ömer Lütü Akad

R — Ömer Lütü Akad

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Sezer Sezin, Settar Körmükcü, Halide Pişkin Muzaffer Hepgüler, Yaşar Nezihi Özsoy, Renan Fosforoğlu Muazzez Ülkerer, Hulûsi Kentmen, Lebibe Çakıl, Adile Naşit.

GYT — Taksim 31 Mart 1950

«Habibe molla» ve «Pişkin teyze» diye de anılan Halide Pişkin, asıl işi olan tiyatrodan başka sinemada oynuyor, radyoda konuşuyor ve bir gazetede köşe yazarlığı yapıyor. Afişi BDK da var.

103 — İstanbul geceleri

F — AND film

E — Abidin Daver

S — Turgut Demirağ

R — Mehmet Muhtar

K — Cezmi Ar

O — Vahî Öz, Ziya Keskiner, Nimet Tanrıöver, Sadri Alışık, Osman Zıt, Mehdi Zıt, Osman Alyanak, Kadir Sarvun.

GYT — Şark — Çemberlitaş — Ferah 5 Nisan 1950

Osman Alyanak eski Galatasaraylı futbolcu idi. Oy-
hadiğı yıllar 1929 - 1934 Filmin kopyası MSÜ Sinema TV
merkezinde, afişi BDK da var.

104 — Ateşten gömlek

F — Kale film

E — Halide Edip Adıvar

S — Vedat Örfi Bengü

R — Vedat Örfi Bengü

K — Yuvakim Filmeridis

O — Vedat Örfi Bengü, Refik Kemâl Arduman, Ay-
ten Kayalı, Ülkü Bengü, Ali Küçük, Ayşe Güzel, Fethi Tan-
atmış, Kemâl Tanrıöver, Renan Fosforoğlu, Cemil Demirel

GYT — Lâle 13 Nisan 1950

Kurtuluş savaşı ile ilgili 8. film. Ülkü Bengü Vedat
Örfi Bengünün kızıdır. Filmin afişi BDK da var.

105 — Karadeniz postası

F — Ömay film

E — Muzaffer Önel

S — Mümtaz Ener

R — Mümtaz Ener

K — Aram Hugasyan

O — Ferzan Tufan, Demir Aşuroğlu, Turhan Ün, Müm-
taz Ener, Leman Akcatepe, Münir Ceyhan, Bedia Birgül,
Sıdkı Akcatepe.

GYT — Taksim 14 Nisan 1950 Afişi BDK da var.

106 — Kapanan gözler

F — Halk film

E — Hadi Hün

S — Vedat Örfi Bengü

R — Vedat Örfi Bengü

K — Cezmi Ar

O — Suzan Yakar Rutkay, Hadi Hün, Viktorya Haçikyan, Cahit Irgat, Neclâ İz, Şadi Şener, Mürüvvet Özerdem, Lûtfi Güneri.

GYT — Taksim 21 Nisan 1950

107 — Bırakılan çocuk

F — Halk film

E — Nurullah Tilgen

S — Nurullah Tilgen

R — Cahit Irgat

K — Necati Tözüm

O — Handan Karaokcu, Cahit Irgat, Vedat Karaokcu, Ali Küçük, Şadi Şener, Lûtfi Güneri, Şükran Özer, Bayram Aracı, Viktorya Haçikyan, Halit Akcatepe.

GYT — Taksim 8 Eylül 1950

108 — Soysuz

F — Halk film

E —

S — Vedat Örfi Bengü

R — Vedat Örfi Bengü

K — Cezmi Ar

O — Şükriye Atav, Handan Karaokcu, Vedat Karaokcu, Cahit Irgat, Ali Küçük.

GYT — İpek 21 Eylül 1950

109 — Harman sonu dönüşü

F — Halk film

E —

S — Vedat Örfi Bengü

R — Vedat Örfi Bengü

K — Cezmi Ar

O — Suzan Yakar Rutkay, İsmail Dumbüllü, Şükran Özer, Lûtfi Güneri, Şevki Şakrak, Ahmet Güldürür

GYT — Taksim 22 Eylül 1950

110 — Çakırcalı Mehmet efe

F — İstanbul ve AND film

E —

S — Faruk Kenç

R — Faruk Kenç

K — Enver Burçkin

O — Bülent Ufuk, Gülistan Deniz, Salih Tozan, Vedat Karaokcu, Münevver Coşkun, Mehmet Karaca, Zeki Alpan, Sadri Alışık, Kadir Savun.

GYT — Taksim 6 Ekim 1950

İstanbul film stüdyosunda çevrildi. Uzun olduğu için iki bölüm halinde oynatıldı (4450 metre). Afişi BDK da var

111 — Allah kerim

F — Erman film

E — Aka Gündüz

S — Semih Evin

R — Semih Evin

K — Yuvakim Filmeridis

O — Sezer Sezin, Kenan Artun, Orhon M. Arıburnu, Settara Körmükcü, Arşevir Alyanak, Vedat Örfi Bengü, İhsan Torun.

GYT — İpek — Taksim 1 Kasım 1950

112 — Namı diğer Parmaksız Salih

F — AND film

E — Necip Fazıl Kısakürek

S — Necip Fazıl Kısakürek

R — Faruk Kenç

K — Kemâl Baysal

O — Talât Artemel, Nevin Seval, Muzaffer Tema, Melâhat İçli, Osman Alyanak, Vahi Öz, Cahit Irgat, Leylâ Nil, Vedat Karaokcu, Vedat Örfi Bengü, Nurhan Nur.

GYT — Sümer 14 Kasım 1950

İstanbul film stüdyosunda çevrildi. Kopyası MSÜ Sine-
ma TV merkezinde var.

113 -- Söyleyin anama ağlamasın

F — Ömay film

E —

S — Hüseyin Peyda (Örmen)

R — Hüseyin Peyda (Örmen)

K — Lazar Yazıcıoğlu

O — Hüseyin Peyda, Muzaffer Aslan, Leylâ Nil, Ne-
vin Aypar, Temel Karamahmut, Hamiyet Şahin, Rasih Er-
tuğ.

GYT — Hale (Kadıköy) 29 Kasım 1950 Afişi BDK da
var.

114 — Estergon kalesi

F — Halk film

E — Yavuz Senemoğlu

S — Fikri Rutkay

R — Vedat Örfi Bengü

K — Cezmi Ar

O — Cahit Irgat, Ahmet Üstün, Neclâ İz, Hulûsi Kent-
men, Ali Küçük, Nalân Küçük, Feridun Çölgeçen, Faik Coş-
kun

GYT — Taksim 1 Aralık 1950

Ahmet Üstünle Neclâ İz bu filminden sonra evlendiler

115 — Zülfikârın gölgesinde Salih reis

F — Hilâl film

E —

S — Fikri Rutkay

R — Fikri Rutkay

K — Cezmi Ar

O — Behzat Butak, Emine Engin, Turan Gökler, Ali Küçük, Hulûsi Kentmen, Behzat Balkaya, Müşerref Teylân
GYT — Taksim 22 Aralık 1950

Buraya kadar olan kısımda başlangıçtan 1950'nin sonuna kadar çevrilen Türk filmlerinin ad ve kadrolarını, ilk gösterilerinin yapıldığı yer ve tarihlerle beraber yazdık. Ama her yılın ilk günlerinde gösterilen filmlerin de bir evvelki yılda çevrilmiş oldukları muhakkaktır. Meselâ «Üçüncü Selimin gözdesi» 1951'in ilk gününde gösterildi. Ama ilânı bile 1950'nin son günlerinde verilmişti. Ona yakın tarihte gösterilenler de var. Biz hududu bir ay olarak tesbit ettik. Bu sebeple 1951'in Ocak ayında ilk gösterileri yapılan filmleri de 1950 yapımı olarak buraya yazıyoruz.

116 — Üçüncü Selimin gözdesi

F — İpek film

E —

S — İhsan Koza (İpekci)

R — Vedat Ar

K — Özen Sermet

O — Münir Nurettin Selçuk, Perihan Altındağ Sözeri, Cahit Irgat, İhsan Evrim, Sema Renkler, Muazzez Erdiken, Cemil Demirel, Feridun Çölgeçen, Münir Özkul, Merâl Körmükcü.

GYT — Atlas 1 Ocak 1951

Filmin diğer adı «Mihriban ile Şadullah ağa» idi. Afisi BDK da var.

117 — Tanrı şahidimdir

F — AND film

E —

S — Tahir Olgaç

R — Mehmet Muhtar

K — Kemâl Baysal

O — Gülistan Deniz, Münevver Coşkun, Sadri Alışık,
Münir Ceyhan, Feridun Çölgeçen, Kemâl Emin Bara.

GYT — Taksim Ocak 1951

Tahir Olgaç hakkında bilgi: «Kim kimdir» Sahife 463
Filmin afişi BDK da var.

118 — İstanbulun fethi

F — Atlas film

E —

S — Aydın Arakon

R — Aydın Arakon

K — İlhan Arakon

O — Sami Ayanoglu, Reşit Gürzap, Müfit Kiper, Ca-
hit Irgat, Atif Avcı, Kemâl Ergüvenç, Turan Seyfioğlu, Ne-
şet Berküren, Kemâl Tözem, Sait Yaşmaklı, Türkân Can,
Eşref Vural, Abbas Temizer, Nubar Terziyan.

GYT — İpek — Lâle — Taksim 18 Ocak 1951

Sonraki yıllarda başarısız bir renklendirme yapıldı.¹
Kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde, Afişi BDK da var.

119 — Yüzbaşı Tahsin

F — Duru film

E —

S — Hıfzı Tan

R — Orhon M. Arıburnu

K — Aram Hugasyan

O — Orhon M. Arıburnu, Nedret Güvenç, Belkıs Fı-
rat, Gülsevîm Gemişyan, Kemâl Dirim, Salih Tozan, Nu-

11 Genç, Cahit Gürkan.

GYT — İpek — Şark 31 Ocak 1951

Bu filmde Halikarnas balıkcısı adıyla anılan ünlü yazar Cevat Şakir Kabaağaçlı da görünüyor. İzmirde çevrildi. Kopyası MSÜ Sinema TV merkezinde, afişi BDK da var.

1 — Cumhuriyet 29 Mayıs 1984

Bu filmlere ilâve olarak aynı dönemde Türk rejisörlerinin yurt dışında çevirdikleri filmlerin adlarını da kısaca yazarak bahsi bitirelim: Celâl Esat Arseven Almanyada Koruyan ölü (1918), Muhsin Ertuğrul Almanyada Samson (1919) Kara lâle bayramı (1920), Şeytana tapanlar (1920), Ölüm kervanı (1920), Rusyada Tamilla (1925) Beş dakika (1926), Spartaküs (1926), Vedat Örfi Bengü Mısırdaki adlarını bilmediğimiz 12 film (1927-1928), Fransada Kum fırtınası (1929), Ömer Lütfi Akad Irakta Tahîr ile Zühre (1950) ve Arzu ile Kamber (1950) adlı filmleri çevirdiler. Toplam 23 Genel toplam 142 film.

Not: Kaynaklarda birlik yok. Bazıları Ölüm kervanını yazmamış. Koruyan ölüye Ölü uyanıyor, Kum fırtınasına Kum cehennemi diyenler var. Tarihler de bir evvel veya sonraya kayabiliyor.

MEVCUT FİLM KOPYALARI

Başlangıçtan 1950'nin sonuna kadar olan dönemde Türkiye'de 13'ü sessiz, 106'sı sesli olmak üzere 119 konulu film yapıldı. Ama ne yazık ki halen bunlardan pek azı mevcuttur. Çünkü 1960'lı yıllara kadar yurdumuzda çevrilen filmlerin birer örneğini saklama geleneği yoktu. Tesa-

düfen elde kalan filmler «Ordu foto film merkezi» ile «Turizm ve tanıtma bakanlığı Foto film dairesi» depolarında muhafaza ediliyordu. 1965'de kurulan «Türk Sinematek derneği» iki yıl sonra sayın Sami Şekeroğlu'nun başkanlığında «Türk film arşivi»ni kurarak bu çok faydalı usulü uygulamaya başladı. Yangınlardan ve insanların sebep olduğu tahribattan kurtularak günümüze gelebilen filmlerin bazıısı bağış, bazıısı satınalma yoluyla toplandı. 1969'da «Devlet güzel san'atlar akademisi»ne, 1970'de «Mimar Sinan üniversitesi Sinema TV merkezi»ne devredilen filmleri filmoğrafi kısmında oldukça ayrıntılı olarak belirttik Burada da adlarını ve ilk gösterilerinin yapıldığı tarihleri toplu olarak yazıyoruz. (Başlangıçtan 1950'nin sonuna kadar)

Binnaz 1919, Bican efendi vekilharç 1921, Bir millet uyanıyor (Parça) 1932, Söz bir allah bir 1933, Cici berber (Parça) 1933, Bataklı damın kızı Aysel 1935, Aynaroz kadısı (Parça) 1938, Bir kavuk devrildi 1939, Taş parçası 1939, Şehvet kurbanı 1940, Yılmaz Ali 1940, Kahveci güzeli 1941, Nasrettin hoca düğünde 1943, Dertli pınar 1944, Bir dağ masalı 1948, Vurun kahpeye 1949, Lüküs hayat 1950, İstanbul geceleri 1950, Namı diğer Parmaksız Salih 1950, İstanbulun fethi 1951, Yüzbaşı Tahsin 1951. Not: İlk gösteri tarihleri 1951 olan son iki filmin çevrildikleri tarih 1950'dir.

Altan Yalçın adlı yazar başlangıçtan 1948 yılına kadar çevrilen konulu Türk filmlerinden 32'sinin Türk film arşivinde mevcut olduğunu yazıyor.¹ Mimar Sinan üniversitesi Sinema TV merkezinden bize verilen listede 21 film olduğuna göre demek ki arşivdeki filmlerin tamamı merkeze devredilmemiş. Zaten Burçak Evren de «Tüm film arşivi Yarımca belediyesindedir» diyor.²

Bir de Turhan Gürkanın tesbiti var. 1941 ile 1948 yılları arasında çevrilen Türk filmlerinden 22'sinin Ankara-

daki Milli kütüphanede bulunduğunu yazıyor ve bunlardan 21'inin adlarını veriyor:³ Nasrettin hoca Dügünde 1943, Kerem ile Aslı 1943, Dertli pınar 1944, Deniz kızı 1944, Hasret 1945, 13 kahraman 1945, Duyaksız gelin 1945, Günahsızlar 1945, Yayla kartalı 1945, Köroğlu 1946, Harman sonu 1946, Toros çocuğu 1946, Gençlik günahı 1946, Senede bir gün 1947, Yanık kaval 1947, Kızılırmak — Karakoyun 1947, Büyük itiraf 1947, Yara 1947, Kerimin çilesi 1947, İstiklâl madalyası 1948, Harmankaya 1948.

Bütün bunlardan ayrı olarak henüz araştırmacıların varlığından haberdar olmadıkları bir hazine var. Beyazıt devlet kütüphanesinin eski müdürü Muzaffer Gökman bey yalnız yarım milyon kitabı, gazeteyi ve dergiyi toplamakla yetinmemiş. Ayrıca 500'den fazla sinema afişi ile henüz benim de hangi türde olduğunu bilmediğim 200 filmi kütüphaneye kazandırmış. Ömrünü Türk kültürüne hizmet için harcayan sayın Gökmanı okuyucularımın önünde saygı ile selâmlarım. Burada selâmlanacak başka kişi ve kuruluşlar da var. İşte onlar. Türk film arşivine (Filmarsive) ilk bağışları yapanlar: (Bağış sırasına göre) Metin Erksan, Nusret İkbâl (BE-YA film), Memduh Ün (Uğur film), Nüzhet Birsâl, Özdemir Birsâl (Birsâl film), Halit Refiğ, Lem'i İpekci (Fitaş film), Necip Sarıcioğlu, Hülki Saner (Saner film), Duygu Sağıroğlu, Alp Zeki Heper, Başbakanlık basın yayın genel müdürlüğü, Tümen Akar (Ulus film), Atıf Yılmaz, Ömer Lütfi Akat, Sabahat Filmer, İlhan Filmer (Lâle film), Toros Şenel (Toros film), Ümit Utku (Kervan film) isimlerini öğrenebildiklerimiz bu kadar. Herhalde başkaları da vardır.

1 — Yeni sinema dergisi — Yıl 1967 Sayı 10-11/2 — Gergedan dergisi — Yıl 1988 Özel sayı / 3 — Cumhuriyet 28 Temmuz 1966

KURUCULARIN ÖZGEÇMİŞLERİ (Biyografi)

1 — ENVER PAŞA (1881 - 1922)

Sürre emini Hacı Ahmet paşanın oğludur. İstanbulda doğdu 1899'da Harp okulunu, 1903'de Harp akademisini bitirdi. Kurmay yüzbaşı olarak tayin edildiği Selânikteki 3 orduda binbaşı oldu (1906). Aynı yıllarda İttihat ve terakkinin kurucuları arasında bulundu. Makedonya genel müfettişliği ve Berlin ataşemiliterliği yaptı (1909). Trablusgarp savaşlarına katıldı. 1912'de yarbay oldu. Edirnenin kurtarılması ve Batı Trakya'daki başarılı harekâttan sonra paşalığa terfi ederek Harbiye nazırı oldu (1914). Aynı yıl Şehzade Süleyman efendinin kızı Naciye sultanla evlendi. 1. Dünya harbinde başkomutan vekili oldu (1915). Bu sırada Alman ve Avusturya ordularında gördüğü belgesel film çekme işini Türk ordusunda da uygulamak için gereken malzemeyi getirterek «Merkez ordu sinema dairesi»ni kurdu. 1918'de harp kaybedilince Berline gitti. Anadolu harekâtına katılmak için yaptığı başvuru kabûl edilmeyince Türkistana geçerek bağımsızlık isteyen Türklerin başında Ruslarla savaştı. 4 Ağustos 1922'de yapılan bir çatışmada vurularak şehit oldu. Almanca, Fransızca ve Bulgarca biliyordu. Mahpeyker, Türkân ve Ali adlı üç çocuğu var.

Not: MOSD 40 kişinin eğitim gördüğü bir kurstu. Bu basit de olsa bir okul sayılır. Bu sebeple Enver paşa Türkiye'de ilk sinema okulunu açan kişidir. Ayrıca Askeri mü

ze sineması onun izniyle açıldı. İlk belgeseller de onun emriyle çekildi.

2 — AHMET MUHTAR PAŞA (1861 - 1926)

Kolağası Hasan efendinin oğlu. Askeri idadiyi bitirdikten sonra girdiği Harbiyeden Topcu erkânıharp yüzbaşısı olarak mezun oldu. Askerlik hayatı boyunca Harbiye mektebi ile Mühendishanede muallimlik yaptı. Bu arada silâh tetkikleri için çeşitli Avrupa ülkelerine gönderildi. Ferik rütbesi ile Aya irini kilisesindeki Askeri müze müdürlüğüne tayin edildi. Burada depolanan eski silâhların düzenlenmesini yaptırdıktan sonra halkın ziyaretine açtı. Ziyaretçilere sinema gösterisi de yapıyordu. Bu görevde 1923 yılına kadar kaldı. Atmışa yakın eseri var. Bunların en ünlüleri: Külliyyatı fenni esliha, Osmanlı topcuları, Dumansız barutlar.¹

Not: Ben bu zatı uzun müddet Erzurum müdafii Müşir Ahmet Muhtar paşa zannettim. Aynı yanılsa düşebilecekleri uyarıyorum. Bu müşir değil topcu feriki Ahmet Muhtar paşadır. Diğerinin aksine hiç harbe girmemiş, ömrü boyunca askeri okullarda öğretim üyeliği yapmıştır.

1 — İstanbul ansiklopedisi — Sahife 397

3 — SIGMUND WEINBERG

Türk sinema tarihinde önemli bir yeri olan Polonyalı Musevi Sigmund Weinberg çok yönlü bir kimse idi. İstiklâl caddesinin Tünel yakınlarında bulunan dükkânında hem fotoğraf malzemesi satıyor hem de Fransız Pathe film şir-

ketinin temsilciliğini yapıyordu. Türkiye'ye ilk fotoğraf makinasını getiren de odur. Sonra şimdiki Haşet kitabevinin bulunduğu yere taşınarak Türkiye'de ilk defa otomobil ve gramofon satmaya başladı. Bu arada tiyatrolarda, gazinolarda, çay bahçelerinde, okullarda ve bazı devlet ricalinin konaklarında film gösterileri de yapıyordu. Daha sonra Tepebaşındaki Pathé sinemasını açtı. Beyoğlundaki Sine Palası kiraladı ve nihayet MOSD a tam yetki ile müdür oldu. Çeşitli sebeplerle yarıda kalan «Leblebici Horhor» ve «Himmet ağının izdivacı»nı çevirirken senaristlik, rejisörlük ve kameramanlık yaptı. Bu sırada Birinci Dünya harbi devam ediyor ama Romanya ile savaşmıyorduk. Bu durum 29 Ağustos 1916'ya kadar devam etti. O tarihte Romen devleti karşı safa geçerek bize ilânı harp edince Rumen uyruklular yurt dışına çıkarıldı. Bunların içinde aslen Polonyalı olduğu halde Rumen uyruklu Weinberg de vardı.

Sonra ne olduğunu bilmiyoruz. Sayın Rakım Çalapa-ladan sordum. «Ben de bilmiyorum. Harpten sonra Türkiye'ye döndü ise Musevi cemaati kayıtlarında bulunabilir. Yalnız araştırma yapılırken o yıllarda Beyoğlunda fotoğrafçılık yapan küçük Weinberg ile karıştırılmamalı» dedi. Not: Sigmund Weinbergin ilk dükkânının yerini Sait Duhanî şöyle tarif ediyor: «Tünelden İstiklâl caddesine girince hemen solda, Foto Süreyyanın karşısında idi». Yurt dışına çıkarıldıktan sonra yerine Pathé tarafından tayin edilen kişiye de Ali efendi sinemasının evrakları arasında rastlıyoruz «Pathé şirketi Dersaadet vekili umuru Mösyö Jozef»²

1 — Sait Duhanî — Eski insanlar eski evler — Sahife 51/2 —
Arşivdeki Ali efendiye ait ikinci belgeye bağlı borç senedi.

4 — FUAT UZKINAY (1888 - 1956)

Dilâver oğlu Ali Fuat Uzkınay İstanbul Üsküdar semtinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbulda yaptı. İstanbul sultanisini (İstanbul erkek lisesini) bitirdikten sonra Darülfünun Kimya bölümüne girdi. O sırada sultaninin Fizik laboratuvarı memurluğunu da yapıyor. Ayrıca okula belirli zamanlarda gelerek film gösterileri yapan Sigmund Weinberge yardım ediyordu. Makinanın nasıl kullanılacağını öğrendikten sonra okul müdürü Ebül Muhsin Kemâl bey bu işi kendisinin de yapabileceğini söyleyerek bir film gösterme makinası almaya ikna etti. Böylece o Weinberg'in işini devralırken aynı okulda tarih öğretmenliği yapan Şakir Seden de filmlerin seçilmesine memur edilmişti. Bu işi 1910'dan 1914'e kadar yaptılar.

Şakir beyin Sirkeci'de lokantacılık yapan Ali efendi adında bir dayısı vardı. Sonra onu da bir sinema açmaya razı ettiler. Bu sırada Birinci Dünya harbi başladı. Ali Fuat bey 11 Ağustos 1914'de yedek subay oldu. 14 Kasım 1914'de o zamanki adı Ayastafanos olan Yeşilköy'deki Rus abidesinin yıkılışını filme çekti. 27 Ağustos 1916'da MOSD müdürlüğüne 1 Kasım 1916'da «Dersaadet merkez kumandanlığı sineması» müdürlüğüne tayin edildi. 1917'de staj için Almanyaya gidip geldi. 1918'de harp kaybedildiği için diğer askerler gibi terhis edildi. MOSD'un elindeki malzeme düşmanın eline geçmesin diye MGC'ye devredilmişti. Ali Fuat bey de müdür olarak bu dernekteki sinema kolunun başına getirildi. İlk iş olarak 1916'da çevrilirken yarıda kalan filmlerden «Himmet ağasının izdivacı»nı tamamladı. Sonra Ahmet Fehim efendinin çevirdiği «Mürebbiye» ve «Binnaz»ın, daha sonra da Şadi Fikret Karagözoğlu'nun çevirdiği «Bican efendi vekilharç» filminin kameramanlı-

ğını yaptı. Bu sırada Anadolu'da düzenli ordu kurulmuş, bir de Foto film merkezi açılmıştı. Malzeme oraya devredildi. Fuat bey Kemâl filmle anlaşarak o sırada çevrilen «Nur-baba» da kameramanlık yaptı. Ayrıca Anadolu'ya giderek savaşı belgeleyen filmler çekti. Aynı yıllarda Üsküdar'da Doğancılar, Jale, Hale ve İnşirah sinemalarını da işletiyordu. 1924'de Ordu foto film merkezinin Labratuar gurup amirliğine tayin edildi. Emekli olduğu 1953 yılına kadar bu görevde kaldı. 29 Mart 1956'da Göztepedeki evinde öldü. Şükriye Uzkınayın eşi, Mutena Uzkınay, Mualla Tüzel ve Erdoğan Uzkınayın babası, Nejat Tüzelin kayınpederi, Sadrettin Duysakın eniştesi olduğunu vefat ilânından öğreniyoruz. 31 Mart 1956 cumartesi günü Kadıköy Osmanağa camiinden kaldırılarak Karacaahmet mezarlığına gömüldü.

5 — SEDAT SİMAVİ (1896 - 1953)

Mutasarrıf Hamdi Simavi beyin oğlu. İstanbul'da doğdu. Sen Jozef lisesinin orta kısmını ve Galatasaray lisesini bitirdi. 1916'da «Hande» adlı bir dergiyle basın hayatına atıldı. 1917'de MMC adına Pençe, Casus ve Alemdar vak'ası filmlerini çevirdi. (3. yarım kaldı) 1918 ile 1948 yılları arasında çeşitli isimlerde toplam 20 dergi ve gazete yayınladı. Karikatür çizdi, makale, şiir, hikâye, fıkra, piyes ve roman yazdı. Fuji Yama adlı romanı 1934'de, Hürriyet apartmanı adlı piyesi 1940'da, Ceza adlı piyesi 1941'de basıldı. Hürriyet apartmanı 1945'de film haline de getirildi. Telif ve tercüme 97 kitaba imzasını atan Sedat Simavi 11 Aralık 1953'de vefat etti. Eserlerinden birinin adı «Sesli, sessiz ve renkli sinema»dır. 1931'de yayınlandı.¹

6 — MUHSİN ERTUĞRUL (1892 - 1979)

Hüseyin Hüsnü beyin oğlu. İstanbulda doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbulda yaptı. 1909'da Burhanettin Tepsi beyin tiyatrosunda ilk defa sahneye çıktı. 1921'de Parise giderek tiyatro eğitimi yaptı. 1913'de Şehzadebaşında ki Sannei heves tiyatrosunda Ertuğrul sinemasını açtı. Aynı yıl tekrar Parise gitti. 1914'deki dönüşünde Darülbeyazıya girerek başarılı roller oynadı. 1916, 1918, 1919 ve 1921'de 4 defa Berline gitti. Hepsinde tiyatro ve sinema ile ilgili çalışmalar yaptı. 1919'daki gidişinde bazı arkadaşları ile kurduğu «İstanbul film şirketi» adına Samson filmi çevirdi. 1922'de dönünce Kemâl filmle anlaşarak 6 film çevirdi. Bunlar tiyatronun beyaz perdede yansıtılmış şekli idi. Başarı kelimesinin kullanılacağı söz edilemezdi. Ama Türk sinemasının emekleme çağındaki birkaç adım böylece atılmış oluyordu. Ayrıca ilk Türk kadınları onun zamanında beyaz perdede göründüler. Bu da bir kazanç sayılırdı. Stüdyo kapanınca 1924'de İsveç'e, 1925'de Rusya'ya, 1928'de Amerikaya gitti. İsveçteyken tanıştığı, Mauritz Stiller ile Greta Garboyu Türkiye'ye davet etmişti. Dönüşte onları 2 ay ağırladı. Rusyada Tamilla ve Spartaküs filmlerini çevirdi. Amerikada Holivudu gezerken yazdığı di ziye Vakıf gazetesine yolladı. Artık kendisinden emindi. Yurda dönünce İpek filmle anlaştı. 1928 ile 1947 arasında (Kısa ve konusuzlar hariç) 23 film çevirdi. Bunlar ilk 6 film den iyi idi. Ama beklenen seviyeye çıkılamıyordu. İpek film şirketi bu durumda film çevirmekten vazgeçti. Ertuğrul son bir gayretle yapı ve kredi bankasıyla anlaştı. Hiç bir masrafın esirgenmediği «Halıcı kız» büyük tiyatro ustadasının sinema hayatına renkli bir nokta oldu.

Not: Muhsin Ertuğrulun Türk milletine tiyatro ve sinemadan daha büyük hizmeti kitaplarını Taksimdeki Ata-

türk ütöphanesine bağışlamasıdır. Eşi de Dragostaki evini Türkiye yardımseverler derneğine bağışladı.

7 — CEZMİ AR (1898 - 1976)

Başlangıçtan 1950'ye kadar olan dönemde çoğu ipek film olmak üzere çeşitli film şirketlerinin 40 filmine imzasını atan san'atkâr ilk işi tiyatroculuktur. Burhanettin Tepsi ile beraber çalıştı. Muhsin Ertuğrulla tanıştıktan sonra kame-ramanlığa başladı ve ömrü boyunca bu işi yaptı. İlk renkli Türk filmi olan «Halıcı kız»ı da o çekti.

8 — CEMİL FİLMER (1895 -)

Kaymakam Ahmet Şükrü beyle Fatma Hidayet hanımın oğlu. İstanbulun Şişli semtinde doğdu. İlk okulu Teşvikiye, Rumelihisarı ve Kanlıcada, orta okulu Beşiktaş Askeri rüştiyesinde, liseyi Kuleli ve Edirne askeri idadilerin de okudu. Sıhhi sebeplerle okuldan ayrıldıktan sonra bir müddet memuriyet yaptı. Sonra Edirne'de bir kırtasiye dükkanını açarak ticaret hayatına başladı. 1. Dünya harbinde tekrar orduya alındı. Yedeksubay olarak İstanbul ve Urfada görev yaptı. Filistin savaşlarından sonra geldiği Adanadan MOSD'a gönderildi. Burada Fuat Uzkınaydan film çekme ve göstermeyi öğrendi. Harpten sonra terhis olunca MGC'ye girdi. Mürebbiye ve Binnaz'ın harici sahnelerini çekti. Sonra Üsküdar'daki Doğancılar sinemasında makinistlik yaptı. Bu sırada Sultanahmet'teki mitingi görüntüledi. Daha sonra Kadıköy'deki Kuşdili sinemasını kiraladı. Ama işgâl devletleri kumandanlığının müdahalesiyle bundan vazgeçmeye mecbur oldu. İstanbul'da çalışamayacağını anlayınca İzmir'e

giderek Tan sinemasını kiraladı. Adını «Ankara»ya çevirdiği bu sinemayı zamanla Sakarya, Kulüp, Köşk, Halk ve Lâle sinemaları izledi. Bu sırada MOSD'dan tanıdığı Mazhar Yalaya rastlamıştı. Onu da yanına aldı. İşi genişletme düşüncesiyle Avrupaya giderek ağabeyi Tefvik beyle Paris'te bir sinema açtı. Bu sırada Mazhar Yalay vefat etmişti. İzmirdeki sinemaların başına Mustafa Çimen adlı adamını bırakarak İstanbul'a döndü. Galatasarayda bir han kiralayarak Lâle film şirketini kurdu. Sonra Beyoğlunda yeni inşa edilen bir binayı kiralayarak Lâle sinemasını açtı. Bu sinema çok iyi iş yaptığı için İzmirde aynı adı taşıyan sinemanın dışındakileri kapattı. İstanbulda Elhamra, Ar, Kadıköy Süreyya ve Beşiktaş Gürel sinemalarını kiraladı. Üsküdar'da satın aldığı Hale sinemasını yıktırıp yerine Lâle sinemasını yaptırdı. Bir taraftan da Anadolu'ya film dağıtımını yapıyordu.

Aynı yıllarda Kemâl ve Özen filmlerle beraber Mar-mara film stüdyosunu kurdu. Sonra iş sahasını Anadolu'ya yayarak Adana ve Mersinde yeni sinemalar açtı. 2. Dünya harbindeki film yokluğunda Mısra giderek film getirdi. Daha sonra Mecidiyeköydeki Lâle film stüdyosunu kurarak yerli film yapımına başladı. Gerektiği kadar para kazanmıştı. Ama çalışma isteğini frenliyemiyordu. Sırf bu yüzden Şişlide yeni yapılan Site ve Kent sinemalarını da kiraladı. Bu arada İzmirdeki sinemayı satarak, Paristekini devredererek iş sahasını İstanbulda topladı. Artık bütün rakiplerinin üstüne çıkmış, sinemanın kralı olmuştu. Zirveye bayrağı diktikten sonra dönüş yolculuğu başladı. Vaktiyle bir kısmı Anadolu'da bulunan 33 sinemanın sahibi Cemil Filmer halen bunların hepsini elden çıkarmış bir emekli olarak evinde istirahat ediyor. Bizim de bu satırları yazarken fayedandığımız «Hatıralar» adlı bir eseri var.

9 — KENAN ERGİNSOY (1903 - 1967)

Hayatının ilk yıllarına ait bilgi bulamadık. Kameramanlığı nerede öğrendiğini de bilmiyoruz. MOSD kurulduğu zaman henüz 12-13 yaşında olduğuna göre orada öğrenmiş olamaz. Ama 1917'de Sedat Simavi ile beraber MMC'de bulunduğu kesin. Bu arada «Pençe» ve «Casus»un kameramanlığını yaptığını rahmetli Burhan Felek beyin bir köşe yazısındaki ifadeden anlıyoruz. Ayrıca Çanakkale harp sahasının fotoğraflarını da çekmiş. 1918'de Almanyada Celâl Esat Arsevenle beraber film çevirdi. Cumhuriyet devrinde Münir Hayri Egeli ile beraber Matbuat umum müdürlüğünde çalıştı. Belge, kültür ve aktüalite filmleri çekti. Emekli olduktan sonra 1947'de «Sonsuz acı»yı, 1951'de Mehmetcik Korede» belgeselini, 1955'de «Karacaoğlan» filmini çevirdi. Bu arada 1948'deki film yarışmasında jüri hey'etinde de bulunmuştu. Son yıllarını pasif emeklilik hayatı ile tamamladı.

Not: Rahmetli Erginsoy sinema tarihinin içinde yaşadığı ve Atatürkün yakınında bulunduğu için çok zengin hatıralara sahipti. Ama bunları yazmamış, bizi yukarıdaki yetersiz biyografi ile başbaşa bırakmıştır.

10 — BURHAN FELEK (1889 - 1982)

Ziyaeddin beyle Naciye hanımın oğlu. İstanbulun Üsküdar semtinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ravzaî terakki mektebi ve Üsküdar idadisinde yaptı. İstanbul Hukuk fakültesini bitirdi. Memuriyet, öğretmenlik ve avukatlık yaptı. Aynı yıllarda spor da yapıyordu. Anadolu kulübünün ve Türkiye idman cemiyetleri ittifakının kurucuları arasında bulundu. Balkan oyunlarını organize edenlerden biri idi.

Olimpiyatların çoğuna idareci olarak katıldı. Bu arada gazeteciliğe de başladı. Aynı yıllarda Müdafaa-i milliye cemiyeti sinema kolunda kameramanlık yaptı. «Alemdar vak'ası» filmi ile «Sultan 2. Abdülhamidin cenaze töreni» belgeselini çekti. Daha sonra diğer işleri bırakarak yalnız gazeteciliğe yöneldi.

Kurucularından bulunduğu «İstanbul gazeteciler cemiyeti»nin bir numaralı üyesi ve başkanı idi. Kendisine çeşitli zamanlarda «Şeyhül muharririn» ünvanı, altın kalem ödülü ve fahri doktorluk payesi verildi. Gazetecilik enstitüsünde öğretim üyeliği de yapan Burhan Felek bey Türkiye Milli Olimpiyat komitesi ve Spor yazarları derneğinin kurucularındandır. Bunlardan birincisinde başkan, ikincisinde üye idi. Çeşitli gazetelerde çıkan sayısız köşe yazısı ve pazar sohbetinden başka telif ve tercüme eserleri de var. «Nasrettin hoca düşünde» ve «Edi ile Bütü» adlı filmlerin senaryoların da o yazdı.

11 — SEDEN KARDEŞLER

Kaymakam Ahmet Hamdi beyin üç oğlundan ikisi Kemal ve Şakir Seden. Dayıları lokantacı Ali efendinin desteği ile 1914'de sinemacılığa başladılar. Evvelâ Sirkeçideki Ali efendi ve Kemal bey sinemalarını, sonra Kuledibi sinemasını, daha sonra Şehzadebaşındaki Millet ve Üsküdarın Doğancılar semtindeki Park sinemalarını açtılar. 1920 senesinde Osmanlı donanma cemiyeti adına yaptıkları «Tombul aşığın dört sevgilisi» denemesinden sonra «Kemal film stüdyosu»nu kurarak yapımcılığa başladılar. Bu stüdyoda hepsi Muhsin Ertuğrul'un yönetiminde 6 konulu filmiden başka Fuat Uzkınayın yönetiminde belgesel film-

ler de çekildi. 1924'de kiracı bulundukları stüdyodan çıkarılınca yapımcılıktan vazgeçerek film ithalâtı ve sinema malzemesi satışına yöneldiler. Seden kardeşlerden büyüğü 14 Ocak 1941'de, küçüğü daha sonra vefat etti. Halen şirketin başında Kemâl Sedenin oğlu Osman Seden bulunuyor.

Not: Kemâl film şirketi Türk sinemasının en eski kuruluşudur. Bu sebeple sahiplerinden daha fazla bahsetmek isterdim. Ama nedense, bilgi ve belge istemek için başvurduğum Osman bey çok ketum davrandı. Ben de bu kısa yazı ile yetinmek mecburiyetinde kaldım.

12 — İPEKCİLER

Uç kuşak boyunca sinemacılık, stüdyo işletmeciliği, film yapımcılığı ve kiralaması ile uğraşan Selânikli aile. İpek film, Fitaş ve Sintaş şirketlerinin ortakları, İpek film stüdyosunun sahipleri. Otuza yakın konulu, sayısı tesbit edilemeyen belgesel ve kısa metrajlı film yaptılar. Sinemacılığın itibarlı bir iş olduğu yıllarda ailenin hemen hemen bütün erkekleri bu işle uğraşıyordu. İşin içine bayağılık girip pespaye filmler çevrilmeye başlayınca aile bu işten soğumaya başladı. Ayrıca İpek ve Melek sinemalarının ellerinden alınması da İpekcileri sarstı. Son girişimleri olan Fitaş ve Dünya sinemaları da beklenen faydayı sağlayamayınca yavaş yavaş bu sahadan uzaklaştılar.

13 — HALİL KÂMİL KAMİL (1893 - 1968)

Miralay Ahmet Hilmi beyle Fatma Sabahat hanımın oğlu. İstanbulun Kadıköy semtinde doğdu. İlk ve orta öğ-

renimini aynı yerde yaptıktan sonra Fransaya giderek Marsilya Ticaret okulunu bitirdi. 1. Dünya harbi sırasında askerliğini yaptığı Rumeli kavağındaki müstahkem mevkiye ciğerlerinden hastalanmıştı. Devlet tarafından gönderildiği İsviçrenin Davos şehrinde tedavi oldu. O sırada mütareke imalandığı için terhis edildi. Almanyaya geçerek Münih'te Ömer Nazım bey adlı bir tacirin yardımı ile ticarete başladı. Aynı yıllarda Nazım beyin kızı Melâhat hanımla evlendi. Türkiye'ye dönünce kayınpederi ile ortak oldu. Bu arada Sirkeci'de açtığı bir mağazada gramofon ve plâk ticaretine başladı. Daha sonra Bankalar caddesine taşınarak bu işin yanında filmcilik yapmaya da başladı. Film işini birkaç ortak yapıyorlardı. İş genişleyince «Fanamet» adlı şirketi İstiklâl caddesindeki Mısır apartmanına taşıdı. Artık gramofon ve film işini bırakmış, tamamen filmciliğe yönelmişti. Bir müddet sonra Fanameti dağıtarak «HA-KA film şirketi»ni kurdu.

İstanbulda Majik, İzmirde Tayyare sinemalarını kiraladı. 1932'de «Türkiye Sinema ve filmciler birliği»ne katıldı. 1934'de Şişli Büyükdere caddesindeki bir binayı satın alarak «Türk film stüdyosu»nu kurdu. Burada dublaj ve seslendirme işleri yapılıyordu. Sonra «Türk inkılabında terakki hamleleri» adlı belgesel film çevrildi. Bu filmin ve daha evvel gösteri hakkını satın aldığı «Ankara Türkiye'nin kalbidir» adlı filmin çok iyi iş yapmasından cesaret alan Kâmil bey 1939'da konulu filmlerin yapımına başladı. 1941'de Elhamra sinemasını kiraladı. 1946'da kurulan «Sinemacılar ve filmciler cemiyeti»nin idare hey'etinde bulundu. O yıllarda iş hayatının en parlak günlerini yaşıyordu. Ama yaşı ilerledikçe sağlığı bozulmaya başlamıştı. Mecburen işi vavaşlattı. Evvelâ sinema işletmeciliğinden vazgeçti. Sonra stüdyonun yarısını sattı (1950) Daha sonra film çevir-

me işine de son verdi. Fransızca ve Almanca bilen Kâmil bey iş ve sağlık nedenleriyle Avrupanın hemen hemen ta mamı ile Amerikanın bazı şehirlerini gezdi. Bu arada Holivuttaki stüdyoları gördü. Ünlü rejisörlerle ve sinema yıldızlarıyla tanıştı. Bu geziyi 1954'de yapmıştı. Daha sonraki yıllarda yalnız sıhhi sebeplerle yurt dışına çıktı. Kâmil beyin başından iki evlilik geçti. Ama çocuğu olmadı. Hayatının son yıllarında işi adamlarına bırakarak Baltalimanındaki evinde istirahat çekilmişti. 17 Nisan 1968'de uşağı tarafından öldürüldü. Mezarı karacaahmettedir.

Not: Kütüphanelerdeki koleksiyonlara göre Kâmil bey «Film gazetesi» ve «Türk sineması» adlı iki derginin sahibi olarak görünüyor. Yakınları onun dergi yayınladığını hatırlamadı. Bu, şu şekilde olmuş olabilir: Bazı zayıf dergilerin sahipleri işadamlarına giderek «Bizim derginin baskı masraflarını karşılırsanız sizi derginin sahibi olarak gösterir, bol bol da reklâmınızı yaparız» şeklinde teklifte bulunuyor. İşadamı da genellikle reklâma ihtiyacı olduğu için bunu kabul ediyor. Herhalde Kâmil beyin dergiciliği de böyle olmuştur.

2. Not: Kâmil beyin mezar taşına doğum tarihi yanlış olarak 1894 yazılmış. 1893 olacak. Çünkü: araştırmalarımız sırasında babasından kalan Kur'anı kerimi de gördük. Son sahifesine «Oğlum Halil Kâmil doğdu. Hicri 8 Şaban 1310, Rumi 12 Şubat 1308 cuma» diye yazmış. Bu tarihler milâdi 25 Şubat 1893'ün karşılığıdır.

14 — MÜNİR HAYRİ EGELİ (1903 - 1970)

Öğretmen, ressam, heykeltıraş, hattat, piyes, hikâye, roman ve senaryo yazarı, gazeteci, sinemacı, çok yönlü insan. Alemdar Mustafa paşa sülâlesinden Rusçuklu Meh-

met Hayri bey ile Fâtma Seniye hanımın oğlu. İstanbulda doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbulda, yüksek öğrenimini Sorbon üniversitesinde yaptı. Trabzon ve Ankara lisesinde öğretmenlik, İzmit, Bolu ve Balıkesirde maarif müdürlüğü görevlerinde bulundu. Atatürk tarafından sinema eğitimi için Almanya ve Rusyaya gönderildi. Dönüşte Matbuat umum müdürlüğünün sinema kolunda çalıştı. Bu arada Atatürkün isteği ile eski belgesellerden faydalanarak Kurtuluş savaşı ile ilgili bir film çevirdi. Daha sonraki yıllarda konulu filmler de yaptı. İki evliliğinden 4 çocuğu olan Egeli Fransızca, İngilizce ve Almanca biliyordu. Bazı para ve pulların üstündeki resimler de onun eseridir.

15 -- FARUK KENÇ (1910 -)

Miralay Ömer Nazım bey ile Hasene hanımın oğlu. Babasının sürgünde bulunduğu Bingazide doğdu. Enver paşanın yeğeni, Halil Kâmil Kamil'in kayınbiraderidir. İlk okula Beşiktaş İttihat ve terakki mektebinde başladı. Sonra Almanyada ve Galatasaray lisesinin orta kısmında okudu. Beşiktaştaki özel «Şemsül mekâtîp»den mezun oldu. Liseyi Nuruosmaniye'deki «Yeni lise»de bitirdi. Bu sırada «Türk film stüdyosu»nda Türk inkılâbında terakki hamleleri adlı belgesel film çevriliyordu. Orada Rus teknisyenlere asistanlık yaptı. Bu iş film çekimlerinin yapıldığı Ankara, İzmir ve Ödemiş'de de devam etti. Sinemacılık kendisine cazip görünmüştü. Teknisyenler de Rusyaya giderek sinema tahsili yapmasını tavsiye ettiler. Rus konsolosluğuna yaptığı başvuruya evvelâ olumlu cevap verildi. Sonra Enver paşanın yeğeni olduğu anlaşıncaya verilen vize iptâl edildi. Ailesi de bu işe girmesine razı değildi. Ama o sinema-

cılığı kafasına koymuştu. Almanyaya giderek Münih Fotoğraf okulunu bitirdi. Sonra yurda dönerek Türk film stüdyosunda (Sonraki HA-KA), tiyatronun dışından gelen ve mesleği sinemacılık olan ilk reisör olarak göreve başladı.

1938'de Atatürkün cenaze törenini filme çekti 1939'da Taş parçası, 1940'da Yılmaz Ali, 1941'de Kıvrıkcık paşa filmlerini çevirdi. 1944'de İstanbul film şirketini, 1946'da Yerli film yapanlar cemiyetini kurdu. Bunlardan birincisinin sahibi, ikincisinin başkanı idi. Aynı yıl içinde kurulan Sinemacılar ve filmciler cemiyetinin kurucuları arasında bulunuyordu. 1949'da Turgut Demirağla ortak «İstanbul film stüdyosu»nu kuran ve 1978 - 1982 yılları arasında Filmsan vakfı başkanlığı da yapan Faruk Kenç meslek hayatında kırkdan fazla film çevirdi. İki kere evlendi. Boşandı. İlk eşi senarist Muallâ hanımdan Vefik, ikinci eşi Belgin Doruk'dan Gül adlı çocukları var. Almanca ve Fransızca biliyor.

16 — BAHİ GELENBEVİ (1907 - 1984)

Şeyhülislâm Cemaleddin efendinin torunu, Serasker Kemaleddin efendi ile Vicdan hanımın oğlu. İstanbul'da doğdu. İlk ve orta okulu İstanbul'da, ilseyi Fransa'nın Nîs şehrinde okudu. Sinemaya da orada başladı. Sonra İstanbul'a dönerek evvelâ kameramanlık sonra rejisörlük yaptı. Bir aralık Suriyeye giderek belgesel film çevirdi. Türk sinemasında tiyatronun dışından gelen ve mesleği sinema olan, Faruk Kenç'den sonra ikinci rejisördür. İlk filmi olan «Deniz kızı»ndan sonra birkaç film daha çevirdikten sonra sinemadan ayrıldı. Eşi Fransız asıllı Ren çocuğu yok. Vefat tarihi 9 Ağustos 1984

17 — ŞADAN KAMİL (1917 -)

Hüseyin Avni beyle Fatma Refia hanımın oğlu. İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Sankt Georg (Sen Jorj) Avusturya lisesi ile Boğaziçi lisesinde yaptı. Sonra Münih'te fotoğraf ve Yüksek teknik okullarını bitirdi. Daha sonra Londra'daki RCA müessesesinde staj yaptı. Yurda döndükten sonra HA-KA film stüdyosunda ses mühendisi ile işe başlayan Şadan Kamil 13 kahraman ve Toros çocuğu adlı filmleri çevirdi. Türk sinemasında tiyatronun dışından gelen ve mesleği sinema olan (Faruk Kenç ve Bahadır Gelenbeviden sonra) üçüncü rejisördür. HA-KA'dan sonra Atlas film ve devamı olan Acar film şirketleri adına rejisör ve kameraman olarak 11 film daha çeviren Şadan Kamil evli ve bir çocuk babasıdır. Halen Mecidiyeköy'deki Acar film stüdyosunun müdürlüğünü ve Teknik İşler yönetmeliğini yapıyor.

18 — ÖMER LÜTFİ AKAD (1916 -)

İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve yüksek öğrenimini İstanbul'da yaptı. İlk işi banka memurluğu idi. Sonra sinemaya geçerek Sema, Lâle ve Erman film şirketlerinde çalıştı. «Unutulan sır»daki denemeden sonra Seyfi Havaerinin yarım bıraktığı «Damga»yı bitirdi. Tamamını kendi çevirdiği ilk film, senaryosu da kendisine ait olan «Vurun kahpeye»dir. Bu filmle gelecek için ümit veren Akad daha sonra çevirdiği «Lüküs hayat», «Tahir ile Zühre», «Arzu ile Kamber» filmleri ile başarı merdiveninde tırmanmaya başladı. 1952'de çevirdiği «Kanun namına» ile zirveye ulaşarak Sinemacılar dönemini açan kişi oldu.

BİRKAÇ NOT

İpekçiler yalnız ticari film çevirmedi belge ve kültür filmleri de yaptılar. Ama bence Türk kültürüne asıl hizmetleri Feyziye mekteplerinin (Bugünkü Işık lisesi) kurucuları arasında bulunmalarıdır. Ayrıca İzmir'e Milli kütüphaneye ait Elhamra sinemasının ve İstanbuldaki Daruşşafakaya ait Çemberlitaş sitesindeki Şafak ve İpek sinemalarının yapımına yardımcı oldular. Atatürk'ün ölüm yıldönümünde gösterdikleri (Gene Atatürk'e ait) filmlerin kazancını da hayır kurumlarına bırakıyorlardı.

Sinemacılığa başladıkları yer ve yıl her nasılsa yanlış tesbit edilmiş Doğrusu 23 Kasım 1948 tarihli gazetelere verdikleri «Sinemacılık ve filmcilik mesleğine intisabımızın 25. yıldönümü şerefine» başlıklı ilândan anlaşılıyor. Konuyu açıklığa kavuşturmak için ziyaretine gittiğim sayın Günen İpekçi «Biz sinemacılığa Elhamra ile başladık. Bina 1922'de inşa edilmişti. Bir yıl sonra sinema açıldı. İşler iyi gittiği için İzmirde açtığımız sinemaya da aynı adı koyduk. İstanbuldakini Fahir bey, İzmirdekini İhsan bey yönetiyordu. Daha sonra diğer sinemalarımız devreye girdi. Netice olarak Elektra veya Alkazarla hiç ilgimiz olmadı» dedi.

Halil Kâmil beyin 1950'den sonra çevrilen 3 filminin kadrosunu filmografi kısmında veremedik. Onları da buraya yazıyorum.

PAYDOS

F — HA-KA film

E — Cevat Fehmi Başkut

S — Sami Ayanoğlu

R — Sami Ayanoğlu

K — Cezmi Ar

O — Hadî Hün, Bedîa Muvahhit, Mehmet Karaca, Sa-

İmi Ayanoğlu, Behzat Butak, Melâhat İçli

GYT — Yurt (Kadıköy) 23 Mart 1955

FIRTINA GEÇTİ

F — HA-KA film

E —

S — Kâni Kıpçak

R — Kâni Kıpçak

K — Cezmi Ar

O — Muallâ Kaynak, Nezihe Becerikli, Şaziye Moral, Muzaffer Aslan, Muhip Arcıman, Kâni Kıpçak, Şakir Arseven, Ertuğrul Bilda, Osman Türkoğlu

GYT — İnci 20 Mart 1957

ÜÇ KURŞUN

F — HA-KA film

E —

S — Agâh Hün

R — Kâni Kıpçak

K — Cezmi Ar

O — Abdurrahman Palay, Gül Gülgün, Özen Kutucu, Kâni Kıpçak, Halide Pişkin, Şakir Arseven

GYT — Alkazar — Ege (Şehzadebaşı) 26 Şubat 1958

KÂMİL BEYİN HEPSİ TARİHE

KARIŞAN İŞYERLERİ

1 — Gramofon ve plâk ticarethanesi. Sirkeci Sanasaryan han 22

2 — Fanamet film şirketi (İlk yer) Galata Bankalar cad. 21 (Sonra SKF rulmanlarının satıldığı mağaza, daha sonra İstanbul bankası olan yer)

3 — Fanamet film şirketi (İkinci yer) Beyoğlu İstiklâl cad. 303 Mısır ap. Daire 9

4 — Türk film stüdyosu — Şişli Büyükdere cad. 401

5 — HA-KA film şirketi. Taksim Majik sineması üstü.

6 — Türk — Amerikan ticaret teşkilâtı Beyoğlu İstiklâl cad. 303 Mısır ap. Daire 6

7 — Çocuk maması, et suyu, kumaş boyası, filit pompası, DDT ve fare zehiri satış yeri. Galatasaray Yenî çarşı cad. 22 (Şimdi postane olan yer)

SON SÖZ

Ben diploma yoksulu bir kimseyim. Değil yüksek, orta eğitim bile yapamadım. Yabancı dil bilmiyorum. Eski yazı da öğrenemedim. Bütün marifetim kütüphane kapılarının eşiğini aşındırmaktan ibarettir. Tabii böyle bir kimsenin yazacağı kitap dörtbaşı mamur ve kusursuz bir eser olamaz. Bu itibarla elinizdeki kitapta istenilmeden yapılan hatalar, eksik veya fazla taraflar bulunabilir. Bunu peşinen kabûl ediyor ve müteakip baskılarda gereken düzeltmeleri yapabilmek için bilgi ve belge sahiplerinin, özellikle bu işi benden iyi bilenlerin yardımını rica ediyorum. Kitap benim ama konu hepimizindir. Halen mevcut olmayan kusursuz «Türk sinema tarihi»ni elbirliğiyle yazalım.

SON NOT

Eski sinemalarda güzel bir adet vardı. Film bittikten sonra seyirciler perdeye yansıtılan «Teşekkür ederiz, gene buyurunuz» yazısı ile uğurlanırdı. Ben de o günlerden ilham alarak «Kitabımı okumak zahmetine katlandığınız için teşekkür ederim. Gelecek baskılarda buluşmak üzere hoşça kalınız» diyorum.

ARŞİV

(Kronolojik Sıralama)

BİR DÜZELTME :

«Eski İstanbul Sinemaları» kısmında Melek Sinemasının öndeki büyük binada değil arkadaki ek binada olduğunu, sonra adı İpek olan opera ve sonra adı Sümer olan artistik sinemalarının ise büyük binada olduğunu yazdım. O kısım basıldıktan sonra hatırladığıma göre bunların hepsi arkadaki ek binalarda idi. Ön tarafta görünen kısımları yalnız girişleridir. Hiç birini Abraham Paşa yaptırmadığına göre sahibi, de o sayılmaz. İlk sahipleri Arditi ve Saltiel olması lâzım. Ayrıca Paşanın adı da Abraham Karakâhya değil, Abraham Aramyandır. Kevork Karakâhyanın oğlu, sonra Skating Palace, daha sonra Melek Sinemalarının yapıldığı yerin 1908 de arsa olduğunuda öğrendik (Büyük Gazete - yıl 1934 sayı 3) Böylece aslında Buz Pateni için yaptırılan o Salonun inşa tarihinin 1909 veya 1910 olduğu tahmin edilebilir.

Bertrand taklit ve hokkabazlık yapar, her sene babamdan izin isteyerek Fransaya gider, bir takım yeni şeyler öğrenip gelirdi. Saraya sinemayı bu getirmiştir. O zamanki sinemalar şimdiki gibi değildi. Perde büyük fırçalarla iyice ıslatılır, küçük parçalar gösterilirdi. Bu parçalar pek karanlık görülür. Filmler bir dakikada bilerdi. Bununla beraber çok yeni birşey olduğundan hoşumuza giderdi.

بک اوقافندہ غلط سرائی قاریں سے اسپرٹیک صادر شدہ
استانبولہ برنجی دفعہ اولہرق پارس وبتون اورویاک مظہر تقدیری
اولئس اولان جانلی فطوغراف لعیانی مراخشام اجرا اولنور ..

SALLE SPONECK

Vis-à-vis de Galata Serai,

PREMIER ETAGE

PHOTOGRAPHIE VIVANTE

PROJECTIONS ANIMÉES

DE

GRANDEUR NATURELLE

**Spectacle merveilleux et saisissant,
qui a fait courir tout Paris.**

Visible pour la première fois à Constantinople

REPRESENTATION TOUS LES SOIRS

à 5 1/2, 6 1/2, 8 1/2 et 9 1/2.

Dimanches et Vendredis, matinées

İstanbul'da ilk sinema gösteriminin ilanı

Sponek blrahanesindeki gösteriye ait ilânın üst kısmı
(Arkin Sinema ansiklopedisi — Sahite 449)

کاتب عدل مرہمہ مخصوص ورقہ در

فہمی بر فروشد

[illegible]

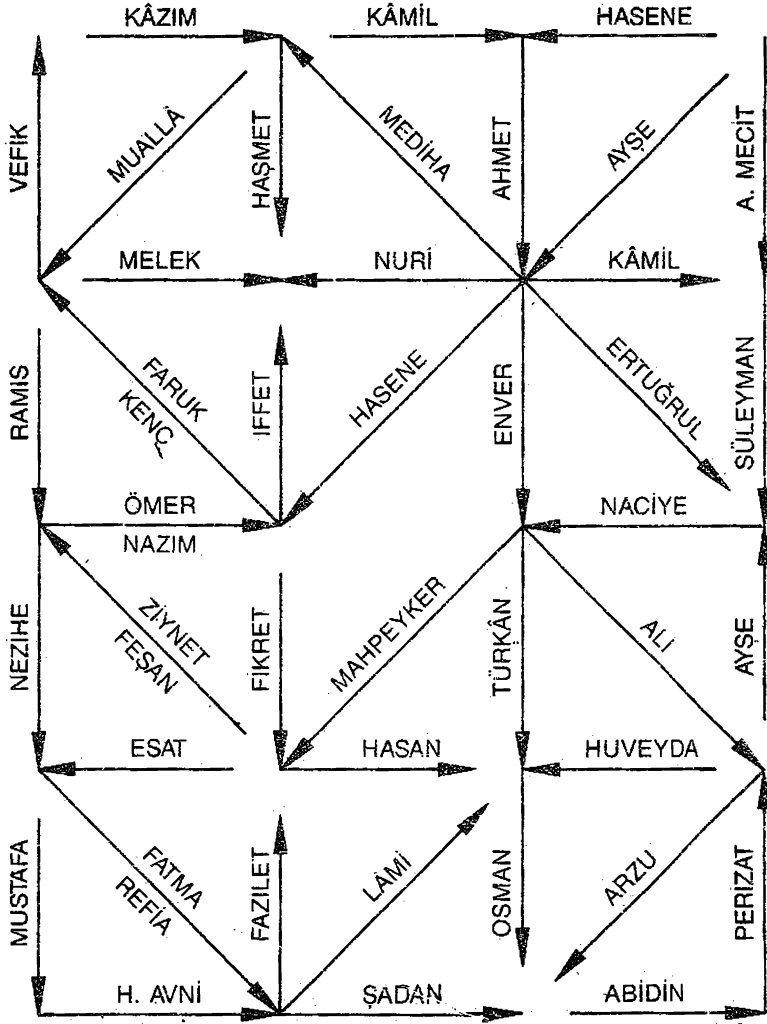
Ayastafanos abidesi (Istanbul ansiklopedisinden)

Enver paşa (İstanbul ansiklopedisinden)

Enver paşa Türkiyeye getirilen ilk kameralardan birinin başında (MSU Sinema TV merkezinden)

Enver paşanın şeceresi (Sayın Faruk Kenç ve Şadan Kamilin verdiği bilgilerle yazar tarafından)

Sigmund Weinberg (MSU Sinema TV merkezinden)

Sigmund Weinberg (Sayın Rakım Çalapalâhın «Filmle-
rimiz» adlı eserinden)

Fuat Uzkınay (Sayın Rakım Çalapalanın «Filmlerimiz»
adlı eserinden)

Ahmet Muhtar paşa (İstanbul ansiklopedisinden)

بر محمدی :

محمدی نام

کوتہ : سنہ ۱۳۱۰ ، آئی آئی
راج آئی ۵۰ غرشد

دوج و لیک اعلانہ بر سترن ہی
غوش آلود کرک اعلانہ کرک خسوس
ماتر ایجن صاحب امتیاز سراجہ ایڈیور

نسخہ ۳ غرشد

مرد تیار

صاحب امتیازی :

سیر طاهر

اعتاد کتبانی بی بی

ادارہ : بام عالی آباد سندھ ، اعتاد کتبانی
نمید کاتب و محرر : بو نامہ کوئٹہ

نسخہ ۳ غرشد

قدردہ برکہ بخشہ کردی نشر اولتر . حیات تماشا بہارم ادبی ، رسمی غرشد

باشلار کین

تعداد . حیات مطلوبہ اندل اولور . کورولٹی اولوزمی ،
ساختن سولدر جرمہ ، روض ، یلماقلہ رار بکنین
نسوفی ایلہ طول اولان بو حیاند . سوقت کئی شرالطہ
تابع ایلہ اولی الدن کلدیکی قدر ایاقہ چالیشہ بقدر
• مقصدی کین ، خط حرکتی تین ایلہ بلیجک بر
جلہ ایلہ افہام سرام ایتدیگرہ قائل اولدیزدن سناد اولان
بقصدن صرف نظر ایدیوروز توفیق ایلندو
ہیئت

ہفت صاحبی

واری ، بوقی ؟

بزد . تیارودن بحث ایلہ بیلک ایچون اولا اولک وجود
وعدنی تدقیق اچک لازمدر . آثار تماشا بہ سنہ . پوروتولہ جک
• مطالعاتہ بو جہتک . تقریبہ باغیدر ، وقوف و سلاجیت
• ز . خاص غرایض جلدن اولہ تیق - ایشی درجہ
قابل . بودہ بر تملادہر - بانکر . بو حدادہ کی ، س ،
بجھولی حال بشون عظمت و حدیثہ اورتودہ طوریسور
• زبان بار عالی جادہ سنہ کیک جیک اولورسم - اگر
اسلام پر وادہ جواز وادہ - سرسو بولوسان جرائدک
• برہ نمای ایدی الاشکال - ک . جلی ایچون ہدر ایتدکلی
زمانہ آجیم . سطحہ تجریدلرہ بانرک بو بجھولی . حدادہ کی
• علی ایچون صاحبہ ایلندو اولترک خلق تحیل ایدرکی تا
بولک اورتودہ قدر کلدیکی اونوتورم
ایشت تیارو حدادہ کی اندامہلم نہ زمانہ شہزاد

باشنہ اوغراسم تیارو قبولرک اوکسہ . طوروب
• یون اسرار سقاہ و اقتب اولدیم او قوتولی بشارک ایچندہ
مشرقی بکین ، صائر دکان سنن دوشونمکن سنن ہی ایدم
اکثریا بر تحیلہ نہ . بی قیسیق ، استانبولی شیوہ ممکنہ
بیانچی بر سدا اچاند ایدر . بری دیکرہ سواد :
• - ایچرودہ قیز اوبناپورہ ؟
• باخود : ماورای سمودہ . بیلہ شک کساد ایدلین بر
علیہ موسیقی طاوول وورود . اورادن کیر کیدم سز
آرہ ضر . بک اولقت تیاروہ بک . بیلک ایچون چالیشلان
اختساب بارانلرندکی بودہ ، کورک ، کوروتک . قدرکار
سنہ اولدینکی . کلاسیق ہولرہ چیریان اداہانہ باقیانکر
اونکر کلیر . کیر . فقط واپاک اوچنی درجہ کی برقیہ سی
• پازلاسد . غیلہ سی آجیق اوقشایلیقن رفا . وودہ ایچندہ
قدوشناس استانبولہ (۱) خلیج اوزراندن سنہرہ نیسبلر
کوندورکی برہ سنکارلر شہزاد . باشنہ . بانکر . بر سراجہ
اوطوردلری قہو . خادہ آفتابک تداوک طامیہ . سطرپ
وی قراورلر .

• اولک ایچون ز . تیارو بحثودہ ہیوز (واری ، بوقی)
• سؤلک . وجہ حجاب فرودندہ بولویوز . رھان الدین بک
سوادسہ کز بوند . واقعا وار اولدینہ کندیسی . بوق
بولونیت بک کندیسی . سبک بر شاہد ایچن اوکادہ سورنہ
کزارا ، او بوق اولدین سوبہ بک برحیہ تقریرہ بوندن
• حوکمہ

• بزد . تیارو قوجہ دارالدینی ایلہ ، سوتک . مطبوعہ
(آداب) فلک انواع کسرغالیہ ، عررو و افکارہ ، نقدلرہ ،
آرامہ قلووشش . رودہ کونکی حقیقہ نہ . دگر خادجہ
بکین برقی صف سنکارلرہ ، اورادہ شیشہ سرب طولاشان

استانبول ۱۳۳۶ هـ
۱۹۱۸

تلفون نومردی : استانبول ۱۷۸۲

علی افند سینماس ریتره

لهم باریک برنج کوفه همدون هر صفت اعانه درج دیم فکوره لعمم تارو دسه مارا صحتک
دخی کوفه نزه درج ایلده دایم علمیدیر عیضه نقره شلون اولی صیبه سر طلع مسیانه اسایندیه
راحتت ایسریر همدون هر حال و سوره راندره درجده ایلکه دایم فکوره نکه تسبیح فزید
ایکله نظر وده اکر وده بوم فکوره همدون اکر مانجی استهلاک و نیت و بیکله دور و بیکله اولی
موسوره سینه کار خاصیتیه تلفون نه بشارتک همدون اکر نزع ایم بیکله بیکله قدر
استایر مساحت ایلدی ره ایلده و سینه نکه نکه تلفون و بیکله اکر اکر

نمونه همدون بیکله بیکله

صفحه

طایفه

Osmanlı Hilâli ahmer cemiyeti merkezi umumisinin Ali
efendi sinemasına gönderdiği yazı (Sayın Neclâ Akgünden)

I. Stambul-Film:

SAMSON
von Ertugroul Muhsinin Bey

Stambul-Film

Margit Barnay
Ertugroul Muhsinin Bey
Hse. Wills
Robert Scholz

Verföhrungsbericht

Muhsin Ertugroul Muhsinin Bey
Paris-Gustave-Franco

Muhsin Ertugroulun Berlinde kurduğu şirket (Muhsin Ertugroula saygı adlı kitaptan)

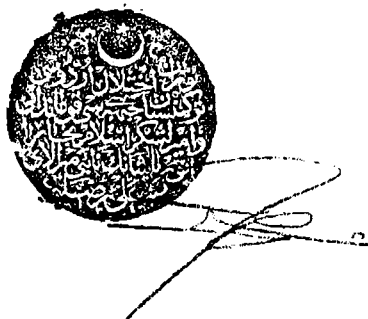
Lokantacı Ali efendi (Sayın Neclâ Akgünden)

« شریح محرم انوار یا هندی »

بیت مقدس عالی بر مقصد سنده بخارای سرفیه « بلخ جوان »
ولایت ختک « چه غان » نام محله مبدوی و غسوی

در روی ۱۴۴۸ هجری « ذی الحجه ۱۴۴۸ » سنه لریده -

تو بان بارامند استیجی حکیم کوی کوندوز اوکله
وقت قریب رزماده هود یاکنی محل مذکور طراره
اوسته آتده آتده قرمانا و مردانه بر صورتده
رته شهادت نالی اولمده .

Şehidi muhterem Enver paşa hazretleri pek mukaddes ve âli bir maksat peşinde Buharayı şerifin Belh-civan vilâyetinin Çegan nam mahalde Milâdi 14 Ağustos 1922, Rumi 21 Temmuz 1338 ve Kameri 11 Zilhice 1340 seneleri Kurban bayramının ikinci Cuma gününü gündüz öğle vaktına karib bir zamanda huni pakini mahalli mezkûr topraklar üstüne akıta akıta kahramanane ve merdane bir surette rütbei şhadete nail olmuştur.

Turan ihtilâl ordusu Türkmenistan cephesi kumandanı ve Emiri leşkari İslâmı Buhara, Enver paşanın naimi Miralay Ali Rıza

(İmza)

Sinema postası dergisinin ön kapağı (Hakkı Tarık Us kütüphanesinden)

Sinema postası dergisinin arka kapağı (Hakkı Tarık
Us kütüphanesinden)

CINÉ ALHAMBRA

GRAND RUE DE PÉRA

JOLIE SALLE ORIENTALE CONTENANT :

21 Loges	200 Fauteuils de Balcon
100 Fauteuils cuir (Parterre)	300 Fauteuils 1 ^{re} Classe
100 Fauteuils 2 ^e Classe	

Matinée à 3h, 5h, 7h Soirée à 10h Vendredi Matinée à 1h

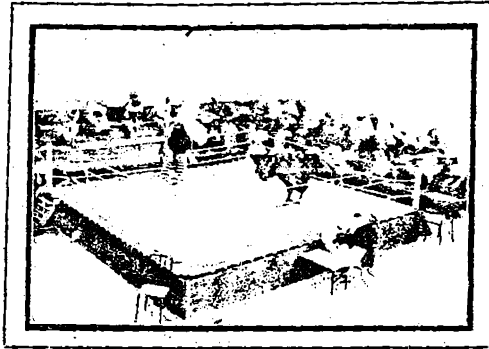
ORCHESTRE DE PREMIER ORDRE

© PROGRAMME DE LA SEMAINE ©

1.—Pathé Journal 2.—Élégances Parisiennes

3.—Pour le Cœur de Jenny, comédie en 2 parties par Harold Lloyd;

4.—BÊTES... COMME LES HOMMES.

Une extraordinaire curiosité cinématographique

Faut-il attacher à ce titre malicieux : Bêtes... comme les hommes le sens d'une boutade amère d'un moraliste désabusé ? Ne doit-on pas supposer, au contraire, qu'en tournant ce film original, les auteurs, amis des bêtes, ont voulu tout simplement nous démontrer que nos frères inférieurs pouvaient, comme les hommes, devenir de bonnes étoiles de l'écran ?

Et en effet, ces héros, bipèdes ou quadrupèdes, ont montré qu'ils étaient intelligents comme les hommes, et ont fait mentir un peu le titre pour le plus grand plaisir du public.

Quoi de plus humoristique que ce défilé nuptial, composé entièrement d'animaux ? Quels tableaux plus amusants que ceux du banquet, du match de boxe, du dancing, de la nuit de noces ?

Le metteur en scène a voulu nous faire rire, et il a atteint son but.

Le scénario, traité dans un sens très parisien, porte la marque du meilleur esprit français, mélangeant à la plus fantaisiste drôlerie la plus malicieuse satire des clichés cinématographiques.

Félicitons donc les auteurs. Leurs efforts n'ont pas été vains. Un succès mérité couronnera leurs efforts, par l'accueil chaleureux que le public fera à « Bêtes... comme les hommes » qui sera projeté à partir de ce Vendredi, 14 Décembre, au Cinéma Alhambra.

Sinema postasında Elhamra sinemasının Fransızca ilânı (Hakkı Tarık Us kütüphanesinden)

مازئق سینه ماسی

بک اوغلی - تقسیم

سرفه کال پروک و تخم، سینه ماسی

ایک پیک کشیدن فاضله تماشا کر استیجاب ایدرد

۳۵ لوجه

۶۰۰ قوتلوق

۴۰۰۰ موقع مخصوص (بالقونده)

۲۰۰ بالقون قوتلوقی

۲۰۰ پلرتد موقع مخصوص

هر درلو استرجی جامع اولدقندن باشقه انیت ترتیبانی، قالدورغدر، بوفه، تبدیل هوا آلتری
کبی بالموم لوانی حاویدر
آلمان وروس وروورلندن، مشککل نظیرسز و بویک، سنقونیک اورکسترا الک کریده
پارچهلری خلقه تقدیم ائتمکدرد
الک مکمل فیلدر — میککل، پارتیتی، ژانوبینی، مانجینی، مانوففاکی الک نظریف و شن
ایتالیان سنکالارینک محل تجلی، هیچ شیهه مازئق سینه ماسیدرد.

و هفته:

تختم قلب

ایککنی و سوک دور:

(ماری لوئیز)

باش مخکری، فرانس دهلیا — سوزمزدن ماری

و لایوت، از، بروک سنککار (سوزمزدن ماری) ک، برافدیعی سوک واک هم
بر صنت هدیه در، سینه پردلریک با قادار قوتلی میدان و پروکک بر صنت خانیشاز اولریه
قادر صادقه، ایلکدور، ایک پروک سنککار ابداع قدرلری، یوقیله، بوتون ششمیه بر
سکس پله یلشدور، « ایزوله » عنوانی خانیشاز برنجی دور، ایک فوخته، بر تخمیر اولدیتنی ییلتد
ایککنی دورده، عینی قدرت تبدیل، یک باشوخته این اولیلر
بقیئده: سیرانو دو بیزمزدانی — سوزمزدن ووستاک شاه آفری

CINÉ MAGIC — TAXIM —

LA plus GRANDE et la plus LUXUEUSE SALLE DE L'ORIENT, CONTIENT plus de 2000 PLACES:

600 FAUTEUILS DE PARTERRE
600 36 LOGES 600 6

400 STALLS DE BALCON
200 FAUTEUILS DE BALCON

200 STALLS DE PARTERRE

CONFORT, AÉRATION SÉCURITÉ CHAUFFAGE CENTRAL BUFFET

Possède l'orchestre symphonique le plus complet, uniquement composé de professeurs russes et allemands

LES PLUS BEAUX FILMS

Les meilleures vedettes italiennes

MENICHELLI ■ BERTINI

JACOBINI ■ MANZINI

■ MAKOWSKA, ETC. ■

Sensation !...

Le Cœur Magnifique

Sensation !...

Deuxième et dernière époque

MARIE-LOUISE

Sensation !...

* C'est l'immortel chef-d'œuvre, le testament d'Art de Severin-Mars... c'est un film d'une émotion poignante, d'une angoisse telle que jamais l'écran n'en a enregistré de pareil. Première époque : Isabelle est à elle seule un drame complet France Dhelia et Severin-Mars s'y surpassent...

Séances à 4 heures et 6 heures. — Vendredi, Dimanche et jours fériés 3 h. 5 h. 7 h. — Soirée 10 h.

Prochains programmes : LE MANTEAU DE POURPRE le plus grand film de Sorel G. Plan. Cyria de Bergeret... le chef d'œuvre d'Edmond Roiland

Sinema postasında Majik sinemasının Fransızca ilâ-
nı (Hakkı Tarık Us kütüphanesinden)

CINÉ LUXEMBOURG

*Actuellement et jusqu'au Dimanche 23 Décembre inclus
projection du superfilm mondial*

FREDERICUS REX

11 parties en une seule fois

MISE EN SCÈNE FASTUEUSE

10.000 FIGURANTS

Vu la longueur de ce superbe film 2 matinées seront données les jours ordinaires
à 3 heures et 6 heures très précises

Les Vendredi et Dimanche 3 matinées à 1^h, 4 h et 6^h, h

Les séances du soir ont lieu à 10 heures

CINEMA HALÉ

KADIKEUY

les plus beaux Films

le plus sélect public

les derniers succès

Cette semaine:

La Chauve-Souris

le plus grand succès de la saison

Interprété par

Eva May et Harry Litke

Le Courrier des Spectacles

PÉRA

Alhambra :	Bêtes... comme les hommes
Magic :	Le Cœur Magnifique
Luxembourg :	Fredericus Rex
Russo-Américain :	Mon gosse
Electra :	Un Jouet de la Vie
Cosmograph :	La Reine du diamant
Palace :	La Baigneuse inconnue
Amphi :	La Passion de la Princesse
Central :	La Femme aux yeux d'or
Majestic :	Mystère du silence
Etoile :	La Voie du Minaret
Eclair :	Avidité
Théâtre Français :	Cavalini

STAMBOUL

Alemdar :	Victoire de la Vérité
Kémal Bey :	Mystère du Bosphore
All Effendy :	Aventures
Milli Cinéma :	Victime d'amour
Invalides :	Bonne Vanna
Chark :	Attractions diverses

KADIKEUY

Halé :	La Chauve-souris
Masirli Oglou :	Tombeau Hindou
Kouche-Dili :	Sur la loi Francesca

Sinema postasında Lüksemburg, Kadıköy Hale ve diğer sinemaların Fransızca ilânları (Hakkı Tarık Us kutuphanesinden)

هاله سينه ماسى

قانى كوى :

محيطك الك كبار مالونى - لك عتشم فبلر - ز نكين اور كسترا

حكمة دارانى مانطوسى نتهى : سومآ غالونه

و هت

CINÉ HALÉ KADIKEUY

Le rendez vous du public élégant.
Manteau de ponpre La grandiose création de SOAVA GALLONE

Aynı dergide Hale sinemasının ilanı (Taksim Atatürk kütüphanesinden)

پونجا، ده ۵۰۰ ایراقی - دوس پانقوسنه اشتراک ایچون بیات وقوپون واردور.

سینه یاسیلدیزی

رئحی سته — نوسرو: ۱ — مدیر: محمدروف — مجله، ۱۲ خیزران ۱۳۴۰

Sinema yıldızı dergisi (Hakkı Tarık Us kütüphanesinden)

سینه‌ما محوری

سنه ۱۱
شماره ۱

بیتاب کونری بیقرار میداد و یازد کجوهی سوز

سنه ۱۱
شماره ۱

Sinema mihveri dergisi (Hakkı Tarık Us kütüphanesinden)

الکلیپ سینما

BELEDİYE
KÜTÜPHANESİ
No 07248

اتحاد شرق و دقان عمومی

زار آشور

«سورگوف» سینما، موقعتہ دولی الہدیل سوزال قوامیہ لوبین (شرق - دقان) ماسکوف، موقعتہ دولی سینما (سورگوف)

Artistik sinema dergisi (Taksim Atatürk kütüphanesinden)

Cette semaine

au **MAGIC**

LE PLUS BEAU FILM DE LA SAISON

Mam'zelle Modiste

AVEC

CORINNE GRIFFITH

C'est une suite de scènes charmantes, qui réalisées compteusement
émerveillent la vue

Direction Franco

NISTO - FILM

au **Ciné - Kismet**

La Tragédie des Habsbourg

avec Maria Korda, Koloman Zatony et Ferdinand Von Alten

ATTIRE LES FOULES

FILM A GRAND SPECTACLE

Mise en scène merveilleuse

ALLEZ LE VOIR

Artistik sinemada Majik ve Kismet sinemalarının Fran-
sızca ilânları (Taksim Atatürk kütüphanesinden)

پورتال سینما

مقالات سینما به مجموعه

BEHRE
KOD
0/350-10

چارلس چاپلین و مرنه کندی «سیرک» فیلمده
CHARLES CHAPLIN et MERNA KENNEDY dans «Le Cirque»

دوری کستلو و جون باریمور
Doris Costello et John Barrymore dans
«Vagabond Poète»

گلادیس سوانسون
La charmante Gladys Swenson dans
une scène de «Sunya»

Musavver Türk sineması dergisinin ön kapağı (Taksim Atatürk kütüphanesinden)

LE CINÉ-TURC ILLUSTRE

(چارداش فورستین) فیلمنده لیلیان هاید
Une scène de "Cardas Furetin",
avec Lilian Haid

تمایلیک غامی، فیلمنده یازدا از اردو وی ویلیو و دویو: دره لای
Hos de Yazarduy et Silvio de Podrelli
dans "La Maison du Maltais."

LE CINETURC

ORGANE
MENSUEL IMPARTIAL DU CINEMA ORIENTAL ET BALCANIQUE

Directeur: ANTHONY STOLL

Rédacteur en chef: ANTOINE PAUL

وريس دؤتر بانه رومانده "مادون سولپينج" دؤتر فرانس و اولاف فورد
د تاتلي واشونگتون ميوديسي
فيلدك ايكو كويده مئلي
فيلد فرانس و اولاف فورد

CIAUDE FRANCE et OLAF FJORD

Les deux talentueux interprètes de

"LA MADONE DES SLEEPINGS"

le très beau film tiré du roman de MAURICE DEKOBRA
et réalisé avec un grand talent par MAURICE GLEIZE

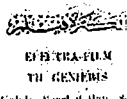
Edition "OPERA-FILM"

Imp. IKDAM

Türk sineması dergisinin arka kapağı (Taksim Atatürk
kütüphanesinden)

تورکیه ده کی سینما فیرمالری

LES FIRMES DE TURQUIE

اورتو سانیط عیلم بیکتیمت عیلمی رکلامی و لایس بیکتیمت عیلمی KEMALET-FILM Sтамбул - Сіткаджи Патно Concessionnaires Exclusifs de l'UNIVERSAL	موناکده اکریتیم و لایس بیکتیمت سینما و لایس بیکتیمت OFERA-FILM Concessionnaires Exclusifs de l'UNIVERSAL et l'EPATIM	تورکیه و استانبول بیکتیمت عیلمی و لایس بیکتیمت FAVAMP FILMS LTD. Carmy, 101, Rue de la Paix 4810 - 101 - 101 284, Mairie Han	تورکیه و لایس بیکتیمت عیلمی و لایس بیکتیمت Eclair Eclair Film Eclair Film Eclair Film
همسوز کیتوروس لایس بیکتیمت عیلمی و لایس بیکتیمت IRIS FILM 111 Rue Combarajoli, Par Representants Exclusifs de "SOVKINO" USSR	موناکده اکریتیم و لایس بیکتیمت سینما و لایس بیکتیمت ATEN-FILM C. A. T. S. Rue A. 100, Rue de la Paix 101 - 101 - 101	تورکیه و لایس بیکتیمت عیلمی و لایس بیکتیمت LES FILMS NEOLUX Agent Général en Turquie TEL. SYRITES Galata Beşiktaş Han 11-13	تورکیه و لایس بیکتیمت عیلمی و لایس بیکتیمت ECLAIR-FILM THE GENIES Galata Beşiktaş Han 11-13
عقلمده و لایس بیکتیمت تورکیه و لایس بیکتیمت PENCILLO-FILM Galata Beşiktaş Han 11-13	عقلمده و لایس بیکتیمت تورکیه و لایس بیکتیمت ORIENT-FILM C. A. T. S. Rue A. 100, Rue de la Paix 101 - 101 - 101	عقلمده و لایس بیکتیمت تورکیه و لایس بیکتیمت ABRA-FILM O. ABRAVANEV Galata Beşiktaş Han 11-13	عقلمده و لایس بیکتیمت تورکیه و لایس بیکتیمت Star Films Galata Beşiktaş Han 11-13

HA-KA film şirketinin arması (Sinema gazetesi — Yıl 1929 Sayı 14)

Halil Kâmil Kamil (Sayın Faruk Kençten)

İPEKÇİ KARDEŞLER.

LİMİTED ŞİRKETİ
Sermayesi 200.000 Türk Lirası

FİLMCİLİK ve SİNEMACILIK

Beveği, Yeşil Sokak No. 15
İSTANBUL

Tele. of. Adresli İPEKÇİLER
Telefon : 41455

İstanbul 7 İkinci Kâmun — 193 6

İPEKÇİLER.
LİMİTED ŞİRKETİ.

Say Enver Cavdet'in 1932 senesinden itibaren stüdyomuz
İkinci Kâmunun film inşaa beşilmesi, yıkılması ve montajı
kısımlarında ve bir gün su hali görülmeyeceğine dair işbu vesika
kendisine verilmiştir.

Marmara
Film Stüdyosu L.Ş.

Sermayesi: 16.000 Türk Lirası

Merkezi: İSTANBUL

İstanbul

Bursa sokakı No. 40
Telefon: 42460
Telegraf: "Marmar"

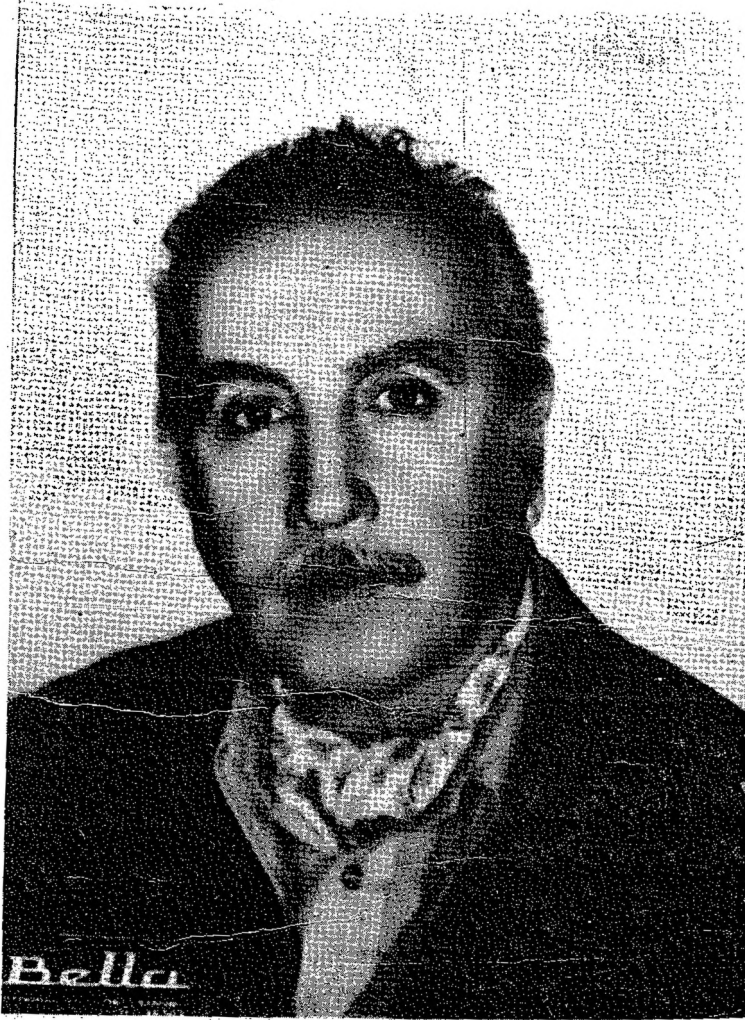

MARMARA
STÜDYOSU
ŞİRKETİ
1936 T. L.

İpekçi kardeşler film şirketi ve Marmara film stüdyo
suna ait iki belge (Sayın Enver Burçkından)

Istanbul film şirketinin arması (sayın Faruk Kençten)

Faruk Kenç (Kendi verdiği fotoğraf)

Yerli Film Yapanlar Cemiyeti

Millîyetimizin Millî bir davası olan Yerli filmlerimiz hakkında yâhssek fikirlerinizden istifade etmek ve bu hususda sayın malûmatımız Gecânına izahatta bulunmak üzere 17-3-949 tarihli Pazartesi günü saat 15 de Beyoğlu-Armalı mes-cid-Rus sefaatlerhanesi bahçesinde Pizemeci sokak No. 15-17, "Ses Film Stüdyosu"nda' tozluı ettiğimize toplanımıza huzurunuzla şeref vermenizle rica ederiz.

Y. G. Y. C. Bşk
Faruk Kenç

YERLİ FİLM YAPANLAR CEMİYETİ

Yerli Filmler arasında tertip edilmiş olan müsabekede en çok beğenilen (Bir Dağ Masatı) (Unutulan Sır) ve (Karanlık Yollar) adlı üç film derece tayini için jüri tarafından tekrar görölmek istediğinden 9.7.48 Cuma günü saat 14 de (Sömer Sinemasında) yapılacak olan gösteriye şeref vermenizle saygıla rica ederim

Yerli Film Yapanlar Cemiyeti Başkanı

FARUK KENÇ

İki Kışkıktır

Yerli film yapanlar cemiyetine ait belgeler (Sayın Faruk Kençden)

Baha Gelenbevi (İstanbul ansiklopedisinden)

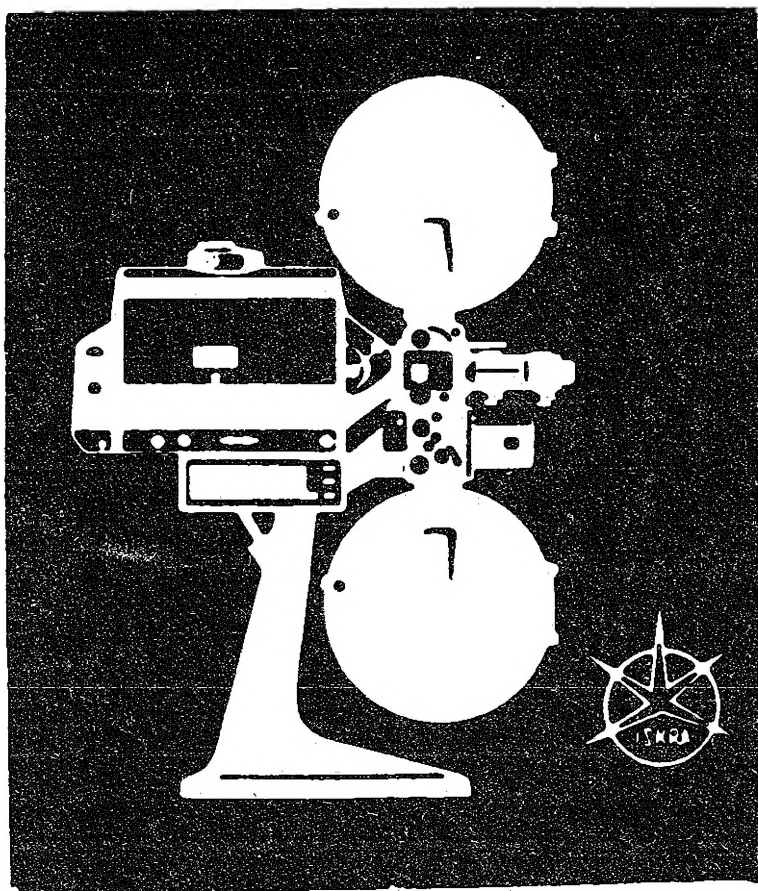
Turgut Demirağ (Sayın Faruk Kençten)

Münir Hayri Egeli (İstanbul ansiklopedisinden)

«Kahveci güzeli» Nezihe Becerikli, Münir Nurettin Sel-
çuk (MSU Sinema TV merkezinden)

SON

BASKIDA EMEĞİ GEÇENLER :

DİZGİ : İSMAİL BİLGİÇ, CENGİZ GÖÇMEN

TERTİP : SELİM KAÇMAZ, NAZMİ DAĞLIOĞLU

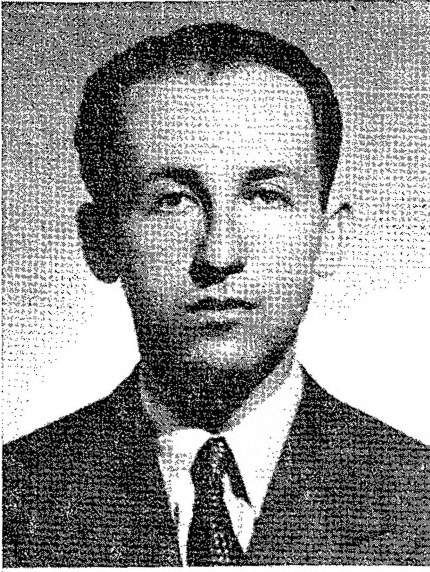
BASKI : NECDET TEKİN, FARUK BAŞKURT

CİLT : ORHAN ALTAN

MATBAA ORGANİZASYONU : İSMAİL BÜYÜKYILDIZ
VE TİMUR BÜYÜKYILDIZ

**KİTAP BASILIRKEN MATBAA SAHİBİ İSMAİL
BÜYÜKYILDIZIN BİR KIZI OLDU (27 HAZİRAN
1989) ANNE VE BABAYI TEBRİK EDER, ESİN ADI
VERİLEN YAVRUYA UZUN, SİHHATLİ VE
BAŞARILI BİR ÖMÜR DİLERİM.**

MUSTAFA GÖKMEN

YAZARIN KİMLİĞİ

Mustafa Gökmen, Bolunun Kasaplar köyünden Mehmet efendi (1879 - 1936) ile Emine hanımın (1900 - 1987) oğlu 1922 yılında babasının görevli bulunduğu Kandıra ilçesinde doğdu. İlk okulu Bolu Merkez ve Sakarya ilk okullarında bitirdikten sonra İstanbul'a gitti Davutpaşa orta okulunda ve Darüşşafaka lisesinde okudu. Ama ikisinde de başarılı olamadı. Öğrenim hayatına kütüphanelerde devam etti.

Bu arada tramvaylarda vatmanlık ve biletcilik, kamyon, taksi ve özel otolarda şoförlük yaparak geçimini sağlıyordu. 1960'da «Hazreti Muhammedin şeceresi»ni, 1980'de «Eski Türk kitabeleri»nin 1 baskısını,

1981'de 2. baskıyı, 1983'de «Sağlık yolu»nu yayınladı. Ayrıca çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayınlandı. Halen Yeni defne dergisine yazıyor ve kütüphane eğitime «Beşikten mezara kadar» sistemini uygulayarak devam ediyor. «Türkiye Yeşilây cemiyeti» ve «Hayvanları koruma derneği» üyesi olan Mustafa Gökmen Şükriye hanımla evli idi. Eşi 1987'de vefat etti. Nilüfer ve İslâm adlı iki çocuğu var.

Türkiye bibliyografyasındaki yeri: Hazreti Muhammedin şeceresi — Yıl 1960 Sahife 33 Madde 2813, Eski Türk kitabeleri — Yıl 1980 Sahife 569 Madde 6459, aynı eser — İkinci baskı — Yıl 1981 Sahife 347 Madde 3596, 3596, Sağlık yolu — Yıl 1983 Sahife 392 Madde 4185

YENİ YAYINLAR

(SON 5 YIL)

- Sinema bir şenliktir — Onat Kutlar*
Sinema, uygulayımı, san'atı, tarihi — N. Özön
Sinemayı san'at yapanlar — Attilâ Dorsay
Sinema, geleneksel san'atların çağdaş yorumu
Film biçimi — Tercüme
Sinema dili üzerine yazılar — Seçil Büker
Sinema kuramları — S. Büker — O. Onaran
Sinema ders notları — Nilgün Abisel
Sinema ve çağımız — Attilâ Dorsay
Senaryo ve yapım — Mahmut Tali Öngören
Sinema diye diye — Mahmut Tali Öngören
Uluslararası İstanbul sinema günleri 1985
... ve Sinema — Hüseyin Sönmez — Serhat Öztürk
Yönetmenler, filmler, ülkeler — Attilâ Dorsay
Belgesel sinema — Bilgin Adalı
Sinemada anlam yaratma — Seçil Büker
Sinemanın evrimi — Tercüme
Sinema estetiğinin sorunları — Tercüme
Türkçe sinema yazıları kaynakçası — O. Onaran
Beyaz perdede kırmızı filmler — A. Dorsay
Sinema dersleri — Tercüme
Sinema yazıları — Muzaffer Budak
Sinemaya giriş — Alim Şerif Onaran
Sinematografik bilim — Merih Z. Zillioğlu
Oskar filmleri — Ahmet Boyacıoğlu
Türk filmleri sözlüğü — Ağâh Özgüç
Yüzyüze; Sinemacılarla konuşmalar — A. Dorsay

*Senaryo — Boğaziçi Ü Sinema kulübü yayını,
Uluslararası İstanbul sinema günleri 1987
Türk sinema tarihi — Giovanni Scognamiglio
5000 Film — Ahmet Güner Elgin
Muhsin Ertuğrul, meşrutiyetten cumhuriyete
Zeynebin sinema kitabı — Seçil Bükler
Sinemada göstergeler ve anlam — Tercüme
Türk sinemasında on kadın — Agâh Özgüç
Cahidenin son günleri — Agâh Özgüç
ve
Türk sinema tarihi — Mustafa Gökmen*